

МЕТОДИКА

національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні

(оновлена 2021 року)

Це видання здійснене за сприяння Координатора проектів ОБСЕ в Україні. У цій публікації публікації висловлено виключно погляди її авторів. Вони не обов'язково відображають офіційну позицію Координатора проектів ОБСЕ в Україні.

ЗМІСТ

МЕТОДИКА	Помилка! Закладку не визначено.
ЗМІСТ	3
ПРО МЕТОДИКУ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ	8
1.1. Передумови, сфера охоплення, метата цілі проведення НОР	8
1.2. Методологічні джерела, термінологія та принципи НОР	16
1.3. Огляд найпоширеніших методологій НОР	31
1.3.1. Методологія Міжнародного Валютного Фонду	31
1.3.2. Методологія Світового Банку	53
1.3.3. Методологія оцінки ризиків на рівні ЄС	70
1.4. Огляд керівництв з оцінки ризиків ФРЗМЗ	82
1.4.1. Керівництво FATF з оцінки та пом'якшення ризиків фінансування розповсюдження зброї масового знищення	82
1.4.2. Керівництво з проведення національної оцінки ризиків фінансування розповсюдження зброї масового знищення Королівського інституту оборонних досліджень (RUSI) Великобританії	87
1.5. Підходи до оцінки коротко- та довгострокових наслідків ВК	101
РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НОР В УКРАЇНІ	120
2.1. Управління процесом НОР	122
2.1.1. Сфера дії, цілі, визначення та методика	124
2.1.2. Прозорість та підзвітність	126
2.1.3. Багаторівневе управління, багатостороння участь	127
2.2. Аналіз ризиків	130
2.2.1. Визначення та аналіз загроз	131
2.2.2. Аналіз вразливості та наслідків впливу	133

2.2.3. Оцінка ризику	135
2.2.4. Моніторинг ризику та переоцінка	136
2.3. Комунікації та обізнаність про ризику	137
2.3.1. Внутрішня та зовнішня комунікація	138
2.3.2. Стратегії інформування громадськості	140
2.3.3. Інструменти для інтерпретації аналізу ризиків	141
2.4. Оцінка наслідків прояву ідентифікованих ризиків	142
2.5. Політичне та програмне застосування	144
РОЗДІЛ III. ЕТАПОЛОГІЯ НОР В УКРАЇНІ.....	146
РОЗДІЛ IV. СЕКТОРАЛЬНА ОЦІНКА РИЗИКІВ ВК/ФТ.....	172
4.1. Загальні аспекти секторального оцінювання ризиків	172
4.2. Якісно-скорингова методика оцінювання секторальних ризиків ВК.....	176
4.3. Якісно-скорингова методика оцінювання секторальних ризиків ФТ	184
4.4. Методика оцінювання секторальних ризиків ФРЗМЗ	193
РОЗДІЛ V. ОЦІНКА РИЗИКІВ ФРЗМЗ.....	199
РОЗДІЛ VI. ЗАХИСТ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ.....	207
ДОДАТКИ.....	208
ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	215

ПРО МЕТОДИКУ

Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні розроблена з урахуванням Міжнародних стандартів та на основі кращих практик проведення національних оцінок ризиків у провідних країнах світу.

Зазначена методика є оновленою версією Методики для проведення оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні, розробленої у 2014-му році, зі змінами, внесеними у 2018 та 2021 роках. На підставі попередніх редакцій Методики було проведено дві НОР в Україні, перша була завершена у 2016-му році, друга – у 2019-му році.

У жовтні 2020 року FATF переглянула Рекомендацію 1 та пояснювальну записку до Рекомендації 1 в яких визначено обов'язок для країн та суб'єктів приватного сектору виявляти, оцінювати, розуміти та управляти ризиками фінансування розповсюдження зброї масового знищення (ФРЗМЗ).

Протягом 2020-2021 років Україною здійснено огляд кращих практик проведення національних оцінок ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму та переглянуто основні переваги і недоліки в їх проведенні, визначені FATF та регіональними групами, створеними за типом FATF, за результатами взаємних міжнародних оцінок країн.

Зміни до 1 Рекомендації FATF, провідні керівництва FATF та вивчений досвід інших країн в проведенні національних оцінок ризиків лягли в основу ідеї оновлення Методики проведення НОР в Україні і стали першопричинами створення представленої Методики.

Планується, що на основі цієї Методики у 2022-му році буде проведена третя національна оцінка ризиків в Україні, а також на ній будуть базуватись і подальші НОР в Україні.

Участь у розробці проекту Методики взяли місцеві наукові експерти та фахівці Державної служби фінансового моніторингу України.

Весь процес розробки цієї Методики (та її попередніх редакцій) та проведення НОР в Україні супроводжувався підтримкою Координатора проектів ОБСЄ в Україні.

ВСТУП

Фінансовий моніторинг увійшов у практику діяльності багатьох країн у зв'язку із створенням системи ПВК/ФТ. Основоположним методологічним фундаментом його організації виступає РОП, базовим елементом якого є оцінка ризиків. На теперішній момент часу, методика оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ на національному рівні досліджена недостатньо в силу новизни проблеми і малого практичного досвіду. Тому підвищується актуальність її вивчення та осмислення як сукупності певних принципів, методів, послідовності дій, а також заходів інституційного характеру, спрямованих на запобігання та/або пом'якшення наслідків прояву ідентифікованих ризиків.

У сучасному суспільстві, яке характеризується бурхливим розвитком інформаційних технологій та глобалізацією економіки/фінансових послуг, ситуація у сфері ПВК/ФТ постійно ускладнюється. Вирішення даної проблеми потребує глобальних контрзаходів у рамках співпраці між країнами.

FATF наполегливо рекомендує кооперативним країнам виявляти та аналізувати вітчизняні ризики у сфері ПВК/ФТ, а також оцінювати їх відповідно до «40 Рекомендацій», які були учетверте переглянуті в лютому 2012 р.

З урахуванням зазначеного, Держфінмоніторингом спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні, реалізовано проект технічної допомоги «Зміцнення спроможності системи фінансового моніторингу України», в рамках якого презентовано результати проведених Національних оцінок ризиків в Україні: у грудні 2016 року презентовано Звіт про проведення першої Національної оцінки ризиків ВК/ФТ¹, у грудні 2019 року – Звіт про проведення другої Національної оцінки ризиків ВК/ФТ².

Оцінка ризиків є важливою основою для управління ними та побудови системних гарантій стійкості у країні. НОР є важливим кроком

¹ Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму [Електронний ресурс]. – К., 2016. – 208 с. – С. 42. – Режим доступу: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/zvit_nor.pdf

² Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму [Електронний ресурс]. – К., 2019. – 250 с. – Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/Zvit.pdf>

на шляху окреслення спільного бачення бази ризиків, а також розуміння того, які ризики мають бути враховані, пом'якшені, нівельовані та/або передані (переведені для вирішення на наднаціональний рівень). НОР сприяє виробленню рекомендацій та визначенню пріоритетів щодо посилення стійкості окремих видів економічної діяльності, секторів, підприємств, установ, організацій.

НОР у сфері ПВК/ФТ має бути всеосяжною та вимагає надійної управлінської структури з погодженими термінами та правилами оцінювання для забезпечення послідовних, дієвих та надійних результатів. Вона також має бути зрозумілою для всіх учасників та відповідати контексту відповідної країни, враховувати комбінацію кількісних і якісних критеріїв оцінювання латентних за своєю суттю явищ і процесів у сфері ПВК/ФТ. Ефективна оцінка ризику має стимулювати до розвитку всіх учасників національної системи ПВК/ФТ, концентрувати їхні зусилля на виявленні найпоширеніших загроз, вразливостей та на нівелюванні ідентифікованих ризиків – насамперед тих, що мають високу ймовірність настання та значний негативний вплив на стан справ у сфері ПВК/ФТ.

При цьому, варто розрізнити можливість настання непрогнозованих значних подій, які є генераторами ризику у сфері ПВК/ФТ (технологічні інновації у середовищі ринків фінансових послуг можуть стати передумовами таких подій) і значну кількість менш резонансних загроз і вразливостей, які, проте, генерують більш регулярні ризикові події. Для цього, результати НОР мають активно обговорюватись із основними учасниками розробки політичних та програмних рішень у сфері ПВК/ФТ – СДФМ, правоохоронними і розвідувальними органами, а також із СПФМ.

Забезпечення прозорості і легальності фінансових операцій є одним з найважливіших завдань держави. ВК та ФТ у всьому світі відносяться до тяжких злочинів, які гальмують соціальний, економічний, політичний і культурний розвиток країни, завдають шкоди національній і міжнародній стабільності, руйнують цілісність фінансових ринків та інститутів. Вказані загрози тісно зв'язані із зниженням податкових доходів державного бюджету, негативно впливають на валютно-курсову динаміку, на відсоткові ставки, завдають суттєвих збитків репутації країни.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

1.1. Передумови, сфера охоплення, метата цілі проведення НОР

Відповідно до Рекомендації 1 FATF країни повинні виявляти та аналізувати вітчизняні ризики щодо ВК/ФТ, а також оцінювати їх, застосовуючи РОП з метою співвіднесення виявлених ризиків із превентивними або пом'якшувальними заходами у сфері ПВК/ФТ³.

Водночас, FATF надає державам можливість самостійно вибирати методичку проведення НОР з урахуванням особливостей конкретної країни, не нав'язуючи якихось загальних схем.

Визначення, оцінка та розуміння ризиків ВК/ФТ є важливими складовими процесу формування та розвитку ефективної національної системи у сфері ПВК/ФТ. На державному рівні це досягається шляхом розроблення політики у відповідній сфері та прийняття належно обґрунтованих рішень, спрямованих на досягнення конкретних цілей і завдань, тоді як на рівні приватного сектору, аналогічні цілі досягаються шляхом імплементації адекватних процедур належної перевірки клієнтів та моніторингу їхніх фінансових операцій, а також шляхом ретельного дотримання відповідності операційної діяльності СПФМ та визначених не фінансових установ і професій вимогам актуального законодавства у сфері ПВК/ФТ.

Нормативні та інституційні основи є двома основними елементами національної системи ПВК/ФТ, тому їхня відповідність актуальним міжнародним стандартам і кращим практикам імплементації вказаних стандартів є об'єктом першочергової уваги для України. Про це свідчить Звіт за результатами п'ятого раунду оцінки України, оприлюднений 30.01.2018 р. Комітетом експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL)⁴. В цілому, вказаний Звіт засвідчив прогрес України у розбудові національної системи фінансового моніторингу та підтвердив зростаючу динаміку ефективності дій усіх її учасників. Тим не менше, висновки останньої і попередніх взаємних оцінок понад п'ятнадцятирічного функціонування національної системи ПВК/ФТ,

³ The FATF Recommendations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

⁴ Ukraine's measures to combat money laundering and the financing of terrorism and proliferation: fifth round mutual evaluation report. December 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/mer-ukraine-2017.html>

констатували наявність значної кількості слабких місць і недоліків, на нівелюванні яких необхідно концентрувати увагу усіх учасників системи.

З метою забезпечення стійкої та прогресивної системи ПВК/ФТ, Україна зробила важливі кроки щодо впровадження та дотримання міжнародних стандартів боротьби з ВК/ФТ, у тому числі й щодо виявлення, аналізу та оцінки національних ризиків у сфері ПВК/ФТ. У контексті зазначеного, Держфінмоніторингом у вересні 2014 року розроблено першу редакцію методики для проведення НОР, а упродовж 2014-2016 років організовано 11 міжнародних заходів, результатом яких стало вищезгадане представлення у грудні 2016 року першого Звіту про результати проведення НОР.

З урахуванням результатів 5-го раунду взаємної оцінки України Комітетом експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL) Держфінмоніторингом у 2018 році було оновлено Методику НОР. відповідно до якої у 2019 році було проведено другу НОР.

Підготовці першого Звіту про результати НОР, передувало створення у квітні 2015 року міжвідомчої робочої групи, в яку увійшли представники Держфінмоніторингу, Міністерства фінансів України, НБУ, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, наукові експерти.

Результати НОР, серед іншого, свідчили про те, що практика подальшого (правоохоронно-судового) відпрацювання сигналів про підозрілі на предмет ВК/ФТ фінансові операції, виявлені на рівні СПФМ, потребувала серйозного удосконалення, оскільки відповідні взаємозв'язки між показниками первинного виявлення та подальшої інкримінації виявленого були дуже слабкими.

Дана методика розроблена з урахуванням керівництв FATF щодо оцінки ризиків ВК, ФТ та ФРЗМЗ на національному рівні, згідно з якими ризики ВК/ФТ та ФРЗМЗ повинні оцінюватися як функція загрози, вразливості та наслідків прояву відповідних ризиків.

Метою розроблення методики НОР є опис системних підходів до оцінки ризиків ПВК/ФТ, які базуються на поєднанні об'єктивних кількісних статистичних даних і суб'єктивних якісних експертних оцінок, аналізу оперативно-розвідувальної інформації правоохоронних органів (співбесіди, опитувальники), результатів розгляду кримінальних проваджень, заходів, які вживаються приватним сектором та СДФМ у сфері ПВК/ФТ, прикладів міжнародного співробітництва ПФР та правоохоронних органів, а також іншої інформації з відкритих джерел. Методика НОР призначена для структуризації аналізу доступної інформації про загрози, вразливості і можливі наслідки прояву ризиків, пов'язаних із ВК/ФТ та ФРЗМЗ, для абсорбції основних результатів міжнародних практичних і методологічних досліджень а також для

врахування вітчизняної специфіки питань національної оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ.

Збір, структурування та аналіз даних рекомендовано виконувати у спеціально розроблених електронних таблицях (типових матрицях-шаблонах), покликаних бути дороговказом для збору точних даних, які у подальшому можна буде використовувати для проведення НОР, підготовки відповідних звітів, а також при вирішенні інших завдань. Наповнення типових матриць показників фактичними даними у динаміці, уможливить більш чітке розуміння того, як працює національний режим ПВК/ФТ, дасть змогу здійснювати моніторинг функціонування вказаного режиму і підвищувати ефективність функціонування системи антилегалізаційного фінансового моніторингу.

Кінцевою метою проведення НОР є виявлення (актуалізація) національних ризиків (загроз, вразливостей, наслідків) в системі ПВК/ФТ, визначення елементів управління ними та сприяння у розробці стратегії розвитку системи ПВК/ФТ в Україні.

НОР спрямована на:

- сприяння виробленню проактивної стратегії і тактики стримування злочинців, шляхом своєчасного виявлення, арешту та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом;
- запобігання вчиненню терористичних актів та терористичної діяльності, шляхом своєчасного виявлення та ефективного блокування джерел їхнього фінансування;
- аналіз наслідків впливу ВК/ФТ та ФРЗМЗ на суспільство, суспільні відносини та фінансово-економічну систему, з метою визначення відповідних заходів запобігання та протидії актуальним загрозам та вразливостям.

НОР передбачає встановлення рівня ймовірності ВК, ФТ та ФРЗМЗ з огляду на існуючі загрози (особа (група осіб), об'єкт або діяльність, здатні завдати шкоди, державі, суспільству, економіці) та вразливості (фактори, що створюють умови для виникнення загроз) системи ПВК/ФТ, а саме шляхом:

- а) раннього виявлення загроз, пов'язаних з можливістю ВК, ФТ та ФРЗМЗ;
- б) достовірної оцінки можливості їх реалізації;
- в) встановлення вразливостей національної системи ПВК/ФТ до загроз;
- г) оцінки наслідків та масштабів реалізації загроз у зв'язку із ідентифікованими вразливостями національної системи ПВК/ФТ;
- ґ) своєчасного усунення або виправлення вразливостей;

д) запобігання негативним наслідкам прояву ризиків у сфері ПВК/ФТ;

е) визначення пріоритетних напрямів діяльності національної системи ПВК/ФТ;

є) прийняття рішень про найбільш ефективне використання ресурсів.

З огляду на зазначене, **опис загроз та вразливостей, а також цілей, на вирішення яких необхідно спрямовувати зусилля учасників НОР** у сфері ПВК/ФТ в Україні з метою нівелювання негативних наслідків прояву відповідних ризиків, **можна викласти у такій послідовності:**

1) аналіз **зовнішніх та внутрішніх загроз і вразливостей** для фінансово-економічної та суспільно-політичної сфери України;

2) аналіз **інтенсивних** (великих одноразових і непередбачуваних) та **екстенсивних** (менш масштабних, але регулярних) **ризиків** у сфері ПВК/ФТ;

3) виявлення і типологізація ключових **сфер** (фінансових продуктів, інструментів та послуг) і **способів** формування нелегальних джерел капіталу та його подальшої легалізації в Україні (готівка, фіктивне підприємництво, використання переваг окремих організаційно-правових форм господарювання, ухилення від сплати податків, бенефіціарна власність, сектор неприбуткових організацій, ризики різних типів юридичних осіб бути використаними з метою ВК/ФТ, ризики організованої злочинності, тощо);

4) інтеграція інформаційних потоків і систематизація статистичних зведень (**комплексної адміністративної звітності**) у сфері ПВК/ФТ з метою моніторингу внеску ПФР, регуляторно-наглядових, правоохоронно-розвідувальних органів та судової системи у дієвість та результативність функціонування національної системи ПВК/ФТ;

5) аналіз **секторальних ризиків** ВК/ФТ та створення ефективних механізмів ризик-орієнтованого моніторингу потенційних джерел ВК/ФТ за результатами обробки СДФМ зведених даних у розрізі піднаглядних їм секторів;

6) **гармонізація антилегалізаційної та антикорупційної державної політики** шляхом відпрацювання ефективної ризик-орієнтованої системи виявлення та своєчасного блокування кошів, одержаних корупційним шляхом, моніторингу підозрілої фінансової діяльності клієнтів, а також тих понадпорогових фінансових операцій, кінцевими вигодоодержувачами за якими є національні публічні діячі та/або пов'язані з ними чи близькі до них особи.

Мінімізація окреслених вище загальних загроз і вразливостей може стати вагомим підґрунтям підвищення дієвості, результативності та ефективності системи ПВК/ФТ в Україні, а також запорукою розробки, впровадження й подальшого поширення цілісного комплексу заходів аналітичного та оперативно-розшукового характеру, який сприятиме переходу від традиційної протидії й боротьби з наслідками (симптомами) суспільно-небезпечних протиправних діянь до стратегії

проактивного запобігання і системної нейтралізації факторів (причин) іллегалізації національної економічної системи.

Необхідність здійснення НОР передбачена Законом⁵ і постановою КМУ та НБУ «Про затвердження Порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами» від 05.08.2020 р. № 690⁶.

Для перевірки належності виконання країнами вищезгаданих Рекомендацій FATF, у лютому 2013-го року була розроблена та прийнята Методологія з оцінки технічної відповідності Рекомендаціям FATF та з оцінки ефективності функціонування національних систем ПВК/ФТ⁷.

В контексті НОР слід виокремити наступні положення Методики оцінки Рекомендацій FATF:

Блок «технічна відповідність»

Оцінка ризиків

- 1.1. Країни повинні визначити та здійснити НОР властивих країні.
- 1.2. Країни повинні визначити орган або механізм координації заходів з НОР.
- 1.3. Країни повинні регулярно здійснювати НОР з метою оновлення її результатів.
- 1.4. Країни повинні мати механізми комунікації за результатами проведення НОР з усіма відповідними компетентними органами та саморегульованими організаціями діяльності фінансових установ та визначених нефінансових установ і професій.

Усунення ризиків

⁵ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України, 6 грудня 2019 р., № 361-IX: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

⁶ Про затвердження Порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами: постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України, 05 серпня 2020 р. № 690: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2020-%D0%BF#Text>

⁷ Methodology for assessing technical compliance with the FATF Recommendations and the effectiveness of AML/CFT systems. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/methodology/FATF%20Methodology%2022%20Feb%202013.pdf>

1.5. Ґрунтуючись на власному розумінні своїх ризиків, країни повинні застосовувати підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, при розподілі ресурсів та впровадженні заходів, спрямованих на запобігання та усунення ризиків ВК та ФТ.

1.6. Країни, які приймають рішення не застосовувати деякі Рекомендації FATF, що встановлюють вимогу до фінансових установ та ВНУП вживати певних заходів, повинні продемонструвати, що:

(а) доведено низький рівень ризику ВК та ФТ; виняток має місце у суворо обмежених та обґрунтованих обставинах; та він стосується певного виду фінансової установи або діяльності, або ВНУП; або

(б) фінансова діяльність (окрім переказу коштів або цінностей) здійснюється фізичною або юридичною особою рідко або обмежено (беручи до уваги кількісний та абсолютний критерії), наприклад коли низький рівень ризику ВК та ФТ.

1.7. Якщо країни виявляють високі ризики, вони повинні забезпечити, щоб їхній режим ПВК/ФТ усував такі ризики, включаючи: (а) встановлення вимоги до фінансових установ та нефінансових установ і професій вживати посилені заходи з управління та усунення ризиків, або (б) встановлення вимоги до фінансових установ та нефінансових установ і професій забезпечувати, щоб ця інформація була включена в їхню власну систему оцінки ризиків.

1.8. Країни можуть дозволити застосовувати спрощені заходи для деяких Рекомендацій FATF, що встановлюють вимогу до фінансових установ та ВНУП вживати певних заходів, за умови, що було визначено низький рівень, і це відповідає оцінці країною своїх ризиків ВК/ФТ.

1.9. Наглядові органи та саморегулівні організації повинні забезпечити, щоб усі фінансові установи та ВНУП виконували свої обов'язки відповідно до Рекомендації 1.

Блок «ефективність»

Ознаки ефективної системи: країна належним чином визначає, оцінює та розуміє свої ризики ВК та ФТ, а також здійснює координацію заходів на національному рівні, спрямованих на пом'якшення цих ризиків. Це включає залучення компетентних органів та інших відповідних органів; використання широкого спектру надійних джерел інформації; застосування оцінки ризиків як основи для розвитку та встановлення пріоритету політики та заходів з ПВК/ФТ; та впровадження цієї політики і заходів координованим шляхом через відповідні канали. Відповідні компетентні органи також співпрацюють та координують політику і заходи, спрямовані на боротьбу з ФРЗМЗ. З часом результатом цього стає значне пом'якшення ризиків ВК та ФТ.

Основні питання до розгляду при визначенні, чи досягнуто результат:

1.1. Наскільки вдало країна усвідомлює свої ризики ВК/ФТ?

1.2. Наскільки вдало ідентифікуються ризики ВК/ФТ, що усуваються національною політикою та заходами з ПВК/ФТ?

1.3. В якій мірі належним чином використовуються результати оцінки ризиків для обґрунтування винятків та підтримки застосування посиленних заходів для випадків високого ризику або спрощених заходів для випадків низького ризику?

1.4. В якій мірі цілі та заходи компетентних органів і саморегулювних організацій відповідають національній політиці з ПВК/ФТ, що розробляється, та виявленим ризикам ВК/ФТ?

1.5. В якій мірі компетентні органи та саморегулювні організації співпрацюють та координують розробку та впровадження політики і заходів, спрямованих на боротьбу з ВК/ФТ і, за необхідності, з ФРЗМЗ?

1.6. В якій мірі країна забезпечує, щоб відповідні фінансові установи, визначені не фінансові установи та професії (ВНУП), а також інші сектори, до яких повинні застосовуватися Стандарти FATF, були обізнані про відповідні результати НОР?

Приклади інформації, що можуть підтримати висновки щодо основних питань

1. Оцінка країною своїх ризиків ВК/ФТ (наприклад, види здійсненої оцінки; види опублікованої/розповсюдженої оцінки)

2. Політики та стратегії боротьби з ВК/ФТ (наприклад, розповсюджені/опубліковані політики, стратегії та заяви з ПВК/ФТ; залучення та зобов'язання вищих посадовців та політиків)

3. Інформаційно-роз'яснювальна робота для приватного сектору та відповідних органів (наприклад, брифінги та інструкції щодо відповідних висновків оцінки (ок) ризиків; частота та відповідність надання консультацій щодо політики та законодавства, внесок у розвиток оцінки (ок) ризиків та інших політичних рішень).

Приклади особливих факторів, які можуть підтримати висновки щодо основних питань

4. Які методи, інструменти та інформація використовується з метою розробки, огляду та оцінювання висновків за результатами проведення оцінки ризиків? Наскільки повною є інформація та дані, що використовуються?

5. Наскільки цінною є стратегічна фінансова інформація, аналіз, типології та керівництво?

6. Які компетентні органи та відповідні зацікавлені сторони (включаючи фінансові установи та ВНУП) залучені до оцінки ризиків? Який вони роблять внесок в НОР, і на якій стадії?

7. Чи оновлюється оцінка ризиків, чи регулярно вона переглядається і чи відповідає вона значним подіям або змінам (включаючи нові загрози та тенденції)?

8. В якій мірі оцінка ризиків є обґрунтована та відповідає загрозам ВК/ФТ, слабким сторонам та особливостям країни? За необхідності, чи враховує вона ризики, визначені іншими надійними джерелами?

9. Чи відповідає політика компетентних органів на зміни ризиків ВК/ФТ?

10. Який механізм(ми) або орган використовуються органами для забезпечення належного та постійного співробітництва та координації національної системи, а також для розробки та впровадження політики

боротьби з ВК/ФТ як на рівні прийняття політичних рішень, так і на операційному рівні, а також, за необхідності, для протидії ФРЗМЗ?

Чи включає механізм або орган усі відповідні повноваження?

11. Чи вчасно здійснюється міжвідомчий обмін інформацією на двосторонній та багатосторонній основі (за необхідності)?

12. Чи існують відповідні ресурси та досвід для проведення оцінки ризиків, а також для національного співробітництва і координації?

РОП на національному рівні означає виділення достатніх ресурсів на забезпечення конкретних компонентів системи ПВК/ФТ. Наприклад, якщо за результатами НОР, ВК з найбільшою ймовірністю відбувається у банківському секторі, то саме в цьому секторі слід зосередити найбільше ресурсів (грошей, персоналу та спеціалізованих інформаційно-технологічних рішень) для зниження рівня виявленого ризику, нівелювання загроз та вразливостей. І навпаки, якщо рівень ризику у секторі юридичних послуг низький, країна може певною мірою вдатися до спрощених заходів.

Фактично, за результатами НОР Україна повинна бути готова продемонструвати, що органи влади належним чином усвідомлюють ризики, запланували дії і вживають заходів для пом'якшення ризиків. Країни також повинні оцінювати, чи застосовані заходи реально зменшують рівень раніше виявлених ризиків. Це ще один ключовий момент для виконання НОР.

1.2. Методологічні джерела, термінологія та принципи НОР

При розробці даної Методики, були враховані наступні публікації міжнародних організацій:

- Рекомендації FATF та Методологію оцінки Рекомендацій FATF;
- керівництво FATF щодо оцінки ризиків відмивання грошей і фінансування тероризму на національному рівні⁸;
- керівництво FATF щодо стратегій з оцінки ризиків легалізації грошових коштів, одержаних злочинним шляхом⁹;
- керівництво FATF по застосуванню підходу на основі оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ: принципи високого рівня і процедури¹⁰;
- керівництво FATF щодо даних і статистики у сфері ПВК/ФТ¹¹;
- керівництво FATF з оцінки ризиків фінансування тероризму»¹²;
- керівництво FATF з оцінки ризиків фінансування розповсюдження зброї масового знищення та їх пом'якшення¹³;
- керівництво з проведення національної оцінки ризиків ФРЗМЗ Королівського інституту оборонних досліджень (RUSI) Великобританії¹⁴;
- керівництво FATF щодо застосування ризик-орієнтованого підходу до ВА та постачальників послуг з ВА;¹⁵
- документ FATF "COVID-19 Ризики відмивання коштів та фінансування тероризму і шляхи політичного реагування".¹⁶

⁸ National money laundering and terrorist financing risk assessment [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf

⁹ Money Laundering&TerroristFinancing Risk Assessment Strategies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/ML%20and%20TF%20Risk%20Assessment%20Strategies.pdf>

¹⁰ FATF Guidance on the Risk-Based Approach to Combating Money Laundering and Terrorist Financing - High Level Principles and Procedures. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/High%20Level%20Principles%20and%20Procedures.pdf>

¹¹ Guidance on AML/CFT-related data and statistics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/AML-CFT-related-data-and-statistics.pdf>

¹² Terrorist Financing Risk Assessment Guidance. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3t3SKpj>

¹³ Guidance on Proliferation Financing Risk Assessment and Mitigation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Guidance-Proliferation-Financing-Risk-Assessment-Mitigation.pdf>

¹⁴ Guide to Conducting a National Proliferation Financing Risk Assessment Anagha Joshi, Emil Dall and Darya Dolzikova. Other Publications, 13 May 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/ob81LWg>

¹⁵ Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/Updated-Guidance-VA-VASP.pdf>

¹⁶ COVID-19-related Money Laundering and Terrorist Financing Risks and Policy Responses, 04 May 2020, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/2SLE7JQ>

- керівництво ОБСЄ щодо процедур збору даних в рамках національної системи ПВК/ФТ¹⁷;
- консультативний пакет (методологія та інструкція) Світового банку щодо інструменту оцінювання національних ризиків ВК/ФТ та щодо систематизованого процесу організації НОР із широким залученням громадськості і представників приватного сектору¹⁸;
- записка до дискусії персоналу МВФ на тему: «Корупція: ціна питання і стратегії пом'якшення ризиків»¹⁹;
- інструкція щодо включення питань ПВК/ФТ у показники нагляду та оцінки стану фінансової стабільності країни²⁰;
- методологія МВФ щодо проведення НОР у сфері ПВК/ФТ²¹;
- методологія Світового банку щодо проведення НОР у сфері ПВК/ФТ²²;
- методологія наднаціональної оцінки ризиків ВК/ФТ на рівні ЄС²³.

При розробці цієї Методики також були використані елементи науково-практичного узагальнення підходу, який базується на оцінці ризику, що лежить в основі праці Діонісіуса Деметіса «Технологія у боротьбі з відмиванням грошей: теорія систем і ризик-орієнтований підхід».²⁴ У вказаній праці, спираючись на теорію систем, формулюються теоретичні основи дослідження феномену ПВК/ФТ, підкреслюючи, що РОП виступає найважливішим сучасним інструментом системи ПВК/ФТ.

Крім того, з метою удосконалення цієї Методики здійснено огляд кращих практик проведення національних оцінок ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, ФРЗМЗ та переглянуто основні переваги і недоліки в їх проведенні, визначені FATF та регіональними

¹⁷ OSCE Handbook on Data Collection in support of Money Laundering and Terrorism Financing National Risk Assessments [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/secretariat/96398?download=true>

¹⁸ Risk Assessment Support for Money Laundering/Terrorist Financing. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/antimoney-laundering-and-combating-the-financing-of-terrorism-risk-assessment-support>

¹⁹ IMF Staff Discussion Note: "Corruption: Cost and Mitigating Strategies". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1605.pdf

²⁰ IMF Guidance Note "Inclusion of AML/CFT in surveillance and Financial Sector Assessment Programs (FSAPs)". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2016/12/31/Anti-Money-Laundering-and-Combating-the-Financing-of-Terrorism-Inclusion-in-Surveillance-PP4726>

²¹ The International Monetary Fund staffs' ML/FT NRA Methodology. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_IMF.pdf

²² The World Bank Risk Assessment Methodology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_World_Bank.pdf

²³ European Commission Report on the Supra-National Risk Assessment (SNRA) of the risks of ML and TF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=45319

²⁴ Dionisios S. Demetis. Technology and Anti-Money Laundering: A System Theory and Risk-Based. / D. D. Demetis. – Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2010. – 188 p.

групами, створеними за типом FATF, за результатами взаємних міжнародних оцінок країн.

Проте, у переважній більшості сучасних досліджень з питань імплементації РОП у практику законодавчого (нормативно-правового) регулювання, досліджуються суть і значення вказаного підходу, а також практика його застосування на рівні фінансово-кредитних установ. У той же час, методологічні проблеми оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ на національному рівні практично не висвітлені.

Як було зазначено вище, дана методика розроблена з метою структуризації різних аспектів НОР у сфері ПВК/ФТ на національному рівні у розрізі підходів, принципів, методів і технології їх реалізації, з урахуванням існуючих міжнародних стандартів, кращих практик, керівних вказівок та звітів.

На теперішній час, загальнопоширеними стали положення, в яких ризик трактується як небезпека втрати, можливість настання несприятливої події та негативних наслідків її прояву. Тобто, підкреслюється, що ризику притаманний фактор невизначеності.²⁵

Найактуальнішою тенденцією нашого часу є те, що інформаційне суспільство стало економічною реальністю. Інновації в галузі зв'язку і обчислювальної техніки прискорюють темпи будь-яких змін завдяки зведенню до нуля швидкості передачі інформації. Нові інформаційні технології породжують нові види економічної діяльності, нові фінансові продукти і послуги. Коли йдеться про інформаційне суспільство, потрібно брати до уваги економіку, основний ресурс якої (інформація) стає невичерпним, однак доступ до нього залишається обмеженим. Разом з тим, потрібно пам'ятати і про зворотний бік такого типу економіки, який можна назвати економікою дезінформації – різновидом сучасної тінізації (іллегалізації) процесів господарювання, який породжує новітній тип опортуністичної поведінки, що використовує дезінформацію для маскування і приховування нелегального змісту своєї діяльності.

Обмежений доступ до інформації, інформаційна асиметрія і висока вартість інформаційного продукту чи послуги (затратність інформації) є причиною суттєвого зростання трансакційних витрат в економіці, які складаються з витрат оцінювання об'єкта обміну (правочину) і з витрат моніторингу та забезпечення виконання встановлених умов правочину. В свою чергу, за теоремою Р. Коуза²⁶, наявність значних трансакційних витрат є причиною виникнення

²⁵ Глущенко О. О. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід : монографія / О. О. Глущенко, І. Б. Семененко ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Р. А. Слав'юка. – К. : УБС НБУ, 2014. – 386 с.

²⁶ Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты: манифест современной институциональной экономической теории / Дж. Ходжсон; пер. с англ. – М.: Дело, 2003. – 464 с.

інститутів (законів, нормативно-правових актів) та інституцій (державних органів та установ), завданням яких є максимальне подолання асиметрії у поінформованості, внаслідок чого відбувається удосконалення моделей прийняття управлінських рішень (рис. 1.1):

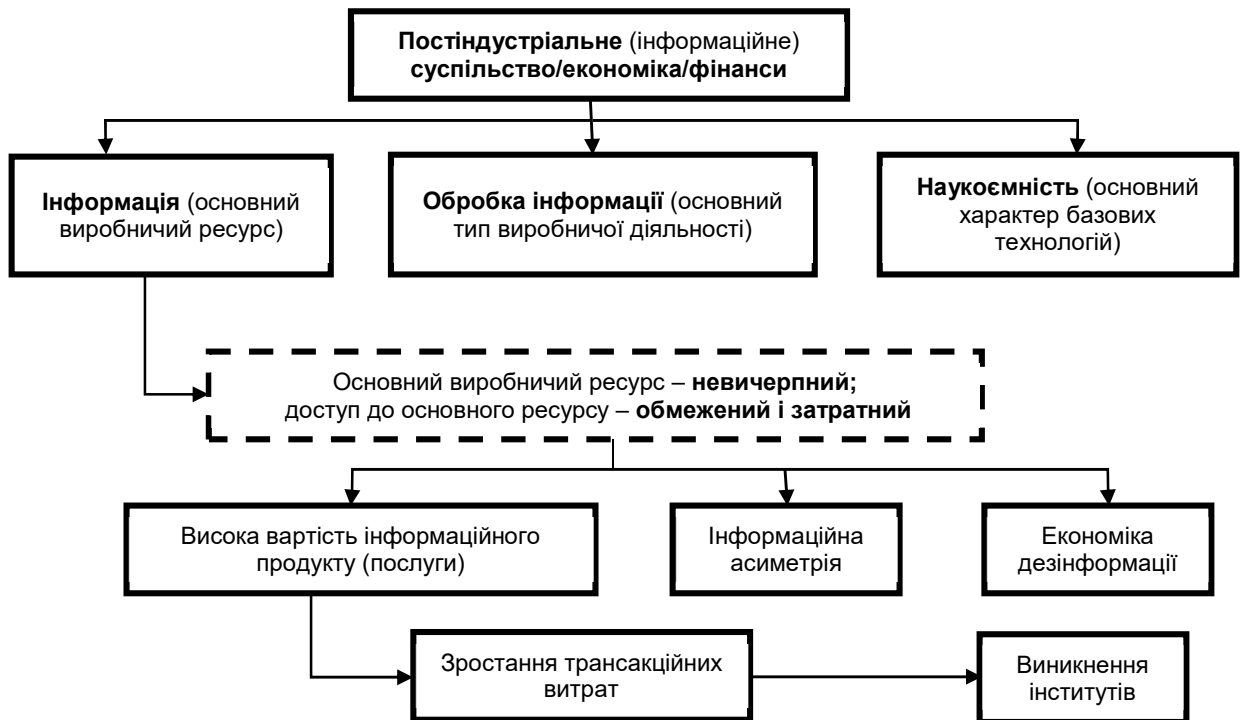

Рис. 1.1. Сутність інформаційної економіки і фінансів

В Україні, як і в багатьох інших країнах, базовим інститутом стримування економіки дезінформації є інститут фінансового моніторингу. Саме в його межах абсорбується максимальний обсяг наявної інформації про підозрілі фінансово-господарські операції на мікро- і макрорівнях.

Центральним «фільтром» національної системи ПВК/ФТ, який відповідає за процес збору, обробки та узагальнення інформації про підозрілі (ризикові) фінансові операції є національний ПФР – Держфінмоніторинг (рис. 1.2):

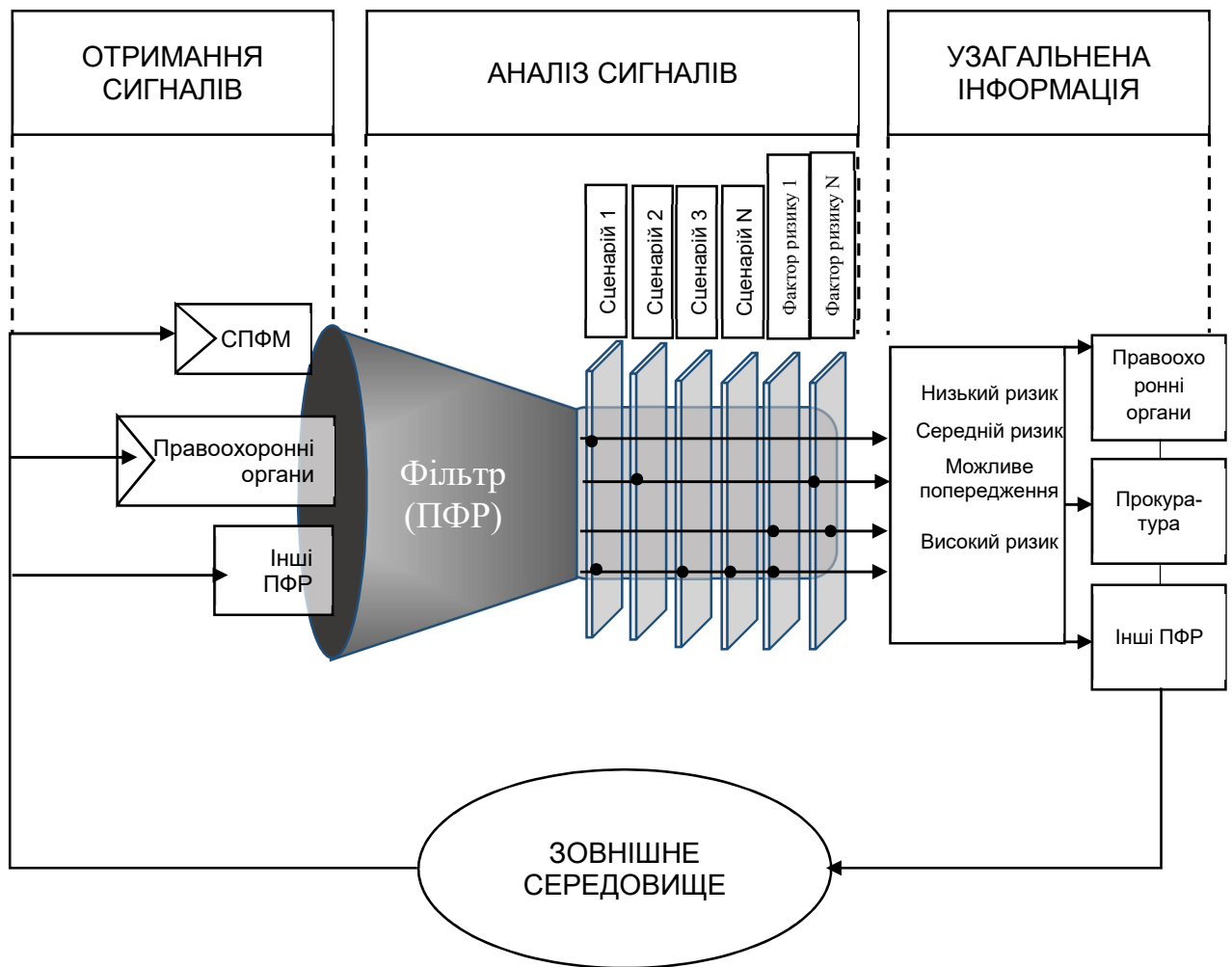

Рис. 1.2. Макрорівнева модель інституту ризик-орієнтованого фінансового моніторингу

Основними джерелами первинної інформації є СПФМ, правоохоронні, розвідувальні органи держави і ПФР іноземних держав. Елементами національної системи ПВК/ФТ, які сприймають перероблену і надану національним ПФР інформацію у формі узагальнених матеріалів як стимул для виконання певної дії, є сукупність правоохоронних органів, СДФМ і ПФР інших держав.

Мікрорівнева модель є фрактальною до макрорівневої, з урахуванням того, що функцію центрального фільтра у ній відіграють СПФМ (банківські та небанківські фінансові установи, а також ВНУП), а джерелами первинної інформації (у т.ч. генераторами ймовірних загроз) виступають клієнти СПФМ та фінансові операції вказаних клієнтів (рис. 1.3):

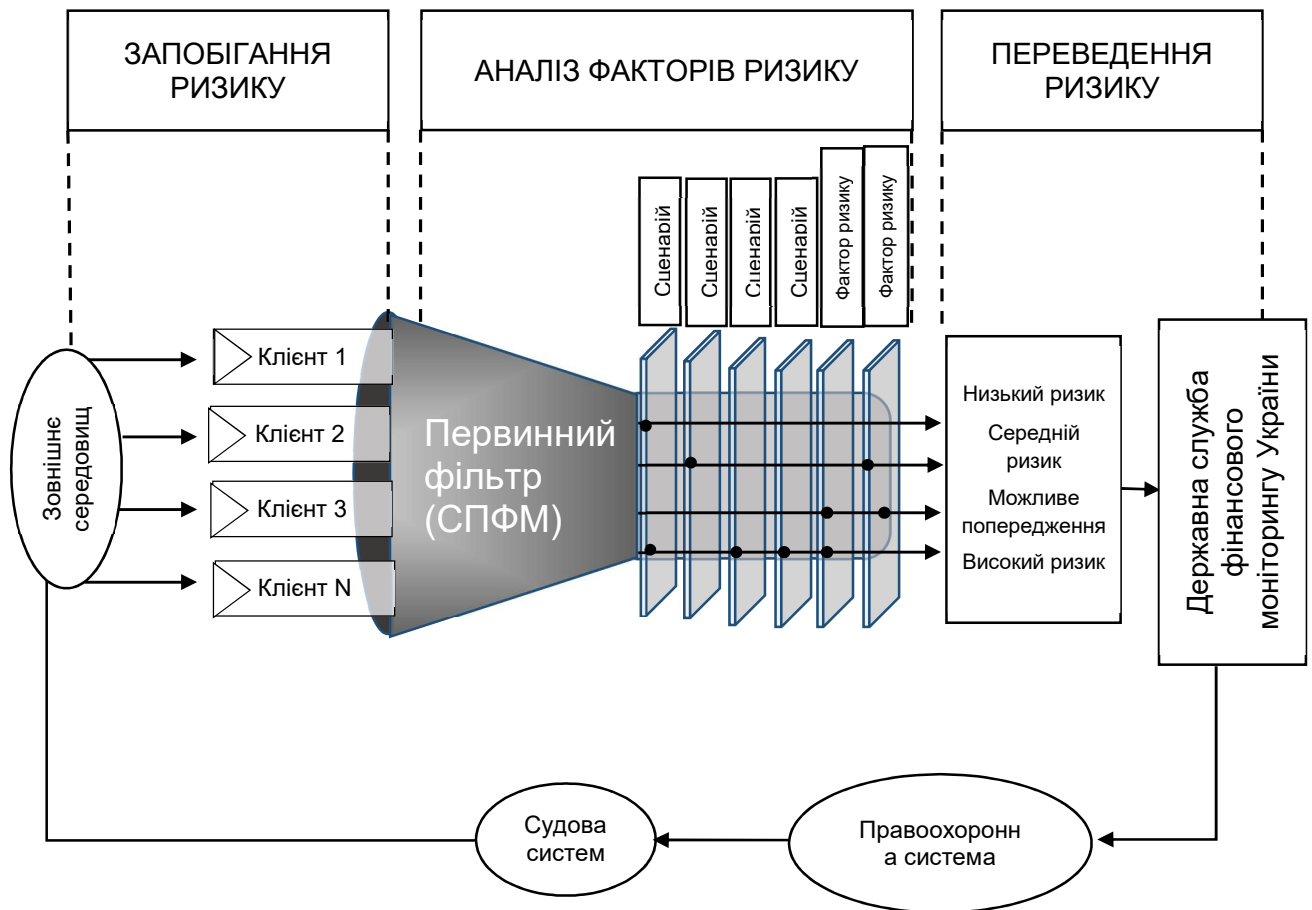

Рис. 1.3. Мікрорівнева модель інституту ризик-орієнтованого фінансового моніторингу

Таким чином, метою функціонування системи ПВК/ФТ в Україні є подолання ситуації асиметричної поінформованості та інших вразливостей, які є генераторами загроз та ризиків, а також фасилітаторами використання СПФМ з метою проведення через них операцій з ВК/ФТ.

Виходячи із зазначеного вище, та з урахуванням результатів опрацювання перелічених вище методологічних джерел, **цілі проведення НОР** можна конкретизувати через сукупність наступних завдань:

- зниження ймовірності виникнення ризику ВК/ФТ та ризику ФРЗМЗ;
- оцінка ступеня загрози реалізації ризику ВК/ФТ та ризику ФРЗМЗ;
- оцінка ступеня вразливості відносно актуальних загроз ВК/ФТ та ризику ФРЗМЗ;
- співвіднесення ступеня загрози реалізації ризику та потенційних наслідків його прояву із обсягом ресурсів, які спрямовуються на зниження відповідного ризику;
- мінімізація наслідків за умови реалізації ризику ВК/ФТ та ризику ФРЗМЗ.

У керівництві FATF по застосуванню підходу на основі оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ, а також у ряді інших документів FATF, ризик розглядається як похідна від трьох чинників: загрози, вразливості та наслідків.

Під **загрозою** розуміється особа або група осіб, діяльність яких потенційно може нанести шкоду державі, суспільству, економіці. Інакше кажучи, терористичні групи і особи, які їх підтримують, грошові кошти цих осіб, минула, теперішня і майбутня їхня діяльність у сфері ВК/ФТ.

Вразливість – сфери, в яких загроза може реалізуватися, або фактори, які можуть сприяти реалізації загрози. Це можуть бути структурні компоненти фінансової системи, механізми, послуги або продукти, які використовуються для переміщення і зберігання грошових коштів. При розгляді вразливостей враховуються чинники, які генерують ризики у заходах контрольно-наглядової діяльності з питань ПВК/ФТ, а також характеристики та особливості конкретного сектору, фінансового продукту або виду послуг, привабливих для цілей ВК/ФТ.

Наслідки – вплив або шкода від злочинної діяльності, нанесена фінансовій системі і/або установам, економіці в цілому, населенню, діловому середовищу, національним і міжнародним інтересам, репутації і привабливості фінансового сектору країни для інвесторів.

Оцінка ризиків – судження щодо загроз, вразливості і наслідків, яке базується на поєднанні кількісних (статистичних) і якісних (експертних) методів.

Національна оцінка ризиків – організована систематична діяльність, яка здійснюється суб'єктами державного та первинного фінансового моніторингу, а також іншими уповноваженими органами державної влади, спрямована на виявлення і вивчення загроз, вразливостей, ризиків та наслідків їх прояву у сфері ПВК/ФТ. Результатом НОР є Звіт про характер і масштаби ВК/ФТ та ФРЗМЗ в Україні.

Звіт, який формується за результатами проведення НОР, є необхідною передумовою для компетентних органів держави в контексті розробки і запровадження ефективного **Плану дій у сфері ПВК/ФТ**. Відповідний План дій носить характер **стратегічного документу**, оскільки передбачає визначення пріоритетів політики у сфері ПВК/ФТ та ризик-орієнтовану пріоритезацію щодо розподілу ресурсів.

Система оцінювання ризиків представляє інформацію для правоохоронних органів, підрозділу фінансової розвідки, фінансово-кредитних установ, дозволяє зрозуміти, чи відповідає чинне законодавство цілям запобігання новим загрозам і чи достатніми є методи моніторингу, правозастосування і судового захисту.

У Керівництві FATF щодо застосування підходу на основі оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ: принципи високого рівня і процедури, містяться **п'ять принципів РОП**:

1) розуміння загроз і вразливих місць, оцінка національних ризиків;

- 2) наявність правової основи і правового регулювання для реалізації підходу;
- 3) розроблення базових механізмів нагляду за застосуванням підходу, що базується на оцінці ризиків у середовищі СПФМ;
- 4) ефективний розподіл обов'язків між суб'єктами моніторингу і забезпечення взаємодії між ними;
- 5) обмін інформацією між державним і приватним сектором в частині оцінки ризику країни, типологій та оцінки способів протиправного використання фінансової системи особами, причетними до ВК/ФТ.

Аналіз документів FATF (у першу чергу, настанов щодо оцінки ризиків ВК/ФТ та ФРЗМЗ на національному рівні і Стратегій оцінки ризиків ВК) дозволяє виявити і сформулювати ряд принципів НОР у сфері ПВК/ФТ, які розкривають і доповнюють п'ять перелічених вище принципів РОП.

Ранжування **принципів НОР** здійснюється наступним чином:

- 1) узгодження цілей і масштабів НОР;
- 2) комплексність НОР;
- 3) політична воля, зобов'язання вищих керівництва держави щодо НОР;
- 4) організація взаємодії органів, залучених до проведення НОР, насамперед щодо збору, обробки і узагальнення комплексної адміністративної звітності (статистичних даних) у сфері ПВК/ФТ, результати аналізу яких мають бути покладені в основу НОР і слугувати об'єктивними критеріями коригування політики антилегалізаційного стримування;
- 5) наявність координуючого органу з питань проведення НОР;
- 6) гнучкість (актуалізація, розвиток) системи НОР;
- 7) поєднання кількісної і якісної вхідної інформації, її достатність і різнобічність;
- 8) документальне оформлення інструментарію і результатів НОР.

Детальний огляд наведених вище принципів нижче.

1) Узгодження цілей і масштабів НОР

У якості цілей оцінки ризиків можуть виступати:

- оцінка характеру і масштабів ВК, ФТ та ФРЗМЗ та пов'язаних з ВК предикатних злочинів, тобто загроз. Вказана оцінка полягає у виявленні потенційного обсягу доходів, які відмиваються в країні, а також в установленні способів ВК/ФТ з урахуванням результатів діяльності національного ПФР, результатів розслідувань правоохоронних органів, а також з урахуванням притягнення до відповідальності і винесення судових вироків;

- визначення конкретних продуктів, видів діяльності, сфер, галузей, які є найбільш вразливими до ризиків ВК/ФТ та ФРЗМЗ;

- виявлення слабких сторін системи ПВК/ФТ, а також інших особливостей юрисдикції, які роблять її привабливою для злочинців, які займаються ВК, тобто вразливості;

- розробка національної Стратегії ПВК/ФТ та Плану дій на її виконання;

- розподіл ресурсів між окремими ланками національної системи ПВК/ФТ, наприклад між правоохоронними органами, СДФМ та ПФР.

Цілі і масштаби НОР можуть відрізнятися і залежати від багатьох вхідних управлінських рішень. На масштаби оцінки, зокрема, може вплинути рішення про те, чи проводиться НОР диференційовано для ВК і ФТ, чи в комплексі. З іншого боку, цілі і масштаби НОР залежать від потреб користувачів (політиків, регулюючих, наглядових і оперативних органів, фінансових установ, визначених нефінансових установ і професій, громадськості, науково-експертних кіл) і тому мають бути узгодженими із зацікавленими сторонами, виконавцями і користувачами результатів НОР.

Помітно, що керівництва і звіти FATF та MONEYVAL розробляються диференційовано, з урахуванням наступних ознак:

- напрямів злочинної діяльності;
- способів ВК/ФТ та ФРЗМЗ;
- видів діяльності органів, які входять у систему ПВК/ФТ;
- видів організацій і осіб, які здійснюють операції з грошми;
- способів здійснення грошових операцій;
- регіональної специфіки.

Від цілей і масштабів НОР залежать:

- її характер;
- перелік питань, на які необхідно одержати відповідь;
- критерії відповідей, методи;
- учасники;
- необхідна інформація для проведення достовірної оцінки;
- рішення, які приймаються з урахуванням результатів НОР.

2) Комплексність НОР

Оцінка ризиків на національному рівні нерозривно зв'язана з їхньою оцінкою на наднаціональному рівні, а також на рівні конкретних національних секторів, галузей, комплексів, видів економічної діяльності, продуктів і послуг, регіонів країни. Вказане обумовлює реалізацію принципу комплексності оцінки. Таку комплексність можна визначити як можливість зведення (узагальнення) результатів всіх окремих оцінок і формування цілісної картини національних ризиків.

Комплексність передбачає наявність єдиного підходу до НОР, використання єдиної інформаційної бази (єдиної бази статистичних

показників), системний підхід до збору кількісних даних у сфері ПВК/ФТ. Оцінки, одержані різними видами економічної діяльності, різними секторами, галузями, комплексами, напрямками, продуктами і послугами, у сумі повинні давати загальну оцінку ризиків в країні. Оцінки ПФР, різних наглядових, правоохоронних та судових органів у сфері ПВК/ФТ мають бути співставними. У той же час, при здійсненні НОР, основні зусилля слід зосередити на оцінці тих ризиків, які впливають на всю систему ПВК/ФТ.

3) Політична воля, зобов'язання вищого керівництва держави щодо НОР

У керівництвах FATF, політична воля визначена як наявність чітких зобов'язань вищих посадових осіб держави щодо проведення НОР, а також розуміння такими особами наявності відповідних ризиків. НОР не повинна залежати від конкретного політичного курсу і законодавчих реформ, а також від лобіювання з боку зацікавлених осіб.

4) Організація взаємодії органів, залучених до проведення НОР у сфері ПВК/ФТ

У процесі виявлення і оцінки ризиків приймають участь:

- міністерства, відомства, органи державної влади;
- правоохоронні органи і органи прокуратури;
- спецслужби і ПФР;
- органи регулювання і нагляду;
- міжнародні партнери;
- представники приватного сектору, фінансових установ і ВНУП;
- галузеві асоціації і саморегулятивні організації, представники науково-експертного дослідницького середовища.

Важливу роль в оцінці ризиків відіграють фінансово-кредитні установи, насамперед банки, які мають справу із значною кількістю фінансових операцій і клієнтів. Банки виявляють клієнтів, які відносяться до групи підвищеного ризику, а також транзакції відповідних клієнтів, пов'язаних з відповідними ризиками. Органи регулювання і нагляду, а також ПФР та правоохоронні органи розробляють систему статистичних показників – критерії для оцінювання ризиків, забезпечують координацію у процесі виконання стратегічного Плану дій у сфері ПВК/ФТ.

У виявленні і оцінці ризиків надзвичайно важливою є міжнародна взаємодія в контексті обміну інформацією і використання набутого досвіду. Наприклад, цінним джерелом інформації є дані про транскордонні фінансові потоки, а також врахування наднаціональних підходів до оцінки ризику сфері ПВК/ФТ.

Держфінмоніторинг здійснює міжнародне співробітництво, спираючись як на двосторонню, так і з багатосторонню взаємодію.

Двостороння взаємодія реалізується виходячи із міжвідомчих, міждержавних та міждержавних угод.

Багатостороння взаємодія спрямована на:

- розроблення та удосконалення міжнародних стандартів ПВК/ФТ (у т.ч. і у сфері застосування РОП);
- на імплементацію цих стандартів у національні правові системи.

Багатостороння взаємодія реалізується в рамках FATF, MONEYVAL, Групи підрозділів фінансової розвідки «Егмонт».

5) Наявність координуючого органу з питань проведення НОР

Значна кількість учасників, які залучаються до проведення НОР, передбачає наявність координуючого органу для управління збором і аналізом інформації, а також для підготовки кінцевого документу про оцінку ризиків.

В керівництвах FATF відзначено, що ризики у різних країнах оцінюють, використовуючи різні моделі:

- шляхом залучення декількох контролюючих органів або однієї конкретної організації;
- шляхом реалізації одноразового науково-дослідного проекту з питань вивчення ситуації у сфері ПВК/ФТ.

Координуючі функції у різних країнах виконують різні структури: Рада з досліджень у сфері кримінології (Австралія), Підрозділ з обробки фінансової інформації (Бельгія), Робоча група по збору розвідувальних даних (Канада), Національне агентство поліції (Японія), Служба фінансової розвідки (Китай), Національна поліцейська служба (Нідерланди), Розвідувальний центр по боротьбі з організованою злочинністю (Іспанія), Агентство по боротьбі з особливо небезпечною організованою злочинністю (Великобританія). Використовується і модель за участі кількох органів (Польща, Сполучені Штати Америки).

В Україні, відповідальною за проведення НОР є Державна служба фінансового моніторингу України.

6) Гнучкість (актуалізація, розвиток) системи НОР

Гнучкість системи передбачає можливість її коригування і розвитку з урахуванням нових загроз та вразливостей, які виникають. Розвиток пов'язаний насамперед із постійним удосконаленням методики оцінки ризиків, ізвключенням у вхідну інформаційну базу нових джерел статистичних даних, всебічним аналізом результатів НОР в динаміці, виявленням тенденцій, які виникають а також множинних регресійних

взаємозв'язків між сукупністю статистичних даних на яких базуються емпіричні висновки НОР.

Паралельно слід враховувати ті зміни, які відбуваються у міжнародних стандартах, у політичній та економічній структурі країни. В керівництвах FATF рекомендується актуалізувати оцінку ризиків з періодичністю у 3 – 5 років.

7) Поєднання кількісної і якісної вхідної інформації, її достатність і різнобічність

В керівництвах FATF відзначено, що якість НОР в значній мірі залежить від виду і якості наявних статистичних даних. Процедури збору даних в рамках національної системи ПВК/ФТ детально описані у Керівництві ОБСЄ від 2012 р., в якому відзначено, що при оцінці ризиків важливими є різноманітні дані: ретроспективні і перспективні, кількісні і якісні, а також комбіновані.

Кількісні оцінки, які базуються на статистичних даних є більш надійними. Часові ретроспективні ряди динаміки дозволяють прогнозувати тенденції і майбутні проблеми. Значущість саме кількісних даних підкреслена у вказаному вище документі ОБСЄ, а також в керівництві FATF на тему: «Дані і статистика у сфері ПВК/ФТ».

Показники, розраховані на основі кількісних даних, дозволяють не тільки підтвердити ідентифіковану експертами якісну оцінку загроз і вразливостей, але й глибше розглянути компоненти національної системи ПВК/ФТ, виміряти їх, порівняти і розставити пріоритети.

Серед інших даних, до кількісних оцінок системи ПВК/ФТ відноситься статистика по кримінальному судочинству і накладенню обмежень на активи, а також дані по ресурсах, які задіяні в системі ПВК/ФТ, про кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції та суми коштів, проведених через фінансову систему за допомогою таких операцій тощо.

Інструментарієм збору кількісних даних можуть виступати матриці (шаблони), приклади яких, з урахуванням розбивки на тематичні розділи, наведені у керівництвах FATF та ОБСЄ, а також додаткові критерії, які використовуються у процесі оцінки відповідності рекомендаціям FATF та оцінки ефективності національних систем ПВК/ФТ. Згадані критерії містяться у Методології оцінки Рекомендацій FATF 2013 р. (із змінами 2020 р.).

Важливість врахування вищевказаних критеріїв з Методології FATF полягає у тому, що вона є основним робочим документом, який використовується представниками Комітету MONEYVAL при проведенні взаємних оцінок. У свою чергу, мета взаємних оцінок країн експертами FATF, Комітету, МВФ та Світового банку, полягає у формуванні в державах ефективних систем ПВК/ФТ.

Комітет проводить взаємні оцінки держав щодо всіх відповідних міжнародних стандартів в правовій, фінансовій та правоохоронній сферах. Звіти MONEYVAL містять докладні рекомендації з питань збільшення ефективності національних режимів по боротьбі з ВК та ФТ, а також з питань спроможності держав здійснювати ефективне міжнародне співробітництво в цих сферах.

У своєму керівництві ОБСЄ виділяє наступні тематичні розділи для формування матриць (шаблонів) збору кількісних характеристик (статистичних даних):

- повідомлення, які одержує національний ПФР;
- правоохоронні органи і система кримінального правосуддя;
- блокування активів;
- ресурси ПВК/ФТ і нагляд;
- міжнародне співробітництво;
- регульовані сектори;
- доходи від злочинів і засоби ФТ.

Кожна матриця є набором кількісних показників у розрізі категорій предикатних злочинів або підзвітних організацій.

Разом з тим, не всі ризики можна виміряти, а статистична база потребує тривалого періоду нагромадження даних. У зв'язку з цим, виникає необхідність у якісних даних, зокрема у:

- науково-експертних і тематичних оцінках;
- результатах ситуаційних і типологічних досліджень.

Експертні оцінки отримують за допомогою досліджень, листів-запитальників, семінарів, інтерв'ю.

З метою економії часу і полегшення подальшої обробки інформації, опитування (запитальники) слід розсилати в електронній формі.

До основних запитань, відповіді на які доцільно збирати у формі заповнення формулярів електронних **запитальників**, можна рекомендувати віднести наступні:

- визначити основні загрози, які виникають в контексті залучення фінансових установ у схеми пов'язані із ВК/ФТ;
- оцінити існуючі ризики використання фінансових продуктів і послуг з метою ВК/ФТ, виявити їх динаміку у порівнянні з минулим часовим періодом (рік, три роки);
- ранжувати (пріоритезувати) фінансові продукти і послуги з урахуванням рівня їх потенційного ризику бути використаними в операціях ВК/ФТ;

- дати характеристику осіб, зацікавлених у створенні та використанні схем ВК/ФТ, базуючись на аналізі проведених через фінансову установу незвичних (підозрілих) фінансових операцій;
- отримати рекомендації фінансових установ щодо бажаних напрямів розвитку системи ПВК/ФТ.

Важливим питанням, якому необхідно приділити увагу у процесі планування дій за результатами НОР, є концентрація уваги і ресурсів на тих секторах та видах економічної діяльності, які в найбільшій мірі є вразливими до ризиків ВК/ФТ: зовнішньоекономічна діяльність, будівництво, ринок землі і операції, пов'язані із нерухомим майном, житлово-комунальне господарство, банківська діяльність, макрофінансова діяльність, ринок цінних паперів, сфера торгівлі, військово-промисловий комплекс, консалтингові послуги тощо.

Окремим блоком питань, що мають бути охоплені НОР є ті, які стосуються зовнішніх чинників виникнення ризиків у національній системі ПВК/ФТ. Серед вказаних чинників окремої уваги заслуговують наступні: економічні, законодавчі, політичні, соціальні, релігійні.

За даними Групи фінансової розвідки Європол²⁷, а також з урахуванням Звіту України про проведення першого НОР, до фінансових операцій, які відносяться до групи найбільш ризикових в контексті ВК/ФТ відносяться: внесення готівкових коштів для зарахування на рахунок ініціатора; отримання та/або переказ коштів готівкою; отримання коштів особами щодо яких встановлено високий ризик (насамперед, національними публічними діячами); переказ готівкових коштів без відкриття рахунку та/або без використання рахунку ініціатора; переказ коштів за кордон за зовнішньоекономічними договорами (контрактами), які не передбачають фактичне постачання товарів на митну територію України; проведення операцій з коштами, легальні джерела походження яких неможливо обґрунтувати, тощо.

Оскільки зоною особливого ризику є потоки грошових коштів, які циркулюють між країнами, особливо цінними є: інформація про транскордонні фінансові потоки; міжнародна інформація про кримінальну діяльність, пов'язану із ВК; про транскордонну організовану злочинність.

8) Документальне оформлення інструментарію і результатів НОР

Документальне оформлення методики, методів, процедур НОР, інформації, яка містить результати аналізу та висновки, необхідне для інформованості всіх учасників процесу оцінки про свої повноваження і зобов'язання, для забезпечення прозорості процедур, виявлення

²⁷ From suspicion to action – Converting financial intelligence into greater operational impact. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.europol.europa.eu/publications-documents/suspicion-to-action-converting-financial-intelligence-greater-operational-impact

динаміки і тенденцій в оцінці ризиків. Документальна інформація є базою для прийняття рішень експертами-оцінювачами у сфері ПВК/ФТ.

1.3. Огляд найпоширеніших методологій НОР

1.3.1. Методологія Міжнародного Валютного Фонду

Даний підрозділ підсумовує головні компоненти структури, яку спеціалісти МВФ розвивають для того, щоб мати змогу провести національну оцінку ризиків ВК та ФТ. Незважаючи на те, що FATF наголошує на необхідності застосування РОП для ПВК/ФТ, на практиці виникає чимало проблем у процесі чіткого застосування концепції ризик-менеджменту у антилегалізаційній сфері. Реалізація РОП ускладнена тим фактом, що процеси ВК і ФТ є дуже багатоваріантні, зазвичай умисно замасковані і з огляду на вказане, дані **процеси є важко документованими і важко квантифікованими**. Крім того, різні зацікавлені особи в системі ПВК/ФТ розглядають **ризик ВК і ФТ з різних точок зору**: СПФМ занепокоєні правовим, операційним і репутаційним ризиками, які генеруються їхніми клієнтами, продуктами і послугами; СДФМ занепокоєні тим, щоб піднаглядні СПФМ не були використані (свідомо чи несвідомо) у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом; правоохоронні та безпекові органи державної влади занепокоєні ризиком того, що суб'єкти суспільно небезпечних і протиправних діянь зможуть уникати виявлення та покарання, використовуючи доходи, одержані внаслідок скоєння злочину; вищі посадові особи держави занепокоєні суспільно-політичними та соціально-економічними наслідками прояву будь-яких з вище окреслених ризиків.

З точки зору МВФ, застосування традиційної концепції ризик-менеджменту до проблематики ВК/ФТ слугує відразу декільком цілям. По-перше, РОП дозволяє працівникам МВФ зосередити обмежені ресурси на тих країнах, які генерують або постають перед суттєвими ризиками ВК/ФТ. По-друге, виходячи з оцінки конкретної країни, РОП дозволяє концентрувати увагу на тих аспектах фінансового сектору, а також на тих правових та інституційних (організаційних) структурах, які є найслабшими (найбільш уразливими) ланками системи ПВК/ФТ. По-третє, через технічну допомогу МВФ може допомогти державам-членам зрозуміти, оцінити і пом'якшити ризик ВК і ФТ з якими вони зіштовхуються. По-четверте, вище окреслена діяльність МВФ може допомогти міжнародному співтовариству більш ефективно і чітко сформулювати та зосередитись на основних цілях режимів ПВК/ФТ, а також оцінювати ефективність заходів у сфері ПВК/ФТ відносно досягнення сформульованих на попередніх етапах цілей.

СПФМ та СДФМ за суттю своєї діяльності є обмеженими тими проблемами, які окреслені вище, а також труднощами, які є наслідком застосування як загальних (словесних) критеріїв ризику, так і кількісних

критеріїв, які можуть коливатися у дуже широких діапазонах нормальності.

Незважаючи на весь каскад існуючої критики недосконалості пропонуваніх на сьогоднішній день інструментів оцінки багатоваріантного ризику ВК/ФТ, існує чітке переконання в необхідності продовження вказаної роботи, оскільки окреслені принципи її організації є правильними. Беззаперечною вигодою від запровадження продуманої НОР у сфері ПВК/ФТ є концентрація уваги на дисциплінованому і чітко регламентованому процесі збору, обробки та узагальнення необхідних даних для вироблення поінформованих суджень і прийняття ефективних рішень в системі ПВК/ФТ як на мікро-, так і на макрорівні.

ВК є процесом перетворення незаконних «входів» в уявно законні «виходи», який супроводжується зловживанням фінансовими інституціями у якості посередників у даному процесі. ВК охоплює широкий діапазон діянь, метою яких є маскування злочинного джерела походження коштів.²⁸ Таким чином, злочинні доходи відображають «входи» у процес ВК, у той час як «виходами» є сукупність активів з аурую законності джерела їх походження. Процес ВК може охоплювати серію транзакцій, які проводяться як у формальних, так і в неформальних секторах. Кожний постачальник продукту чи послуги, які можуть бути використані для збереження або трансферту цінності, стає потенційною жертвою зловживання його діяльністю в якості посередницької у процесі ВК. ВК, з огляду на вказане, зазвичай асоціюється з установами основного фінансового сектору (банками, небанківськими депозитно-кредитними установами, торгівцями цінними паперами та страховиками), а також з іншими фінансовими установами (наприклад – небанківськими платіжними системами), видами економічної діяльності і професіями, які працюють у тісному взаємозв'язку з фінансовим сектором (адвокати, бухгалтери, аудиторі, нотаріуси, правники) та іншими інституційними одиницями реального сектору економіки (казино, ріелторський, антикварний, ювелірний та готельно-ресторанний бізнеси тощо).

ФТ охоплює діяльність, пов'язану із створенням і передачею фінансових ресурсів для постачання ними терористів з метою проведення останніми цільових терористичних атак. Вказана діяльність охоплює зловживання аналогічними видами фінансових та нефінансових посередників, як і у випадку з ВК, однак відрізняється від нього одним головним аспектом. Суть різниці полягає у тому, що у випадку ВК, кошти, які відмиваються мають завжди злочинне джерело походження (ціллю ВК є надання їм видимості легального походження),

²⁸ International Monetary Fund (IMF) (2001), 'Financial system abuse, financial crime and money laundering', Background Paper (SM/01/46), February 12, 2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.imf.org/external/np/ml/2001/eng/021201.htm

тоді як у випадку з ФТ, кошти можуть походити як з легальних, так і з нелегальних джерел.

Методологія МВФ окреслює основні компоненти НОР та описує відповідні процеси та інструменти. За станом на початок 2018 р., різні аспекти методології були застосовані у більш ніж 50 країнах. **Методологія пропонує до розгляду три ключі до оцінки ризику ВК і ФТ:** загрози, вразливості і наслідки.

Міжнародні стандарти ризик-менеджменту визначають **ризик як функцію ймовірності виникнення негативних подій.**²⁹ Ймовірність виникнення вказаних подій є функцією співіснування загрози і вразливості до цієї загрози. Іншими словами, ризикові події настають тоді, коли загроза використовує вразливість. Формально, R – національний рівень ризику ВК і ФТ може бути виражений як:

$$R = f[(T), (V)] \times C \quad (1.1.), \text{ де}$$

T – загроза; V – вразливість; C – наслідки прояву ризику ВК і ФТ. Відповідно, рівень ризику може бути пом'якшений шляхом зменшення загроз, вразливостей (слабких місць), або ж потенційних наслідків прояву ризику. Наприклад, імовірність витратити доходи наркодиллера (загроза - T), експлуатуючи слабкі місця торгівців автотранспортними засобами є, очевидно, досить високою у багатьох юрисдикціях, однак негативні наслідки цієї окремо взятої оборудки є відносно незначними. З огляду на вказане, даній події було б присвоєно більш низький рівень ризику (R) ВК і ФТ з точки зору наслідків її прояву, у порівнянні з рівнем ризику, який асоціюється з організацією незаконного обігу наркотиків у промислових масштабах, з подальшим відмиванням наркодоходів через придбання об'єктів комерційної нерухомості, або ж суттєвого обсягу державних облігацій (вразливе місце - V), що мало б незрівнянно більші негативні наслідки з точки зору зростання можливостей такої злочинної організації впливати на суспільно-політичну і соціально-економічну сферу у відповідній юрисдикції, а отже й вищий рівень ризику ВК і ФТ.

Розглянемо основні компоненти формули (1.1) більш детально.

R: Рівень ризику ВК і ФТ характеризує чистий ризик – враховує вплив управління (контролю) на мінімізацію рівня прояву загального (звичайного, невіддільного) ризику, притаманного будь-якій сфері діяльності. Іншими словами, контролюючі (наглядові) заходи здатні зменшити рівень загального ризику, однак брак відповідних заходів не призводить до збільшення рівня звичайного ризику. Нагляд у сфері ВК і ФТ поділяється на дві категорії: перша – здійснення загального нагляду та вироблення факторів зниження ризику (загальні регуляторні вимоги);

²⁹ Eide, E. (2000), 'Economics of criminal behaviour', in B. Bouckaert and G. De Geest (eds), Encyclopedia of Law and Economics, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://encyclo.findlaw.com/8100book.pdf>

друга – здійснення спеціалізованого нагляду у сфері ВК/ФТ, який враховує вимоги 40 Рекомендацій FATF. Оскільки однією з найважливіших цілей ризик-менеджменту є ефективний розподіл ресурсів з метою пом'якшення найважливіших ризиків, МВФ рекомендує **зосередитись на ризиках від суттєвих для певної країни операцій ВК і ФТ**. Суттєвою операцією ВК/ФТ вважається така, яка генерує найвищий обсяг ВК відносно ВВП, або ж відносно сумарного обсягу операцій, проведених у певному сегменті фінансового сектору за певний проміжок часу. Крім того до суттєвих операцій ВК слід відносити ті операції, негативні наслідки прояву яких є особливо значними. Суттєва операція ВК може відноситись до окремої (однієї) транзакції або ж до серії транзакцій, які уможливають відмивання суттєвого обсягу коштів упродовж 12-ти місячного періоду часу. До суттєвої операції ВК може бути віднесена та, яка є частиною окремої схеми ВК, або ж складовою цілої серії непов'язаних між собою схем ВК. *(Довідка: пілотні тести фахівців МВФ, пропонують відносити до суттєвих операцій ВК ті, сумарні значення яких упродовж року становлять від 100 млн. USD в річному вираженні для окремого продукту, послуги або сектору в межах даної юрисдикції та від 1 млрд. USD в глобальному вимірі).*

На відміну від операцій із ВК, формалізувати оцінку ризику ФТ значно важче, якщо взагалі можливо, з огляду на специфіку операцій з ФТ, окреслену вище. *(Довідка: розрахунки, проведені фахівцями МВФ стверджують, що адекватним орієнтиром віднесення типових транзакцій до таких, що можуть бути пов'язані із фінансуванням тероризму є сума від 10 млн. USD в рік. Вказана сума базується на оцінці середніх збитків, які настають внаслідок вчинення одного терористичного акту, а також враховує суми щорічних експлуатаційних витрат, необхідних для підтримування у функціонуючому стані відомих на сьогоднішній день терористичних організацій).* Однак, загальний РОП в контексті ризик-менеджменту у сфері ВК/ФТ має бути збережений і для ФТ, принаймні на базі якісних критеріїв ідентифікації та виявлення осіб, організацій та операцій, які можуть бути пов'язані із ФТ.

Т: З точки зору оцінки ризику ВК, **загроза** у значній мірі **пов'язана із сутністю і обсягом потенційного попиту на операції із ВК**. Даний попит генерується зі сторони суб'єктів, які володіють загальним фондом нелегально одержаних активів, які потребують легалізації (відмивання). З точки зору оцінки ризику ФТ, **загроза**, головним чином, пов'язана із сутністю і обсягом фондів, призначених для ФТ, а також із тією юрисдикцією через яку здійснюється транзит відповідних фондів. **Стосовно ВК**, існує два компоненти, які визначають обсяг доходів, одержаних злочинним шляхом (ДОЗШ), які потребують відмивання у будь-якій юрисдикції: 1) сутність і типи національних (внутрішніх)

кримінально караних діянь, які віднесені до категорії предикатних злочинів та масштаби злочинних доходів, які генеруються відповідними предикатними злочинами у певній країні; 2) сутність і обсяг ДОЗШ, які генеруються за межами національної юрисдикції та вводяться в національну юрисдикцію з метою легалізації (відмивання). **Стосовно ФТ**, існує два подібних компоненти: 1) сутність і способи акумулювання фондів для ФТ на рівні національної юрисдикції; 2) обсяг фондів, акумульованих за межами національної юрисдикції, які ймовірно надійдуть в національну юрисдикцію з метою їх подальшого транзиту, або ж з метою їх використання для вчинення терористичних актів у межах національної юрисдикції. Таким чином, для належної оцінки ризиків ВК/ФТ необхідно зібрати дані у розрізі двох вище окреслених компонентів з метою вироблення індикаторів ймовірності ВК/ФТ, зробивши їх невід'ємною складовою загальної НОР у сфері ПВК/ФТ. Вироблення вказаних індикаторів потребує досягнення чіткого розуміння сутності, форм прояву і обсягу потенційних нелегальних доходів, які генеруються кожним видом предикатного злочину в країні, а також чіткого розуміння середовища ФТ в даній країні (його існуючих і потенційних джерел та способів транзиту фондів, призначених для ФТ). Вказана робота сприятиме визначенню (квантифікації) чіткого рівня ризику ВК/ФТ, який вважатиметься суттєвим для вжиття всіх необхідних заходів в рамках національної системи запобігання та протидії ВК/ФТ.

V: Вразливість в оцінці ризику ВК/ФТ пов'язана із сутнісними характеристиками продуктів, послуг, каналів розподілу продуктів і послуг, клієнтської бази, інституцій, систем, організаційних структур і юрисдикцій (включаючи слабкі місця в національній системі ПВК/ФТ, у механізмах регулювання і нагляду), які уможливають зловживання ними для ВК/ФТ. Першочергове завдання в оцінці вразливості полягає в оцінці тих факторів, які сприяють успішному проведенню операцій із ВК/ФТ у розрізі відповідних продуктів, послуг, категорій клієнтів, способів здійснення фінансових транзакцій, тощо. Результатом такої оцінки має стати розроблення відповідних індикаторів вразливості. Індикатори вразливості є багаточисельними, однак їх можна згрупувати у наступні категорії: географічне розташування; фінансові продукти і послуги; рівень неформальності (тінізації) відповідного сектору економіки (виду економічної діяльності); упущення в системах ПВК/ФТ і адекватність існуючих механізмів регулювання і нагляду у сфері ПВК/ФТ; рівень корумпованості відповідного сектору економіки (виду економічної діяльності); ефективність правоохоронних органів і системи кримінального правосуддя; інші характеристики національної юрисдикції, які полегшують проведення операцій із ВК/ФТ (наприклад: рівень організованої злочинності). Індикатори вразливості мають бути співставлені і поєднані з індикаторами загроз для проведення всеохоплюючого аналізу ймовірності суттєвого та успішного ВК/ФТ.

С: Наслідки стосуються результатів, які виникають внаслідок настання ризикових подій. Наслідки можуть проявлятися як завдані збитки, втрати активів, підриг репутації фінансової установи, втрата довіри клієнтів, втрати в доходах ділових одиниць і держави в цілому. Узагальнено можна стверджувати, що процеси ВК і ФТ генерують **два типи наслідків**: перший – асоціюється безпосередньо із здійсненням операцій, пов'язаних із ВК та ФТ (наприклад: скоєння предикатних злочинів; залучення фінансових установ до відмивання; скоєння терористичних актів); другий – асоціюється з використанням активів після того, як вони були легалізовані (відмиті).

Однією із найбільш вживаних на сьогоднішній день є система оцінки ризику ВК і ФТ, яка характеризується **поєднанням якісно-скорингових (бальних) показників**. Вказана система фокусується на головних ризикових подіях, пов'язаних із процесом ВК або ФТ, які в свою чергу впливають на формування профілю ризику ВК і ФТ. Вказаний підхід дозволяє краще зрозуміти, змодельювати і проаналізувати процеси ВК і ФТ, шляхом розмежування та ідентифікації найважливіших складових подій, які збільшують ймовірність успішного ВК або ФТ. Присвоюючи бали цілому ряду об'єктивних і суб'єктивних індикаторів, які використовуються для ідентифікації рівня загроз, вразливості і наслідків, пов'язаних із операціями з ВК та ФТ, ризик-менеджери виходять на оцінку загального ризику суттєвості операцій з ВК і ФТ, їх суті, обсягу та наслідків. Такий **якісно-скоринговий аналіз** використовується для створення двох приблизних змінних величин для кожного випадку ВК чи ФТ, який оцінюється: перша змінна – **ймовірність суттєвого ВК та/або ФТ**; друга – **наслідки ВК та/або ФТ**. Вказані дві змінні величини поєднуються в загальній системі національної оцінки ризиків ВК та ФТ.

Наступна частина даного розділу більш детально характеризує систему аналізу ризику ВК і ФТ, покладену в основу Методології МВФ, основну увагу зосереджуючи на аналізі та оцінці процесів ВК.

До найважливіших компонентів НОР у сфері ПВК/ФТ відносяться:

1) підхід до одержання непрямих індикаторів ймовірності успішного ВК і ФТ в суттєвих обсягах, який базується на оцінці головних подій (операцій), пов'язаних із ВК/ФТ, а також на використанні аналітичних факторних модулів та пов'язаних з цими модулями індикаторів для здійснення якісно-скорингового аналізу ймовірності настання основних ризикових подій;

2) підхід до одержання непрямих індикаторів відповідних наслідків, які генеруються успішними операціями із ВК/ФТ в суттєвих обсягах;

3) підхід до оцінки загального рівня ризику ВК або ФТ.

Для операціоналізації ризику (R), ризикова подія має бути ідентифікована у взаємозв'язку із загрозами (T) і вразливостями (V). Головні ризикові події витікають із обставин, які співіснують для заохочення вчинення операцій із ВК і ФТ. Вказані обставини, які виникають на перетині загроз і вразливості створюють основу для оцінки ризику ВК і ФТ та для аналізу ймовірності успішного проведення операцій із ВК/ФТ в суттєвих обсягах. Ризикові події завжди пов'язані із динамікою процесу ВК/ФТ. По-перше, мова йде **про одержання та утримання певного обсягу нелегальних доходів суб'єктом їх відмивання** (головним бенефіціаром), або володіння законними чи незаконними доходами тим суб'єктом, який фінансує терористичні діяння (Т - загроза). По-друге, **суб'єкт відмивання або суб'єкт, який фінансує тероризм віднаходять ті продукти, послуги, активи чи інші обставини, які можуть бути використані для проведення операцій із ВК/ФТ** (вразливість). По-третє, **суб'єкти ВК чи ФТ оцінюють ймовірність бути виявленими, санкціонованими та позбавленими відповідних активів** правоохоронною системою у процесі ПВК/ФТ (з огляду на вразливі місця в самих операціях із ВК/ФТ). Таким чином, успішне проведення операцій із ВК/ФТ в суттєвих обсягах уможлиблюється лише у випадку настання наступних взаємопов'язаних подій:

1) Здійснення операцій із ВК чи ФТ:

1.1. існування значного обсягу доходів, одержаних злочинним шляхом або існування терористичних фондів, які потребують передачі до терористичних організацій;

1.2. існування продуктів, послуг активів та інших обставин, які можуть бути використаними для успішного проведення операцій із ВК/ФТ.

2) Суб'єкти ВК чи ФТ (включаючи партнерів-спільників і радників) не виявляються:

2.1. злочин ВК/ФТ не виявляється правоохоронними органами. Неадекватно реагує пряма і опосередкована (через повідомлення СПФМ про підозрілі фінансові операції) система стримування ВК/ФТ. Процес кримінального правосуддя є неефективним;

2.2. злочин ВК/ФТ виявляється, однак неадекватно розслідується правоохоронними органами;

2.3. злочин ВК/ФТ виявляється, адекватно розслідується, однак суб'єкт злочину не переслідується у кримінальному і судовому порядку;

2.4. злочин ВК/ФТ виявляється, адекватно розслідується, переслідується у кримінальному і судовому порядку, однак злочинець не притягається до судової відповідальності (не засуджується).

3) Суб'єкти ВК чи ФТ не адекватно санкціонуються

3.1. у випадку засудження, суб'єкти ВК/ФТ несуть неадекватне покарання;

3.2. у випадку покарання шляхом позбавлення волі, суб'єкти ВК/ФТ не позбавляються своїх активів.

Вірогідність виникнення перелічених вище подій формує пов'язані модулі аналізу ризику (МАР), що містять фактори, підфактори та їх індикатори. Кожен МАР виявляє унікальні фактори ризику, пов'язані з відповідними загрозами та вразливостями, які впливають на ймовірність виникнення події(й) ризику. Організація та групування подій, пов'язаних із ризиком ВК, а також аналітичні модулі, які використовуються для одержання непрямих (орієнтуючих) індикаторів ймовірності ВК, наведені у таблиці 1.1.

Табл. 1.1.

Структура аналізу ризику ВК: ризикові події та їх аналітичні модулі

Чинники виникнення ризикових подій	Загрози (Т), вразливості (V), які збільшують ймовірність виникнення ризикової події (R):	Сфери аналізу (модулі факторів ризику)	Допоміжні фактори (підфактори) та індикатори
1	2	3	4
<i>Ризикова подія: 1) Здійснення операцій із ВК чи ФТ</i>			
(1a) Внутрішні злочинні доходи: створені або доступні	(t) Наявність внутрішніх доходів, одержаних злочинним шляхом (v) Неадекватне стримування внутрішніх предикатних злочинів	(А) Обсяг внутрішніх злочинних доходів: створених або доступних (1) (В1) Правоохоронні органи (стримування злочинності) (2)	Види злочинів, які генерують доходи: фіктивне підприємництво; ухилення від сплати податків; розтрата майна; зловживання службовим становищем та ін. Повноваження, ресурси, ефективність (3)
(1b) Закордонні злочинні доходи, які входять у національну юрисдикцію	(t) Наявність злочинних доходів іноземного походження (v) Існування транскордонних потоків товарів, послуг, активів, а також обставин, які можуть бути використаними для здійснення ВК у сфері зовнішньоекономічної діяльності. (v) Транскордонний контроль недостатній	(С) Обсяг зовнішніх злочинних доходів, які входять у національну юрисдикцію (1) (D) Транскордонні продукти, послуги, активи і обставини (4)	Юрисдикція походження злочинних доходів та фактори (види злочинів), які сприяють одержанню злочинних доходів у юрисдикції їх походження Специфічні транскордонні аспекти, які потребують всебічного аналізу (5) Переміщення валюти, фізичних

Чинники виникнення ризикових подій	Загрози (Т), вразливості (V), які збільшують ймовірність виникнення ризикової події (R):	Сфери аналізу (модулі факторів ризику)	Допоміжні фактори (під-фактори) та індикатори
1	2	3	4
	для стримування транскордонних операцій із ВК.	(Е) Заходи транскордонного контролю (ретельної перевірки)	активів, людей та здійснення фінансових транзакцій
(1с) Зловживання продуктами, послугами, активами чи іншими обставинами даної юрисдикції для здійснення операцій із ВК	(v) Юрисдикція та її інституції, що генерують товари, послуги, активи та інші обставини, які можуть бути використані з метою ВК	(F) Характеристика загального середовища юрисдикції (G) Характеристика пропонованих продуктів, послуг, активів та наявних обставин їх використання (6)	Характеристика економіки, правової системи (верховенства права), бізнес клімату, якості регуляторної політики, політичного середовища, культури і добросовісності, зобов'язань у сфері ПВК/ФТ. Сектори, типи інституцій, масштаб, клієнтська база, канали збуту, загальні фактори стримування
1(d) Корупційні діяння, які полегшують ВК	(v) Корупція в системі правоохоронних органів, транскордонна корупція (митна), корупція в інших інституціях	(H1) Корупція (7)	
<i>Ризикова подія: 2) Суб'єкти ВК (включаючи партнерів-спільників і радників) не виявляються (не санкціонуються)</i>			
(2a) Вчинені операції із ВД не виявляються відповідними суб'єктами взаємодії (СПФМ, СДФМ та правоохоронними органами)	(v) Правоохоронні органи не виявляють операції із ВК прямо (у процесі здійснення власних розслідувань) (v) Правоохоронні та інші уповноважені на виявлення	(v) Правоохоронні органи розслідують лише предикатні злочини (v) Правоохоронні органи не подають запитів до міжнародних ПФР чи не відповідають на запити міжнародних ПФР щодо ВК (v) Національний ПФР не одержує якісних повідомлень від СПФМ та СДФМ про операції із ВК через: (v) <i>недостатність, неповноту, несвоєчасність та</i>	(B2) Правоохоронні органи (пряме виявлення ВК) (I) Система інформування про підозрілі фінансові операції Ефективність стримування ВК та внутрішньої взаємодії Вимоги, кількісні та якісні ознаки, сектори, типи інституцій (СПФМ, СДФМ) (8) Вимоги, ефективність (9)

Чинники виникнення ризикових подій	Загрози (Т), вразливості (V), які збільшують ймовірність виникнення ризикової події (R):		Сфери аналізу (модулі факторів ризику)	Допоміжні фактори (під-фактори) та індикатори
1	2		3	4
		<p><i>невідповідність повідомлень;</i> <i>(v) низьку якість повідомлень,</i> <i>включаючи надмірне (безпідставне) інформування;</i> <i>(v) неадекватний моніторинг транзакцій;</i> <i>(v) неадекватну інформацію про клієнтів;</i></p> <p><i>(v) інституційна неспроможність СПФМ та СДФМ;</i> <i>(v) неадекватний регуляторний нагляд за СПФМ;</i> <i>(v) неефективний процес надання повідомлень до національного ПФР.</i></p>	<p>(J) Моніторинг транзакцій та рахунків</p> <p>(K) Ідентифікація та профілювання клієнтів, подальші та посилені заходи обачності</p> <p>(L) Спроможність та компетенція інституцій</p> <p>(M) Регуляторний нагляд</p> <p>(N) ПФР</p>	<p>Вимоги, ефективність</p> <p>Системи контролю, ресурси, методичне забезпечення</p> <p>Ефективність, особливо за умови виявлення недоліків</p> <p>Ефективність аналізу, надання інформації (Узагальнені памеріали/додаткові узагальнені матеріали)</p>
<p>2(b) Виявлені операції із ВК не розслідують правоохоронними органами</p>	<p>(v) Неефективність правоохоронних органів у розслідуванні предикатних злочинів та пов'язаних з ними операцій із ВК</p> <p>(v) Нездатність правоохоронних органів одержати необхідні докази при розслідуванні предикатів та ВК</p>	<p>(v) Обмежений доступ до інформації про підозрілі фінансові операції, які подаються СПФМ до ПФР</p> <p>(v) Неможливість одержання інформації про кінцевого вигодоодержувача (бенефіціара)</p> <p>(v) Неможливість одержання інформації та доказів з іноземної юрисдикції</p>	<p>(B3) правоохоронні органи (стримування ВК) (10)</p> <p>(O) Ведення реєстрів, обмеженість доступу до них і професійні таємниці</p> <p>(P) Прозорість структури власності (11)</p> <p>(E2) Транскордонна взаємодія</p>	<p>Ефективність антилегалізаційних розслідувань</p> <p>Вимоги, ефективність, таємність</p> <p>Типи юридичних осіб і активів, вимоги до їх реєстрації, повноваження щодо одержання інформації про структуру власності</p> <p>Ефективність адміністративної взаємодії, взаємної правової допомоги та екстрадиції в контексті одержання доказів та осіб</p>
<p>(2c) Злочин ВК розслідується, однак суб'єкт ВД не переслідується у кримінальному і судовому порядку</p>	<p>(v) Злочинець знаходиться за межами національної юрисдикції</p> <p>(v) Органи обвинувачення не заявляють обвинувачень у ВК</p>	<p>(v) Неможливість екстрадиції чи переслідування злочинця за його відсутності</p>	<p>(R1) Система кримінального правосуддя</p>	<p>Судове переслідування і визнання підсудного винним у вчиненні як предикатного злочину, так і ВК, система кримінального правосуддя, пріоритети,</p>

Чинники виникнення ризикових подій	Загрози (Т), вразливості (V), які збільшують ймовірність виникнення ризикової події (R):		Сфери аналізу (модулі факторів ризику)	Допоміжні фактори (під-фактори) та індикатори
1	2		3	4
	(v) Органи обвинувачення не заявляють жодних обвинувачень (v) Неефективна і нерезультативна система кримінального правосуддя чи судова система		(обвинувачення і судова влада)	конституція, закон та юриспруденція
2(d) Злочин ВД виявляється, розслідується, переслідується у кримінальному і судовому порядку, однак злочинець не притягається до судової відповідальності (не засуджується)	(v) Неефективне переслідування у кримінальному і судовому порядку (v) Некомпетентна судова влада (v) Неадекватно виписані (сформульовані) кримінальні закони (статті кримінального кодексу)	(v) Неможливість екстрадиції чи переслідування злочинця за його відсутності	(R2) Система кримінального правосуддя (закони; статті кримінального кодексу)	Адекватність законів (статей кримінального кодексу)
2(e) Корупційні діяння, які полегшують ВК	(v) Корупція у правоохоронних органах, національному ПФР, системі кримінального правосуддя, в системі СПФМ та СДФМ	(v) Неможливість екстрадиції чи переслідування злочинця за його відсутності	(H2) Корупція (7)	
<i>Ризикова подія: 3) Суб'єкти ВД неадекватно санкціонуються</i>				
3(a) У випадку засудження, суб'єкти ВК не позбавляються своїх активів	(v) Неадекватні санкції (v) Неефективна система імплементації санкцій	(v) Неадекватні терміни ув'язнення (v) Неадекватні штрафні (фінансово-майнові) санкції (v) Неефективна система ув'язнення (v) Неефективна система стягнення штрафних (фінансово-майнових) санкцій	(R3) Система кримінального правосуддя (винесення вироку та призначення покарання за вироком) (R4) Система кримінального правосуддя (стягнення санкцій)	Повноваження, накладені санкції (12) Мінімальна / максимальна тривалість ув'язнення та середній термін відбування покарання Мінімальна / максимальна величина санкцій та середній розмір стягнення штрафних (фінансово-майнових) санкцій
3(b) У випадку покарання шляхом позбавлення волі, суб'єкти ВК не позбавляються своїх активів	(v) Застосування неадекватних конфіскаційних процедур (v) Неадекватні процедури повернення активів	(v) Неадекватні ресурси повернення активів	(R5) Система кримінального правосуддя (конфіскація активів)	Повноваження, політика, накладені санкції, зосередження на ефективності конфіскації активів (12) Ефективність адміністративної

Чинники виникнення ризикових подій	Загрози (Т), вразливості (V), які збільшують ймовірність виникнення ризикової події (R):	Сфери аналізу (модулі факторів ризику)	Допоміжні фактори (під-фактори) та індикатори
1	2	3	4
	(v) Нездатність повернути активи з іноземних юрисдикцій (v) Неефективне використання диспозитивних заходів (процесуальних прав) правоохоронними органами в рамках судочинства	(Е3) Транскордонне повернення активів (В4) Правоохоронні органи (процесуальні права)	взаємодії та взаємної правової допомоги для повернення активів Конфіскація чи замороження активів
З(с) Корупційні діяння, які полегшують ВК	(v) Корупція у правоохоронних органах, національному ПФР, системі кримінального правосуддя, в системі СПФМ та СДФМ	(Н3) Корупція (7)	

Модулі, які перелічені у третій колонці таблиці мають назву «Сфери аналізу» (модулі факторів ризику). Кожен модуль третьої колонки таблиці ідентифікує унікальні фактори ризику, які пов'язані із загрозами і вразливостями (слабкими місцями) та впливають на ймовірність виникнення ризикової події в межах наступного 12-ти місячного періоду часу з урахуванням ефективності існуючих заходів контролю. Кожному факторові ризику відповідає перелік індикаторів. Фактори ризику і їхні індикатори організовані в рамках аналітичних модулів за принципом вкладеної ієрархічності. До найвищого рівня ієрархії відносяться ті фактори, які прямо впливають на ймовірність відповідного прояву ризику ВК чи ФТ. Наступний (нижчий) ієрархічний рівень відповідної групи факторів включає ті під-фактори, які впливають на фактори вищого ієрархічного рівня і т.д. Остання колонка таблиці 1.1. підсумовує головні індикатори найвищого рівня для кожного аналітичного модуля.

Аналітичні модулі оцінки ризику ВК використовують як кількісні, так і якісні індикатори, виходячи з даних, одержаних як з відкритих, так і з приватних (комерційних) джерел інформації (МВФ, Світовий банк, ООН, бази даних з взаємної оцінки країн та опубліковані документи, непублічні дані (внутрівідомча статистика органів державної влади)).

В межах кожного аналітичного модуля, кожен фактор ризику має бути проаналізований з урахуванням тих індикаторів, які йому відповідають і лише після цього даний фактор підлягає **скорингу (якісній оцінці у балах)**, що у свою чергу уможливорює наперед визначене встановлення критеріїв прийняття рішення, пов'язаного з оцінкою ймовірності здійснення суттєвого ВК. Для кожного індикатора,

якому відповідають наведені у таблиці фактори ризику ВК, мають бути визначені його власні критерії прийняття рішень (групи бальних оцінок), залежно від яких збільшується чи зменшується ризик ВК. Вказані критерії мають бути максимально типовими (наближеними) для подібних типів індикаторів. Критерії для прийняття рішення є описовими. Вони відповідають якісній порядковій шкалі вимірювання, яка формується, виходячи із скорингових оцінок факторів та відповідних індикаторів, та складається з семи рівнів ризику (табл. 1.2.):

Табл. 1.2.

Оцінки рівня ризику

Оцінка рівня ризику	Опис рівня ризику	Пріоритет пом'якшення ризику
≤ 6-7	Дуже високий ризик	Дуже високий пріоритет
≤ 5-6	Значно вищий ризик	Значно вищий пріоритет
≤ 4-5	Вищий ризик	Вищий пріоритет
≤ 3-4	Середній ризик	Середній пріоритет
≤ 2-3	Нижчий ризик	Нижчий пріоритет
≤ 1-2	Значно нижчий ризик	Значно нижчий пріоритет
≤ 0-1	Дуже низький ризик	Дуже низький пріоритет

Скоринг кожного індикатора розроблений таким чином, що між балами, наведеними у якісній порядковій шкалі існує істотна різниця. Деякі оціночні бали в шкалі оцінки ризиків ВК, базуються на розрахунку ефективності, виходячи із наявних статистичних даних, які збираються та узагальнюються в рамках періодичних звітів про проведення взаємних оцінок. Скоринг базується на концепції використання найбільш доступних даних для оцінки відповідних індикаторів. Вказані дані можуть слугувати для непрямих оцінок пов'язаних факторів відносно основного. Скоринг не потребує щоб кожен індикатор основного чи допоміжного фактору ризику був оціненим. Тим індикаторам, для оцінки яких неможливо одержати дані, слід присвоювати бал за замовчуванням на рівні «5» («Висока ймовірність ризику»).

Аналіз використовується для визначення значень двох змінних: однієї – для оцінки ймовірності виникнення істотного ВК чи ФТ, та другої – для оцінки відповідних наслідків. Вказані змінні поєднуються для оцінки національного рівня ризику ВК чи ФТ. Організація та групування подій ризику ВК та ФТ та модулі аналізу, використовуються для отримання орієнтовного показника ймовірності. Подібна матриця може бути використана для отримання орієнтовних показників наслідків, але вона буде варіюватися в залежності від відповідних наслідків, які будуть обрані для конкретного дослідження. Показники, що використовуються для аналізу, також будуть як кількісними, так і якісними.

Більш високий рівень (скоринговий бал) вказує на вищу ймовірність настання події, пов'язаної із суттєвим ВК та на ймовірність настання більш важких наслідків. Таблиці 1.4. – 1.7. демонструють цей підхід з деякими прикладами наперед визначених критеріїв прийняття рішення та оціночною шкалою, яка використовується для аналізу ймовірності з урахуванням: властивостей продуктів, послуг, особливостей юрисдикції й т.д.; дієвості загального контролю та пом'якшувальних заходів; спеціальних заходів з контролю у сфері ПВК/ФТ. Використовувані індикатори дозволяють оцінити орієнтовну, а не фактичну ймовірність ризику ВК. Запропонована система оцінювання приводить до відносної оцінки ймовірності (тобто, оцінки є значущими лише відносно інших подібних оцінок у розрізі модулів, секторів, факторів, продуктів, регіонів, і т.д.).

Бали індикаторам відповідних аналітичних модулів, присвоюються шляхом **знаходження геометричної середньої** для всіх індикаторів в межах вкладеної ієрархії. Скорингові бали зводяться починаючи від оцінок під-факторів (індикаторів найнижчого рівня у межах кожної ієрархії індикаторів), факторів, модулів і насамкінець – оцінюється загальний рівень ймовірності настання ризикової події. Зведення здійснюється шляхом використання кореня n -го степеня $\sqrt[n]{A}$, де « n » - **кількість індикаторів, факторів чи ризикових подій**; « A » - **їхній добуток**. Для тих аналітичних модулів, які аналізують індикатори, розбиті за типами СПФМ, рекомендується проводити попереднє зведення скорингових оцінок з урахуванням коефіцієнта пропорційності, значення якого залежатиме від частки операцій кожного типу СПФМ у загальній сукупності операцій, здійснених (наданих до національного ПФР) всіма типами СПФМ.

Окреслений вище метод зведення бальних оцінок має три наступні переваги. По-перше, вказаний метод враховує відповідні взаємозв'язки між аналітичними модулями оцінки ризику ВК (у розрізі факторів та індикаторів), наведених у табл. 1.1. Комбінуючи оцінки факторів шляхом використання запропонованого методу зведення, вплив будь-якого окремого фактору обмежується його основною сферою прикладання. По-друге, геометрична середня дає змогу одержати більш відповідний результат у порівнянні з простою середньою, оскільки вона згладжує більш віддалені в часі значення індикатора, що є бажаним на даному етапі розвитку НОР, оскільки чимало індикаторів ще потребують перевірки часом на їх придатність для оцінки фактичної діяльності, пов'язаної із ВК. По-третє, вказаний підхід завжди приводить до оцінки за семибальною шкалою, роблячи результат таким, який легко інтерпретувати.

Скорингові оцінки у розрізі кожного аналітичного модулю зводяться для уможливлення оцінки загальної ймовірності здійснення

суттєвого ВК чи ФТ у кожній юрисдикції світу. Для зведеної оцінки загальної ймовірності ризику ВК, розраховується геометрична середня у розрізі кожного аналітичного модуля, переліченого у третій колонці табл. 1.1. Нижченаведене рівняння відображає структуру головних ризикових подій у вказаній таблиці і вираховує геометричні середні у межах оціночних балів, які відповідають факторам, наведеним у кожній круглій дужці, після того – у кожній квадратній дужці, і насамкінець – у загальній квадратній дужці:

$$\text{Ймовірність ВК} = \text{геом. середня з } [[(A, B1), (C, D, E), (F, G)], [H], [(B2, ((I, J, K, L, M), N)), (B3, (O, P, E2)), R1, R2], [(R3, R4), (R5, E3, B3)]]$$

Для скорингу наслідків ВК слід використовувати аналогічний підхід до того, що використовується для скорингу факторів ризику (див. табл. 1.9.). Скоринг наслідків слід проводити у розрізі структури факторів і під-факторів ризику та їхніх індикаторів. Критерії прийняття рішення, шкала вимірювання і скорингові бали для факторів та їхніх індикаторів базуються на семирівневій напів-якісній порядковій шкалі вимірювання (табл. 1.4.). Чим вищий скоринговий бал – тим більшою є ймовірність проведення успішних операцій із суттєвого ВК, тим більш негативними є наслідки відповідних операцій.

Насамкінець, методом геометричної середньої (аналогічно до того, який використовується для показників ймовірності ВК) агрегується показник наслідків ВК від усіх успішних операцій.

Вибір управлінських пріоритетів за результатами проведення НОР, має враховувати різні рівні наслідків ВК та ФТ. У першу чергу, для мінімізації кількості успішних випадків ВК чи ФТ, необхідно зосередитися на загальній цілі, що є найбільш ваговою для більшості режимів ПВК/ФТ. Ієрархія пріоритетів має бути корельовано з результатами, одержаними у розрізі розглянутих вище аналітичних модулів.

Показники для наслідків походять здебільшого з уявлень залучених посадових осіб органів державної влади, використовуючи структурований підхід для вироблення обґрунтованих суджень. Процес складається з інформування посадових осіб про результати аналізу ймовірності, надання їм загальної інформації про потенційний вплив успішного використання ВК чи ФТ, та пропонуючи їм обрати, який, на їхню думку, рівеньнаслідків ВК чи ФТ щодо кожної цілі є найбільш адекватним.

Загальний рівень національного ризику ВК чи ФТ одержується шляхом поєднання оцінок рівня ймовірності ВК/ФТ у юрисдикції та оцінки рівня відповідних наслідків, а також оцінювання, чи результат потрапляє до прийнятних меж. Поєднання може бути виконано двома шляхами для кращого розуміння:

1) перший – два критерії оцінки можуть бути поєднані із використанням їх геометричних середніх. Вказане, в кінцевому результаті, дасть об'ємну оцінку, яка може бути порівняна з наперед визначеним масштабом у табл. 1.4. для оцінки того, чи загальний ризик ВК/ФТ потрапляє до прийнятних меж, або ж чи вказує він на те, що мають бути вжиті дієві пом'якшувальні заходи для зменшення його рівня;

2) другий – два критерії оцінки можуть бути поєднані та представлені через наперед визначену матрицю (табл. 1.3.). Вказана матриця дозволяє оцінити чи допустимим є рівень ризику і водночас, вона дає змогу оцінити додаткову складову – відносний вплив вразливості та наслідків.

Матриця рівня ризику ВК чи ФТ

Дуже високий							Дуже високий
Значно вищий							Значно вищий
Вищий					Вищий Ризик		
Середній				Середній			
Нижчий			Нижчий				
Значно нижчий		Значно нижчий					
Дуже низький	Дуже низький						
Рівень Вразливості ↑	Дуже низький	Значно нижчий	Нижчий	Середній	Високий	Значно вищий	Дуже високий
Рівень Наслідків →							

Табл. 1.3.

Таким чином, можливо представити матрицю ризику чи графік, який покаже оцінку ймовірності у співвідношенні з оцінкою наслідку настання відповідної ризикової події. Необхідно зазначити, що наслідки можуть сильно різнитись у залежності від того чи є контекст національним чи міжнародним. Підхід до НОР, запропонований Методологією МВФ дозволяє також оцінити деякі наслідки як в абсолютних масштабах, так і відносно валового внутрішнього продукту країни.

Табл. 1.4.

Приклади оцінок для показників ймовірності, що пов'язані з внутрішніми властивостями або продуктами, послугами, юрисдикціями і т.д.

Опис ймовірності	Шкала оцінювання	Надання продуктів,	Ймовірність події або діяльності, що виникає	Ймовірність події або діяльності, що виникає	Ймовірність події чи діяльності, що виникає щорічно	Показник оцінки
------------------	------------------	--------------------	--	--	---	-----------------

	економічної діяльності	послуг, активів чи інші умови	щорічно – опис	щорічно – потенційна можливість	– орієнтовна частота	
Надзвичайно висока ймовірність	1 трлн. +	Надзвичайно широкий перелік та обсяг	Майже точно	Більше ніж 95 % шанс	Виникає раз на рік	7
Дуже висока ймовірність	100 млрд. – 1 трлн.	Екстенсивний перелік та обсяг	Дуже ймовірно	Більше ніж 75% шанс	Виникає раз на два роки	6
Висока ймовірність	10 – 100 млрд.	Привабливий перелік та обсяг	Ймовірно	Більше ніж 50% шанс	Виникає раз на 3-4 роки	5
Середня ймовірність	1 – 10 млрд.	Нормальний перелік та обсяг	Можливо	Більше ніж 30% шанс	Виникає приблизно кожні 3 роки	4
Нижча ймовірність	100 млн. – 1 млрд.	Не особливо привабливий перелік та обсяг	Навряд чи	Менше ніж 30% шанс	Має виникати кожні 5 років або близько того	3
Значно нижча ймовірність	10 – 100 млн.	Дуже обмежений перелік та обсяг	Не часто	Менше ніж 10% шанс	Може виникати кожні 10 років	2
Надзвичайно низька ймовірність	0 – 10 млн.	Майже немає	Майже неможливо	Менше ніж 5% шанс	Може виникати менше ніж раз на 20 років.	1

Табл. 1.5.

Приклади оцінки для індикаторів ймовірності, пов'язаних з загальним контролем або заходами з пом'якшення

Опис ймовірності	Пом'якшення запроваджено у:	Спроможність нерезидентів щось зробити	Кількість поліцейських на 100 тис. населення	Показник оцінки
Надзвичайно висока ймовірність	< 10% ділової діяльності або вимоги відсутні	Необмежена, плюс можуть мати особливі привілеї	< 30	7
Дуже висока ймовірність	≥ 10-25% ділової діяльності	Необмежена, щонайменше такі ж права як у резидентів	≥ 30	6
Висока ймовірність	≥ 25-50% ділової діяльності	Майже необмежена, але з певними додатковими адміністративними вимогами	≥ 62,5	5
Середня ймовірність	≥ 50-70% ділової діяльності	Обмежена, з невеликими обмеженнями та умовами	≥ 125	4

Нижча ймовірність	≥ 70-85% ділової діяльності	Дуже обмежена, зазвичай вимагається затвердження або авторизація від чиновника	≥ 250	3
Значно нижча ймовірність	≥ 85-95% ділової діяльності	Значно обмежена, існують певні заборони, або завжди необхідне затвердження з боку чиновників	≥ 500	2
Надзвичайно низька ймовірність	≥ 95% ділової діяльності	Неможливо. Ефективно забороняється.	≥ 1,000	1

Табл. 1.6.

Приклади оцінок для показників ймовірності для вразливості, пов'язаної зі слабкістю контролю з ПВК/ФТ

Опис вірогідності	Кількість підзвітних підприємств на члена персоналу наглядового органу з ПВК/ФТ	Для уявлення показників якості та контролю	Щорічні звинувачення у ВК відносно обсягу злочинних доходів (якщо відомо) чи ВВП	Відповідність Рекомендаціям FATF	Показник оцінки
Надзвичайно висока ймовірність	Жодного нагляду	Жахливі	Відсутні	NC або не проходили оцінку методології 2004	7
Дуже висока ймовірність	≥ 100	Дуже слабкі	< 0,06	PC (неефективна імплементація)	6
Висока ймовірність	≥ 52	Слабкі	≥ 0,06	PC (або ніколи не оцінювалась, але буде проведена оцінка методології 2004)	5
Середня ймовірність	≥ 26	Належні	≥ 0,12	Була оцінена раніше, але не за методологією 2004, буде проведена оцінка методології 2004	4
Нижча ймовірність	≥ 13	Гарні	≥ 0,24	LC (неефективна імплементація)	3
Значно нижча ймовірність	≥ 6	Відмінні	≥ 0,48	LC (ефективна імплементація)	2

Надзвичайно низька ймовірність	6 або менше	Найкращі	≥ 0,96	C	1
--------------------------------	-------------	----------	--------	---	---

Табл. 1.7.

Приклади певних наперед визначених масштабів оцінки наслідків

Опис наслідків	Опис – діяльність з ВК чи ФТ	Оціночний масштаб діяльності з ВК	Оціночний масштаб діяльності з ВК у % до ВВП	Оціночний масштаб діяльності з ФТ	Оціночний масштаб географічного охоплення	Оціночний масштаб впливу на «систему» чи «цілі»	Показник оцінки
Великі або жорсткі	Величезний обсяг	>\$100 млрд.	> 20%	>\$10 млн.	Більше, ніж 1 континент або на світовому рівні	Дуже серйозний, довготермінове погіршення функцій системи (знищена або майже знищена функціональність системи) АБО досягнення цілей	7
Дуже істотні	Високий обсяг	> \$50–100 млрд.	10 – 19,99%	>\$5 – 10 млн.	Регіональні країни АБО на всьому континенті	Серйозний середньостроковий вплив, який починає погіршення функціональності системи (або який знищує чи майже знищує окрему частину системи) АБО який починає погіршення досягнення цілей	6
Істотні	Істотний обсяг	>\$10 – 50 млрд.	5 - 9,99%	>\$1 – 5 млн.	Тільки поміж прикордонними країнами	Суттєвий, середньостроковий вплив з потенціалом загрожувати функціям системи АБО досягненням цілей	5
Помірні	Помірний обсяг	>\$1 – 10 млрд.	2,5 – 4,99%	> \$100 тис. – 1 млн.	Національний	Помірний, короткостроковий вплив, що не впливає на функції системи АБО досягнення цілей	4
Неістотні	Середній обсяг	> \$100 млн. – 1 млрд.	1,25 – 2,49%	> \$10 – 100 тис.	Регіональний (в середині країни або її окремих областях)	Мінімальний короткотерміновий вплив на усю систему АБО на досягнення цілей	3
Дуже неістотні	Низький обсяг	≥ \$10 – 100 млн.	0,625 – 1,249%	≥ \$1 – 10 тис.	Місцевий (в межах міста)	Мінімальний, короткотерміновий вплив на окрему частину системи АБО на досягнення частини цілей	2

Незначні	Незначний обсяг	<\$10 млн.	< 0,625%	<\$ 1 тис.	Незначний АБО в межах району міста, його передмістя або маленького міста	Жодної шкоди, вартої уваги – ділова діяльність проводиться як зазвичай	1
----------	-----------------	------------	----------	------------	--	--	---

Таким чином, повноцінний процес НОР, згідно з Методологією МВФ, містить 7 етапів та покладається на спроможність органів влади збирати та подавати статистичні дані, якісні експертні судження, а також використовувати інструменти збору даних з відкритих інтернет-джерел. Загальний процес є циклічним, що спирається на зворотній зв'язок від учасників, які беруть участь у робочих групах. Етапами та завданнями кожної фази є:

1) Попередній етап та підготовка аналізу загроз: Погоджуються загальні цілі дослідження, встановлюється координаційний механізм НОР, проводяться дослідження середовища та індикаторів загроз у сфері ПВК/ФТ, а також у заповненні чотирьох опитувальників органами влади (два щодо доступних даних та два щодо національних та транснаціональних загроз ВК/ФТ);

2) Загроза ВК/ФТ: Персонал МВФ проводить робочі засідання з органами влади для погодження фінальних оглядів національних та транснаціональних загроз ВК/ФТ, включаючи оцінки величини та природи національних та транскордонних потоків злочинних доходів;

3) Підготовка до оцінки вразливості: Органи влади готують чотири шаблони для збору статистичних даних (профілі секторів та фірм; міжнародна співпраця; система кримінальної юстиції; а також ПФР та звітування) та три опитувальники (сектори та фірми; ПФР та правоохоронні органи; система кримінальної юстиції). Персонал МВФ збирає загально доступну інформацію щодо вразливості та складає усю інформацію про вразливості та загрози для створення попереднього аналізу ймовірності, у тому числі й на секторальному рівні;

4) Вразливість ВК/ФТ та оцінка ймовірності: Персонал МВФ проводить робочі засідання з органами влади для погодження фінальних поглядів щодо вразливості до ВК/ФТ, включно з переліком головних факторів, що збільшують та зменшують ймовірність. Результати поєднуються з аналогічними результатами про загрозу для досягнення попередніх поглядів на загальну ймовірність різних подій ризику ВК/ФТ, в тому числі й секторальних ризиків.

5) Наслідки та загальна підготовка оцінки ризику: органи влади заповнюють два опитування щодо наслідків ВК та ФТ, персонал

МВФ збирає публічно доступну інформацію, пов'язану з наслідками ВК/ФТ та додає усю інформацію щодо наслідків до створеного попереднього аналізу наслідків й поєднує це з результатами ймовірності для створення попередніх теплових карт подій ризику, в тому числі на секторальному рівні.

6) **Наслідки ВК/ФТ та аналіз ризику:** Персонал МВФ проводить робочі засідання з органами влади для погодження фінальних поглядів щодо наслідків ВК/ФТ. Переглянуті теплові карти показують рівень ризиків для кожної загальної події ризику, а для секторів, що представлені в окремих робочих групах, обговорюються та погоджуються загальні рівні ризику та пріоритетів для їх пом'якшення.

7) **Завершальний етап:** персонал МВФ надає попередню національну оцінку ризику, яка надсилається до органів влади для перегляду та затвердження до публікації.

Методологія НОР надає ряд стандартизованих висновків для допомоги органам влади зрозуміти ризики ВК/ФТ у країні. Це включає таблицю, що оцінює національні злочинні доходи за категоріями злочину, підсумовуючу матрицю ризику головних факторів, що збільшують та зменшують ризики, теплові мапи для подій ризику, секторів та підприємств, підсумкові таблиці щодо секторів та підприємств, та документ національної оцінки ризиків:

a. **підсумкова таблиця національних злочинних доходів** показує оціночний рівень доходів, що генеруються, а також підбиває середні оцінки для надання загальної оцінки величини злочинних доходів, що генеруються у країні. Медіани та загальна оцінка також відображені у якості відсоткового співвідношення до ВВП країни. Ця інформація може бути доповнена оцінками, що пов'язані з природою та джерелами походження доходів з точки зору пропорції генерації у готівці, фінансових і фізичних активах та пов'язаними до внутрішніх й транснаціональних організованих злочинних груп та інших злочинців.

b. **підсумкова матриця ризику** встановлює оцінки ймовірності для кожного аналітичного модуля ризику та пов'язаних з ним подій ризику і оцінками наслідків для цих подій. Матриця також встановлює перелік головних факторів, що збільшують та зменшують оцінку ризику (тобто, сильні та слабкі сторони), таким чином надаючи органам влади деталізовані настанови щодо вирішення окремих факторів для пом'якшення головних ризиків.

c. **теплові карти** показують рівень ризику для усіх загальних подій ризику та будь-яких додаткових виявлених подій органами влади, шляхом відсилання до рівнів ймовірності та наслідків кожної події ВК/ФТ. Теплові карти також створюються для того, аби показати рівень ризику ВК/ФТ для секторів та типів підприємств, що знаходяться у секторі.

d. **підсумкові таблиці** для секторів та підприємств показують таку інформацію, як: кількість підприємств (підзвітних СПФМ); загальні та середні активи СПФМ; оцінка притаманної СПФМ ймовірності бути використаними в операціях із ВК/ФТ; оцінка належності контролю у сфері ПВК/ФТ та чистого ризику ВК/ФТ. Підсумок щодо СПФМ може бути відфільтровано для створення окремих результатів таких як, наприклад, 10 підприємств з найвищою ймовірністю бути використаними для транскордонного ВК чи ФТ.

e. **Документ НОР** достатньо деталізовано описує для цільової аудиторії головні ризики та їх фактори, а також процес, що використовувався для досягнення таких висновків.

1.3.2. Методологія Світового Банку

Група Світового Банку розробила аналітичний інструмент оцінки ризику для допомоги країнам у проведенні їх оцінок ризику ВК/ФТ на національному рівні. Розробку Інструменту НОР Групи Світового Банку («інструменту») було розпочато командою з Цілісності Фінансових Ринків (Financial Markets Integrity Team) у 2007 р. із врахуванням інтелектуального внеску широкого кола експертів, а також досвіду у наданні допомоги у проведенні НОР ризиків у багатьох країнах.

Інструмент містить декілька взаємопов'язаних модулів на основі таблиць Excel, що надають змогу країнам оцінювати їх загрози та вразливості ВК/ФТ. Тут «**загрози**» відносяться до масштабів і характеристик доходів від злочинної діяльності або фінансування тероризму у юрисдикції. «**Вразливості**» відносяться до слабких місць або прогалин у захисті юрисдикції від ВК та ФТ. Загрози або вразливості можуть існувати на національному або секторальному рівні, і разом визначають рівень ризику ВК/ФТ у юрисдикції.

Цілі інструменту є наступними:

- допомагати юрисдикціям у проведенні оцінки їх ризиків ВК/ФТ, з метою допомогти їм використовувати отриману інформацію для розробки більш ефективного ризик-орієнтованого режиму з ПВК/ФТ;
- сприяти нарощуванню спроможності у країні, не тільки для оцінки ризиків ВК/ФТ, але також для покращення структури та практики зі збору даних та інформації;
- для збільшення обізнаності та запуску взаємодії і співпраці поміж зацікавленими сторонами з державного та приватного секторів.

Хоча інструмент бере вказані вище фактори до уваги, він не націлений на:

- кількісну оцінку розміру тіньової економіки або фінансових потоків у країні;
- оцінки ризиків предикатних злочинів (ризик наркотрафіку, ризик шахрайства, ризик корупції і т.д.);
- проведення порівняння ризиків ВК/ФТ поміж країнами.

Загальна структура Інструменту

Інструмент складається з 9 модулів, що дає змогу оцінити ризики ВК та ФТ. Інструмент зосереджений довкола 7 модулів, що фокусуються на оцінці ризику ВК. Більш того, інструмент включає один модуль для оцінки ризику ФТ та ще один модуль для оцінки ризиків продуктів фінансових установ.

Модуль національної вразливості (Модуль 2) та модулі для оцінки секторальної вразливості (Модулі 3 – 7) мають унікальну і відносно складну логіку, яка використовує середньозважені значення, вбудовані передумови та формули. Проте, модулі для оцінки ризику ВК, оцінки ризику ФТ та ризику продуктів фінансових установ залежать від відносно простих матричних структур.

Під час проведення НОР, країна створює національну Робочу Групу (РГ) для здійснення оцінки ризику. Вказана РГ розділяється на декілька команд, кожна з яких зосереджується на одному з модулів. Таблиця 1.8. представляє три основні частини інструменту та перераховує модулі у кожній з частин.

Табл. 1.8.

Основні частини Інструменту НОР

ВК Оцінка Ризику	ФТ Оцінка ризику	Оцінка ризику фінансових продуктів
<ul style="list-style-type: none"> •Модуль 1 - Оцінка загрози •Модуль 2 - Національна вразливість •Модуль 3 - Вразливість банківського сектору •Модуль 4 - Вразливість сектору цінних паперів •Модуль 5 - Вразливість сектору страхування •Модуль 6 - Вразливість інших фінансових установ •Модуль 7 - Вразливість секторів ВНУП 	<ul style="list-style-type: none"> •Модуль 8 - Національна загроза та вразливість ФТ 	<ul style="list-style-type: none"> • Модуль 9 - Оцінка ризику фінансових продуктів

Рисунок 1.4. (наведений далі) зображає структуру інструменту.

Оцінка ризику ВК (модулі 1-7)

Сім модулів, що допомагають оцінювати національний ризик ВК тісно взаємопов'язані. Практично, загальний національний ризик ВК визначається шляхом оцінки: (1) національної загрози ВК; та (2) національної вразливості до ВК.

Модуль оцінки загрози ВК

Модуль оцінки загрози допомагає визначити національний «рівень загрози» ВК, що ранжується від «низького» до «високого» за п'ятибальною шкалою. У модулі оцінки загрози, РГ виявляє головні предикатні злочини, походження та потоки злочинних доходів, а також методи та тенденції ВК у юрисдикції. Модуль також сприяє систематичному збору даних щодо загроз ВК та аналізу транскордонних загроз ВК. Чим вища загроза ВК, тим вищий національний ризик ВК.

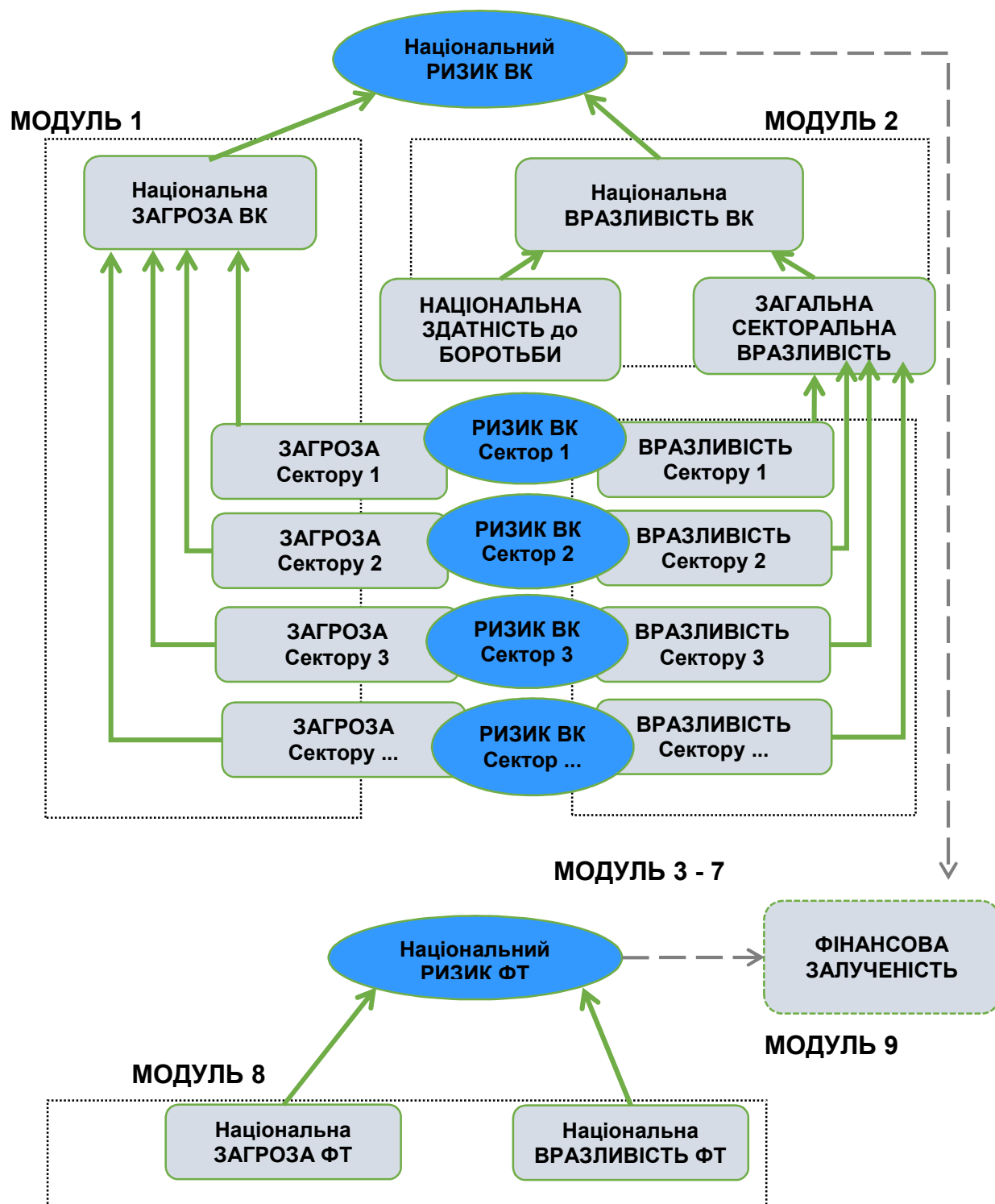

Рис. 1.4. Загальна структура Інструменту НОР

Модулі оцінки вразливості до ВК

З іншого боку, оцінка національної вразливості базується на аналізі національної спроможності до запобігання та протидії ВК, а також вразливості різних секторів до ВК. Поєднуючи вразливості відповідних секторів та враховуючи недоліки у національній спроможності до до запобігання та протидії ВК, модуль національної

вразливості надає «оцінку вразливості» (що ранжується від 0.0 до 1.0, та відповідає одному з п'яти рівнів від «низького» до «високого»).

Загальний рівень ризику ВК встановлюється на рівні, де результати оцінки загрози та вразливості перетинаються (див. рисунок 1.7). Наприклад, якщо загроза була оцінена як «середня», а вразливість як «вища середньої», ризик відмивання коштів буде «вище середнього».

Це означає, що хоча рівень загрози в юрисдикції, що оцінюється, на середньому рівні, загальний ризик ВК вище від середнього, враховуючи вищий рівень вразливості (слабкі сторони у захисних механізмах країни). На рис. 1.5. загальні рівні ризику закодовані у кольорах, найнижчі рівні – зеленим, середні рівні – жовтим, високі – червоним.

ЗАГАЛЬНИЙ РИЗИК ВК У ЮРИСДИКЦІЇ

ЗАГАЛЬНА ЗАГРОЗА	H	M	M	MH	H	H
	MH	M	M	MH	MH	H
	M	ML	M	M	MH	MH
	ML	ML	ML	M	M	M
	L	L	ML	ML	M	M
		L	ML	M	MH	H
		ЗАГАЛЬНА ВРАЗЛИВІСТЬ				

Довідково: L = low (низький); ML = medium-low (нище середнього); MH = medium-high (вище середнього); H = high (високий).

Рис. 1.5. Загальний ризик ВК у юрисдикції

Проведення оцінки: деталізація модуля національної вразливості до ВК

Для того, щоб краще продемонструвати, як працює Інструмент НОР, розглянемо більш детально один з модулів – модуль національної вразливості.

Модуль національної вразливості забезпечує методологічний процес, базуючись на розумінні причинно-наслідкових зв'язків між факторами вразливості (змінними), що відносяться до нормативного, інституційного та економічного середовища у юрисдикції. Рис. 1.6. показує структуру модуля національної вразливості.

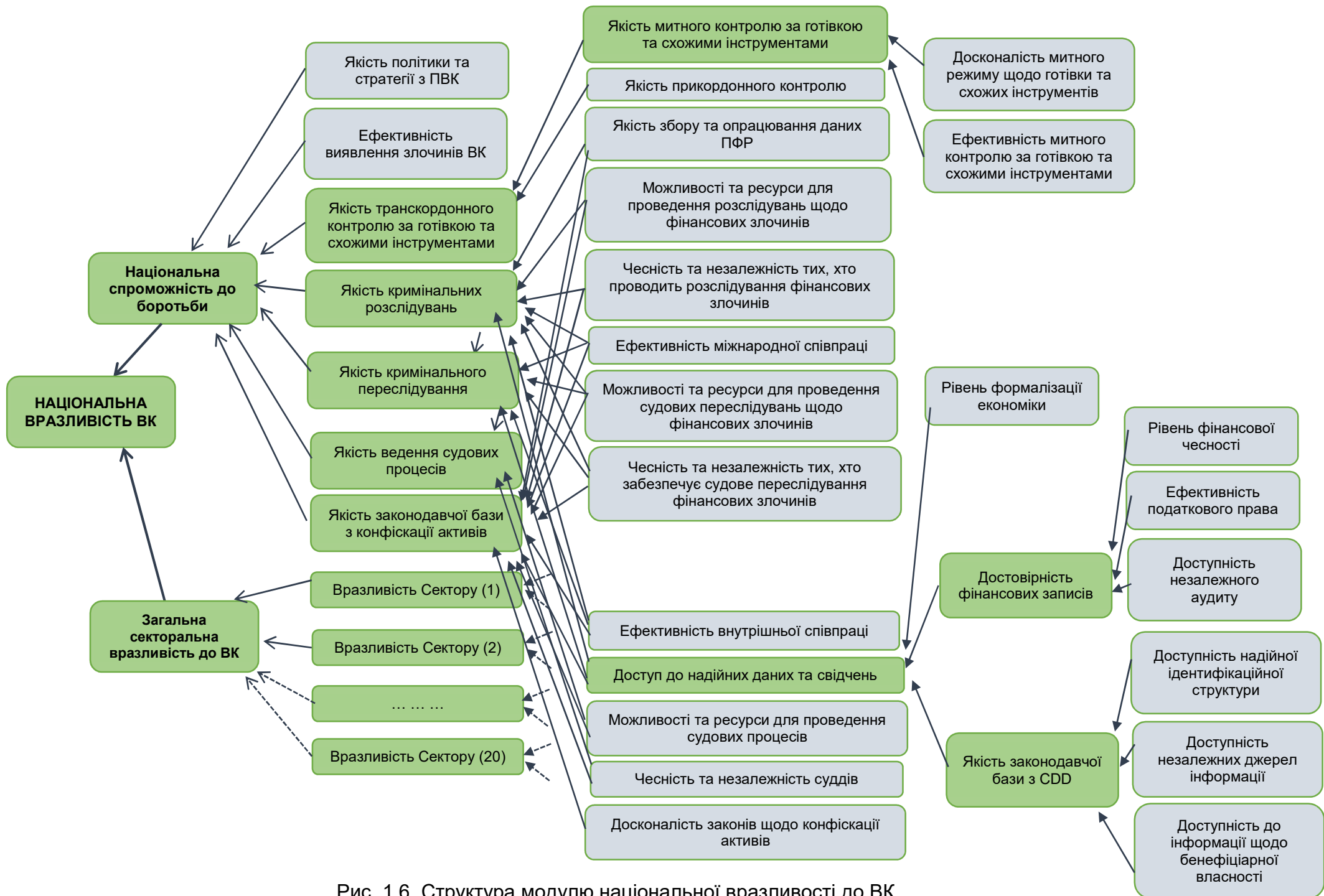

Рис. 1.6. Структура модулю національної вразливості до ВК

Загальний модуль національної вразливості складається з двох головних частин: загальної секторальної вразливості, що визначається результатами оцінок вразливості різних секторів, та національної спроможності до боротьби (запобігання та протидії ВК). Національна спроможність до боротьби – це всебічна оцінка, що базується на 22 вхідних змінних, що оцінюються РГ. Ці змінні намагаються зафіксувати фактори високого рівня, такі як якість ведення судових процесів, ефективність правозастосування, внутрішня та міжнародна співпраця. Рейтинги, що надаються цим вхідним змінним оцінювачами, а також вбудовані припущення та властивості інструменту, такі як вплив та передумови, взяті разом, створюють загальну оцінку національної спроможності до боротьби. Інструмент також містить певні проміжні змінні, що оцінюються автоматично, базуючись на початкових даних для вхідних змінних. Співвідношення між змінними можна побачити на рис. 1.6., який фіксує структуру модуля національної вразливості. Кольори використовуються для того, аби розрізнити вхідні данні від проміжних. Сірі клітинки – це вхідні змінні, зелені – проміжні.

Рисунок 1.7. (нижче) показує структуру через частковий знімок нижньої секції діаграми модулю національної вразливості. Ефективність податкового права (друга змінна вгорі стовпця на рис. 1.8.) розглядається як приклад вхідної змінної. Якщо режим податкового права у країні ефективний, це природньо матиме позитивний ефект на спроможність країни до протидії ВК. Втім, це непрямий ефект, що можна побачити, прослідковуючи різні зв'язки через діаграму. Ефективне та дієве податкове право покращує достовірність фінансових записів, що у свою чергу допомагає відслідковувати потоки злочинних доходів у справах з ВК. Доступність достовірних фінансових та ідентифікаційних даних дозволить авторизованим установам мати доступ до достовірної інформації та свідчень, і таким чином досягати більшого успіху у їх розслідуванні щодо злочинів. Таким чином, ефективність податкового права може мати відчутний ефект та спроможність країни боротися із ВК.

Ефективність податкового права лише одна з трьох вхідних змінних, що поєднанні для впливу на надійність фінансових документів у країні. Іншими є рівень фінансової доброчесності та доступність незалежного аудиту. Шляхом оцінки усіх цих трьох вхідних змінних та поєднання результатів в інтуїтивно зрозумілий та реалістичний спосіб, можна зробити висновок про надійність фінансових документів. Для цього не обов'язково проводити окрему оцінку проміжної змінної щодо надійності фінансових документів. Це чітко відображає різницю між вхідними змінними, що вимагають певного внеску від РГ, та проміжними змінними, які не вимагають такого внеску, а є лише проміжним результатом оцінки вхідних змінних.

Як приклад, наступні чотири кроки пояснюють використання модулю національної вразливості для кращого уявлення про Частину 1 інструменту НОР (оцінка ризику ВК).

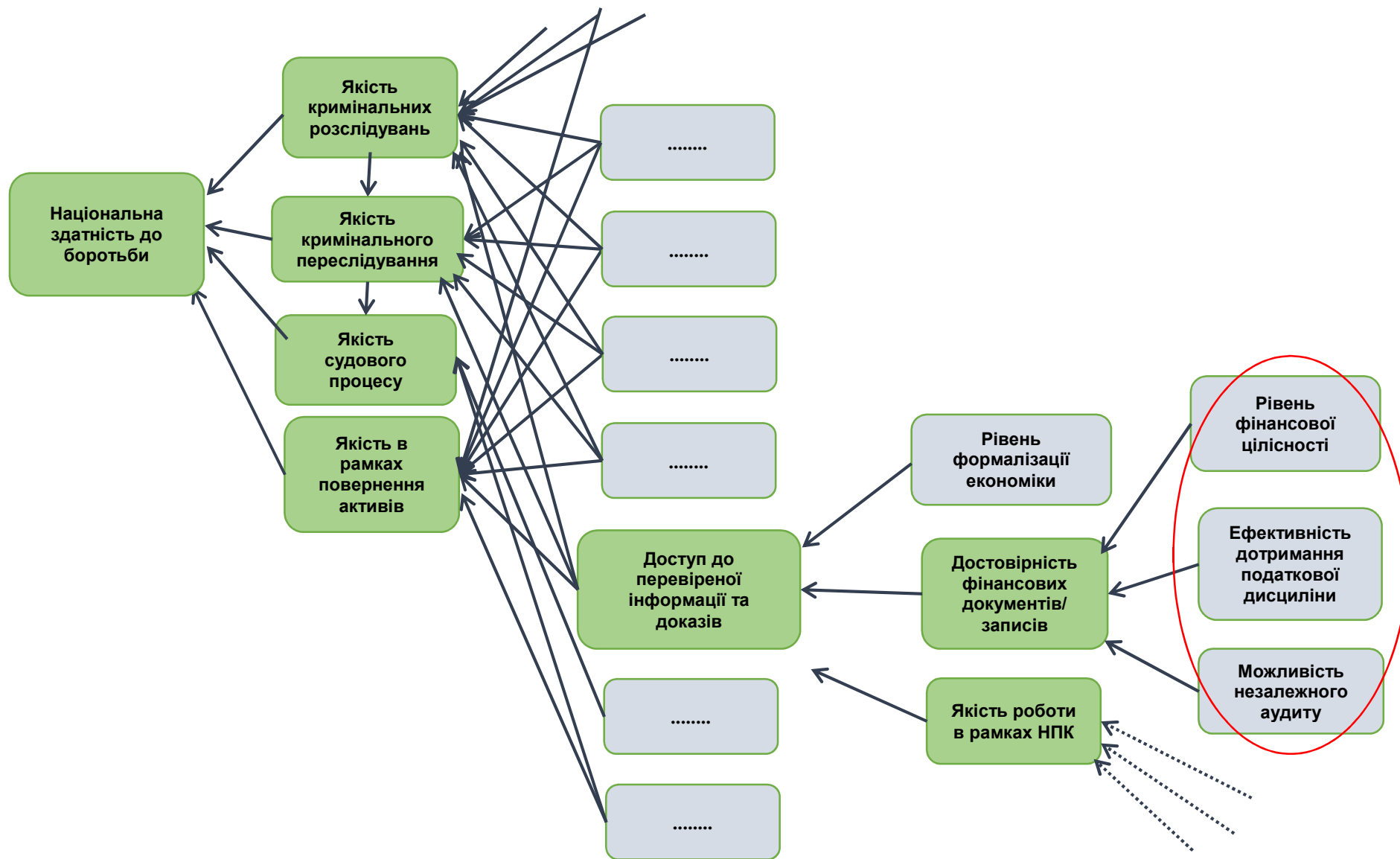

Рис.1.7. Деталізована структура модулю оцінки національної вразливості до ВК (суть вхідних і проміжних змінних)

Крок 1. Оцінка вхідних змінних у модулі національної в

РГ оцінює вхідні змінні, використовуючи керівні інст частиною пакету Інструменту НОР. Для кожного модулю іс документ керівних інструкцій. Керівні інструкції пояснюють змінної, надаючи критерії, які можуть бути використані для оцінки, та пропонуючи джерела інформації, які можуть обґрунтувати рейтинг оцінки. Після розгляду критерію оці встановити оцінку від 0.0 до 1.0. Наприклад, оцінка 0.3 від низького рівня. Таблиця 1.9. демонструє витяг з керівної ін оцінки ефективності внутрішньої співпраці для Модуля 2 – вразливість.

Критерій для оцінки ефективності внутрішньої співпраці

Опис змінної									
Ця змінна оцінює чи, за необхідності, відповідні агентства з ПВК у країнах взаємодіють та співпрацюють один з одним для ПВК.									
Критерій оцінки									
Відповідні агентства залучені до ПВК, спроможні співпрацювати та ефективно, якщо:									
<ul style="list-style-type: none"> ПФР, служби розвідки, слідчі з фінансових злочинів та конф регулятори, митні та податкові органи та, за необхідності, прокурори злочинів регулярно зустрічаються для розповсюдження інформації та спільних ініціатив, особливо коли вони мають об'єднані комітети та проводять регулярні зустрічі для обміну розвідданими та іншою інфор Існує законодавча база, яка дозволяє проведення спільних слідчих дій підрозділами з розслідування, коли це необхідно. Існує ефективна співпраця між відповідними агентствами з ПВК та суб'єктами. Існує повністю функціонуючий комітет міжвідомчої координації або ко рівня у сфері ПВК, такий як Комітет Національної Координації у сфері 									
Можливі джерела інформації та даних									
<ul style="list-style-type: none"> Досвід відповідних внутрішніх агентств у сфері ПВК. Інформація про будь-які питання координації та співпраці поміж пра органами, ПФР, прокурорами, представниками судової влади та установами. Інформація щодо співпраці поміж відповідними установами з ПВК та у звітують. Інформація щодо комітету міжвідомчої співпраці чи комітету схожого ПВК, такого як Комітет Національної Координації у сфері ПВК/ФТ. представлені у цьому комітеті? Як часто проводяться робочі зустрічі ц Наскільки ефективно він працює? Які результати діяльності комітету в Як багато спільних розслідувань було проведено? Будь-ласка, надайте 									
Оцінка									
Базуючись на критеріях оцінки та зібраній інформації/даних, було встанов оцінку для цієї змінної.									
Відмін-на	Майже відмін-на	Дуже висо-ка	Висо-ка	Вища серед-ньої	Серед-ня	Нища серед-ньої	Низь-ка	Дуже низь-ка	
1.0	0.9	0.8	0.7	0.6	0.5	0.4	0.3	0.2	

Важливо зазначити, що Інструмент НОР використовується як частина процесу, що включає широкий спектр зацікавлених сторін. Ключовим елементом в оцінці є обговорення, що відбувається під час оцінки змінної. Як тільки рейтинг змінної стає погодженим, РГ рекомендується записати обговорення, обґрунтування та документальні джерела, що визначили остаточне присвоєння рейтингу. Це має вирішальне значення, адже в процесі необхідно зафіксувати доступні дані та статистику, що підтверджують оцінку. Вчасно зроблені записи матимуть свій внесок у звіт про оцінку, який країнам рекомендується підготувати в результаті процесу НОР. Робоча таблиця для записів була включена до керівних інструкцій для того, щоб допомогти РГ структурувати їх документацію.

Крок 2. Внесення записів до файлу Excel щодо національної вразливості

Як тільки буде проведена оцінка кожної вхідної змінної (з 22-ох) й буде встановлений для них відповідний рейтинг, результати оцінки можуть бути внесені до файлу Excel Інструменту НОР. Кожен Модуль має свій власний файл Excel.

Як тільки рейтинги будуть внесені, запису автоматично буде присвоєно колір, для того аби показати як рейтинг впливатиме на національну вразливість до ВК. Високі оцінки, що пов'язані зі здатністю до боротьби мають позитивний вплив на національну вразливість, й будуть виділені зеленим кольором.

Оцінки вразливості для різних секторів (банківського, страхового, цінних паперів, грошових переказів, адвокатської діяльності і т.д.) також мають бути внесені до файлу Excel модулю національної вразливості (рис. 1.8.). Для цих оцінок варто зазначити, що вища оцінка вразливості сектору негативно впливає на загальний результат національної вразливості. РГ встановлює певну вагу для сектора, в залежності від його важливості для економіки країни, що також впливає на оцінку вразливості сектору.

На рис. 1.9. показані оцінки, що введені у файл Excel модуля національної вразливості для першого року або сценарію. Інструмент НОР призначений для розміщення записів для 10 років або 10 різних сценаріїв, що дозволяє проводити аналіз записів оцінок за різні роки або для різних сценаріїв.

1 Please complete the entries on this page as well as Entry Page (Sectors) , before saving the scenario/case. Buttons to save the case

A. INPUT VARIABLES/NATIONAL ML COMBATING ABILITY FACTORS		ASSESSMENT RATING	
4	Quality of AML Policy and Strategy	(1.0) Excellent	1
5	Effectiveness of ML Crime Definition	(0.9) Close to Excellent	0.9
6	Comprehensiveness of Asset Forfeiture Laws	(0.8) Very High	0.8
7	Quality of FIU Intelligence Gathering and Processing	(0.7) High	0.7
8	Capacity and Resources for Financial Crime Investigations (incl. AF)	(1.0) Excellent (0.9) Close to Excellent (0.8) Very High (0.7) High (0.6) Medium High (0.5) Medium (0.4) Medium Low (0.3) Low (0.2) Very Low (0.1) Close to Nothing (0.0) Does Not Exist	0.6
9	Integrity and Independence of Financial Crime Investigators (incl. AF)		0.5
10	Capacity and Resources for Financial Crime Prosecutions (incl. AF)		0.4
11	Integrity and Independence of Financial Crime Prosecutors (incl. AF)		0.3
12	Capacity and Resources for Judicial Processes (incl. AF)	(0.2) Very Low	0.2
13	Integrity and Independence of Judges (incl. AF)	(0.1) Close to Nothing	0.1
14	Quality of Border Controls	(0.0) Does Not Exist	0

ENTRY PAGE ENTRY PAGE (Sectors) SCENARIO ANALYSIS SCENARIO ANALYSIS (Sectors) OUTPUT CHARTS

Рис. 1.8. Введення оцінок вхідних змінних до файлу Excel

List the sectors assessed in column A. Final Vulnerability score for each of the sectors assessed to be received from the respective sector's Working Group.
Assign a weight between 1 and 10 for each sector. More important the sector, higher the weight.
Please press the scenario buttons below to save the cases.

SECTORS	FINAL VULNERABILITY SCORE	WEIGHTS
Banking Sector	0.5	10
Securities Sector	0.8	2
Life Insurance	0.4	1
Money Remitters	0.7	8
Exchange Offices	0.6	7
Casinos	0.9	1
Real Estate Agents	0.8	6
Lawyers	0.6	1

Working Group determines weight of each sector, based on its share or importance in country's economy. Scores and weights of the sectors impact the National Vulnerability score.

The scores of the vulnerability of the different sectors are the outputs from modules 3, 4, 5, 6 and 7.

Open Door Approach (OD) vs. Weighted Approach (W) * OD

* Please type W into the cell B26 if the Working Group decides to use the Weighted Approach.

Рис. 1.9. Оцінки вразливості різних секторів, що впливають на загальний рейтинг національної вразливості

Крок 3. Визначення результатів оцінки національної вразливості

Як тільки рейтинги для всіх вхідних змінних буде введено, інструмент розрахує рейтинги для проміжних змінних (таких як якість політики та стратегії з ПВК, якість кримінальних розслідувань або якість кримінального переслідування), базуючись на оцінці рейтингів вхідних змінних, мережевої структури, зважених середніх та визначених умов.

Далі проводяться схожі розрахунки для встановлення оцінки національної спроможності до боротьби. Після цього вона поєднується з результатами оцінки вразливості модулів різних секторів для отримання загального рівня національної вразливості, як це вказано на рис. 1.10.

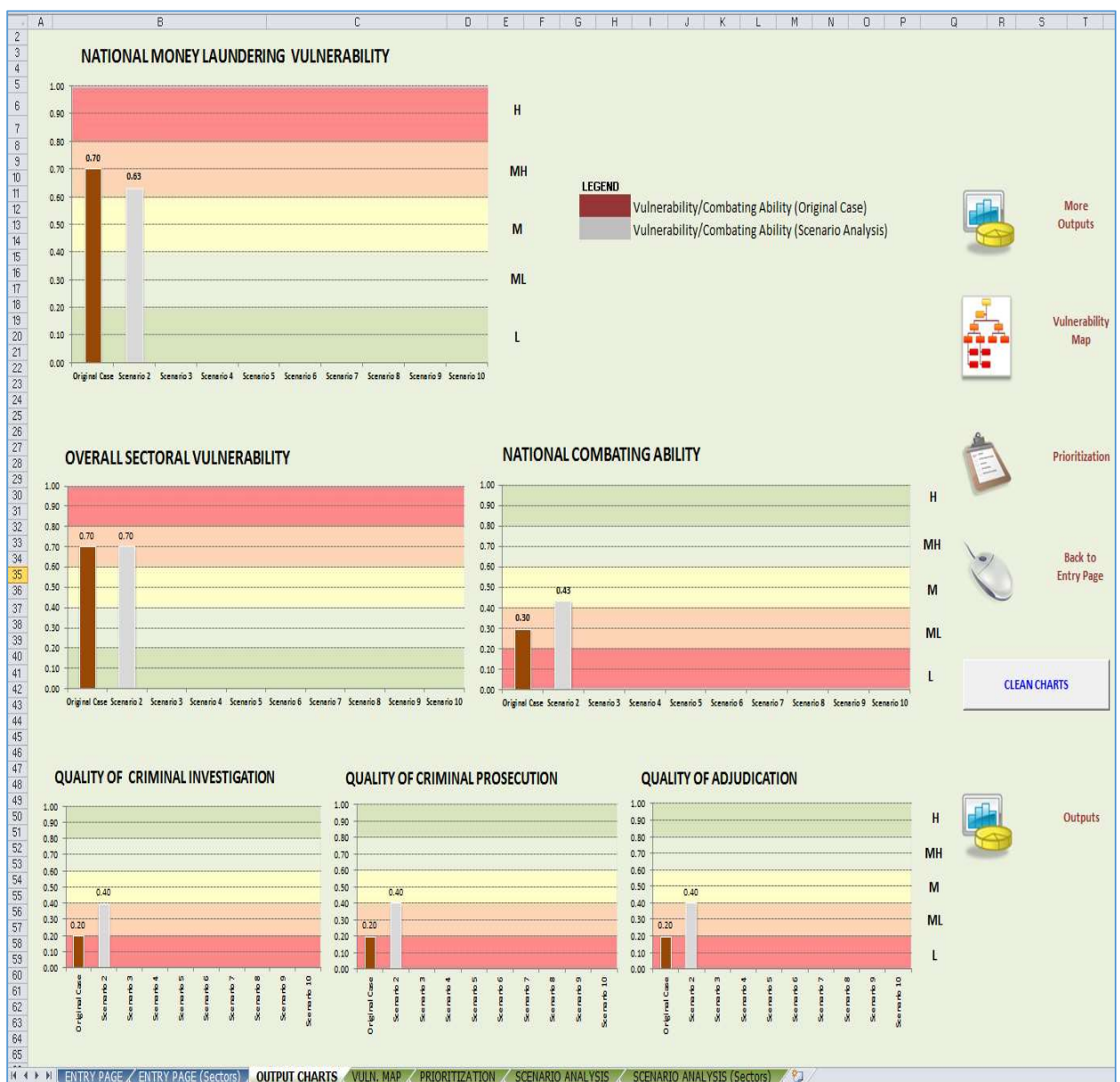

Рис. 1.10. Приклад результатів оцінки національної вразливості до ВК

Результати оцінки презентуються на двох сторінках. На одній сторінці подано графіки, які показують рівні національної вразливості та інші головні результати оцінки, а також дозволяють порівнювати результати оцінки за 10 років (або для 10 різних сценаріїв) (див. рис. 1.10.). Інша сторінка містить карту вразливості, що надає швидкий візуальний підсумок у розрізі всіх результатів оцінки (див. рис. 1.11.). Ця карта з кольоровими кодами висвітлює рівень вразливостей, що походять від різних компонентів антилегалізаційного середовища, та показує зв'язки поміж різними вузлами.

Крок 4. Встановлення пріоритетів/послідовності потенційних дій та розробка плану дій

Інструмент НОР створює рейтинг пріоритетів для того щоб допомогти відповідним органам влади визначити пріоритетні заходи для посилення національних факторів спроможності у боротьбі з ВК та контролю у сфері ПВК/ФТ у країні. Це допоможе відповідним органам влади вирішити, що саме має бути зроблено у першу чергу для посилення національної спроможності до ПВК/ФТ. Рис. 1.12. показує подібний рейтинг пріоритетів.

Чим нижчий рейтинг отримує змінна, тим вищий пріоритет має бути встановлено у відповідній сфері. Іншими словами, якщо змінна має рейтинг – 1 (що має найтемніший червоний колір), пов'язані з нею елементи мають бути вирішені першими для покращення ситуації з вразливістю країни до ВК. Рейтинг розраховується за допомогою формул у таблиці Excel, що у свою чергу базуються на потенційному впливі кожного елемента на національну вразливість (з урахуванням поточного стану елемента). Як приклад, на скріншоті з інструменту, на рис. 1.12, змінна якості політики та стратегії з ПВК має найвищий пріоритет у вдосконаленні національної спроможності до боротьби.

Рейтинги пріоритетів не обов'язково пов'язані з рейтингами, що були присвоєні змінним під час проведення оцінки. Змінна, яка отримує більш сприятливий рейтинг ніж інша вхідна змінна, може мати вищий пріоритет, а тому потребувати більшої уваги. Це пов'язано з тим, що рейтинг, який присвоюється РГ, хоча і є важливим, не є єдиним визначальним фактором рівня національної вразливості та рейтингу пріоритетів. Інші фактори, такі як мережева структура з її вхідними (первинними) і проміжними (похідними) змінними, також впливатимуть на кінцевий рівень вразливості та рейтинги пріоритетів. Як було зазначено, ці фактори можуть розглядатись РГ.

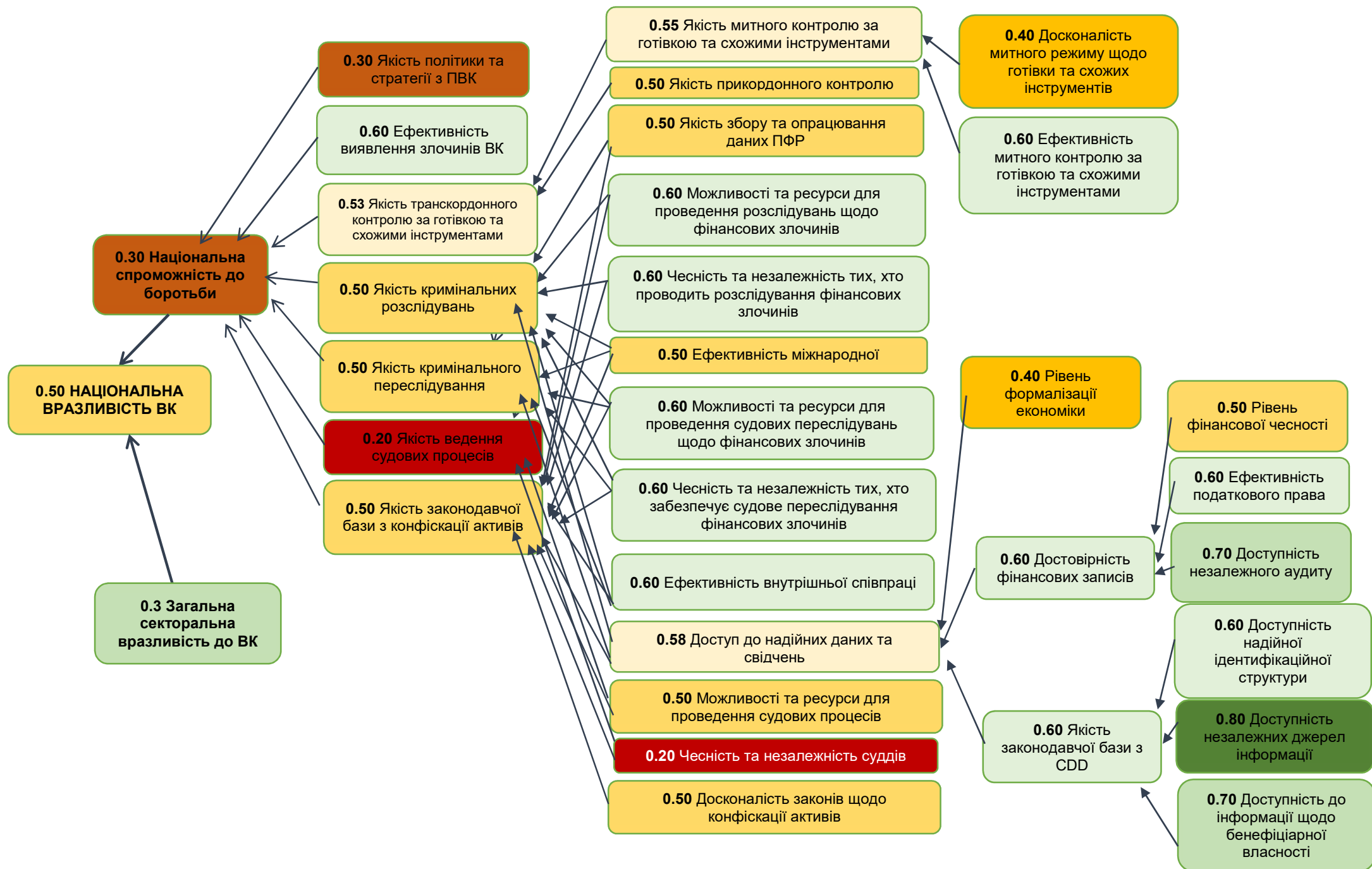

Рис. 1.11. Приклад карти національної вразливості

	A	D
	PRIORITY RANKING FOR INPUT VARIABLES/NATIONAL ML COMBATING ABILITY FACTORS - LAST CASE/SCENARIO*	PRIORITY RANKING**
81		
82	Quality of AML Policy and Strategy	1
83	Effectiveness of ML Crime Definition	2
84	Comprehensiveness of Asset Forfeiture Laws	10
85	Quality of FIU Intelligence Gathering and Processing	11
86	Capacity and Resources for Financial Crime Investigations (incl. AF)	3
87	Integrity and Independence of Financial Crime Investigators (incl. AF)	5
88	Capacity and Resources for Financial Crime Prosecutions (incl. AF)	6
89	Integrity and Independence of Financial Crime Prosecutors (incl. AF)	7
90	Capacity and Resources for Judicial Processes (incl. AF)	8
91	Integrity and Independence of Judges (incl. AF)	4
92	Quality of Border Controls	18
93	Comprehensiveness of Customs Regime on Cash and Similar Instruments	17
94	Effectiveness of Customs Controls on Cash and Similar Instruments	15
95	Effectiveness of Domestic Cooperation	14
96	Effectiveness of International Cooperation	12
97	Formalization Level of Economy	9
98	Level of Financial Integrity	19
99	Effectiveness of Tax Enforcement	16
00	Availability of Independent Audit	
01	Availability of Reliable Identification Infrastructure	13
02	Availability of Independent Information Sources	
03	Availability and Access to Beneficial Ownership Information	
04		
05		

Рис. 1.12. Приклад рейтингу пріоритетів для модуля національної вразливості

Модуль оцінки ризику ФТ (модуль 8)

Модуль оцінки ризику ФТ здебільшого використовує таку ж логіку, що й модулі оцінки ризику ВК, з точки зору проведення інтуїтивного та методичного аналізів. Структура модуля показана на рис. 1.13.

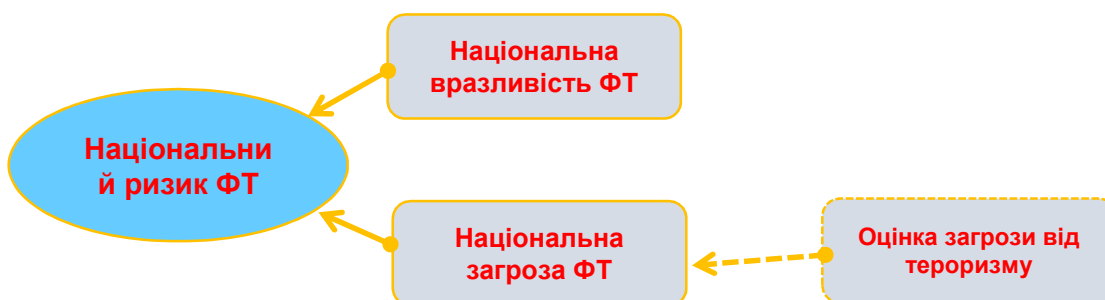

Рис. 1.13. Структура модуля оцінки ризику ФТ

Модуль складається з трьох наступних сфер аналізу:

1. Перша, рівень загрози тероризму для юрисдикції оцінюється через розгляд кількісної та якісної інформації щодо терористичних актів у юрисдикції, такі як дані правоохоронних органів, розвідувальні джерела та дослідження тероризму. Підставою для проведення цієї оцінки є те, що рівень загрози тероризму впливає на рівень ФТ. Слід підкреслити, що це не є головною частиною модуля.

2. Друга, аналізуються напрям переміщення коштів, якими фінансується тероризм, а також їх джерела та канали постачання:

а. *Напрямок*. Шляхом визначення спрямування коштів, РГ оцінює чи генеруються кошти всередині юрисдикції, але використовуються для терористичних операцій в іншому місці, або ж навпаки. Інший варіант, коли кошти просто проходять через юрисдикцію транзитом;

б. *Джерела*. Далі оцінка звертається до джерел ФТ. Фінансування може надходити з законних джерел (такі як неприбуткові організації, або ділова діяльність, пов'язана з експортом/імпортом) або від злочинної діяльності (такі як крадіжка природних ресурсів або наркотрафік).

с. *Канали*. Згодом, РГ повинна вивчити, які канали використовувались для переміщення терористичних коштів. На додаток, до використання даних правоохоронних та розвідувальних органів, необхідно провести оцінку невиявлених терористичних коштів, базуючись на якісних індикаторах.

3. Остання частина модуля підтримує оцінку міцності захисних механізмів юрисдикції: контроль, який було прийнято для виявлення та протидії ФТ.

Базуючись на проведеному у модулі аналізі, РГ має зробити загальну оцінку ризику ФТ у юрисдикції.

Модуль оцінки ризику продуктів фінансових установ (Модуль 9)

Модуль оцінки ризику продуктів фінансових установ націлений на допомогу національним органам влади, шляхом надання логічної та зручної системи для оцінки ризику ВК та ФТ у їх юрисдикції, що генерується продуктами фінансових установ (поточними, новими чи тими, що виникають). Модуль також може використовуватись регуляторами для створення фінансових продуктів або послуг з низьким ризиком ВК/ФТ, чи для оцінки того, чи існуючі фінансові продукти можуть бути класифіковані як низько-ризиковані. Загальна структура модуля зображена на рис. 1.14.

У першому розділі інструмента регулятори відповідають на ключові питання щодо особливих характеристик продуктів фінансових установ. У другому розділі, регулятори відповідають на ключові питання щодо загального середовища ризику ВК та ФТ у країні, враховуючи потенційні загрози ВК/ФТ та пов'язані із цим чинні заходи з контролю за продуктами фінансових установ. Враховуючи отримані органами влади вхідні дані з цих двох розділів, третій розділ надає їм початковий рівень ризику ВК/ФТ щодо кожної конкретної функції продукту. Слідуючи цій оцінці ризику, інструмент пропонує запитальник органам влади щодо того, як вони можуть пом'якшувати будь-які потенційні високі ризики.

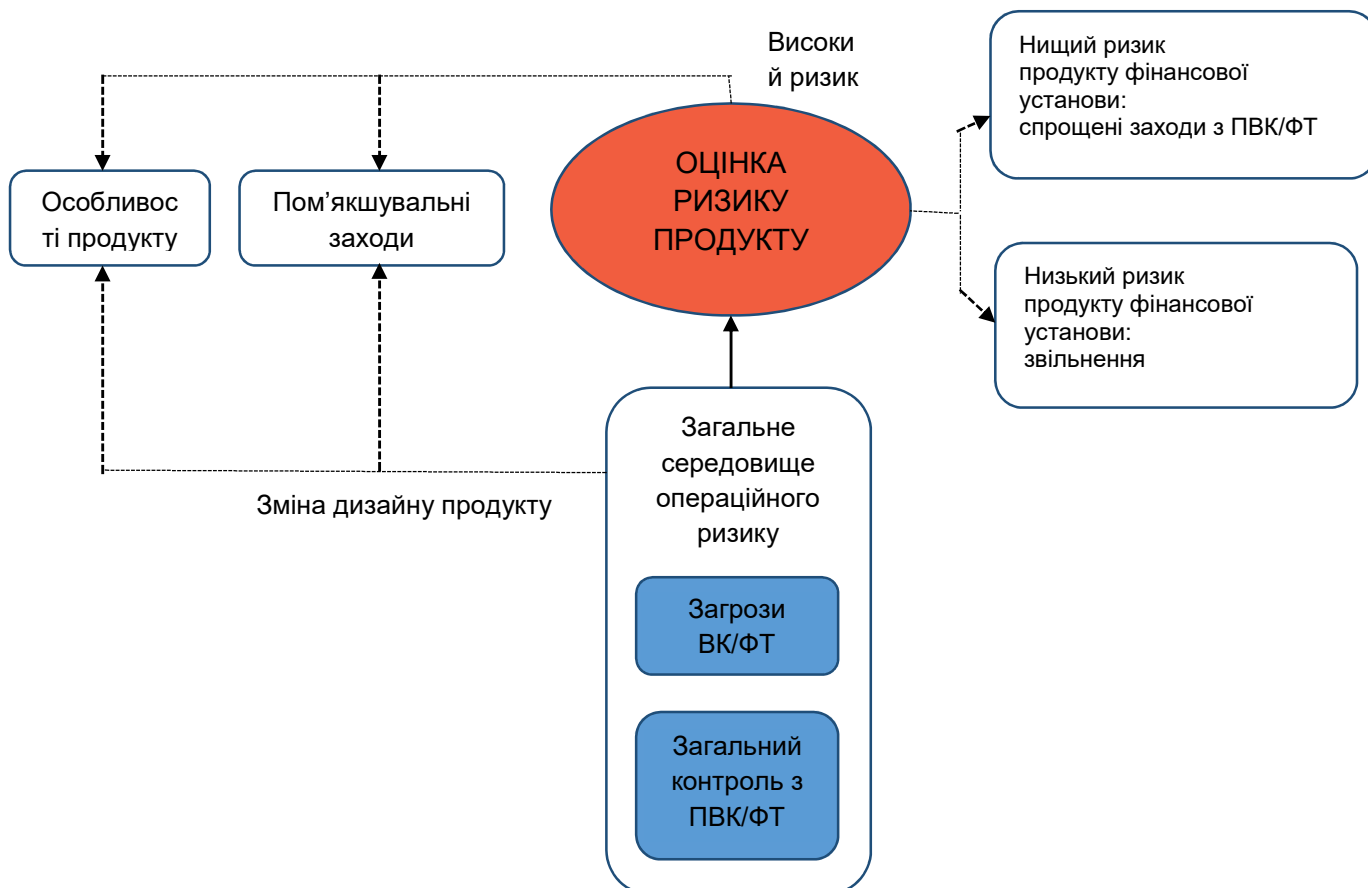

Рис. 1.14. Структура оцінки ризику продукту фінансової установи

Процес оцінювання ризику продуктів фінансових установ запропонований інструментом, не є статичним. Радше, це динамічний процес за допомогою якого характеристики продукту та заходи з пом'якшення співвіднесених з ним ризиків можуть бути відрегульовані, в залежності від результатів оцінки ризику.

Структура модулю оцінки ризику продукту фінансової установи відрізняється від інших модулів інструменту НОР. Оцінка у цьому модулі радше використовує висновки та оцінки інших модулів, аніж надає дані для НОР. Продукти фінансових установ також мають оцінюватись окремо у відповідних секторальних модулях для того, аби відобразити їх вплив на національну вразливість.

1.3.3. Методологія оцінки ризиків на рівні ЄС

Ризик означає можливість загрози використати вразливість сектору в цілях ВК або ФТ. Ризик підпадає під сферу дії наднаціональної оцінки якщо він впливає на внутрішній ринок ЄС через свої характеристики – незалежно від кількості залучених країн-членів (тобто, навіть якщо він відноситься тільки до однієї країни-члена). Масштабом оцінювання охоплено як відомі ризики, так і ті, що раніше не проявлялися.

FATF рекомендує країнам розглядати можливість та досвід кожного сектору у сфері ПВК/ФТ при проведенні НОР. Ризики ВК та ФТ мають бути виявлені, оцінені та зрозумілі, а також мають бути розроблені заходи для попередження ВК/ФТ відповідно до виявлених ризиків.

На основі цих рекомендацій, Директива (ЄС) 2015/849 «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму» визнає важливість наднаціонального підходу у виявленні ризиків. Вона покладає завдання на Комісію, провести огляд специфічних ризиків, які можуть виникнути на європейському рівні та вплинути на внутрішній ринок («наднаціональний ризик»). Тому Комісії було доручено провести наднаціональну оцінку ризиків щодо ВК та ФТ (SNRA).

Ідентифікація ризиків також проводиться на другому (національному) рівні кожною країною-членом для забезпечення належного виявлення національних ризиків та їх зниження. Третій рівень ідентифікації ризику проводиться самим сектором, беручи до уваги фактори ризику, що пов'язані з їх клієнтами, країнами, продуктами, послугами, операціями та каналами поставок.

Ці три рівні оцінки ризику (та зниження, за необхідності) дозволяють побудувати комплексний аналіз та обізнаність про ризики ВК/ФТ у Європейському Союзі. Вони є взаємодоповнюючими й мають однаковий рівень важливості для, відповідно, секторального, національного та наднаціонального підходу до оцінки ризиків.

Хоча національна та секторальна оцінка ризиків, на рівні з іншими джерелами, можуть стати важливими будівельними блоками SNRA, що проводиться Комісією, наднаціональна оцінка не може розглядатися як просте поєднання цих одиниць. Проведення SNRA має розумітися як окремий робочий напрям. Вказане є необхідною передумовою ефективного здійснення покладеного на Комісію Директивою (ЄС) 2015/849 мандату, особливо враховуючи, що Комісія повинна розробити рекомендації країнам-членам щодо прийняття заходів для

вирішення виявлених у Європі ризиків ВК/ФТ. **При проведенні НОР, країни-члени мають також використовувати висновки звіту SNRA.**

Мета SNRA – визначити методичні рекомендації, регулювання, робочі домовленості та «дорожню карту» для підтримки проведення оцінки ризиків та взаємодії з відповідними зацікавленими сторонами у питаннях вкладу, досвіду та консультацій.

Ціль та сфера застосування оцінки ризиків визначені у ст. 6 Директиви (ЄС) 2015/849.

«Аналіз» виявлених та оцінених ризиків (висновки оцінки ризиків) не входять до сфери дії цих методологічних рекомендацій та має розглядатися в рамках загального процесу управління ризиками, що веде до вироблення заходів пом'якшення для зменшення виявлених залишкових ризиків.

Ролі та відповідальність щодо наднаціональної оцінки ризиків в ЄС

Роль Комісії

Відповідно до мандату наданого ст. 6 Директиви (ЄС) 2015/849, Комісія відповідальна за складання звіту SNRA та визначення пом'якшувальних заходів.

Комісія буде проводити оцінку шляхом:

- організації роботи на європейському рівні та залучення відповідних експертів;
- роблячи спільні висновки європейських наглядових органів (ESA), як й сам звіт, доступними для країн-членів та підзвітних суб'єктів;
- визначаючи пом'якшувальні заходи, роблячи рекомендації країнам-членам щодо заходів, придатних для вирішення виявлених ризиків.

У цьому контексті, хоч Комісія й буде покладатися на досвід певних зацікавлених сторін, вона буде мати вирішальне право ратифікації висновків обговорень SNRA.

Міжвідомча група Комісії діє як керівний комітет.

Роль спеціальної робочої групи

Для розроблення методології оцінки ризиків, із волонтерів з країн-членів, у лютому 2014 року була утворена спеціальна робоча група (СРГ). Роль СРГ – підтримувати розробку методології для проведення ідентифікації, оцінки та аналізу наднаціональних ризиків ВК/ФТ, як це зазначено у Директиві (ЄС) 2015/849. СРГ буде слідувати підходу, визначеному FATF у її керівних вказівках «Оцінка ризиків відмивання коштів і фінансування тероризму на національному рівні», опублікованих у лютому 2013 р. Після завершення розробки

методології, СРГ буде консультувати з питань імплементації методології та змін до неї, у випадку необхідності.

Роль інших зацікавлених сторін

Під час кожного етапу процесу НОР, Комісія буде залучати відповідних експертів з країн-членів³⁰ та Європейських органів, як це визначено у Директиві. За необхідності, Комісія буде також залучати до процесу представників приватного сектору, неурядових організацій та вчених. Внесок та відповідна інформація можуть бути затребувані від вказаних зацікавлених сторін через спеціальні процеси (громадські консультації, запитальники, підготовка довідкових документів, двосторонні зустрічі, тощо).

Група експертів з ВК та ФТ (ГЕВКФТ): ГЕВКФТ – тимчасова експертна група Комісії, що складається з національних адміністрацій із повноваженнями допомагати Комісії, наприклад, у підготовці визначень політики та наданні експертизи для Комісії при підготовці імплементаційних заходів. ГЕВКФТ має спроможність використовувати досвід, наявний на національному рівні.

- ⇒ ГЕВКФТ може надавати дані, що стосуються національної оцінки ризиків та більш загальну інформацію щодо ризиків, загроз та вразливостей. Роль ГЕВКФТ у SNRA також полягає у призначенні національних експертів для різних робочих груп.

Європейські наглядові органи (ESA): ESA (Європейська банківська організація, Європейська організація з цінних паперів та ринків, Європейська організація страхування та пенсійного забезпечення) відповідно до ст. 6(5) Директиви (ЄС) 2015/849, несуть відповідальність за публікацію спільної думки щодо ризиків ВК/ФТ, що впливають на фінансовий сектор Союзу.

Враховуючи ключову роль ESA у виявленні ризиків, пов'язаних з фінансовим сектором, вони безпосередньо беруть участь в обговореннях, що проводяться СРГ. Більш того, організуються постійні контакти між службами Комісії, відповідальними за проведення SNRA, та робочою групою ESA, яка відповідальна за спільну думку.

- ⇒ ESA можуть надавати інформацію щодо особливостей прояву ризиків ВК/ФТ з точки зору органів регулювання і нагляду, щодо ризиків ВК пов'язаних з системами контролю фінансового сектору, беручи до уваги різні галузеві бізнес-моделі, стратегії.

Інші фінансові наглядові органи, що не представлені у ESA: враховуючи широкий спектр суб'єктів, відповідальних за фінансовий

³⁰ У цьому документі пояснення про склад експертних груп країн-членів, призначених для виявлення ризиків та їх оцінки, надається для інформації. Проте, призначення більшості відповідних експертів, залишається на розсуд кожної країни-члена, виходячи з особливих експертних вимог для кожного конкретного етапу ідентифікації та оцінки ризиків. Вони можуть включати представників наглядових органів влади, підрозділів фінансових розвідок, митників, сектори азартних ігор, центральних органи виконавчої влади влади, правоохоронних органів і т.п.

нагляд, зв'язок буде проводитись й з іншими наглядовими органами, не представленими у ESA.

Підрозділи фінансової розвідки ЄС (ПФР ЄС): ПФР співпрацюють на рівні ЄС через спеціальну групу – Платформу ПФР (**FIU Platform**), головним завданням якої є полегшення співпраці між ПФР у ЄС. Робота Платформи ПФР та ГЕВКФТ має бути координованою

- ⇒ Платформа ПФР може надавати дані, пов'язані з оцінкою національних ризиків, особливих характеристик ризиків ВК/ФТ з точки зору ПФР (щорічні звіти), узагальнену інформацію щодо звітів про підозрілі операції.

Спеціальні секторальні групи експертів: Комісія управляє декількома групами експертів країн-членів, що охоплюють різні сектори, які можуть бути уражені ризиками ВК/ФТ. Ці групи можуть надавати корисну інформацію та дані щодо своїх секторів.

- ⇒ Подібні групи експертів можуть консультувати з приводу підготовки оцінки вразливості сектору.

Європол: Європол – агентство ЄС, яке підтримує правоохоронні органи збираючи, аналізуючи та розповсюджуючи інформацію.

- ⇒ Європол може надавати дані, пов'язані з оцінкою загрози організованої злочинності (напр., «звіт оцінки загрози організованої злочинності (Organised crime threat assessment report)», який включає аналіз щодо загрози ВК). Він також може надавати аналіз та розвідувальні дані щодо ПВК/ФТ з точки зору правоохоронних органів.

Євростат: Євростат – Генеральна Дирекція Європейської Комісії, яка надає статистику на європейському рівні, яка дозволяє проводити порівняння між країнами та регіонами.

- ⇒ Євростат може надати дані, пов'язані із серією показників різних етапів процесу ПВК, від направлення звіту про підозрілу операцію до обвинувачення (Звіт ВК 2013 – ML report 2013). Він також може надавати інформацію щодо економічних, секторальних та продуктивних показників.

FATF та регіональні органи, створені за зразком FATF (PO-FATF): FATF – міжурядовий орган, який встановлює стандарти та просуває ефективну імплементацію правових, регуляторних та операційних заходів для боротьби з ВК, ФТ та іншими пов'язаними загрозами цілісності міжнародної фінансової системи. PO-FATF були засновані для розповсюдження рекомендацій FATF у світі. Головне завдання PO-FATF полягає в розробці систем боротьби з ризиками ВК/ФТ у своїх відповідних регіонах.

- ⇒ FATF та PO-FATF проводять оцінку систем країн-членів з ПВК/ФТ та розробляють типології – найбільш розповсюджені схеми, які використовуються злочинцями для ВК/ФТ – що надасть корисну інформацію для наповнення SNRA.

Інші зацікавлені сторони: такі як недержавні організації (НДО), представницькі органи приватного сектору на європейському рівні (ВНУП, установи фінансового сектору і т.п.) та інші громадські організації або організації приватного сектору, які також можуть надати корисну інформацію.

Концептуальна структура методології SNRA показана на рис. 1.15.

Через свої специфічні особливості, ризики ВК та ФТ в рамках методології SNRA розглядаються та оцінюються двома окремими блоками.

Пропонована методологія заснована на наступних послідовних діях:

1. Ідентифікація механізмів ВК та ФТ, які можуть становити ризики ВК/ФТ на рівні ЄС. Вони визначаються як механізми ВК/ФТ, що виходять за межі особливостей національних юрисдикцій, незалежно від того чи виникають вони в одній чи декількох країнах-членах, і які можуть представляти ризик з точки зору всього внутрішнього ринку ЄС.

2. Оцінка рівня загроз – чіткий підхід до оцінки у розрізі секторів та сценаріїв у межах кожного сектору, зазначеного у ст. 2 та 4 Директиви (ЄС) 2015/849. У цьому випадку, оцінка зосереджена на передбачених намірах та можливостях злочинців використовувати існуючі або інноваційні механізми для ВК та ФТ. Оцінка базується на висновках експертів країн-членів та інших відповідних зацікавлених сторін, створених на основі доступних розвідувальних даних (якісних та кількісних показниках) та у світлі затвердженого підходу до оцінки загроз (метод узгодження оцінки загрози). Комісія, яка має вирішальне право у затвердженні висновків обговорень SNRA, оцінює стратегічний рівень загрози наступним чином:

- 1) Низький (1-ий рівень)
- 2) Помірний (2-ий рівень)
- 3) Істотний (3-ій рівень)
- 4) Дуже істотний (4-ий рівень)

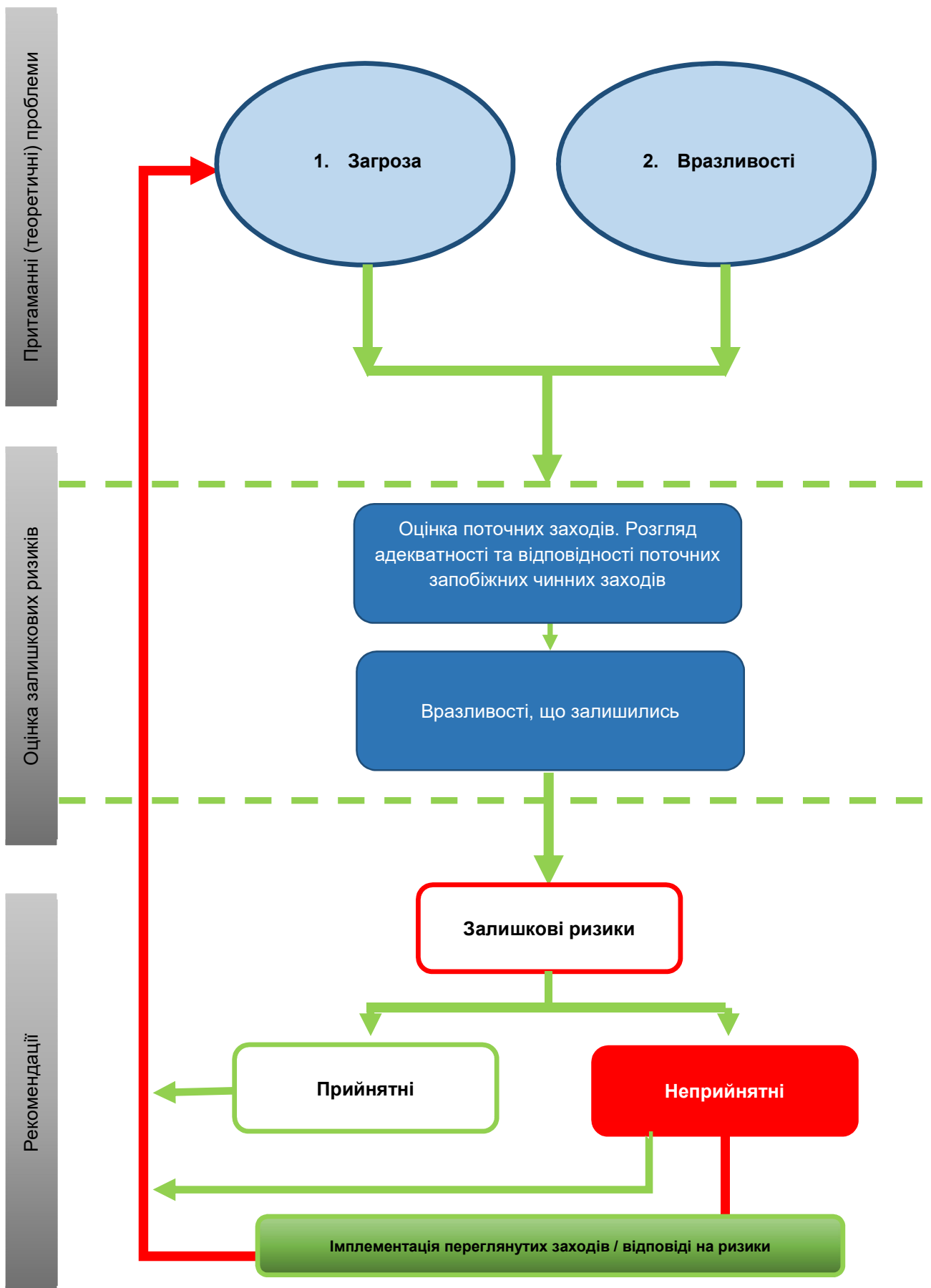

Рис. 1.15. Концептуальна структура методології SNRA

3. Оцінка рівня вразливості – до механізмів ВК/ФТ за секторами. Оцінка вразливості фокусується на оцінці існуючих заходів безпеки. Базуючись на висновках експертів країн-членів та інших відповідних зацікавлених сторін, створених на основі доступних розвідувальних даних (якісних та кількісних показниках) та у світлі затвердженого підходу до оцінки вразливості (метод узгодження оцінки вразливості), Комісія, яка має вирішальне право у затвердженні висновків обговорень SNRA, оцінює стратегічний рівень вразливості наступним чином:

- 1) Низький (1-ий рівень)
- 2) Помірний (2-ий рівень)
- 3) Істотний (3-ій рівень)
- 4) Дуже істотний (4-ий рівень)

4. Визначення залишкового ризику на базі поєднання оцінених загроз та вразливостей для кожного механізму ВК/ФТ. Оцінка здійснюється з урахуванням ризик-орієнтованого секторального підходу. Для кожного сектору сукупність заздалегідь визначених механізмів ВК/ФТ оцінюється з точки зору ризику, що є поєднанням визначеного рівня секторальних загроз та вразливостей.

При проведенні першого раунду SNRA, компонент «впливу/наслідків» розглядався як постійний істотний, а тому окремо не оцінювався.

Отже, запропонована методологія розглядає тільки компоненти загрози та вразливості. Разом з тим, дуже важливо розуміти наслідки, пов'язані з діяльністю ВК/ФТ, однак, з методологічної точки зору, виміряти їх в кількісному вираженні – надзвичайно важко. Тому, в цілях оцінки ризиків, припущено, що діяльність ВК/ФТ генерує постійний істотний негативний ефект на прозорість, управління та відповідальність державних та приватних установ ЄС, створює значну шкоду національній безпеці країн ЄС, а також має прямий та опосередкований вплив на економіку ЄС. З методологічної точки зору, оскільки компонент впливу/наслідків вважається постійно негативно високим, для особливих потреб цієї оцінки ризиків, визначення залишкового ризику для кожного сценарію, буде проводитись шляхом поєднання виявленого рівня загрози та вразливості.

Опис процесу SNRA

Процес можна підсумувати наступними етапами:

Рис. 1.16. Етапи провадження SRNA

«Дорожня карта» для етапу 1 «ідентифікація/аналіз ризику» передбачає наступну послідовність дій:

Крок 1: ідентифікація (виявлення) ризику.

Перший крок складається з виявлення конкретної вибірки ризиків ВК/ФТ, які будуть оцінені на більш пізніх етапах процесу оцінки ризиків. В особливих цілях SNRA, як визначено у Директиві (ЄС) 2015/849, ідентифікація ризиків має бути направлена на визначення переліку відомих та можливих загроз ВК/ФТ, а також відповідних секторів, що використовуються злочинцями для успішного здійснення заходів з ВК та/або ФТ. Ризик ВК та ФТ не однаковий у кожному випадку. Відповідно, має бути застосовано цілісний ризик-орієнтований підхід. Хоча процес ідентифікації ризиків буде здебільшого покладатися на відомі загрози, важливо врахувати інноваційні чи нові загрози, для яких є сенс припустити брак консолідованого захисту. На цьому етапі, ціль – виявити природу сценаріїв ризику і ті з них, які найбільш актуальні, з урахування сфери охоплення оцінки ризиків. На даному етапі не оцінюється рівень виявлених ризиків.

Крок 2: компонент загрози

Другий крок полягає в оцінці рівня загрози (низький (1), помірний (2), істотний (3), дуже істотний (4)) для кожного сценарію, визначеного під час першого кроку³¹. Оцінка буде базуватись на комбінованій оцінці намірів та можливостей злочинців обміняти або переказати незаконні або законні кошти (у випадку із ФТ). Оцінка рівня загрози для кожного виявленого ризику має вести до спільного рівня оцінки загрози для ЄС в цілому. У зв'язку з цим, пропонується оцінити стратегічний рівень загрози для кожного ризику відповідно до методу узгодження оцінки загрози. Комісія затверджує результати погодженого методу оцінки загрози³².

³¹ Аналіз загроз та вразливостей побудований за шкалою чотирьох оцінок. Можуть розглядатися різні рейтинги, але цей надає перевагу (у порівнянні зі шкалою 2 чи 3 оцінок) для кращого відображення якісних відмінностей між ризиками. Отриманий рівень ризику також базується на шкалі з чотирьох оцінок.

³² Метод погодження доказав свою ефективність у структурі декількох оцінок ризиків ЄС у сфері авіаційної безпеки. Для тих оцінок ризику, що вимагають загальної позиції ЄС, якою є наднаціональна оцінка ризиків ВК/ФТ, метод погодження довів свою ефективність у наданні необхідних робочих домовленостей, що полегшують досягнення спільної позиції.

Компонент «Наміру» загрози покладається на відомі успішні або зірвані наміри (конкретне виникнення загрози³³) та сприймання привабливості для ВК/ФТ спеціальних механізмів. У той час як загальні наміри ВК/ФТ оцінюються як постійно високі, схильність до використання особливих методів дії (механізмів ВК/ФТ) різниться в залежності від їхньої привабливості та наявності заходів безпеки з ПВК/ФТ.

Компонент «Можливості» загрози розуміється як можливість злочинців успішно обміняти або переказати злочинні доходи в операціях із ВК та успішно переказати незаконні або законні кошти для фінансової підтримки терористичної мережі. Оцінка компоненту можливості буде розглядати легкість використання конкретного методу дії ВК/ФТ (вимог технічної експертизи та підтримки), доступність та відповідні витрати на використання конкретного методу дії.

Крок 3: вразливість

Третій крок полягає в оцінці рівня вразливості (низький (1), помірний (2), істотний (3), дуже істотний (4)) для кожного сценарію, визначених на першому кроці.

Для кожного сценарію, виявленому на першому кроці, оцінка вразливості буде **фокусуватися на існуванні та ефективності запобіжних заходів**. Чим більше ефективних запобіжних заходів, тим нижча вразливість та ризик.

Оцінка вразливості буде представлена для сфер/секторів що пов'язані з механізмами ВК/ФТ, виявленими на першому кроці, які вимагають застосування законодавства з ПВК/ФТ.

ЗАГРОЗА	Дуже істотна				
	Істотна				
	Помірна				
	Низька				
		Низька	Помірна	Істотна	Дуже істотна

³³ Він оцінює конкретне виникнення загрози на території. Використані дані походять від свідчень доступних щодо предмету звіту, конкретного злочину або класу правопорушень.

ВРАЗЛИВІСТЬ

Спеціально в цілях SNRA, оцінка вразливості має розглядати існування

національного, міжнародного законодавства та законодавства ЄС, а також ефективність імплементації відповідних положень на національному рівні. Враховуючи широкий спектр ризиків ВК/ФТ, які розглядаються в SNRA, особлива увага має бути приділена й іншим критеріям, таким як ефективність розповсюдження інформації між ПФР, координація з іншими органами влади з ПВК та міжнародна співпраця, в тому числі й між наглядовими органами з ПВК.

Оцінка вразливості системи до ВК/ФТ в цілому, буде заснована на даних, зібраних та проаналізованих відповідними наглядовими органами, ПФР та національними органами влади.

Крок 4: залишковий ризик

Результати кроків 2А/В (оцінка загрози ВК/ФТ) та 3А/В (оцінка вразливості ВК/ФТ) визначають рівень ризику для кожного виявленого ризику (крок 1А/В), як поєднання (матричний підхід) оцінок рівня загрози та вразливості.

Матриця ризику визначає рівень ризику, базуючись на зважуванні **40% (загроза) / 60% (вразливість)** – припускаючи, що компонент вразливості має більшу вагу у визначенні рівня ризику. Припущено, що рівень вразливості може збільшити привабливість, а отже й схильність злочинців/терористів до використання цього методу дії – таким чином впливаючи на рівень загрози.

ЗАГРОЗА	Дуже істотна	2,2	2,8	3,4	4
	Істотна	1,8	2,4	3	3,6
	Помірна	1,4	2	2,6	3,2
	Низька	1	1,6	2,2	2,8
		Низька	Помірна	Істотна	Дуже істотна

ВРАЗЛИВІСТЬ

РИЗИК

1 – 1,5	НИЗЬКИЙ
1,6 – 2,5	ПОМІРНИЙ
2,6 – 3,5	ІСТОТНИЙ
3,5 – 4,0	ДУЖЕ ІСТОТНИЙ

Залучення приватного сектору та громадськості

Комісія буде консультуватись з приватним сектором та громадськістю під час процесу. Вона буде організовувати спеціальні семінари з чотирма головними групами зацікавлених сторін приватного сектору (фінансовий сектор, правники, інші підзвітні суб'єкти, недержавні організації). Комісія буде організовувати такі семінари у два етапи:

- за результатами ідентифікації ризику: консультації на основі вже виявлених ризиків та збір фідбеку щодо цих ризиків;
- за результатами закінчення оцінки ризиків: консультація щодо результатів та можливих заходів з пом'якшення.

Переоцінка / оновлена національна оцінка ризику у сфері ПВК/ФТ

Базуючись на доступній інформації та розвідувальних даних, Комісія запропонує подальші раунди оцінки ризиків для переоцінки ситуації із загрозами, що розвиваються або через нові загрози, що виникають. Комісія забезпечує оновлення оцінки ризиків кожні 2 роки або частіше, за необхідності.

Якщо не буде виняткових обставин, перше оновлення SNRA відбудеться за два роки, після публікації початкового звіту SNRA (тобто, червень 2019 р.). Перше оновлення відбудеться за спрощеною процедурою. Це спрощення означатиме збір інформації за письмовою процедурою (запитальники) і сфокусується на імплементації рекомендацій Комісії, щодо заходів пом'якшення, а також на оцінці ризиків після запровадження цих заходів.

Комісія оцінить отриманий досвід та, якщо буде потрібно, адаптує свій методологічний підхід. Друге оновлення (червень 2021 р.), скоріш за все, пройде за стандартною методологією для більш повного оцінювання. Вона буде складатися з оцінки відповідних ризиків з першого звіту, а також нових ризиків, що виникли.

1.4. Огляд керівництв з оцінки ризиків ФРЗМЗ

1.4.1. Керівництво FATF з оцінки та пом'якшення ризиків фінансування розповсюдження зброї масового знищення

29 червня 2021 року FATF опубліковано Керівництво з оцінки та пом'якшення ризиків фінансування розповсюдження зброї масового знищення³⁴.

Зазначене Керівництво спрямоване на допомогу країнам, фінансовим установам, ВНУП та VASP ефективно реалізувати нові вимоги FATF, запроваджені в жовтні 2020 року.

Керівництво пояснює, як державний та приватний сектори повинні проводити оцінку ризиків у контексті ФРЗМЗ і як вони можуть зменшити ризики.

Оцінка та пом'якшення ризиків ФРЗМЗ вимагає співпраці державного та приватного секторів. Постійне залучення державного та приватного секторів, у тому числі на різних етапах оцінки ризику, посилить аналіз та полегшить розробку відповідних інструментів пом'якшення наслідків.

Керівництво визначає, що джерело ризиків фінансування розповсюдження **залежатиме від низки факторів, таких як:**

- *Ризик потенційного порушення або невиконання цільових фінансових санкцій;*
- *Ризик ухилення від цільових фінансових санкцій.*

Керівництво зосереджено на нових зобов'язаннях згідно з Рекомендацією 1 FATF та Пояснювальною запискою до Рекомендації 1 щодо оцінки та пом'якшення ризиків ФРЗМЗ, введених у жовтні 2020 року.

Регулярне виявлення, оцінка та розуміння ризиків ФРЗМЗ має важливе значення для зміцнення здатності країни чи приватного сектору запобігати особам та структурам брати участь у розповсюдженні ЗМЗ за рахунок збирання, зберігання, переміщення та використання коштів, а отже, інших фінансових активів.

Ризик ФРЗМЗ подібний до ризику ВК/ФТ та може розглядатися як функція трьох факторів: **загрози, вразливості та наслідків.**

У контексті Рекомендації 1 та Керівництва, це стосується зобов'язань щодо виявлення, оцінки та розуміння ризиків потенційного

³⁴ Guidance on Proliferation Financing Risk Assessment and Mitigation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3ev6h43>

порушення, невиконання або ухилення від цільових зобов'язань щодо фінансових санкцій, зазначених у Рекомендації 7 FATF.

Іншим поняттям, важливим для будь-якого процесу оцінки ризику, є розуміння **властивого ризику** та **залишкового ризику**.

Властивий ризик відноситься до природного рівня ризику до введення будь-яких заходів щодо пом'якшення або зменшення ймовірності того, що суб'єкт буде наражатися на цей ризик.

Залишковий ризик стосується рівня ризику, який залишається після процесу пом'якшення ризику. Розуміння залишкового ризику дозволяє країнам та приватному сектору визначити, чи ефективно вони управляють ризиком ФРЗМЗ в межах своєї юрисдикції чи господарських операцій. **Високий ступінь залишкового ризику** може свідчити про те, що заходи контролю є **недостатніми**, і що країна чи суб'єкт приватного сектору повинні вжити коригувальних заходів для мінімізації цього ризику.

Загроза відноситься до осіб та організацій, які в минулому, в даний час або в майбутньому спричинили або потенційно можуть спричинити ухилення, порушення або використання неспроможності запровадити політику протидії ФРЗМЗ та застосування цільових фінансових санкцій. Таку загрозу можуть викликати також ті особи або організації, які діють від імені або за дорученням осіб або організацій. Це може бути фактичною або потенційною загрозою. Не всі загрози представляють однаковий рівень ризику для всіх країн та суб'єктів приватного сектору.

Вразливість стосується питань, які можуть бути використані загрозою або які можуть їй сприяти, або сприяти порушенню політики протидії ФРЗМЗ та застосування цільових фінансових санкцій.

Для країни ці вразливі місця можуть включати слабкі сторони законів чи нормативних актів, які включають національний режим ФРЗМЗ або контекстуальні особливості країни, які можуть надавати можливість особам та організаціям залучати або переміщувати кошти чи інші активи. Наприклад, юрисдикція зі слабким контролем у сфері ПВК/ФТ, яка не збирає інформацію про бенефіціарних власників юридичних осіб, зареєстрованих відповідно до її законодавства, або юрисдикція з високим рівнем злочинності, контрабанди, шахрайства чи іншої незаконної діяльності.

Для суб'єктів приватного сектору вразливі місця можуть включати особливості певного сектору, фінансового продукту або виду послуг, які роблять їх привабливими для фізичної або юридичної особи, яка займається протиправною діяльністю, невиконанням або ухиленням від політики протидії ФРЗМЗ та застосування цільових фінансових санкцій.

Наслідок стосується результату, коли кошти або активи надаються визначеним особам та організаціям, що в кінцевому підсумку може дозволити їм, наприклад, отримувати необхідні матеріали, предмети або системи для розробки та обслуговування незаконних

систем ядерної, хімічної чи біологічної зброї (або їх способи доставки), або коли заморожені активи визначених осіб чи організацій будуть використовуватися без дозволу для ФРЗМЗ. Порушення, невиконання або ухилення від політики протидії ФРЗМЗ та застосування цільових фінансових санкцій може також спричинити репутаційну шкоду країні, відповідному сектору (секторам) або суб'єктами приватного сектору, а також заходам, таким як призначення санкцій ООН та/або національних органів влади.

Оцінка ризику ФРЗМЗ може проходити ті самі **шість основних етапів**, що і оцінка ризику ВК/ФТ:

1) Попередній етап.

Країнам та суб'єктам приватного сектору рекомендується провести обстеження, щоб спершу визначити цілі, обсяг та фокус оцінки перед початком. На цьому етапі можуть розглядатись такі питання, як потенційні методології та їх застосування в контексті національного або приватного сектору. На цьому етапі аналізуються внутрішні обставини, включаючи унікальний національний профіль загрози та вразливість, національний контекст протидії РЗМЗ та ФРЗМЗ, а також профілі секторів, компаній та споживачів.

Країна та суб'єкти приватного сектору можуть зосередити свій аналіз на перегляді різних останніх методів, тенденцій та типологій порушення, невиконання або ухилення від політики протидії ФРЗМЗ та застосування цільових фінансових санкцій, визначених у Експертних комісіях РБ ООН щодо звітів КНДР та Ірану, наявні Оцінки ризиків ФРЗМЗ, підготовлені іншими юрисдикціями, інші типології, останні приклади справ, опубліковані вищими інститутами, та застосовувати інформацію в них до національного або ділового контексту. Країни та суб'єкти приватного сектору також повинні визначити прогалини в інформації та даних, які вони повинні намагатися усунути, проходячи процес оцінки ризику.

2) Етап планування та організації.

Систематичний та послідовний процес має вирішальне значення для змістовної оцінки ризику ФРЗМЗ. До початку оцінки ризику країни можуть підготувати план проведення оцінки та визначити відповідальних осіб учасників оцінки. Країни та фірми приватного сектору можуть також розробити механізм збору даних та подальшого аналізу та оновлення та для документування висновків.

3) Етап виявлення загроз та вразливостей.

Підґрунтям процесу ідентифікації загроз та вразливостей ФРЗМЗ як на національному рівні так і на рівні приватного сектору є складання

переліку основних відомих або підозрюваних загроз; ключові сектори, продукти чи послуги, які були використані; види діяльності, якими займаються фізичні / юридичні особи; та основні причини, чому залучені до ФРЗМЗ особи та організації не позбавляються своїх активів або не ідентифікуються.

Різні країни та суб'єкти приватного сектору матимуть власні різні профілі ризику та стикатимуться з різними типами та ступенем загрози ФРЗМЗ. Тому рекомендується застосовувати цілісний підхід до збору інформації про загрози а також використовувати доступні джерела інформації, що стосуються внутрішніх, регіональних та міжнародних загроз ФРЗМЗ.

Після формулювання переліку загроз ФРЗМЗ наступним кроком є складання переліку основних вразливостей ФРЗМЗ.

Вразливості ФРЗМЗ можуть базуватися на ряді факторів, таких як: структурні та галузеві, товари та послуги, клієнти та транзакції. Виявлені в результаті всебічної оцінки вразливості за своєю суттю пов'язані з контекстом країни та визначеними загрозами, і результати будуть різними в різних країнах, а також у різних секторах і можуть застосовуватися не до всіх країн та суб'єктів приватного сектору в однаковій мірі.

Галузеві вразливості пов'язані зі слабкістю та контекстуальними особливостями певного сектору, які спонукають осіб та суб'єктів господарювання використовувати його для ухилення від санкцій ФРЗМЗ. Такі слабкі сторони, як низький рівень обізнаності щодо ризику ФРЗМЗ, розуміння вимог застосування цільових фінансових санкцій та загальна слабка культура дотримання вимог у секторі, становлять вразливі місця. Міркування можуть також включати відносну складність та охоплення руху коштів кожного сектора та підгалузі.

Країна повинна знати, на які частини економіки застосовуються певні галузеві санкції ООН, оскільки ці сектори матимуть більший ризик потенційного порушення, невиконання або ухилення від обов'язків протидії ФРЗМЗ та застосування цільових фінансових санкцій.

Приватний сектор може розглянути вразливі місця, пов'язані з його продуктами, послугами, клієнтами та операціями. Вразливі місця стосуються слабких сторін та особливостей, які можуть бути використані для ухилення від санкцій.

4) Аналіз;

На цьому етапі країни та приватний сектор повинні зрозуміти природу, джерела, ймовірність та наслідки виявленого ризику. Також, вони повинні присвоїти відносне значення або важливість кожному з цих ризиків та визначити пріоритети між виявленими ризиками. Цей етап передбачає врахування потенційної ймовірності та наслідків матеріалізації конкретних ризиків ФРЗМЗ.

При аналізі ймовірності, міркування можуть включати поширеність відомих випадків, розвідку, типологію, сильні сторони контролю, а також можливості та наміри осіб та організацій. Наслідки стосується впливу та шкоди, і їх можна додатково класифікувати, наприклад, на фізичні, соціальні, екологічні, економічні та структурні. Відправною точкою є припущення, що наслідки потенційного порушення, невиконання або ухилення від політики протидії ФРЗМЗ та застосування цільових фінансових санкцій будуть серйозними.

Не всі методи ФРЗМЗ мають однакові наслідки, і ці наслідки можуть відрізнятися залежно від джерела, каналу або передбачуваних одержувачів коштів або активів.

5) Оцінка та подальші дії.

В результаті аналізу ризиків рівень ризиків часто класифікується за однією з цих категорій: низький, середній або високий,

Той самий ризик може розцінюватися як високий в одній країні / приватному секторі, тоді як в іншій країні / приватному секторі він може вважатися низьким, залежно від переважаючого контексту та обставин.

Оцінка передбачає використання результатів аналізу для визначення пріоритетних сфер ризику.

На національному рівні компетентні органи повинні створити та впровадити національну законодавчу базу протидії ФРЗМЗ, а також національну політику, пріоритети та плани дій для зменшення виявлених ризиків. Компетентні органи можуть також розглянути можливість оприлюднення результатів оцінки.

6) Етап оновлення.

Подібно до оцінки ризиків ВК/ФТ, оцінка ризиків ФРЗМЗ повинна регулярно оновлюватися і бути процесом, що розвивається, враховуючи поточні вимоги щодо санкцій та санкцій щодо потенційного порушення, невиконання або ухилення від політики протидії ФРЗМЗ та застосування цільових фінансових санкцій.

Країнам настійно рекомендується оприлюднювати результати оновлених оцінок ризику ФРЗМЗ.

1.4.2. Керівництво з проведення національної оцінки ризиків фінансування розповсюдження зброї масового знищення Королівського інституту оборонних досліджень (RUSI) Великобританії

У 2019 році Королівський Об'єднаний інститут оборонних досліджень (RUSI) розробив методологію оцінки ризику ФРЗМЗ, яка також зосереджувалась на оцінці широкого кола ризиків ФРЗМЗ.

Методологія спрямована на допомогу урядам країн у проведенні національної оцінки ризику ФРЗМЗ.

У Методології наведено три категорії діяльності, які можна вважати ФРЗМЗ та які можуть бути охоплені у рамках національної оцінки ризику ФРЗМЗ:

1. Фінансові продукти та послуги, безпосередньо пов'язані з торгівлею товарами, чутливими до РЗМЗ.

До цієї категорії віднесено фінансові продукти та послуги, пов'язані з торгівлею товарами, які безпосередньо використовуються або можуть бути задіяні для використання у розробці ЗМЗ, засобів їх доставки та супутніх матеріалів. Також, включають фінансові продукти та послуги, пов'язані з імпортом або експортом товарів, транспортуванням товарів: наприклад, фінансування торгівлі, морське страхування або страхування вантажів, а також гарантії експорту.

2. Дозволена та незаконна діяльність із залучення доходів.

Включає спектр видів діяльності, що генерують дохід для фінансування закупівель та розвитку ЗМЗ, засобів їх доставки та супутніх матеріалів, а саме:

діяльність, яка вважається незаконною незалежно від суб'єкта, наприклад, контрабанда незаконних товарів. Вказане охоплює діяльність як санкціонованих держав, так і недержавних суб'єктів;

діяльність, яка зазвичай вважається законною, якщо не здійснюється розповсюдjuвачем ЗМЗ, якому ООН спеціально забороняє займатися нею.

3. Фінансова або корпоративна інфраструктура.

Третя категорія відображає найширше визначення ФРЗМЗ. Він охоплює будь-який вид корпоративної або фінансової інфраструктури, що сприяє діяльності, що входить до вищезазначених двох категорій, а також будь-які активи або фінансові послуги, що надаються фізичним або юридичним особам, щодо яких застосовуються цільові фінансові санкції.

Корпоративна або фінансова інфраструктура може мимоволі використовуватися для діяльності ФРЗМЗ.

У методології RUSI використана базова формула, де **ризик є функцією ймовірності та наслідків цих подій, а ймовірність – це співвідношення загроз та вразливостей.**

Хоча кожен із цих факторів (загрози, вразливості та наслідки) можна розглядати окремо, врахування всіх трьох факторів є необхідним для проведення всебічної оцінки ризиків. Ці фактори потрібно розглядати послідовно - загрози, далі - вразливості, далі – наслідки. Для цілей цієї методології загрози потрібно ідентифікувати, щоб вразливості та наслідки можна було розглядати щодо кожної виявленої загрози.

Країни повинні враховувати конкретний контекст своєї юрисдикції при оцінці присутності та важливості загроз, вразливостей та наслідків.

Загроза, включає людей, суб'єктів господарювання, об'єкти чи види діяльності, які потенційно можуть спричинити відповідний ризик. Отже, оцінка загроз є відправною точкою для оцінки ризику.

Відповідно до Методології, країни повинні визначати загрози, які стосуються їх конкретного національного контексту, враховуючи контекстуальні фактори, такі як: політичні та соціальні; економічні та технологічні; географічні та екологічні; правові та інституційні; юридичні особи та правові утворення.

Крім того, країни повинні враховувати як фактичні, так і потенційні загрози. Країни повинні враховувати наявність загрози в подібних юрисдикціях або фактори, які можуть призвести до прояву певної загрози у майбутньому.

Вразливості є тими сферами, які можуть бути використані загрозою для підтримки або сприяння вчиненню ФРЗМЗ. Країни повинні враховувати національну вразливість за всіма контекстуальними факторами, переліченими вище.

Країни можуть також розглянути вразливі місця на секторальному рівні, визначивши ключові сектори, які особливо схильні до загрози, проаналізувавши вразливі місця відповідних секторів.

Оцінюючи національні вразливості для національної оцінки ризику ФРЗМЗ, необхідно враховувати специфічні вразливості, визначені для оцінки ризиків ВК та ФТ, оскільки багато з них також мають значення у контексті ФРЗМЗ.

Наслідки посилаються на вплив чи шкоду, спричинену наявністю діяльності ФРЗМЗ, для національної економіки та суспільства.

Аналіз наслідків важливий, щоб допомогти визначити пріоритетні зусилля щодо запобігання та пом'якшення наслідків. Наслідки не повинні обмежуватися лише фінансовими чи економічними наслідками,

вони можуть також включати соціальну та безпекову складову. Отже, виявлення наслідків вимагає професійних експертних суджень та застосування якісних значень, а також матеріальних економічних розрахунків.

Існують різні підходи до включення наслідків як частини оцінки ризику. Один із підходів полягає в розгляді наслідків щодо кожної загрози і щодо кожної вразливості. Чим серйозніший наслідок, тим вище буде класифікована загроза чи вразливість. У тому ж ключі, якщо вразливість мала незначні наслідки, це знижує її серйозність.

В якості альтернативи можна розглянути наслідки щодо загальної ймовірності (сукупність загроз та вразливостей) ризику.

У контексті ФРЗМЗ наслідки може бути важко визначити кількісно. У Методології RUSI наслідки враховують вплив діяльності ФРЗМЗ на фінансові системи та установи, на економіку та на суспільство в цілому.

Методологія пропонує країнам розглянути наслідки діяльності ФРЗМЗ у своїй юрисдикції у трьох контекстах:

- вплив на життя людини, навколишнє середовище чи інфраструктуру;
- вплив на міжнародну або регіональну безпеку та стабільність;
- вплив на національну економіку чи фінансову систему, промисловість та на репутацію.

Відповідно до Методики RUSI країни повинні гарантувати, що визначаючи ризики, вони роблять наступний крок до розгляду стратегій пом'якшення наслідків, погоджуючись із чіткими термінами запровадження відповідних заходів, встановлюючи органи, відповідальні за їх реалізацію. На основі оцінки ймовірності ризику та аналізу наслідків, країни можуть прийняти рішення щодо вжиття додаткових заходів пом'якшення або попередження певних ризиків.

Методологія оцінки ризику ФРЗМЗ дасть змогу країнам визначити пріоритетні сфери ризику у межах своєї юрисдикції, зосередити зусилля та ресурси на вирішенні конкретних ідентифікованих ризиків.

Оцінка ризиків ФРЗМЗ

Починаючи з оцінки загрози, країни можуть вирішити, який підхід до проведення національної оцінки ризиків необхідно застосовувати: підхід зверху вниз або знизу вгору.

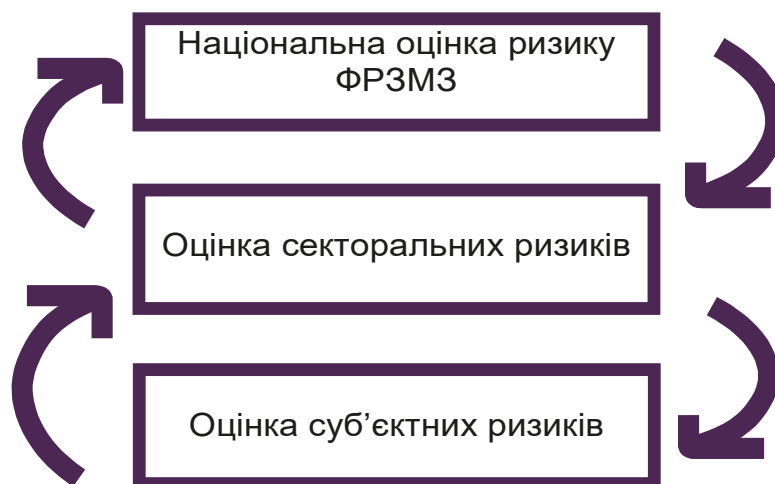

Рис. 1.17. Підходи до Національної оцінки ризиків ФРЗМЗ

Для підходу зверху вниз початкова оцінка загрози забезпечить базу, яка включатиме міркування щодо національної вразливості та наслідків у всебічній національній оцінці ризику ФРЗМЗ.

З іншого боку, процес знизу вгору передбачає оцінку загрози, з урахуванням типологій ФРЗМЗ, показників та іншої відповідної інформації у приватному секторі та оцінок ризиків на рівні суб'єктів господарювання, які в кінцевому підсумку, могли б входити в оцінки ризиків на секторальному рівні.

Оцінка ризиків на секторальному рівні, у свою чергу, подаватиметься знизу до всебічної національної оцінки ризиків, як відображено на малюнку.

Хоча всі оцінки ризиків повинні спиратися на фактичні дані, методологія оцінки може керуватися більшою чи меншою мірою кількісними даними про випадки, або якісними описовими характеристиками та аналізом потенційних ризиків.

Методології оцінки ризиків ФРЗМЗ:

1. Оцінка на основі реальності

Першу методологію, орієнтовану на реальні дані, часто називають «оцінкою на основі реальності», яка переважно фокусується на існуючих випадках та статистичних даних, як основі для визначення загроз, вразливостей та наслідків.

Наприклад, інформація про загрози береться з таких джерел, як розслідування кримінальних проваджень, переслідування, конфіскація, заходи правозастосування, фінансові звіти та інші дані розвідки. Вразливість оцінюється шляхом аналізу методів, що використовуються у злочині, та виявлення, порушення та реагування на кримінальне

переслідування у секторальних та національних системах контролю. Наслідки вимірюються шляхом обчислення грошових чи економічних цінностей, що відносяться, наприклад, до задокументованої кількості відмитих чи конфіскованих активів. Це може бути найкориснішим стосовно оцінок ризиків ОЗ, де юрисдикції, ймовірно, матимуть необхідні дані про справи і де оцінку вартості наслідків легше визначити кількісно.

Однак у контексті оцінки ФРЗМЗ, «оцінка на основі реальності», може бути обмеженою. По-перше, навряд чи багато юрисдикцій на даний момент матимуть таку ж кількість національних даних, що стосуються ФРЗМЗ, як вони мають стосовно ВК. Відсутність даних та справ, на які слід опиратись, може бути пов'язана з відсутністю законодавчих вимог щодо криміналізації ФРЗМЗ, обізнаності державних установ та приватного сектору або відсутністю інституційних повноважень та відповідних компетентних органів. Це означає, що оцінка ризику базуватиметься на дуже вузькому наборі інформації. Отже, методологія оцінки ризиків, яка керується реальністю, може недостатньо відображати наявні ризики ФРЗМЗ у юрисдикції.

2. Оцінка на основі міркувань

Інший метод оцінки ризику, дозволяє більше акцентувати увагу на якісних даних та міркуваннях, які необхідно враховувати при оцінці ризиків ФРЗМЗ.

Цей метод можна назвати «якісною оцінкою ризику на основі міркувань».

Цей тип методології поєднує будь-які наявні національні дані з більш широким спектром інформації та покладається на більшу залежність від якісних (експертних) суджень при розрахунку ризику.

Це означає, що країні доведеться дивитися не тільки за межі даних та справ (проваджень) у своїй юрисдикції, а враховувати більш широкий набір джерел інформації. Це також означає, що юрисдикції повинні враховувати, як знання та інформація про ризик розповсюдження ЗМЗ можуть в цілому допомогти сформулювати погляд на ризик ФРЗМЗ.

Деякі ключові джерела інформації про діяльність з РЗМЗ в даний час містяться у міжнародних тематичних дослідженнях – у звітах Групи експертів ООН та інших відомих типологічних звітах.

Окрім міжнародних типологій, якісна оцінка ризиків на основі міркувань також дозволяє провести аналіз юрисдикції.

Якісна оцінка ризику на основі міркувань також не вимагає кількісної оцінки наслідків. Як вже обговорювалося раніше, у контексті ФРЗМЗ важливо враховувати нефінансові наслідки, такі як шкода

розповсюдження ЗМЗ для миру, безпеки та більш широкого соціального контексту.

Існує, звичайно, небезпека надмірної залежності від якісних суджень, які переважно базуються на аналізі міжнародних оцінок ФРЗМЗ або подібних юрисдикцій без залучення національних даних та статистики.

Якісна оцінка у поєднанні з підходом зверху вниз може дати результати, які допомагають зробити загальні широкі висновки на основі обмежених доказів.

Країни повинні бути обережними, для того, щоб забезпечити детальний аналіз контексту юрисдикції щодо відомих типологій ФРЗМЗ, і щоб висновки були зроблені на основі обґрунтованих міркувань.

Наприклад, юрисдикції повинні розуміти свою роль у шляхах РЗМЗ та розглядати такі питання: чи мають санкціоновані розповсюджувачі зброї дипломатичну присутність або інші встановлені мережі у своїй юрисдикції, чи їхня юрисдикція є відомим джерелом або місцем призначення чутливих товарів, що торгуються з розповсюджувачами.

Визначення джерел інформації

Інформація щодо загроз ФРЗМЗ, вразливостей та наслідків може надходити із різних національних та міжнародних джерел, від приватного сектору та з інших неурядових джерел.

Ефективний збір інформації вимагає регулярного залучення та взаємодії всіх відповідних зацікавлених сторін ФРЗМЗ. Ряд зацікавлених сторін, що піддаються загрозам ФРЗМЗ у різних точках ланцюга постачання та діяльності з розповсюдження в цілому, і таким чином, фіксують окремі випадки розповсюдження та діяльності ФРЗМЗ у межах юрисдикції. Об'єднання цих випадків дозволяє провідній агенції скласти більш повну картину ризиків ФРЗМЗ юрисдикції.

Корисною відправною точкою для джерел інформації є державні дані та статистика про діяльність з РЗМЗ, а також випадки фінансування РЗМЗ, якщо вони існують.

Спецслужби, державні органи, відповідальні за зовнішні справи та економічний розвиток, фінансові регулятори та регулятори підконтрольних або вразливих до ФРЗМЗ секторів, збирають інформацію та проводять аналіз, який має значення для розуміння обсягу та характеру діяльності ФРЗМЗ в економіці певної юрисдикції.

Внутрішньодержавний механізм обміну інформацією повинен дозволити цим компетентним державним органам обмінюватися інформацією між собою та з провідними установами, щоб вона могла бути включена у національну оцінку ризику ФРЗМЗ.

Цінність інформації, зібраної приватним сектором, також не слід залишати без уваги.

Ще одним корисним джерелом інформації, особливо для юрисдикцій, які мають мало розвідувальних даних або статистичних даних про діяльність ФРЗМЗ у своїй економіці, - є інформація з подібних юрисдикцій, чиї загрози та вразливості, пов'язані з ФРЗМЗ, краще задокументовані або легше доступні. Можливо, ці юрисдикції вже провели національну оцінку ризику ФРЗМЗ.

Визначення відповідних зацікавлених сторін

Багато представників державного та приватного сектору, які зазвичай вважаються зацікавленими сторонами у зусиллях з протидії ВК та ФТ, також будуть актуальними в контексті ФРЗМЗ. Інструмент Національної оцінки ризику Світового банку визначає декілька державних установ як важливих вкладників у національну оцінку ризиків ВК/ФТ. До цих суб'єктів належать: ПФР, Центральний банк, Агентство фінансового регулювання та нагляду (орган регулювання і нагляду за діяльністю фінансово-кредитних установ), Управління ринків капіталу, Регулятор страхового ринку, Податкове управління, Розвідувальне управління, Поліція, Агентство з боротьби з корупцією, Агентство з боротьби з наркотиками, Митний орган, Управління Державного прокурора, Міністерство фінансів, інші регулятори та органи, пов'язані з ВНУП.

Усі вищезазначені зацікавлені сторони також повинні бути включеними в процес оцінки ризику ФРЗМЗ. Однак юрисдикції повинні подбати про те, щоб залучення зацікавлених сторін до оцінки ризику ФРЗМЗ не обмежувалося лише тими суб'єктами, які беруть участь у зусиллях з питань ПВК/ФТ. Перелік зацікавлених сторін, які беруть участь у оцінці ризиків ФРЗМЗ, імовірно, може бути ширшим, враховуючи ширший обсяг заходів, які можна класифікувати як ФРЗМЗ.

Додатково до процесу оцінки ризиків ФРЗМЗ можуть бути включені академічні та науково-дослідні установи, ВНУП, які піддаються зарозам ФРЗМЗ у певних аспектах своєї діяльності, та регулятори цих ВНУП.

Список зацікавлених сторін слід регулярно переглядати протягом процесу оцінки та переглядати за необхідності.

Роль приватного сектору

Приватний сектор та, зокрема, фінансові установи, є ключовими для впровадження фінансових санкцій та розширення зобов'язань щодо ФРЗМЗ. Отже, приватний сектор повинен брати участь у процесі оцінки ризиків щодо ФРЗМЗ, оскільки інформація, яку він має, може мати вирішальне значення для визначення загроз та вразливостей ФРЗМЗ.

Варто зазначити, що *коли мова заходить про ФРЗМЗ, сфера залучення приватного сектору є ширшою, ніж при ВК та ФТ*. У той час як участь приватного сектору у боротьбі з ВК та ФТ значною мірою обмежується фінансовим сектором та ВНУП, можливість протидії РЗМЗ вимагає від інших зацікавлених сторін приватного сектору, які займаються торгівлею товарами, які можуть бути використані для розповсюдження ЗМЗ та їх фінансування. Це включає виробників предметів подвійного використання або чутливих технологій, які можуть бути вразливими для перенаправлення з метою розповсюдження, або послуг доставки та транспортних послуг, що використовуються розповсюджувачами для переміщення цих товарів.

Незалежно від того, чи застосовують юрисдикції підхід до оцінки ризику зверху вниз або знизу вгору, суб'єкти приватного сектору відіграватимуть важливу роль як зацікавлені сторони процесу, так і як ключові джерела інформації для інформування щодо загроз та вразливостей. Однак варто мати на увазі, що більша частина цього обміну інформацією може відбуватися лише за наявності механізмів, що дозволяють приватному сектору обмінюватися конфіденційними даними, включаючи інформацію про клієнтів та ділові операції з урядом, таким чином, щоб захистити конфіденційність клієнта та ділові інтереси.

Інструмент швидкої оцінки ризиків ФРЗМЗ RUSI

Інструмент швидкої оцінки ризиків ФРЗМЗ наводиться у формі електронної таблиці із вкладками.

Крок 1. Виявлення та оцінка загроз

Спираючись на різні джерела інформації, визначаються загрози ФЗМЗ, що стосуються юрисдикції.

При виявленні потенційних загроз враховується кожна загроза з урахуванням факторів наступного контексту:

- соціально-політичний
- економіко-технологічний
- географічні та екологічні
- юридичний та інституційний
- юридичні особи та правові утворення
- галузеві.

Далі проводиться аналіз виявлених загроз і присвоюється попередній рейтинг для кожної загрози.

Оцінки повинні бути високими, середніми або низькими. Рейтинг загроз слід призначати на основі оцінки поширеності діяльності у

юрисдикції або існування контекстуальних факторів, які можуть сприяти цій діяльності.

Враховується також потенційний обсяг або розмір діяльності. Необхідно включити потенційні загрози, які можуть матеріалізуватися у майбутньому.

Кожна загроза вставляється у стовпець загроз у Електронній таблиці, починаючи із загроз, що мають високий рейтинг (3), потім середній (2), потім низький (1).

Під кожен загрозу є місце для вставки короткого описового резюме аналізу, яке обґрунтовує рівень рейтингу. Клітинка, що містить загрозу, автоматично буде кодована червоним (високий), оранжевим (середній) або жовтим (низький).

Крок 2: Виявлення та оцінка вразливостей

У електронній таблиці юрисдикції враховують свою вразливість щодо кожної виявленої загрози. Вразливості поділяються на дві категорії - національну та секторальну - кожна категорія містить ряд підкатегорій. Національна вразливість має такі підкатегорії: соціальна та політична; економіко-технологічна; географічна та екологічна; юридична та інституційна; юридичні особи та правові утворення. Секторальні вразливості мають такі підкатегорії: фінансові установи; визначені нефінансові підприємства та професії; інші сектори високого ризику.

Юрисдикції не повинні обмежуватися цим переліком при виявленні та аналізі їхніх вразливостей, а також повинні враховувати всі відповідні вразливості відповідно до виявлених підкатегорій.

Юрисдикції повинні аналізувати кожен підкатегорію вразливостей та оцінювати кожен підкатегорію як високий (3), середній (2) або низький (1) рівень вразливості.

Для кожної підкатегорії вразливості слід збалансувати прогалини з пом'якшувальними факторами, щоб рейтинг вразливості становив залишковий рейтинг. Прикладами пом'якшувальних факторів може бути високий рівень регуляторного та правоохоронного контролю, який створює потужний режим виявлення та нівелювання цієї загрози.

Секторальні вразливості необхідно оцінювати, враховуючи схильність кожної секторальної категорії до кожної загрози, а також балансувати пом'якшувальні фактори, такі як регуляторний та оперативний контроль.

Для кожної підкатегорії вразливості, юрисдикції повинні вставити короткий аналітичний опис, який обґрунтовує рівень рейтингу. Відповідне поле таблиці автоматично буде кодоване червоним (високий

рівень ризику), оранжевим (середній рівень ризику) або жовтим (низький рівень ризику) кольорами.

Рейтинг для кожної підкатегорії вразливостей має однакову вагу, а загальний рейтинг вразливості є середнім для всіх підкатегорій вразливості. Метод усереднення рейтингів вразливості забезпечує просте вимірювання загальної вразливості. Однак юрисдикції повинні враховувати, де існують конкретні сфери вразливості, і приділяти особливу увагу тим сферам, де рейтинг вразливості високий.

Електронна таблиця містить окремий стовпець, який автоматично обчислює загальний рейтинг вразливості.

Для деяких загроз, певні категорії вразливостей можуть бути неактуальними. Низький рейтинг цих нерелевантних вразливостей може призвести до загального ризику, нижчого за належний. У цьому випадку юрисдикції повинні вставити «не застосовується» (N/A) у поле вразливості та не давати числової оцінки цій вразливості. Якщо рейтинг вразливості не дано, формула автоматично вносить зміни до цієї вразливості. Однак, опцію «не застосовується», слід використовувати обережно. У більшості обставин юрисдикції повинні враховувати кожну категорію вразливості.

Крок 3. Виявлення та оцінка наслідків

Тяжкість наслідків оцінюється як тяжкі (3), середні (2) або легкі (1).

Табл. 1.10

Матриця наслідків

Рівень наслідків	Опис
Тяжкі	<ul style="list-style-type: none">• Вплив на життя людини, навколишнє середовище чи інфраструктуру, або• Серйозний вплив на міжнародну або регіональну безпеку та стабільність, або• Серйозний вплив на національну економіку або фінансову систему, або• Сильний вплив на галузі промисловості; глобальна репутаційна шкода.
Середні	<ul style="list-style-type: none">• Помірний вплив на міжнародну або регіональну безпеку або стабільність, або• Помірний вплив на національну економіку або фінансову систему, або• Помірний вплив на галузеві сектори; шкода лише для внутрішньої репутації.

Легкі	<ul style="list-style-type: none"> • Обмежений вплив на національну економіку або фінансову систему, або • Обмежений вплив на сектори промисловості; обмежена шкода репутації.
-------	--

Юрисдикції повинні аналізувати наслідки з посиланням на матрицю наслідків. Наслідки слід розглядати у трьох контекстах: вплив на життя людини, навколишнє середовище або інфраструктуру; вплив на міжнародну або регіональну безпеку або стабільність; і вплив на національну економічну або фінансову систему, включаючи вплив на промисловість або шкоду репутації.

Крок 4. Зображення ймовірності як теплової карти

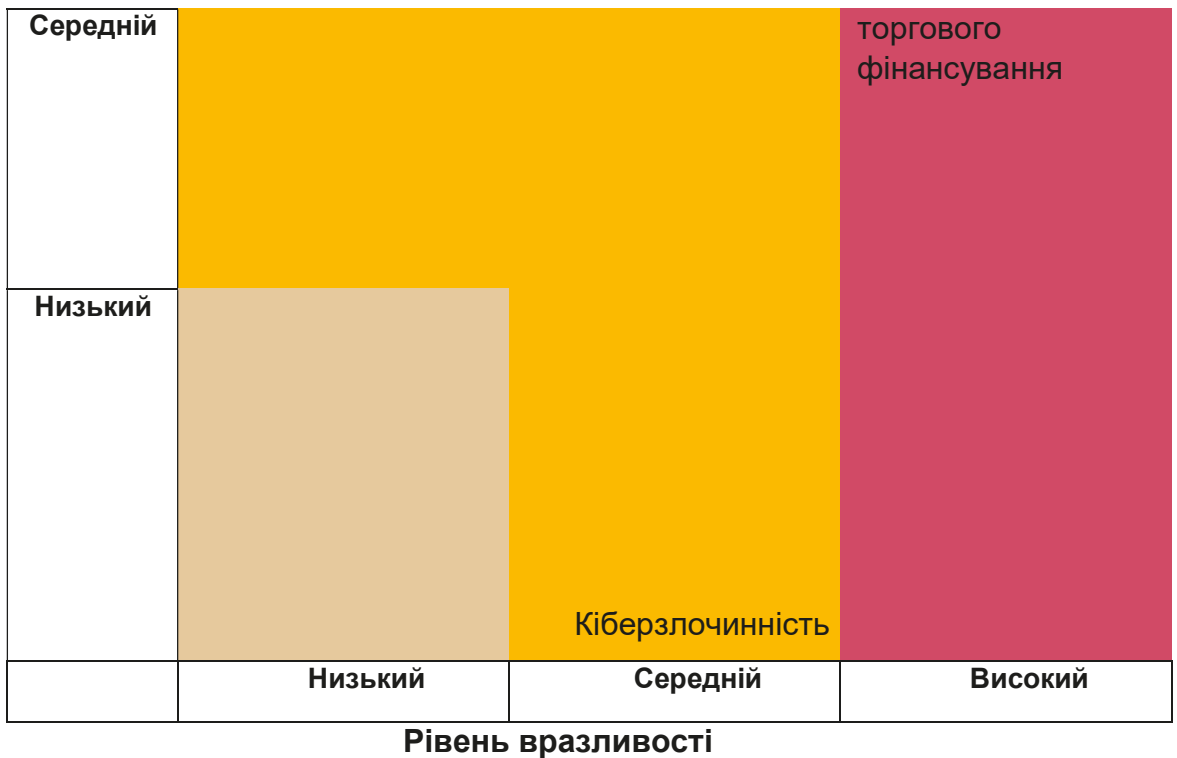
Юрисдикції складають графік рейтингу для кожної загрози та її відповідного рейтингу вразливості на тепловій карті.

Табл. 1.11

Електронна таблиця: Теплова карта ймовірності

Високий	Використання підставних компаній для отримання
----------------	--

вень загрози

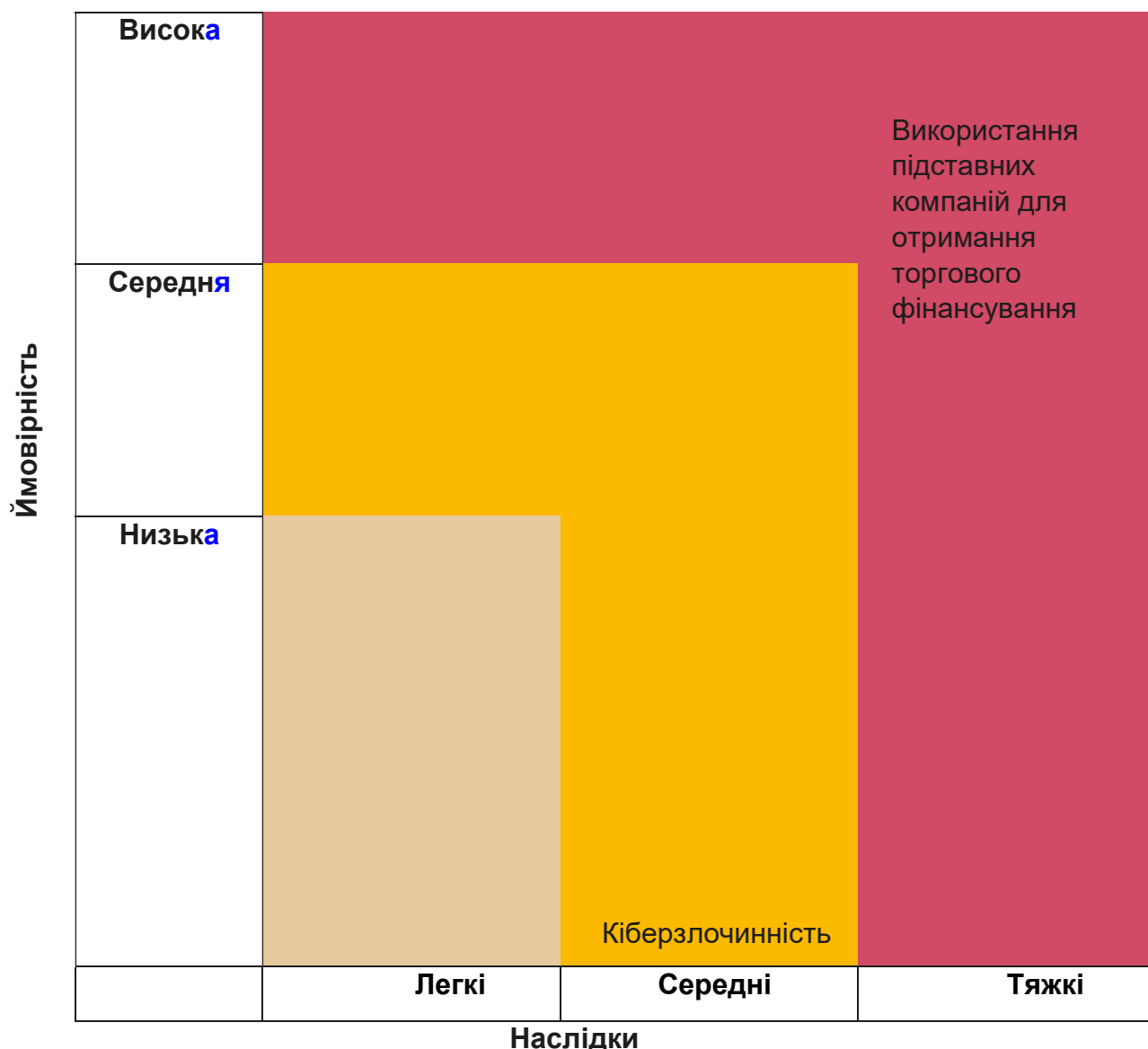
Ця електронна таблиця забезпечує легку візуальну довідку про ймовірність виникнення різних ризиків. Для кожної загрози береться рейтинг загрози та будується графік щодо вертикальної осі. Потім береться загальний рейтинг вразливості для цієї загрози та будується графік щодо горизонтальної осі. Вставляється загроза в клітинку, де стикаються дві осі.

Крок 5. Відображення загального ризику у вигляді теплової карти

Юрисдикції повинні наносити рейтинг вірогідності для кожної загрози (поєднання загроз та вразливостей) та відповідний рейтинг наслідків на тепловій карті.

Табл. 1.12

Електронна таблиця: Теплова карта ризику

Електронна таблиця забезпечує легку візуальну інформацію про загальний ризик з урахуванням наслідків. Для кожної загрози береться рейтинг вірогідності та будується графік щодо вертикальної осі. Потім береться рейтинг наслідків для цієї загрози та будується графік щодо горизонтальної осі. Вставляється загроза в клітинку, де перетинаються дві осі.

Оцінка секторальних ризиків

Секторальні вразливості розглядаються за трьома категоріями: фінансові установи, ВНУП, інші сектори високого ризику. Кожна з цих категорій розглядається на макрорівні на основі аналізу даних та інформації зверху вниз у цих секторах.

Крок 1. Виявлення та оцінка загроз

Щоб отримати загальний рейтинг загроз, кожна загроза розглядається та оцінюється за такими контекстуальними факторами: товари та послуги; обсяг діяльності; клієнти; розподіл; та юрисдикції.

Крок II. Виявлення та оцінка вразливостей

Крок III. Виявлення та оцінка наслідків

Наслідки поділяються на такі категорії: тяжкі; середні; і легкі. Описи для кожної категорії подані як керівництво для визначення того, чи можна вважати наслідки загрози тяжкими (3), середніми (2) чи легкими (1).

Крок IV. Розрахунок ризику

Юрисдикції та приватний сектор повинні розглядати аналіз кожної загрози для кожного сектора, а не просто покладатися на підсумковий рейтинг ризику, який використовується лише з метою загального короткого опису інформації.

Після завершення швидкої оцінки ризику, юрисдикція може виявити, що результати не узгоджуються з її заздалегідь сформованим розумінням ризику ФРЗМЗ.

Можливо, юрисдикція занижила або завищила наявність пов'язаних з ФРЗМЗ загроз та вразливостей у своїй економіці або неправильно розрахувала їхній вплив на економіку та суспільство. Таким чином, оцінка ризику може бути корисною для коригування національного сприйняття та реагування на ризик, пов'язаний з ФРЗМЗ.

Як варіант, неочікуваний результат може бути наслідком неточної або неповної оцінки загроз та вразливостей або ж того, що наслідки діяльності ФРЗМЗ не були оцінені точно.

Юрисдикції повинні забезпечувати врахування всіх потенційних наслідків. Наслідки конкретної діяльності ФРЗМЗ спочатку можуть бути не очевидними і можуть вимагати подальшого аналізу їхнього потенційного впливу на економіку та суспільство.

1.5. Підходи до оцінки коротко- та довгострокових наслідків ВК

Наслідки ВК можуть проявлятися у короткострокових викривленнях попиту на різноманітні продукти, послуги чи активи, як реального, так і фінансового сектору економіки. Використання успішно відмитих активів має значно ширші і більш довгострокові негативні соціальні, економічні та політичні наслідки, які зачіпають громадян, бізнес, національні і міжнародні інтереси, включаючи сприяння подальшій кримінальній діяльності і, таким чином, подальшому нарощуванню обсягів доходів, які відмиваються.³⁵ На сьогоднішній день, за результатами аналізу спеціальної літератури і світової практики, широкий спектр наслідків ВК зведений у 24 категорії (таблиці 1.10. та 1.11.).³⁶

Усі 24 наслідки ВК, які наведені в табл. 1.10. та 1.11. не обов'язково мають **миттєвий (короткостроковий) вплив**, а можуть бути проявленими з певним часовим лагом (**у довгостроковому періоді часу**). З огляду на що, доцільно концентрувати увагу на почерговому деталізованому розгляді коротко та довгострокових наслідків відмивання коштів для економіки, соціуму та політичної сфери. Щодо наслідків прояву фінансування тероризму, то вони є різними для різних юрисдикцій і найбільш негативно проявляються у тих країнах, які стають об'єктами терористичних діянь.

У контексті наслідків для економіки, ВК негативно впливає на: реальний сектор (сферу виробництва і споживання); ділову активність; відносні ціни; заощадження; продуктивність; зайнятість і зростання. Негативно ВК впливає і на фінансовий сектор – його ліквідність, репутацію, цілісність і стабільність. Державний сектор відчуває на собі негативний вплив ВК через несплачені податки а також через загрози у сфері іллегальних приватизаційних процесів. Монетарний сектор може бути уражений через значні та неконтрольовані потоки капіталу, а також через збільшення волатильності відсоткових ставок та валютних курсів.

З точки зору соціальних деструкцій, спричинених ВК, то до них належать: зростання рівня злочинності; зростання рівня корупції та хабарництва; забруднення легального бізнесу зв'язками з нелегальними суб'єктами підприємництва.

Політичний сектор відчуває підрив (скуповування) політичних інституцій (органів влади, державних установ, організацій) та інститутів (правових норм, «правил гри»).

³⁵ Masciandaro D. Money Laundering: The Economics of Regulation / D. Masciandaro // European Journal of Law and Economics, 1999. – № 7 (3). – P. 225–240.

³⁶ Unger B. The Scale and Impacts of Money Laundering / B. Unger. – Cheltenham, UK; Massachusetts, USA: Edward Elgar Publishing, 2007. – 228 p.

Характеристика короткострокових наслідків ВК

Короткострокові наслідки впливу	Непрямі			Реальний сектор	Фінансовий сектор	Державний і монетарний сектор
	Економічні	Соціальні	Політичні			
1. Втрати для жертви (предикатного злочину) і вигоди для злочинця				x		
2. Спотворення споживання і заощадження	x			x		
3. Спотворення інвестицій	x			x		
4. Штучне зростання цін	x			x		
5. Недобросовісна конкуренція	x			x		
6. Зміни в імпорті та експорті	x			x		
7. Зміни у виробництві, доходах і зайнятості	x			x		
8. Зменшення доходів державного сектору	x					x
9. Зміни попиту на гроші, валютних курсів та відсоткових ставок	x					x
10. Зростання волатильності відсоткових ставок та валютних курсів	x					x
11. Краща доступність кредитів	x			x		
12. Більший притік капіталу	x				x	x
13. Спотворення економічної статистики			x			x

Узагальнення міжнародного науково-практичного досвіду оцінки ризиків ВК на національному рівні, дає змогу конкретизувати характеристику короткострокових наслідків їх прояву у розрізі тих, які наведені у табл. 1.10.

Втрати для жертви (предикатного злочину) і вигоди для злочинця. ВК є похідним злочином і слідує за вчиненням предикату (наркотогівля, привласнення, шахрайство, ухилення від сплати податків тощо). Це означає, що ресурси, одержані внаслідок вчинення предикату, незаконно трансформуються, переходячи від жертви до злочинця. Нелегальне джерело походження доходів обумовлює необхідність їхнього відмивання з метою надання цим доходам

видимості легального походження і в такий спосіб убезпечення злочинців від майбутнього переслідування з боку правоохоронних органів. Таким чином, ВК робить злочин результативним (винагороджує злочинців). Воно уможлиблює легітимізацію і навіть респектабелізацію та наділяє важелями фінансово-економічного впливу (влади) найбільш девіантних (з поведінкової точки зору) членів соціуму.

Табл. 1.14

Характеристика довгострокових наслідків ВК

Довгострокові наслідки впливу	Непрямі			Реальний сектор	Фінансовий сектор	Державний і монетарний сектор
	Економічні	Соціальні	Політичні			
1. Загрози приватизаційним процесам	X		X			X
2. Зміни у прямих іноземних інвестиціях	x			x		X
3. Ризики для безпеки фінансового сектору, ліквідності	x	X			X	
4. Прибутки фінансового сектору	x				X	
5. Репутація фінансового сектору		X		x	X	
6. Забруднення нелегальним бізнесом легального	x		X	x	X	
7. Зростання корупції і хабарництва		X	X	x	X	
8. Негативний / позитивний вплив на темпи зростання	x			X		
9. Підривання політичних інституцій та інститутів			X			x
10. Підривання цілей зовнішньої політики			X			x
11. Зростання рівня злочинності		X	X			x

Переважає більшість предикатних злочинів мають прямий негативний вплив на суб'єктів реального сектору економіки. Для прикладу, такий предикат, як наркоторгівля має наслідком прямий негативний вплив на обсяг ВВП з огляду на: падіння продуктивності праці наркозалежних; передчасну їх смертність; мінімізацію споживання інших (окрім наркотиків) товарів, робіт і послуг, що виробляються в реальному секторі економіки; додаткові витрати на правоохоронну, судову та пенітенціарну системи; суттєве зростання злочинних проявів з боку наркозалежних; збитки страхових компаній, які відшкодовують

наслідки злочинів, учинених наркозалежними; додаткові витрати компаній та індивідів на встановлення зовнішніх систем безпеки; значно нижчий рівень освіти в наркозалежних; менший рівень шлюбності та народжуваності; вищий рівень корупції (для прикриття незаконної діяльності наркоторгівлі і наркотрафіку).

Спотворення споживання та заощаджень. З огляду на те, що за результатами вчинення предикатного злочину кошти переходять від жертви до злочинця, використання цих коштів злочинцем відрізняється від тих напрямів, в яких відповідні доходи могли б бути використані справжнім їх власником. Йдеться про наявність певних поведінкових переваг у витрачання коштів злочинцями, а також про те, що вказані переваги суттєво відрізняються від переваг звичайних громадян (легальних ділових одиниць).

Насамперед слід вказати на те, що діяльність із ВК тісно пов'язана з придбанням таких активів, як нерухоме майно, діаманти, дорогі автомобілі, антикварні речі та інші предмети розкоші. Саме предмети розкоші дають змогу приховувати значні обсяги нелегальних коштів. У той час, коли звичайні громадяни витрачали б вкрадені у них кошти на щоденні витрати, на заплановані інвестиції або ж на заощадження. Загалом, чистий результат для економіки від операцій із ВК є збитковим через порушення структури споживчого попиту та величини заощаджень³⁷.

Бріджит Унгер, за результатами аналізу 52 резонансних кримінальних справ на суму понад 400 тис. EUR кожна, виділяє чотири поведінкових групи злочинців за ознакою витрачання ними коштів, одержаних внаслідок вчинення предикатних злочинів (рис. 1.17.):

³⁷ Walker, J. Estimates of the Extent of Money Laundering in and through Australia in 1995. Paper prepared for the Australian Transaction Reports and Analysis Centre, September 1995, Queanbeyan: John Walker Consulting Services. - P. 61.

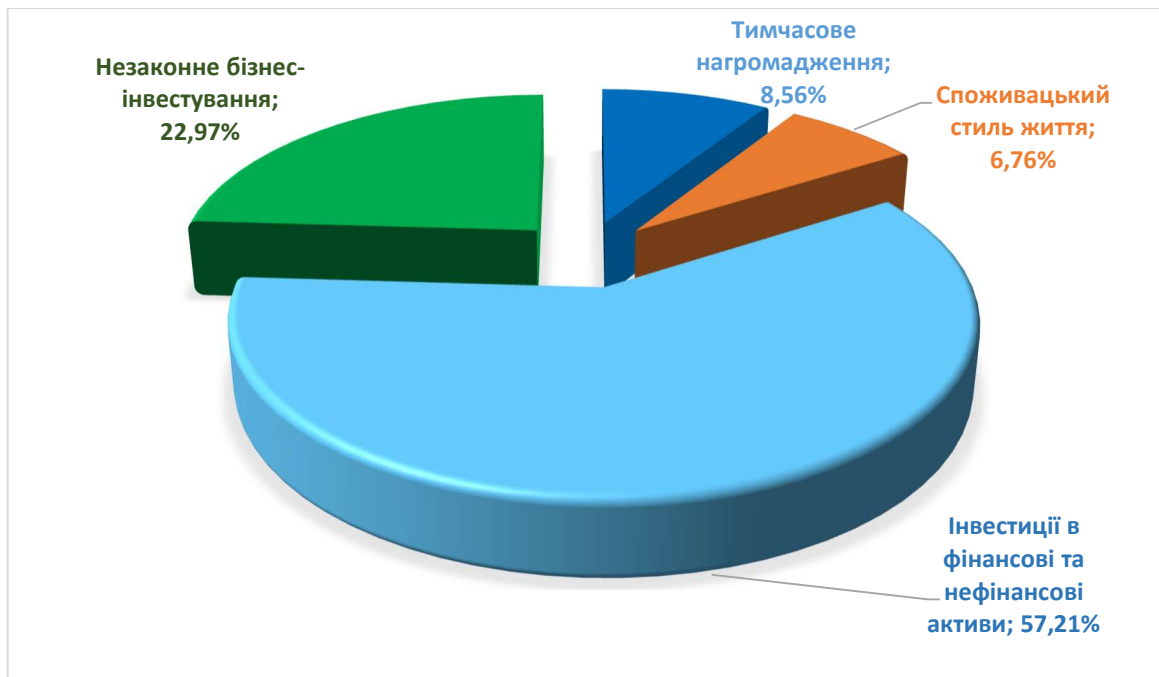

Рис. 1.18. Напрями витрачання злочинних доходів

При здійсненні фінансових інвестицій, ВК є обов'язковою умовою, оскільки перед інвестуванням суб'єкт зобов'язаний підтвердити легальність походження коштів (з урахуванням правил регулювання фінансових ринків, установлених у всіх країнах світу з розвинутою біржовою інфраструктурою). ВК необхідне й при незаконному бізнес-інвестуванні, оскільки заснування бізнесу, входження в склад акціонерів з істотною участю в капіталі потребує наявності чистих грошей. Таким чином, можна визначити, що принаймні для розвинутих країн 80 % злочинних доходів потребують відмивання, виходячи з поведінкових преференцій злочинців. Крім того, ВК є набагато важливішим для організованої злочинності, ніж для окремих злочинців, насамперед з огляду на масштаби нелегальних доходів, якими вони оперують.

Попередньо можна констатувати, що злочинці (у контексті споживання та/або заощаджень) поведуть себе подібно до звичайних людей. Організовані злочинні групи, подібно до багатих легальних членів соціуму, більшу частку своїх коштів заощаджують та інвестують, у той час як неорганізовані злочинці, подібно до бідніших верств населення, схильні витратити свої доходи на поточне споживання. Для точної оцінки того, як відмивання злочинних доходів змінює структуру споживання та заощаджень, потрібні постатейні порівняння поведінки злочинців і легальних домогосподарств (господарюючих суб'єктів). На сьогодні таке порівняння ні в Україні, ні в глобальному масштабі (на рівні міжнародних організацій) не здійснювалось. Тому будь-які висновки з цього питання є попередніми, неповними (насамперед через латентність даних) і такими, що потребують подальших досліджень.

Спотворення інвестицій. Негативний вплив ВК на інвестування логічно виводиться з того, що у своїх інвестиційних перевагах, особи, які відмивають кошти, керуються швидше бажанням уникнути контролю і виявлення, ніж ефективністю інвестицій у довгостроковому періоді часу. Переваги злочинців у процесі інвестування значних обсягів коштів можуть мати руйнівний вплив на економіку з огляду на те, що вони мають наслідком перерозподіл коштів на користь тих активів, які генерують незначну ділову активність, зайнятість і валову додану вартість³⁸.

Коли бажання приховати джерело походження коштів починає домінувати над бажанням одержати довгостроковий дохід від інвестування, це відволікає доходи від довгострокових інвестицій у реальний сектор економіки й переводить у спекулятивні, ризикові і низькоякісні інвестиції («сміттєві» активи).

ВК спричинює нераціональне використання легальних ресурсів, унаслідок спотворення у відносних цінах на активи, які стають інструментом легалізації «брудних» коштів. Необґрунтоване, спекулятивне зростання цін на об'єкти нерухомого майна є одним з найбільш яскравих прикладів. Сектор нерухомого майна є одним з найпривабливіших для операцій із ВК через його непрозорість, оскільки вартість об'єкту нерухомості зазвичай важко оцінити. З огляду на зазначене, інвестування в нерухомість є одним з найефективніших методів розміщення (перша стадія ВК) значних сум коштів нелегального походження, оскільки між ціною придбання і наступного продажу нерухомості (після косметичного її ремонту) трапляються «астрономічні» різниці. Додатково можна виокремити такі характеристики ринку нерухомого майна, які роблять його цікавим для ВК: безпечність інвестиції; складність оцінювання об'єктивної вартості майна; традиційна спекулятивна активність на зазначеному ринку; можливість розділити володіння і користування; змога одержувати «чисті» доходи; можливість використання для здійснення злочинної діяльності.

Швидкість обігу злочинних доходів, ліквідність відповідних форм активів за допомогою яких відмиваються кошти стають вирішальними орієнтирами для злочинців. Вказане є основною причиною того, що капітал розміщується не оптимально в порівнянні з ситуацією, за якої розміщення ресурсів здійснюється з урахуванням чинників фундаментального (фінансово-економічного) аналізу об'єктів інвестування.

³⁸ Bartlett L. Brent. Economic Research Report For The Asian Development Bank: The negative effects of money laundering on economic development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.u4.no/recommended-reading/the-negative-effects-of-money-laundering-on-economic-development/>

Злочинці, окрім об'єктів нерухомого майна, також інвестують власні доходи в придбання компаній (юридичних осіб) з метою одержання в подальшому легальних джерел походження коштів і змішування їх з нелегальними в процесі ВК. Значна кількість злочинного інвестування в реальний сектор економіки зосереджена на готівково-орієнтованих видах економічної діяльності: бари, кав'ярні, ресторани, бутіки, борделі (у країнах з легалізованою проституцією), готельний бізнес, гральний бізнес, транспортування. Ще одним вагомим чинником використання легальних юридичних осіб у злочинних цілях є можливість придбання неактивних (раніше зареєстрованих і таких, що одержали основні дозволи, ліцензії) підприємств третіми особами.

Штучне зростання цін. Як було окреслено вище, суб'єкти, які відмивають злочинні доходи, зацікавлені інвестувати їх у ті сфери (активи, товари, роботи, послуги), які дозволяють максимально замаскувати реальне джерело походження коштів. Саме тому за вказані групи активів злочинці погоджуються платити навіть завищену ціну, а також купувати непривабливі об'єкти власності з метою максимально легалізувати свою протиправну діяльність, спираючись на легальні ділові одиниці реального сектору економіки. Вказані поведінкові мотиви є основним чинником штучного зростання цін в окремих секторах економіки на окремі активи (земельні ділянки, будівлі, квартири, акції), товари, роботи, послуги. Завищені ціни вигідні для тих, хто відмиває доходи, оскільки дозволяють розміщувати більшу суму коштів. У той час, коли переважна більшість легального населення зазнає суттєвих втрат у доходах, придбаваючи необхідні активи за ірраціонально-високим (з легальної точки зору) рівнем цін.

Недобросовісна конкуренція. Закон Томаса Грешема, відомий також як закон Миколи Коперника: «погані гроші витісняють хороші гроші» можна повною мірою застосувати й для опису наслідків операцій із ВК, перефразувавши його на кшталт «брудні гроші витісняють чисті гроші». Володіння коштами нелегального походження є небезпечним з точки зору можливості бути виявленим і засудженим за вчинення предикатного злочину. Бажання конвертувати нелегальні доходи в інші активи супроводжується бажанням надати їм видимості легального багатства.

У процесі досягнення окресленої цілі злочинці вступають у недобросовісну конкуренцію боротьбу за активи з легальними суб'єктами, перемагаючи їх. Зазвичай сторона, яка відмиває злочинні доходи, керується не фундаментальними чинниками (реальною чи балансовою вартістю активів, рентабельністю, доходністю), а швидше можливістю одержання вигоди з точки зору приховування реального місця знаходження та джерела походження доходів, за які вказані активи придбаваються. Все це спричинює штучне зростання цін, рівень

яких стає недоступним для сторони, яка намагається дотримуватись добросовісності в конкурентній боротьбі.

Зміни в зовнішньому секторі економіки (в імпорті та в експорті). Операції з ВК також спотворюють дані про обсяги імпорту та експорту в країні. З урахуванням окресленого вище, особи, які відмивають злочинні доходи, схильні до споживання (зазвичай імпортних) товарів розкоші. Результатом таких тенденцій стають проблеми з від'ємним сальдо платіжного балансу. Вказаний імпорт не генерує внутрішньої економічної активності, зайнятості й може спричиняти зниження внутрішніх цін (дефляцію) через відволікання грошової маси в зовнішній товарообіг, що, у свою чергу, стає причиною зменшення продуктивності вітчизняних підприємств, а також причиною нарощування від'ємного сальдо поточного рахунку країни.

Разом з тим, ВК здатне суттєво спотворити експортно-імпортні ціни. Найпоширенішою тактикою, яка використовується в процесі ВК, є придбання імпортних товарів по завищених цінах і експорт вітчизняних товарів по занижених цінах. Для прикладу, імпортер основних виробничих засобів (обладнання, механізмів) може домовитися з продавцем-нерезидентом України про те, що ціна придбання буде на 30 % вищою за звичайну ринкову ціну такого обладнання. При цьому досягають домовленості про те, що ціновий надлишок продавець-нерезидент зараховує на рахунки покупця-резидента, відкриті в іноземних банках на пов'язаних з резидентом осіб. Одночасно, в Україні, резидент отримує право на відшкодування з бюджету більшої суми податку на додану вартість з ціни імпортованих основних виробничих засобів. У тому разі, коли описані операції проводяться рекурентно (мають перманентний характер), це призводить до штучного викривлення експортно-імпортних цін.

Описаний вище механізм належить до проблеми «трансфертного ціноутворення», практика протидії якому в розвинутих країнах налічує не один десяток років³⁹. Принагідно зазначимо, що в Україні ця практика набула поширення з перших років її незалежності, однак лише в липні 2013 р. відбулося її законодавче врегулювання шляхом прийняття закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення». Вказані зміни набрали чинності з 1 вересня 2013 року⁴⁰.

Зміни у виробництві, доходах і зайнятості. ВК негативно також впливає на випуск (виробництво товарів, робіт і послуг), доходи і

³⁹ Baker W. Raymond, The Biggest Loophole in the Free-Market System // The Washington Quarterly. Autumn 1999, pp. 29-46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.brookings.edu/~media/research/files/articles/1999/9/autumn%-20corruption%20baker/baker.pdf>

⁴⁰ Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення : Закон України від 04.07.2013 р. за № 408-VII // Голос України від 07.08.2013 - № 145.

зайнятість, шляхом відволікання ресурсів, як було окреслено вище, з секторів, які генерують високий рівень продуктивності (легка, харчова промисловість, машинобудування тощо) у сектори, які «стерилізують» економічну активність (спекуляції на ринку нерухомого майна; торгівля дорогоцінними металами, камінням та виробами з них; торгівля антикваріатом тощо). Мультиплікатори «стерильних» секторів економіки є меншими в термінах випуску, доходу і зайнятості й, таким чином, генерують чисті втрати для економіки в порівнянні з ситуаціями, коли б гроші витрачалися (інвестувалися) у нестерильні сектори.

Зменшення доходів державного сектору. ВК може мати руйнівні наслідки в контексті мобілізації податкових платежів. Доходами, що відмиваються в більшості розвинутих країн, вважаються доходи, одержані внаслідок ухилення від сплати податків шляхом фальсифікації фінансово-господарської звітності та надання фіскальним органам недостовірних даних щодо об'єкту оподаткування. Як було зазначено вище, податкові злочини предикатними до відмивання в Україні на сьогодні не вважаються.

Разом з тим, зростання кількості вчинених предикатних злочинів та пов'язаних із ними фактів ВК потребує зростаючих видатків держави на забезпечення системного запобігання і протидії вказаним явищам, що, у свою чергу, ще більше скорочує доходи, які залишаються в розпорядженні державного сектору.

У 1999 р. Гідеон Янів розробив математичну модель, яка демонструє взаємозв'язки між ВК і податковими режимами.

Висновок з цієї моделі полягає в тому, що мотивація ВК зростає зі зменшенням ставок оподаткування, а також при слабкому режимі фінансового моніторингу в країні⁴¹.

Важливий аспект, який дуже часто опускається в спеціальній літературі, пов'язаний з тим, що ВК може також збільшувати доходи державного сектору. Вказане не суперечить основній інтенції злочинців, які, будучи зацікавленими в легалізації власних доходів, сплачують всі податки з підконтрольних їм легальних одиниць бізнесу. Суть легалізаційної схеми полягає в тому, що податки сплачуються з неіснуючих доходів готівково-орієнтованих легальних господарюючих суб'єктів, підконтрольних злочинцям. Ліберальна система оподаткування парадоксальним чином «провокує» вказаний спосіб легалізації злочинних грошових потоків і спричинює дійсне зростання надходжень до бюджетів усіх рівнів, однак такого роду бюджетні доходи стають, по суті, квазі-легальними та залежать від рівня кримінальної активності в межах конкретної юрисдикції. Крім того, ліберальний податковий режим, поєднаний із неадекватною системою запобігання

⁴¹ Yaniv, G. (1999). 'Tax Evasion, Risky Laundering, and Optimal Deterrence Policy'. International Tax and Public Finance, 1999, vol. 6, issue 1, pages 27-38.

та протидії відмиванню злочинних доходів, стають основними чинниками зростаючої аттракторності національної юрисдикції для резидентної й не резидентної (транснаціональної, екстериторіальної) злочинності, що зумовлює лавиноподібний рівень криміналізації всіх сфер життєдіяльності фіскально-ліберальної країни. Вказане відноситься насамперед до офшорних юрисдикцій світу, податкові режими яких є найбільш ліберальними. Саме тому в системі заходів первинного фінансового моніторингу одним із першочергових об'єктів виявлення (ознаками обов'язкового виявлення) є фінансові операції з офшорними контрагентами.

Зміна попиту на гроші, валютних курсів та відсоткових ставок.

ВК зумовлює зміни в попиті на гроші. Так, за результатами спеціального дослідження, проведеного наприкінці 1990-х років на замовлення МВФ, встановлено, що 10 % зростання в рівні злочинності спричинює 6 % зменшення загального попиту на гроші в даній країні. Крім того, 10 % рівень зростання злочинності зменшує майже на 10 % рівень попиту на національну валюту, спричиняючи зміни у валютно обмінних курсах та у відсоткових ставках⁴².

Окреслені результати Пітер Квек одержав, виходячи з наступного рівняння регресії:

$$M_i = M_i(y, e_p, i_d, L_i)$$

З наведеного рівняння випливає, що попит на гроші M_i перебуває в прямій залежності від доходу (y) та в оберненій залежності від: очікуваної інфляції (e_p), ставки по депозитах (i_d) та від обсягу відмивання злочинних доходів (L_i).

В іншому дослідженні, яке на замовлення МВФ проводив Віто Танзі, наведені емпіричні докази для економіки США, які свідчать про те, що в середині 1980-х років, щорічно, унаслідок відмивання злочинних доходів з американської системи виводилось приблизно 5 млрд. USD готівкової маси (0,1 % ВВП США в грошовому вимірі)⁴³.

Згаданий Віто Танзі, досліджуючи макрорівневі наслідки ВК, значну увагу приділяв моделюванню параметрів попиту і пропозиції на гроші в розрізі країн, а також дослідженню співвідношень між емітованою грошовою масою та тією, що перебуває в обігу в межах певної країни. На жаль, новіших досліджень, які б опирались на емпіричні дані, немає, а моделі Танзі не можна вважати адекватними в наші дні, оскільки глобалізація фінансових ринків, поява Єврозони, рішучі кроки на шляху глобальної централізації політики в

⁴² Quirk, Peter J. (1997). Money Laundering: Muddying the Macroeconomy, Finance and Development, 34 (1), p. 3.

⁴³ Tanzi, V. (1997), Macroeconomic Implications of Money Laundering, in E.U. Sanova, Responding to Money Laundering, International Perspectives, Amsterdam: Harwood Academic Publishers, pp. 91-104.

посткризовому реформуванні монетарно-фіскальної сфери країн світу - дедалі більше розмивають поняття незалежного національного монетаризму та незалежності національних монетарних агрегатів.

До зазначеного слід додати появу новітніх цифрових сурогатів грошей (у т.ч. віртуальних валют – децентралізованих криптоодиниць), які через свій екстериторіальний (глобальний) характер уже сьогодні поставили під сумнів спроможність національних монетарно-фіскально-фінансових регуляторів впливати на експоненційний характер їхнього неконтрольованого розвитку.

Іллегальні притоки та відтоки капіталу з економіки конкретної юрисдикції можуть суттєво впливати на кількість грошей в обігу, а отже, і на ціну національної грошової одиниці, її валютний курс та відсоткову ставку центрального банку, якою останній намагається впливати на цінову стабільність у країні.

Краща доступність кредитів. Вливання іллегальних доходів в економіку має наслідком полегшення доступу до кредитних ресурсів для легальних фізичних осіб, підприємців та підприємств. Указане є результатом ВК через банківську систему країни, зростання депозитів (сформованих за рахунок відмитих злочинних доходів), що обумовлює зростання обсягу ліквідності, яку банки можуть позичати своїм клієнтам. Якщо ефект вливання злочинних доходів в економіку є значним, він може спричинити суттєве зниження відсоткових ставок за кредитами навіть тоді, коли облікова ставка центрального банку країни залишається незмінно високою. Особливо актуальною ця проблема є для країн із відсталою економікою та недорозвинутими, неліквідними, рудиментарними ринками фінансових послуг.

Вищий рівень волатильності припливу та відтоку капіталу. Легалізатори злочинних доходів спрямовують свої кошти для відмивання в ті країни, регуляторні антилегалізаційні режими яких є найменш ефективними, що стає основною причиною припливу значних потоків капіталів, справжнім джерелом походження яких є сукупність предикатних злочинів, учинених в інших країнах світу. З огляду на результати аналізу, висвітлені вище, а також з урахуванням основних напрямів інвестування-інтеграції відмитих злочинних доходів, можна зробити висновок про те, що глобальне інвестування відмитих коштів (або ж тих, які відмиваються), є менш корисним для країни-реципієнта у порівнянні з тим, яким чином могли б бути інвестовані потоки чистого (некримінального) капіталу.

Розглядаючи вплив ВК на потоки капіталу, корисно виокремити п'ять основних напрямів, які проілюстровані на рис. 1.18:

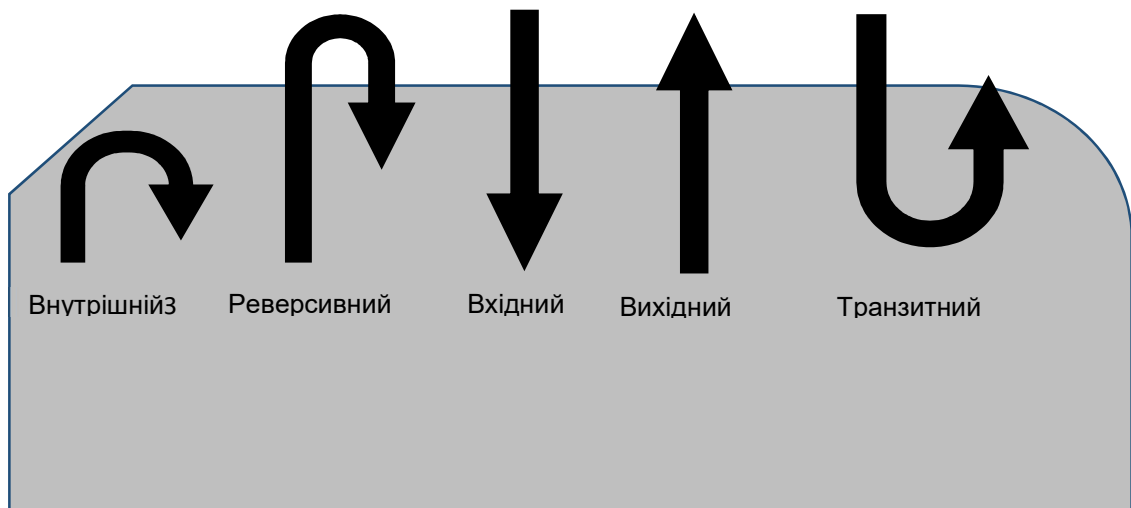

Рис. 1.19. Рух капіталу в контексті ВК

Внутрішні потоки ВК стосуються тих випадків, коли доходи, здобуті злочинним шляхом (унаслідок вчинення предикатного злочину), відмиваються або витрачаються в межах даної країни, а будучи відмитими, інтегруються (інвестуються) у реальні та фінансові активи в межах національної юрисдикції.

Реверсивні потоки ВК стосуються тих випадків, коли злочинні доходи здобуваються в межах національної юрисдикції, далі вказані доходи виводяться за її межі (контрабандою валютних цінностей, схемами трансфертного ціноутворення та іншими способами), відмиваються за межами національної юрисдикції, а будучи відмитими, повертаються в країну для їх подальшої інтеграції (інвестування) у реальні та фінансові активи.

Вхідні потоки ВК, пов'язані із вчиненням предикатного злочину в певній закордонній юрисдикції (антилегалізаційний режим якої є більш ефективним у порівнянні з режимом країни, в яку вливаються потоки злочинних доходів), відмиваються та інтегруються в межах національної економіки.

Вихідні потоки ВК, зазвичай пов'язані зі «втечею» злочинного капіталу за межі національної юрисдикції з метою його подальшого відмивання та інтеграції в інших країнах (насамперед у численних офшорних юрисдикціях світу).

Транзитні потоки ВК, використовують дану країну виключно для проведення в ній операцій із відмивання нелегальних доходів, після завершення яких легалізовані доходи виводяться за межі та інтегруються в інших країнах.

Оцінка впливу кожного з п'яти напрямів потоків капіталу з економічної точки зору буде різною, оскільки більш негативними можна вважати ті напрями, предикатною базою доходів яких є злочини, вчинені в межах національної юрисдикції (внутрішній, реверсивний, вихідний).

Проте два з трьох щойно перелічених напрямів (внутрішній та реверсивний) передбачають інтеграцію відмитих доходів у межах національної юрисдикції, а отже, і певні позитивні економічні ефекти, які виникатимуть у тому разі, коли відмиті доходи будуть інвестовані в реальні активи, що матиме наслідком створення додаткових робочих місць, сплату додаткових податків до бюджету тощо. Аналогічно можна прокоментувати наслідки від вхідного потоку нелегальних доходів для національної юрисдикції, які будуть ще більш позитивними з суто економічної точки зору (відірваної від аналізу моральних складових), оскільки не передбачають учинення злочинів у межах даної юрисдикції.

Наведений суто бухгалтерський підхід до оцінки впливу потоків капіталу, пов'язаних зі злочинними джерелами їх походження, є короткозорим, недалекоглядним, саксес-міопійним. Будь-хто, наділений здоровим глуздом, повинен вивчати будь-яке явище в коротко-, середньо- та довгостроковому періоді часу, з метою адекватної оцінки всього спектру ризиків, пов'язаного з ним. Тому, якщо в короткостроковому періоді часу й можна виводити якісь бухгалтерські позитиви за методом «вигоди-втрати», то в середньо- й тим більше в довгостроковому періоді часу наслідки будуть однозначно негативними, оскільки передбачатимуть приховане (замасковане) кримінальне поглинання реального сектору економіки (реальних і фінансових активів), корупційну ерозію інститутів державної влади на всіх рівнях (кримінальне поглинання центрів ухвалення та виконання державних рішень), кримінально-олігархічну монополізацію найважливіших (а отже, і найбільш ліквідних з фінансової точки зору) сфер життєдіяльності соціуму тощо.

Спотворення даних економічної статистики. Залежно від виду предикатних злочинів, доходи від вчинення яких відмиваються, наслідки легалізаційного феномену для даних економічної статистики будуть відрізнятися. Найбільш небезпечними предикатами з макрорівневої статистичної точки зору є ті злочини, які пов'язані з маскуванням об'єкту оподаткування з метою ухилення від сплати податків в особливо великих розмірах. Цей вид фіскальних предикатів має прямий негативний вплив на достовірність системи національних рахунків, на базі яких приймаються найважливіші управлінські рішення в державі.

Одним з найактуальніших для України прикладів спотворення державної макростатистики є прихована зайнятість населення в нелегальному бізнесі, або ж нелегальна зайнятість у легальному бізнесі. Отримуючи вигоди від такої зайнятості на рівні середньомісячної величини заробітної плати в національній економіці, нелегально зайняте населення поповнює статистичні ряди безробітних, отримуючи за це державну матеріальну допомогу. З описаним рівнем зайнятості також пов'язаний феномен «зарплат у конвертах».

Не менш актуальним є феномен трансфертного ціноутворення (заниження/завищення експортно-імпортних цін), який є основним чинником спотворення статистичних даних у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що у свою чергу спотворює орієнтири для збалансування торгового та платіжного балансу країни, від чого залежать монетарні методи регулювання вартості національної грошової одиниці, неадекватність яких може стати чинником інфляційних або ж дефляційних процесів.

Крім того, необхідно завжди пам'ятати, що суб'єкти ВК керуються у своїй діяльності критеріями мінімізації ймовірності бути виявленим та мінімізації штрафних санкцій, а не рівнем дохідності об'єкту інвестування, не теперішньою та майбутньою вартістю активів і т.п. Все це спричиняє викривлення макроекономічних орієнтирів державної політики, послаблення дієвості основних регуляторних важелів держави (планів, прогнозів, програм, фінансування, тарифів, відсоткових ставок, ставок оподаткування, премій, дисконтів, пільг тощо). Все перелічене має наслідком втрату інституційної спроможності держави впливати на основні параметри економічного розвитку в країні, посилення ентропійних процесів, дезорганізацію, хаотизацію та експоненційно зростаючу соціальну напругу, наслідки прояву якої носять непередбачуваний і неконтрольований ланцюговий характер.

Подолання цієї статистичної проблеми слід починати з **вироблення адекватної системи показників державної статистичної звітності у сфері фінансового моніторингу, причому, як на мікро, так і на макрорівні**. Лише у випадку адекватної оцінки загроз, які генеруються феноменами ВК/ФТ, можна більш-менш адекватно коригувати державну регуляторну політику та управлінські рішення, з яких ця політика складається.

Короткострокові наслідки ВК зазвичай тривають у межах одного-двох років, тоді як тривалість довгострокових наслідків (табл. 1.11.) вимірюється п'ятирічним і довшим періодом часу. Деякі наслідки (впливи) можуть залишатися латентними (прихованими) більше, ніж десять років, перед тим, як проявлять себе на повну силу. У спеціалізованих інформаційних джерелах у сфері ПВК/ФТ вирізняють **одинадцять довготермінових наслідків ВК**, кожен з яких розглянемо більш детально нижче.

Загрози приватизаційним процесам. ВК може мати руйнівний вплив на приватизаційні процеси в країні з огляду на те, що вказані операції, а точніше – нелегальні доходи, які використовуються у вказаних процесах, спричиняють порушення правил добросовісної

конкуренції у сфері зміни кінцевих вигодоодержувачів з об'єктів, які перебували раніше у власності держави⁴⁴.

У довгостроковому контексті викривлені та криміналізовані приватизаційні процеси стають причиною зростаючої присутності в реальному секторі економіки осіб, пов'язаних із організованою злочинністю (присутності номінальних директорів, які діють від імені та в інтересах представників організованої злочинності, корупціонерів, які є реальними кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами)).

Репутаційні ризики країни, зміни у прямих іноземних інвестиціях та потоках капіталу. Ушкоджена репутація фінансового сектору країни, який починає загалом асоціюватися з потоками доходів іллегального походження, має наслідком суттєвий відтік прямих іноземних інвестицій з відповідної країни. Пряме інвестування припиняється і з боку внутрішнього інвестора, оскільки репутаційні ризики підривають не тільки довіру зовнішніх, але й довіру внутрішніх інвесторів, указані ризики породжують відчуття незахищеності права приватної власності та недовіри до принципу верховенства права в країні, всі сфери життєдіяльності якої дедалі більше поглинаються організованою злочинністю.

З іншого боку, країна, яка асоціюється з недовірою правоохоронною системою, з високим рівнем корупції, з кримінальним поглинанням основних її інститутів, стає дуже привабливою для капіталів іллегального походження й може одержати суттєву вигоду від цього, особливо тоді, коли зовнішній капітал іллегального походження інвестується в реальний сектор економіки такої країни, а не просто проходить транзитом через її юрисдикцію. Окреслений процес отримав у спеціальній літературі назву «Сейшельський ефект», оскільки Сейшельські острови першими почали активно конкурувати за залучення іноземних інвестицій кримінального походження⁴⁵.

Орієнтирами аттракторності національних юрисдикцій світу для кримінального капіталу можуть бути різноманітні міжнародні списки та рейтинги, які оцінюють прогрес чи регрес певної країни у сфері детінізації, декриміналізації, деофшоризації, декорупціоналізації й т.п. критеріями. Одним з найважливіших орієнтирів у сфері глобального антилегалізаційного стримування є перелік некооперативних країн і територій, запроваджений у 2001 р. FATF.

Ризики для ліквідності фінансового сектору. Довгостроковий вплив операцій із ВК на фінансовий сектор є одним з найбільш

⁴⁴ McDowell J. (2001). The Consequences of Money Laundering and Financial Crime: Economic Perspectives. Economic Perspectives, fn Electronic Journal of the U.S. Department of State, Vol. 6, No. 2, May 2001 pp 6-8.

⁴⁵ Rawlings, G. and Unger B. (2005). Competing for Criminal Money. Paper prepared for the Society for the Advancement of Socio-economics, Budapest 30 June – 2 July 2005.

визначальних. Значні потоки коштів іллегального походження, які спрямовуються через канали банківського обігу, здатні суттєво змінювати характеристики ліквідності банківської системи країни. Дана ліквідність змінюється непрогнозованим чином, оскільки суб'єкти відмивання керуються специфічними (незалежними від загальноринкових, а тому й непередбачуваними) міркуваннями.

Беручи до уваги інтегровану та взаємопов'язану сучасну фінансову систему, різкий відтік ліквідності з банків може спричинити неконтрольовані мультиплікативні негативні ефекти для інших учасників ринків фінансових послуг і реального сектору економіки, створюючи таким чином передумови для системної кризи та монетарної нестабільності в країні.

Діаметрально протилежні аргументи також мають право на існування і є досить раціональними з меркантильно-утилітарної точки зору. Банки та інвестиційні фонди можуть навіть бажати мати серед своїх клієнтів осіб, які відмивають доходи, одержані внаслідок вчинення злочинів. Клієнти фінансових установ, які відмивають доходи, орієнтуються не на вищу ставку дохідності по фінансових продуктах, які вони придбавають, а насамперед на вищий рівень анонімності, секретності власних трансакцій. Анонімність (секретність) – це той продукт, за який суб'єкти ВК готові навіть доплачувати, іншими словами, готові погодитися навіть на негативну ставку дохідності по базових продуктах і послугах фінансової установи в обмін на можливість провести через дану установу потоки доходів, одержаних з нелегальних джерел. Для недоброчесних банків такі клієнти є джерелом додаткової ліквідності, особливо в кризові періоди її гострого дефіциту.

В сучасному глобалізованому світі, дедалі більше стираються межі у сфері зовнішньої торгівлі товарами, роботами і послугами, міграції людей, трансфертів фінансових активів тощо. Тому проблема транскордонного моніторингу проходження іллегальних потоків ліквідності через фінансову систему світу стає ще більш актуальною, ніж будь-коли дотепер.

Репутаційні ризики фінансового сектору. Переважна більшість дослідників одностайні в оцінці негативного впливу ВК на репутацію фінансового сектору. На сьогодні відомо про значну кількість способів, за допомогою яких нелегальні доходи здатні проникати в легальні фінансові установи.

ВК ослаблює розвиток фінансового сектору з двох причин: по-перше, відповідні фінансові трансакції роз'їдають фінансові установи зсередини, оскільки існує прямий зв'язок між ВК і шахрайською діяльністю; по-друге, довіра доброчесних клієнтів є фундаментальною в розвитку фінансових установ, у той час як відмивання доходів здатне зруйнувати капітал довіри і репутацію майже миттєво.

Підривання репутації кількох фінансових установ одночасно здатне породити колапс фінансової системи країни загалом, особливо в тих країнах, де концентрація банківського капіталу є досить значною й один зі системних банків стає об'єктом резонансних фінансових розслідувань з питань фінансового моніторингу.

Оскільки вітчизняна система фінансового моніторингу є банкоцентрованою, то особливу увагу при НОР слід звернути на наслідках реалізації репутаційного ризику саме для банківських установ.

Структурною особливістю прояву репутаційного ризику є реалізація його наслідків через каскад інших банківських ризиків. Будучи окремим ризиком банківської діяльності, який виникає при наданні фінансових послуг клієнтам із непрозорою структурою власності та/або з незрозумілими джерелами походження капіталу, ризик залучення банку в процеси ВК проявляється через виникнення і реалізацію інших видів банківських ризиків. У даному контексті репутаційний ризик можна віднести до категорії зв'язаних (складних) ризиків.

Зростання корупції і хабарництва. ВК генерує корупційні діяння не лише у фінансовому секторі, але й в усіх сегментах соціально-економічної діяльності. Передусім корупція та хабарництво вражає посадових осіб фінансових установ, через які нелегальні доходи відмиваються. У другу чергу, ВК вражає корупцією і сектор нефінансових підприємств і професій, який пов'язаний із професійним супроводженням сумнівних контрактів та трансакцій (адвокати, нотаріуси, правники). У третю чергу, ВК вражає корупцією сектор державного регулювання й нагляду за діяльністю фінансових установ, посадових осіб, наділених повноваженнями та владою приймати рішення. Уражене тотальною корупцією середовище починає генерувати інші способи одержання корупційної ренти, створюючи для цього різноманітні перешкоди, приводи, підстави.

Таким чином, корупційний ефект, породжений первинними операціями з ВК, породжує в подальшому мультиплікативні негативні наслідки значно більших масштабів, поступово вражаючи всі центри прийняття рішень у всіх секторах суспільно-політичного та соціально-економічного життя.

Наслідком описаного вище є поглиблення проблеми антиконкурентного середовища, руйнування стимулів до здійснення легальної економічної діяльності, невивідність легального господарювання в рамках жорстких фіскальних і монетарних обмежень, перехід господарюючих суб'єктів в іллегальну систему, поглиблення тінізації, криміналізації та іллегалізації всіх сфер життєдіяльності.

Вплив на показники економічного зростання. ВК має суттєвий негативний вплив на показники економічного зростання. ВК порушує

структуру споживчого попиту та величини заощаджень, спрямовуючи кошти з інвестиційних (довгострокових) напрямів їх витрачання у високо ризикові (спекулятивні) напрями з максимально можливою оборотністю, ліквідністю і часовим приростом. У такий спосіб продуктивне інвестування в реальний сектор економіки замінюється стерильним інвестуванням у спекулятивні та фіктивні симулякри реальної економіки.

Разом з тим, криміналізація та корупціоналізація всіх сфер життєдіяльності руйнує засади ефективного господарювання, породжує додаткову кримінальну ренту, погіршує умови ведення бізнесу в країні, насамперед, через незахищеність інституту приватної власності від іллегальних посягань. І якщо певне легальне підприємство намагається усунути себе від будь-яких зв'язків із суб'єктами іллегального сектору, воно попадає в умови неконкурентного середовища, поглинутого й контрольованого організованою економічною злочинністю, в умови, в яких легальний господарюючий суб'єкт стає нерентабельним, неплатоспроможним, збитковим і, по суті, викинутим із системи переважаючих іллегальних контрактів (тендерів, замовлень, субвенційних програм, тощо), якими визначаються реальні «правила гри».

Крім того, через описаний вище руйнівний вплив на фінансові установи, а також через руйнування ефективних механізмів перерозподілу обмежених ресурсів (грошових, матеріальних, капітальних, людських), ВК ще сильніше охолоджує темпи економічного зростання в країні, стерилізуючи її майбутнє.

Вплив на приріст рівня злочинності. Обсяг злочинних доходів, які надходять в офіційну економіку за результатами їх відмивання зростає зі зростанням рівня іллегалізації (кримінальної тінізації) економіки. Зростання сумарного обсягу відмитих злочинних доходів відбувається із суттєвим мультиплікативним ефектом. Зростання криміналізації загалом і операцій із ВК, зокрема, спричинюють «забруднення» легальної економіки та фінансової системи країни в темпах геометричної прогресії.

Антилегалізаційна політика держави має базуватись на посиленні заходів із запобігання використанню професійних посередників у наданні послуг із ВК. Більш ефективна система стримування ВК, підвищуватиме ризики білокомірцевих посередників, а отже, і вартість послуг із ВК. Зростаюча вартість легалізаційних послуг спричинятиме падіння частки іллегальних доходів, яка буде відмиватися. Результатом стане зростання рівня виявлення злочинних доходів у державі (не відмиті доходи виявити легше, ніж відмиті) та зменшення привабливості країни з точки зору проведення в межах її юрисдикції операцій із ВК.

Зважаючи на відсутність повної інформації про минулі випадки ВК і ФТ, застосування ризик-менеджменту у даній сфері суттєво ускладнюється. Вказана неповнота інформації означає, що на відміну від інших сфер використання ризик-менеджменту, у сфері ПВК/ФТ дуже складно побудувати системи для здійснення змістовних оцінок ймовірності настання суттєвого ризику ВК чи ФТ, а також наслідків реалізації таких ризиків. Крім того, процеси ВК і ФТ дуже часто є занадто складними для проведення детального аналізу кожної ризикової події, пов'язаної із кожним типом схеми ВК і ФТ.

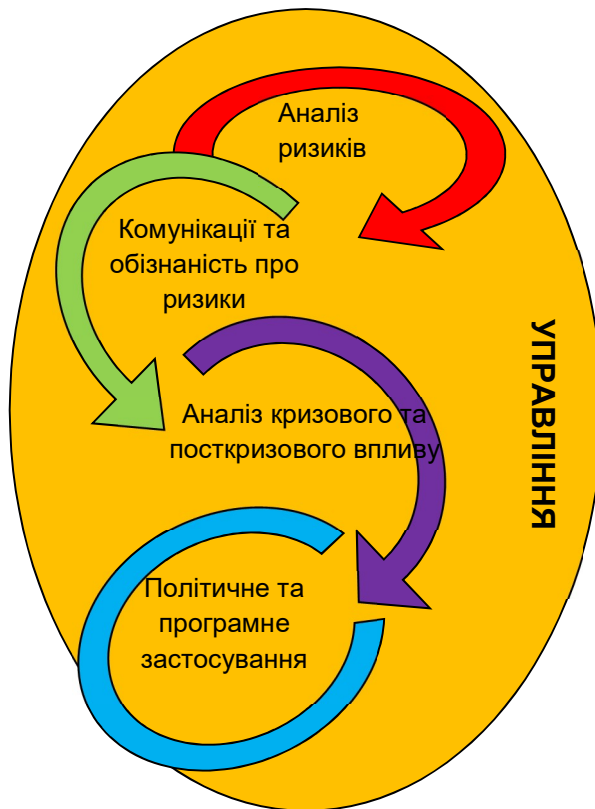
РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НОР В УКРАЇНІ

Оцінка ризиків є важливою основою для управління ними та побудови системних гарантій стійкості в Україні. НОР є важливим першим кроком на шляху окреслення спільного бачення бази ризиків, а також розуміння того, які ризики мають бути прийняті, пом'якшені та/або передані (переведені на супранаціональний рівень). НОР сприяє виробленню рекомендацій та визначенню пріоритетів щодо посилення стійкості окремих видів економічної діяльності, юридичних осіб, секторів, продуктів, послуг, спільнот та КМУ з його установами.

НОР має бути всеосяжною та вимагає надійної управлінської структури з погодженими термінами та правилами оцінювання для забезпечення послідовних, дієвих та надійних результатів. Вона також має бути зрозумілою для всіх учасників та відповідати контексту ситуації в Україні, враховувати комбінацію кількісних і якісних критеріїв оцінювання латентних за своєю суттю (важко отримати повну, своєчасну та достовірну інформацію з надійних джерел) явищ і процесів у сфері ПВК/ФТ. Ефективна НОР має стимулювати до розвитку всіх учасників національної системи ПВК/ФТ, спрямовувати їхні зусилля на виявлення найпоширеніших загроз, вразливостей та на нівелювання ідентифікованих ризиків – насамперед тих, що мають високу ймовірність настання та значний негативний вплив на стан справ у сфері ПВК/ФТ. При цьому, варто розрізняти **можливість настання непрогнозованих одноразових значних подій, які є генераторами ризику** у сфері фінансового моніторингу (технологічні інновації у сфері фінансових послуг можуть стати тригерами таких подій) і **значну кількість менш резонансних загроз і вразливостей, які генерують більш регулярні ризикові події**. Для цього, результати НОР мають активно обговорюватись із основними учасниками розробки політичних та програмних рішень – СДФМ, правоохоронними і розвідувальними органами, а також із СПФМ.

НОР визначає оптимальне розподілення дефіцитних ресурсів для побудови стійкості системи та її учасників. Шляхом виявлення та оцінки ймовірності та наслідків впливу потенційних шоків та кризових ситуацій, оцінка ризиків надає базис для встановлення пріоритетів у спосіб, що адаптований до конкретної специфіки країни, умов середовища, потреб та переваг.

Методика у цьому документі, складається з п'яти ключових компонентів:

1. Управління процесом НОР
2. Аналіз ризиків
3. Комунікації та обізнаність про ризики
4. Аналіз кризового та посткризового впливу (оцінка наслідків прояву ідентифікованих ризиків)
5. Політичне та програмне застосування

Рис. 2.1. Компоненти Методики НОР

2.1. Управління процесом НОР

Управляючи процесом НОР рекомендовано враховувати наступні фактори:

Сфера дії, цілі, визначення та методика:

- запровадити комплексний, всебічний підхід для оцінки ризику у сфері ПВК/ФТ;
- визначення та передача цілей;
- погодження основних термінів та методики.

Прозорість та підзвітність:

- сприяння прозорості методики, що використовується для оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ;
- розкриття джерел даних, інформації та експертної думки;
- запровадження механізмів внутрішнього та зовнішнього звітування та підзвітності.

Багаторівневе управління, багатостороння участь:

- виявлення та залучення ключових груп зацікавлених сторін;
- визначення головного координатора, який буде забезпечувати належну співпрацю поміж зацікавленими сторонами;
- чітке визначення тих, хто відповідає за відповідні рівні та компоненти оцінки ризиків, запровадження процесу координації всіх учасників НОР;
- підтримання навчальних програм (семінарів) із використання методики оцінки ризиків і делегування відповідальних осіб від кожного учасника НОР.

На рис. 2.2. показана структурно-логічна схема процесу управління ризиками в контексті НОР:

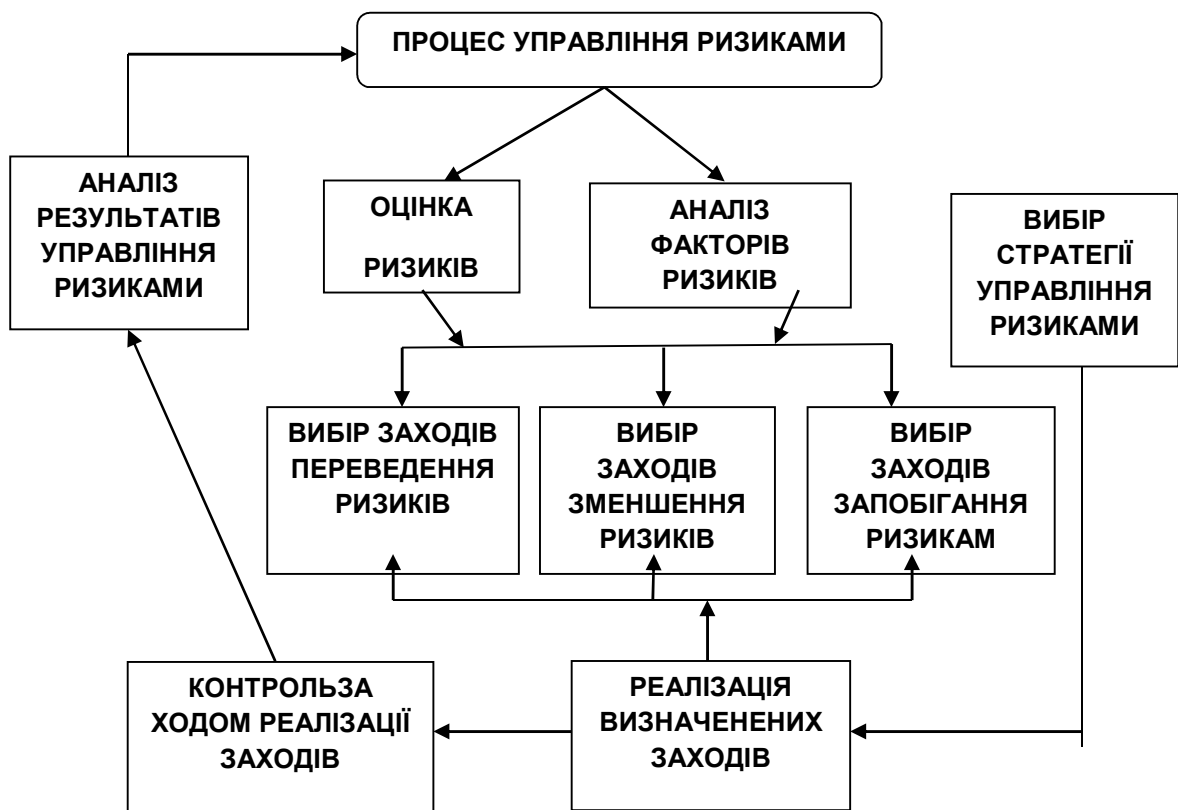

Рис. 2.2. Структурно-логічна схема процесу управління ризиками в контексті НОР

Підхід до оцінки ризиків

Оцінка ризиків має охоплювати увесь їхній спектр: загрози, вразливості та наслідки прояву ризику ВК/ФТ та ризику ФРЗМЗ на рівні країни в цілому, та у розрізі наявних секторів, представники яких формують систему ПВК/ФТ в Україні.

Ризики, що виявляються доцільно розділяти на ті, які відносяться до одноразових великих подій (**інтенсивний ризик**), а також на ті, які пов'язані з регулярними подіями меншого масштабу (**екстенсивний ризик**). Не менш важливим є розрізнення **зовнішніх і внутрішніх джерел формування ризику** відносно України. Оцінка має полегшувати виявлення спільних рис та взаємозв'язку між різними можливими подіями, їх послідовності, потенціалу якоїсь події запустити нові небезпеки та помножити негативні наслідки впливу на національному рівні, а також можливі наслідки у транскордонному контексті.

Ціль проведення НОР

Загальна ціль НОР – визначення пріоритетів розвитку політики, програмування діяльності у сфері ПВК/ФТ та фінансування заходів, спрямованих на запобігання виникненню та на пом'якшення наявних загроз та вразливостей системи ПВК/ФТ, які є основними чинниками прояву відповідного ризику та чинниками його рівня.

Варто відмітити, що дана методика оцінки ризиків може також використовуватись для вивчення **програмних ризиків** – ризик зазнати невдачі у досягненні поставленої (у Плані дій, розробленому за результатами першого етапу НОР) мети чи цілі, або заподіяння шкоди через втручання (надмірні складність та обсяг регуляторних вимог, надмірний розмір санкцій тощо), або ж **інституційних ризиків** – репутаційні втрати, неврахування інституційних прогалин системи (невирішені проблеми, які стали причиною реформування правоохоронних органів, судів, регуляторів, або ж які стали наслідком незавершених чи нерозпочатих реформ тощо).

Мета має бути чітко пояснена надавачам даних, інформації та експертної думки; щоб можна було визначити тип та якість необхідних даних, а також найбільш придатні методикою та механізми узагальнення зібраної інформації про ризики та їх складові.

Чітке визначення основних термінів

Загальне розуміння основної термінології допоможе підтримати послідовний підхід в рамках НОР, а тому полегшить узгодженість та порівнянність результатів. Загальні визначення також сприятимуть

прозорості та підзвітності як при оцінці ризиків, так й при визначенні програмних пріоритетів. Корисне керівництво щодо термінів можна знайти у підрозділі 1.2. Розділу 1 даної Методики.

2.1.2. Прозорість та підзвітність

З метою дотримання прозорості та підзвітності варто дотримуватись наступних кроків:

- зробити результати легкими для розуміння;
- записати використані методи та рівні невизначеності;
- обґрунтувати вибір щодо включення чи виключення певних ризиків;
- визначити джерела даних;
- погодити протокол щодо використання експертної думки для уникнення упередженості та конфлікту інтересів;
- визначити обмеження на точність та повноту даних;
- розглянути незалежність оцінки результатів.

Хоча відкритий доступ до даних ризику та моделей є кінцевою метою, рішення щодо розкриття даних та результатів оцінки ризиків має також базуватись на інших міркуваннях, таких як вартість надання даних, таємність, конфіденційність та безпека. Частковий доступ до даних, наприклад, надання доступу до даних про певні вразливості до ВК, але не до даних про інші ризики, зокрема ті, що пов'язані із джерелами, способами та каналами ФТ, може бути одним із проміжних варіантів.

2.1.3. Багаторівневе управління, багатостороння участь

Очолення процесу НОР та його ключові залучені зацікавлені сторони

Організатором та координатором проведення НОР має бути (відповідно до Закону) Держфінмоніторинг.

Чотири ключові групи зацікавлених сторін мають бути залучені у процес НОР:

1) ті хто роблять внесок та надають інформацію (включно з експертами-практиками, місцевими та міжнародними науковцями, учасниками системи ПВК/ФТ державного і приватного рівня, та ін.);

2) ті, хто використовують результати, щоб визначати пріоритети та керувати політичними та програмними рішеннями (включаючи СДФМ, СПФМ, правоохоронну та судову системи, а також КМУ);

3) ті, кого виявлені ризики стосуються безпосередньо – відповідальні за запобігання та протидію відповідним ризикам, та факторам, що їх обумовлюють (включно з широким приватним сектором та державними установами);

4) зацікавлені сторони, чиї активи або ресурси можуть бути негативно уражені наслідками прояву ідентифікованих ризиків.

Таким чином, учасниками НОР мають бути усі суб'єкти – учасники системи ПВК/ФТ без виключення та інші зацікавлені сторони, які можуть надати сприяння у виконанні завдань НОР, а саме:

- СДФМ:

- Національний банк України;
- Міністерство фінансів України;
- Державна служба фінансового моніторингу України;
- Міністерство юстиції України;
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- Міністерство цифрової трансформації України.

- СПФМ:

- банки;
- небанківські установи;
- спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу.

- ПО (в т.ч. органи прокуратури), розвідувальні органи та органи судової влади:

- Офіс Генерального прокурора;

- Служба безпеки України;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- Національна поліція України;
- Державна фіскальна служба України;
- Бюро економічної безпеки України;
- Державне бюро розслідувань;
- Державна митна служба України;
- Державна податкова служба України;
- Державне бюро розслідувань;
- Національне антикорупційне бюро України;
- Державна прикордонна служба;
- Служба зовнішньої розвідки;
- Верховний суд;
- Державна судова адміністрація України.

• інші державні органи, які володіють інформацією, необхідною для виконання завдань НОР:

- Національне агенство з питань запобігання корупції;
- Національне агенство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;
- Міністерство закордонних справ України;
- Державна аудиторська служба України;
- Державна служба статистики України;
- інші (у разі потреби).

• галузеві асоціації та саморегульвні організації, експерти, дослідники, науковці тощо:

- Ліга страхових організацій України;
- Асоціація Українських банків;
- Асоціація «Незалежна асоціація банків України»;
- інші (у разі потреби).

Платформою для участі кожного з учасників в НОР є Робоча група з проведення секторальної оцінки ризиків в системі ПВК/ФТ.

До складу Робочої групи входять представники Держфінмоніторингу, всіх СДФМ, правоохоронних та судових органів, інших державних органів, установ та організацій.

Робоча група відповідно до покладених на неї завдань має право:
залучати для розгляду питань, пов'язаних з її діяльністю, працівників Держфінмоніторингу, а також незалежних експертів;

організовувати проведення тематичних семінарів, нарад та інших заходів з питань оцінки секторальних ризиків;

запрошувати на свої засідання представників органів виконавчої влади, інших державних органів, підприємств, установ та організацій.

Важливість взаємодії в контексті проведення НОР

Перелік переваг проведення спільної оцінки ризиків включає:

- збільшення кількості доступної інформації (з великої кількості джерел), а таким чином й здатності до більш ефективного проведення НОР;

- зменшення вартості проведення аналізу;

- зниження упередженості від окремих учасників чи осіб;

- загальна домовленість про те, які ризики мають бути пріоритетними;

- здатності застосовувати широкий перелік інструментів у різних секторах та на різних рівнях системи ПВК/ФТ для нівелювання виявлених ризиків.

Координація різних оцінок

Де можливо, НОР має також брати до уваги результати наднаціональних (міжнародних), субнаціональних або громадських та інших експертних оцінок.

Необхідність навчання

Навчання з методики оцінки ризиків, збору даних, аналізу та комунікації, а також побудова можливостей для кращого розуміння ризиків, де існує брак інформації, має братися до уваги. Основні аспекти з попереднього проведення НОР, мають бути також задокументовані, розповсюджені та вивчені.

З метою проведення аналізу НОР повинні проводитись міжвідомчі семінари із залученням Академії фінансового моніторингу та інших навчальних закладів, ПФР і всіх учасників процесу НОР.

2.2. Аналіз ризиків

Під час етапу аналізу ризиків при проведенні НОР рекомендовано концентруватись на наступних чотирьох завданнях:

Визначення та аналіз загроз

- виявлення загроз, які можуть мати несприятливий чи руйнівний вплив на людей, активи та економіку;
- створення певного діапазону сценаріїв реалізації загроз та визначення ймовірності виникнення вибраних небезпечних подій;
- збір та розповсюдження даних.

Аналіз вразливості та наслідків впливу

- визначення секторів, видів предикатних злочинів, правових форм господарювання та продуктів фінансових установ з підвищеним рівнем вразливості до ВК/ФТ;
- виявлення основних факторів, які сприяють існуванню вразливості;
- оцінка потенційних негативних наслідків використання ідентифікованих вразливостей.

Оцінка ризику

- оцінка ризику виходячи з аналізу загроз, вразливості та наслідків їх реалізації;
- оцінка рівня невизначеності.

Моніторинг ризику та переоцінка

- контроль за загрозами та вразливостями, та періодичне оновлення даних;
- виявлення потенційних майбутніх ризиків.

Як має виявлятися загроза?

Консультації з науковцями, приватним сектором, громадою, академіками та іншими експертами, допоможе забезпечити охоплення усіх відповідних загроз. Чіткі критерії мають використовуватись для визначення того, **які події є достатньо істотними або неминучими**, для проведення аналізу.

Істотними подіями є ті, що можуть вплинути на речі, які ціняться окремими особами, спільнотою чи державними установами. Для визначення того, які події є неминучими, оцінка може вирішити виключити, наприклад, події, які скоріш за все не стануться у найближчі п'ять років.

Важливо включити як екстенсивні так й інтенсивні ризики. Екстенсивні ризики можуть мати більш миттєвий вплив на вразливі сектори, установи, продукти і послуги, ніж, менш можливі, інтенсивні ризики.

Що має бути включено у сценарії?

В процесі НОР рекомендовано розглянути:

- Тип загрози, первинні та подальші загрози.
- Виникнення – де відбувається й які сфери охоплює.
- Інтенсивність – наскільки сильна подія, і що може посилити її (наприклад: недоліки в основних інститутах та інституціях регулювання відповідності у сфері ПВК/ФТ, порушення циклу фінансового моніторингу тощо).
 - Час – сезонність? Як довго триває подія?
 - Причина – що є причиною або тригером? Як подія буде розгортатися у часі?
 - Застереження – чи можуть бути заходи запобігання? Чи є час підготуватись?
 - На кого і як здійснюється прямий вплив – люди, активи, середовище?
 - Взаємозалежність та трансформація – на що та на кого може здійснюватися непрямий вплив?
 - Посилання на минулі події – який досвід можна взяти з історичних подій?
 - Додаткова інформація – рівень підготовленості персоналу, достовірності, актуальності і точності у даних, і т.д.?

При оцінці загроз системи ПВК/ФТ необхідно звертати увагу на:

- загрози, що виникають через види предикатних злочинів;
- загрози, що виникають через певні види професій;
- загрози, що виникають через різні організаційно-правові форми господарювання (види юридичних осіб);
- загрози пов'язані з типологічними дослідженнями ПФР.

Як можна визначити ймовірність?

Для випадкових подій, такі як терористичні атаки: аналіз вразливостей секторів, правових форм господарювання, продуктів і послуг бути використаними для ФТ, аналіз поведінки радикальних груп, які просувають свої інтереси, аналіз економічних та соціальних трендів, а також загроз.

Для економічних подій: спостереження за економічними індикаторами та трендами.

Експертна думка також може використовуватись для визначення ймовірності, проте необхідно дбати про контроль над упередженим судженням.

Як збираються дані?

Збір даних поглиблюватиметься під час проведення НОР. Джерела інформації включають національні моніторингові системи та історичні архіви, міжнародні бази даних й дані з аналітичних центрів. Приватний сектор може бути також надійним джерелом даних та може мати міцні, сучасні моделі аналізу цих даних. Дані мають бути зібрані в узгодженому форматі, щоб була можливість їх розповсюдити між учасниками НОР.

Як має бути оцінена вразливість?

Вразливість включає принципи впливу та стійкості. Люди, активи та середовище, сектори, форми господарювання, продукти і послуги, які піддаються кожній загрозам мають бути виявлені під аналізу.

Які основні фактори мають бути проаналізовані?

Фактори, які мають бути проаналізовані, включають ті, що вказані у Звіті за результатами проведення попередньої НОР та у Звіті MONEYVAL за результатами 5-го раунду взаємної оцінки української системи ПВК/ФТ, та фактори, визначені за результатами вивчення кращих світових практик проведення НОР, у тому числі:

- аналіз транскордонних ризиків, ризиків, спричинених сектором неприбуткових організацій та юридичних осіб;
- детальний аналіз ризиків, що спричинені фіктивним підприємництвом, тіньовою економікою та використанням готівки;
- аналіз ризиків ФТ (національного та міжнародного);
- аналіз ризиків ФРЗМЗ;
- актуальність та оновлення інформації щодо бенефіціарної властості;
- питання запровадження єдиної адміністративної звітності у сфері ПВК/ФТ.

Джерела даних, що можуть допомогти при аналізі містяться в **комплексній адміністративній звітності** у сфері ПВК/ФТ, запровадженій в Україні.

Крім того, на законодавчому рівні до джерел інформації, необхідної для проведення НОР, віднесено, зокрема, статистичну інформацію, результати секторальних оцінок ризиків СДФМ, аналітичні огляди та довідки учасників НОР, відповіді учасників НОР на запитальники Держфінмоніторингу, результати вибіркового аналізу судових рішень у кримінальних справах, результати наукових досліджень, результати вивчення громадської думки, а також звіти Європейської Комісії із визначенням, аналізом та оцінкою ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансування тероризму на рівні ЄС та рекомендації Європейської Комісії щодо заходів, прийнятних для усунення визначених ризиків.

Інші корисні ресурси можуть бути знайдені у звітах Світового банку про світовий розвиток (World Development Reports)⁴⁶ та в матеріалах OECD щодо аналізу стійкості систем (Resilience Systems Analysis)⁴⁷. Тренди у стійкості також важливі – такі фактори, як міграція, бідність населення, технологічні зміни, зміни у культурі та нормах, фактори національної економіки та її внутрішнього і зовнішнього середовища, можуть впливати на профіль стійкості системи ПВК/ФТ через деякий час, або в різні моменти часу. Політекономічний аналіз також має бути включено.

⁴⁶ World Development Reports [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2124>

⁴⁷ Resilience Systems Analysis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/risk-resilience/>

Як загрози та вразливості співставляються для створення оцінки наслідків?

Вплив ризикових ситуацій може бути прямим чи опосередкованим, і найкраще оцінюється у відношенні до цінностей окремих осіб, спільнот та урядів. Для полегшення аналізу, краще вираховувати вплив у грошовому виразі. По-перше, оцінити ймовірний характер та ступінь шкоди людям, активам та економіці. Потім, обчислити цю оцінку, шляхом вимірювання витрат на реагування на ці шоківі події, чи через допомогу постраждалому сектору, населенню, вартість відновлення чи заміни втрачених чи пошкоджених активів (або страхування активів, що знаходяться у зоні ризику), підтримка або відновлення втрачених засобів існування та/або виправлення чи пристосування до заподіяної шкоди. Врешті, необхідно додати економічні збитки, включаючи витрати, пов'язані з економічною шкодою та негативним впливом на такі фактори, як економічне зростання.

Як щодо невизначеності?

Як ймовірність виникнення загрози, так й можливий наслідок її реалізації (або вартість) є об'єктами невизначеності. Це можна продемонструвати шляхом використання діапазонів. Наприклад, вплив (або вартість) потенційної події може бути виражено як «від UAH__ до UAH__». У тих випадках, де невизначеність є критичною, подальше експертне її вивчення та аналіз можуть бути корисними для зменшення невизначеності.

Як ризики мають контролюватись?

Ризики виникають, а загрози еволюціонують. Для того, щоб тримати оцінку ризиків в актуальному стані, корисно зробити оцінку регулярною (періодичною) подією. Ранні механізми попередження (запобігання) для різних типів ризиків також є важливими, для забезпечення проактивної відповіді, яка у більшості випадків буде дешевшою та більш ефективною.

Також може бути корисним проведення двох оцінок ризику – одна для загроз, які можуть виникнути у поточні часові рамки (можливо до 3 років), а іншу для більш довгого часового проміжку. Тоді, кожного разу як оновлюється поточна оцінка ризиків, загрози, які були внесені у довготерміновий проміжок часу, мають бути переглянуті, для того, аби побачити чи мають вони бути переміщені до поточного процесу оцінки ризиків.

2.3. Комунікації та обізнаність про ризики

Важливим компонентом НОР є комунікаційна стратегія та доступність інформації про виявлені ризики для всіх зацікавлених груп. З урахуванням цього рекомендовано концентруватись на наступних трьох аспектах:

Внутрішня та зовнішня комунікація

- комунікації за результатами НОР та забезпечення їх використання для визначення пріоритетів розвитку системи ПВК/ФТ.

Стратегії інформування громадськості

- впровадження комунікаційних стратегій, орієнтованих на тих учасників системи чиї, активи, ресурси, сфери відповідальності піддаються ризику.

Інструменти для інтерпретації аналізу ризиків

- використання інструментів, які зроблять оцінку ризиків легкою для розуміння.

Як і для чого результати НОР можуть бути повідомлені політикам?

В ідеалі, результати НОР мають використовуватись для збільшення рівня обізнаності ключових політиків та центрів прийняття корегуючих управлінських рішень в системі ПВК/ФТ. Це може бути досягнуто шляхом надання результатів народним депутатам, міністрам, керівникам СДФМ, керівникам правоохоронних і судових органів влади на офіційній чи неофіційній сесії (робочій нараді), та шляхом розповсюдження результатів серед сусідніх країн та регіональних асоціацій, у випадку наявності транскордонних ризиків. Вищі посадові особи в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади мають бути залучені до процесу НОР із самого початку. Оцінка ризиків також має бути розповсюджена серед тих, хто був відповідальний за надання відповідей, включно з представниками СПФМ, ВНУП, НПО та НДО, в залежності від контексту.

Краще знання профілю ризику має привести до визначення пріоритетних напрямів дій для посилення стійкості у ресурсному забезпеченні інституційного розвитку системи ПВК/ФТ, а також допоможе донести розуміння ризику до суб'єктів державної політики, нормативно-правових актів та стандартів, як на державному, так і на секторальному рівнях. Це має також допомогти у комунікаціях з міжнародними організаціями в контексті виділення фінансової та/або технічної допомоги Україні для нарощування інституційної спроможності і стійкості національної системи ПВК/ФТ.

Результати НОР мають також інформувати про стратегію країни, у тому числі, показуючи вибір політики та програм:

- визначення пріоритетів, виходячи з необхідності вирішувати ризики найбільшої ймовірності та з найбільш негативними наслідками впливу; та
- посилення секторальної стійкості до ідентифікованих у НОР загроз і вразливостей, пов'язаних із ВК/ФТ.

Кому ще має бути повідомлено про результати НОР?

Головні бізнес-лідери асоціативних структур приватного сектору мають бути повідомлені про результати НОР.

Асоціативні структури та саморегулівні організації можуть бути корисні в ході подальшого просування заходів, розроблених для нівелювання загроз та вразливостей в системі ПВК/ФТ, а також для сприяння підвищенню обізнаності серед громадськості. Приватний сектор має сильні стимули для сприяння побудові інституціональної

спроможності та стійкості до ризиків, а тому може бути ключовим союзником та партнером у даному контексті.

Стратегія інформування громадськості

Ризики мають бути також повідомлені громадськості, орієнтуючись на тих громадян, які будучи клієнтами СПФМ, повинні розуміти необхідність посилення заходів обачності та належної перевірки клієнтів, які будуть впроваджуватися в рамках удосконалення системи ПВК/ФТ за результатами НОР.

Відповідні повідомлення мають супроводжуватися необхідними деталізованими роз'ясненнями щодо змісту та необхідності окремих регуляцій, спрямованих на посилення інституційної спроможності і стійкості системи ПВК/ФТ, а отже й на посилення надійності та зменшення репутаційних ризиків фінансових установ, клієнтами яких є громадяни.

Як має повідомлятися роль відповідальних за управління ризиком?

Дослідження та методологічні напрацювання FATF, МВФ, Світового Банку та Комісії ЄС з питань НОР показали, що найбільш ефективний шлях до управління ризиками полягає у розділенні їх на складові, які ці ризики формують (загрози, вразливості, наслідки). Це дозволяє управляти цими ризиками проактивно (шляхом запобігання) та реактивно (шляхом протидії) на належному рівні.

Дослідження показують, що не варто очікувати персоніфікованого вирішення ідентифікованих ризиків окремими особами самостійно. Такі очікування створюють перекручені стимули та можуть заохотити надмірну зарегульованість відповідного сектору відповідним регулятором. Натомість потрібен більш цілісний підхід до управління ризиками у сфері ПВК/ФТ, який зосереджує увагу як на взаємодії між різними типами ризиків, так і між стратегіями, призначеними для управління ідентифікованими ризиками.

Як частина стратегії інформування про ризик, буде корисно повідомляти хто, або яке міністерство, відповідальний за управління кожним ризиком високої ймовірності та з потенціалом значних негативних наслідків. Це допоможе забезпечити стимули для приділення належної уваги до вирішення цих ризиків, та допоможе підтримати громадську підзвітність.

2.3.3. Інструменти для інтерпретації аналізу ризиків

Які інструменти можуть бути використані для ефективного інформування про НОР?

Всі зацікавлені сторони потребують чітких, послідовних і зрозумілих повідомлень для того, щоб інтерналізувати інформацію, змінити уявлення та рухатися у напрямі вжиття відповідних пом'якшувальних заходів в контексті кожного ідентифікованого ризику в системі ПВК/ФТ та його складових.

Для розробників політики і для тих, хто відповідає за комунікації, можуть бути дуже корисними теплові матриці ризиків, за допомогою яких результати НОР візуалізуються:

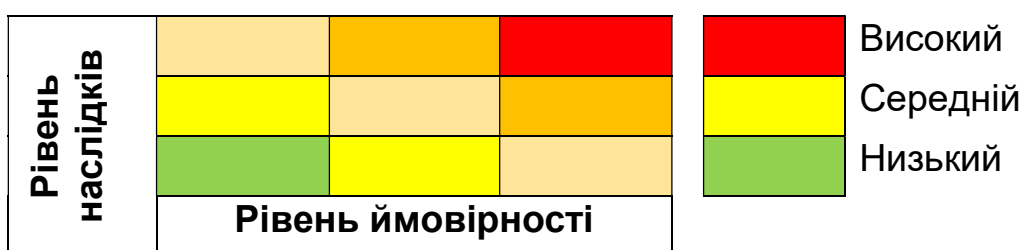

Рис. 2.3. Теплова матриця оціненого ризику

Інші корисні інструменти підвищення обізнаності включають: теоретичне навчання та практично-орієнтовані тренінги; внесення модулю обізнаності про ризики, ідентифіковані та оцінені за результатами НОР у навчальні програми післядипломної освіти і підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері ПВК/ФТ; медіа-компанії із запровадження заходів щодо посилення інституційної спроможності та підвищення стійкості системи ПВК/ФТ; комплексна адміністративна звітність у сфері ПВК/ФТ.

2.4. Оцінка наслідків прояву ідентифікованих ризиків

При здійсненні оцінки наслідків прояву ідентифікованих ризиків рекомендовано концентруватись на наступних двох аспектах:

Оцінка впливу

- Проведення структурованої, змістовної оцінки наслідків впливу ідентифікованих ризиків;
- Періодична актуалізація НОР.

Кількісний аналіз

- Збір та розповсюдження даних про економічні, соціальні, політичні і макро- і мікро-секторальні наслідки впливу ідентифікованих ризиків;
- Збір та розповсюдження даних щодо дієвості і результативності пом'якшувальних заходів, вироблених з метою нівелювання ідентифікованих ризиків, посилення інституційної спроможності і підвищення рівня стійкості національної системи ПВК/ФТ.

Чому оцінка впливу важлива?

Структурована, добре спланована оцінка наслідків впливу ідентифікованих ризиків, може допомогти виявити сильні та слабкі сторони процесу НОР, особливо через інформацію щодо:

- природи та ступеню виявлених загроз;
- впливу ВК/ФТ-ризиків на економіку, соціальну та політичну сфери, на мікро- та макро-сектори;
- ефективності пом'якшувальних заходів, затверджених Планом дій за результатами попереднього раунду НОР.

Оцінка потенційних наслідків може також надати поштовх для початку процесу НОР, таким чином формуючи майбутні політичні та програмні рішення у країні.

Наслідки прояву ідентифікованих ризиків також надають можливість оцінити реальний рівень індивідуальної, секторальної та інституційної стійкості в системі ПВК/ФТ, вплив урядової політики та ресурсного забезпечення, а також внеску відповідних учасників системи в загальний результат її функціонування.

Як має бути проведена оцінка наслідків впливу ідентифікованих ризиків?

Дані НОР в частині оцінки наслідків впливу будуть більш повними, якщо вони включатимуть у себе деталізацію у розрізі зовнішніх ризиків (відносно національної системи ПВК/ФТ... вказані ризики Україна враховує, але вплинути на їх зменшення, без залучення учасників

супранаціонального рівня, не може) та внутрішніх ризиків, а також у розрізі екстенсивних ризиків – які часто виникають, є локалізованими та мають менш важкі наслідки – а також інтенсивні (рідкісні, або ж інноваційні) ризики, обумовлені бурхливим розвитком фінтеху.

Проте, частота збору даних і формування адміністративної звітності при розробці форматів даних для проведення наступного раунду НОР, має бути предметом розумного компромісу між усіма учасниками системи ПВК/ФТ, з метою уникнення надмірної складності та недоцільно вузької періодичності при формуванні емпіричної бази для кількісного аналізу явищ і процесів, пов'язаних із оцінкою загроз, вразливостей та наслідків у сфері ПВК/ФТ.

2.5. Політичне та програмне застосування

Використання результатів НОР має бути націлене на:

- виокремлення тих ризиків, які мають бути прийняті, попереджені, зменшені або переведені на супранаціональний рівень їх вирішення;
- визначення пріоритетних напрямів змін;
- конкретизацію необхідних управлінських рішень, спрямованих на пом'якшення наслідків прояву ідентифікованих ризиків, нівелювання факторів, якими обумовлене існування вказаних ризиків, а також на посилення інституційної спроможності і підвищення рівня стійкості національної системи ПВК/ФТ.

Як оцінка ризиків може бути використана у встановленні політик та розробці програм?

НОР допомагає:

- виявляти найбільш суттєві загрози та вразливості в системі ПВК/ФТ;
- виявляти економічні, соціальні, політичні і макро- і мікро-секторальні наслідки впливу ідентифікованих ризиків;
- зважувати відносні витрати та переваги різних стратегій для пом'якшення впливу ідентифікованих ризиків;
- пріоритезувати заходи, розроблені для пом'якшення виявлених ризиків;
- розробляти відповідні інституційні зміни та програмні рішення для імплементації стратегій – включно з впровадженням заходів для посилення інституційної спроможності і підвищення рівня стійкості національної системи ПВК/ФТ.

Як ті, хто формує політику у сфері ПВК/ФТ повинні враховувати виявлені ризики та пріоритизувати заходи для нівелювання наслідків їх прояву?

Аналіз регуляторних витрат та переваг від запровадження регуляторних новацій буде корисним інструментом у визначенні того, чи ризики мають бути прийняті, попереджені, пом'якшені або ж переведені на супранаціональний рівень. Проте, регуляторні втрати не єдиний фактор, який необхідно приймати до уваги. Політики та спеціалісти у сферах ПВК/ФТ також мають зважати на інші фактори, які оцінюються в конкретному контексті, особливо економічні, соціальні, політичні і макро- і мікро-секторальні наслідки впливу ідентифікованих ризиків.

Разом усі ці фактори допоможуть визначити, чи можуть ризики, які були оцінені, бути прийнятні або ж чи потребують вони невідкладної регуляторної реакції.

Як мають врегульовуватися питання, пов'язані із неприйнятними для країни ризиками?

В ідеалі, політичні та програмні рішення мають бути спрямовані на запобігання (проактивну діяльність) усім неприйнятним ризикам; проте часто це не можливо, у т.ч. через бюджетні рестрикції (обмеження). Запобігання може бути також інституційно неможливим, особливо, якщо ризик є результатом зовнішніх, глобальних шоків ситуацій, транскордонних подій, або значних фінансово-технологічних інновацій, які є руйнівними для традиційної системи стримування у сфері ПВК/ФТ.

Тому, у більшості випадків, оптимальні стратегії мають зосередитись на побудові стійкості СПФМ, СДФМ, правоохоронної та судової систем, які знаходяться у зоні ризику, шляхом координації політичної та програмної роботи, що буде включати:

- розширення можливостей для тих, хто знаходиться у зоні ризику
- пом'якшення загроз та вразливостей, та
- де це можливо, через стратегії передачі (переведення) ризику на супранациональний рівень вирішення і врегулювання.

РОЗДІЛ III. ЕТАПОЛОГІЯ НОР В УКРАЇНІ

Беручи до уваги загальну інформацію про НОР, проаналізовану у розділі 1 даної Методики, зважаючи на глибину ринку фінансових послуг, специфіку його розвитку та рівень корупції в Україні, доцільним є поєднання статистичної (кількісної) та якісної методики, з акцентом на якісних даних, заснованих на судженнях експертів у різних сферах ПВК/ФТ.

Використання кожного виду даних має свої переваги і недоліки, а переваги одного можна використати для компенсації недоліків іншого. Перевага кількісних даних полягає у їхній безпристрасності, узгодженості та відносній простоті вимірювання та порівняння, але самої лише статистики часто недостатньо для аналізу вкрай складних компонентів режиму ПВК/ФТ, а через зазвичай низький рівень наявних даних з ПВК/ФТ, на кількісну статистику важко покладатись як на єдине джерело інформації для аналізу. Перевага якісних даних полягає у тому, що вони спираються на судження експертів у сфері ПВК/ФТ, які знайомі з системою, її складністю та вадами. Але недоліком якісних даних може бути те, що вони покладаються на суб'єктивні упередження.

Тому саме поєднання якісних і кількісних даних, може дати найкращі результати оцінки.

НОР в Україні пропонується здійснювати у такі етапи: попередній етап, виявлення (ідентифікація) ризиків, аналіз, оцінка ризиків та управління ними.

I. Попередній етап

Попередній етап (практикується МВФ та був реалізований при першій НОР в Україні) передбачає визначення конкретних учасників НОР, призначення відповідальних контактних осіб у кожному органі-учаснику, отримання ключових документів від учасників НОР, за необхідності розсилка та заповнення анкет та їх подальший аналіз. Анкети, як правило, потрібні для структурування даних, наявних у певному учаснику НОР. У будь-якому разі, органам влади не доведеться готувати чи розробляти нові дані. Натомість, їм потрібно лише вказати, які дані у них вже є.

Від контактної особи у кожному органі-учаснику НОР вимагається готовність та здатність підтримувати зв'язок з Держфінмоніторингом та іншими державними відомствами та власниками даних. Діяльність

контактної особи передбачає одержання та надання даних через інструменти збору даних.

Вагому роль у координації дій учасників-НОР має зіграти Рада з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», що створена постановою КМУ від 08.09.2016 р. № 613. Рада є тимчасовим консультативно-дорадчим органом КМУ. Склад Ради: Держфінмоніторинг; Адміністрація Президента України; Секретаріат Кабінету Міністрів України; Міністерство фінансів України; Міністерство цифрової трансформації України; Міністерство закордонних справ України; Міністерство юстиції України; Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція України; Державна аудиторська служба України; Державна фіскальна служба України; Державна податкова служба України; Державна митна служба України; Антимонопольний комітет України; Державна прикордонна служба України; Державне бюро розслідувань; Служба зовнішньої розвідки; Офіс Генерального прокурора; Служба безпеки України; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Національне антикорупційне бюро України; Державна судова адміністрація України; Секретаріат Ради національної безпеки і оборони України; Національний банк України; Національне агентство з питань запобігання корупції; Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду; Вищий антикорупційний суд; Агенство з розшуку та менеджменту активів; Міністерство закордонних справ України, Державна служба експортного контролю України.

II. Етап виявлення (ідентифікації) ризиків

На етапі виявлення (ідентифікації) ризиків необхідно визначити загрози та вразливості системи ПВК/ФТ.

Процес ідентифікації ризиків починається зі складання початкового списку можливих ризиків або факторів ризику, які виводяться з відомих або вірогідних загроз або вразливостей, обумовлених основними використовуваними інструментами, засобами та механізмами здійснення платежів, а також списку основних секторів, використовуваних для вказаних цілей, основних причин, з яких не здійснюються розслідування справ з ВК, арешти, затримання осіб, які займаються ВК, не конфіскуються їх активи, майно.

Джерелами інформації для визначення загроз та вразливостей можуть виступати, зокрема, матеріали міжнародних організацій (в т.ч. Звіт про останню взаємну оцінку України з боку MONEYVAL), типології, звіти правоохоронних та судових органів, інформаційно-аналітичні матеріали і адміністративні дані СДФМ, інших органів державної влади,

здіяних у сфері ПВК/ФТ, а також наукових організацій та об'єднань суб'єктів первинного фінансового моніторингу, співбесіди (опитування) з посадовими особами ПО, СДФМ, саморегульованих організацій, приватного сектору.

Виявлення (ідентифікацію) **загроз** рекомендується здійснювати за наступною структурою (за наявності відповідних даних):

Щодо загроз ВК

1) Оцінка масштабів та характеру суспільно-небезпечних діянь, що передують ВК:

- визначення ключових видів суспільно-небезпечних діянь, що передують ВК;
- встановлення кількості кримінальних проваджень, пов'язаних із суспільно-небезпечними діяннями;
- визначення регіонального розподілу кримінальних проваджень, пов'язаних із суспільно-небезпечними діяннями;
- характер та масштаби терористичної діяльності та терористичних угруповань усередині країни;
- характер та масштаби терористичної діяльності та терористичних угруповань в сусідніх країнах, регіонах та суб-регіонах.

2) Оцінка обсягу доходів, одержаних злочинним шляхом:

- встановлення обсягу доходів, що є об'єктом кримінальних проваджень, пов'язаних із суспільно-небезпечними діяннями;
- форма доходу (кошти чи майно чи право володіння ними), що одержується внаслідок вчинення суспільно-небезпечного діяння;
- визначення обсягу доходів, одержаних від суспільно-небезпечних діянь;
- тривалість існування злочинного доходу;
- місцезнаходження злочинного доходу;
- власник злочинного доходу;
- джерела походження злочинного доходу.

3) Виявлення інструментів, методів та способів, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження доходів (типології):

- встановлення інструментів ВК – типу активу, що використовується для ВК;
- встановлення методів ВК – дія щодо активу, що використовується для ВК;

- встановлення способів ВК – дія щодо маскуванню джерела походження доходів.

- встановлення характеристик особи, що здійснює ВК;
- встановлення місць розміщення легалізованих доходів;
- з'ясування часу ВК та його тривалості.

4) Встановлення фактичного обсягу легалізованих коштів:

- визначення обсягу легалізованих доходів;
- встановлення кількості кримінальних проваджень, пов'язаних із ВК;
- встановлення обсягів найбільш популярних форм легалізованих доходів;
- встановлення місцезнаходження відмитих доходів;
- встановлення власників відмитих доходів.

Щодо загроз ФТ

При вивченні терористичних загроз рекомендується застосовувати комплексний підхід, оскільки ризик ФТ може бути пов'язаний із вчиненням терористичних актів у країнах, які не перебувають у безпосередній близькості. Тому, потрібно збирати інформацію про національні та міжнародні загрози тероризму.

При оцінці загрози тероризму та ФТ, рекомендується збирати наступну інформацію:

- про відомі вітчизняні, регіональні та міжнародні терористичні організації і терористів-одинаків (у тому числі про те, чи включені ці громадяни у списки ООН), а також про те, в якій мірі країна є пріоритетною мішенню для таких суб'єктів, і інформацію про природу, ідеологічні мотиви та організаційну структуру активних терористичних організацій;

- масштаб і місця скоєння відомих терористичних актів (скоєних актів/спробах їх здійснення) всередині країни або в юрисдикціях регіону;

- дані внутрішньої або зовнішньої розвідки про глобальні і національні терористичні загрози (включаючи відправлені / отримані запити про взаємну правову допомогу (ВПП), екстрадицію, ішні відправлені / отримані неофіційні запити);

- про групи місцевого населення, які можуть симпатизувати активним терористичним організаціям;

- розвіддані про кількість і характеристики громадян, підозрюваних у скоєнні поїздок за кордон в терористичних цілях (тобто іноземних терористичних бойовиків);

- експертні думки ПО, ПФР і служб безпеки про загрози тероризму та ФТ;

- інформація з відкритих джерел про радикалізацію місцевого населення (наприклад, через соціальні мережі або взаємодію з населенням).

- про потреби у фінансуванні, можливості відомих вітчизняних або міжнародних терористичних організацій (наприклад, рівень розвиненості), а також про те, в якій мірі населення юрисдикції пов'язане з такими угрупованнями;

- кількість і типи відомих випадків ФТ всередині країни (включаючи активи, заморожені відповідно до резолюцій РБ ООН);

- розвіддані про можливе ФТ всередині країни (розвіддані, отримані від вітчизняних або іноземних спецслужб);

- розвіддані про джерела, переміщення і способи використання коштів громадянами, підозрюваними у скоєнні поїздок за кордон в терористичних цілях;

- фінансові та торговельні зв'язки з країнами, в яких діють активні терористичні організації та/або із зонами конфліктів (включаючи потоки інвестицій);

- кількість активних вітчизняних НПО, які здійснюють діяльність у зоні конфлікту, та інформація про відомі зв'язки з терористичними угрупованнями або терористами-одинаками.

Щодо загроз ФРЗМЗ

При виявленні загроз ФРЗМЗ країни рекомендується визначати загрози, які стосуються їх конкретного національного контексту, враховуючи контекстуальні фактори, такі як: політичні та соціальні; економічні та технологічні; географічні та екологічні; правові та інституційні; юридичні особи та правові утворення.

Крім того, рекомендується враховувати як фактичні, так і потенційні загрози. Також, необхідно враховувати наявність загрози в подібних юрисдикціях або фактори, які можуть призвести до прояву певної загрози у майбутньому.

З метою виявлення та оцінки загроз ФРЗМЗ необхідно проаналізувати минулі події пов'язані з ФРЗМЗ України та можливий їх вплив, щоб визначити відповідні показники та типології.

Тобто, необхідно здійснити аналіз таких факторів:

- *відомі випадки ФРЗМЗ в Україні:*
 - справи, пов'язані з КНДР;
 - факти контрабанди ядерного матеріалу;
- *припущення щодо можливого ФРЗМЗ у сфері фінансів та торгівлі:*
 - фінансові потоки, пов'язані з ФРЗМЗ;
 - торговельна діяльність - імпорт / експорт товарів;

- існуючі фінансові злочини та ризики організованої злочинності;
- збір коштів за допомогою кіберзасобів.

За результатами вивчення інформації складається перелік зовнішніх та внутрішніх загроз, а також доцільно розглянути можливість складання переліку інтенсивних (випадкових, значних, одноразових) та екстенсивних (багатократних) загроз.

Зовнішні загрози формуються за межами системи ПВК/ФТ та протистояння їм неможливе лише за рахунок зусиль учасників національної системи фінансового моніторингу.

Зовнішні загрози можуть охоплювати будь-які події на фінансовому ринку або в економіці та пов'язані, зокрема з:

- появою нових фінансових продуктів та/або послуг;
- появою нових фінансових установ та/або посередників;
- активізацією діяльності організованих злочинних груп;
- вчинення предикатних або інших злочинів;
- здійснення незаконних видів діяльності;
- підвищенням рівня економічної злочинності.

Внутрішні загрози формуються в межах системи ПВК/ФТ та для протистояння їм використовуються власні зусилля учасників системи фінансового моніторингу.

Внутрішні загрози можуть охоплювати події, що пов'язані із функціонуванням системи ПВК/ФТ, зокрема:

- відсутність наміру удосконалювати нормативно-правову базу або ж суттєва часова асиметрія у запровадженні оновлених міжнародних стандартів у сфері ПВК/ФТ;
- недостатнє регулювання і нагляд за суб'єктами первинного фінансового моніторингу;
- відсутність або неактуальність програм, спрямованих на підвищення рівня знань усіх учасників системи ПВК/ФТ.

За результатами вивчення встановлених загроз визначаються **вразливості** системи ПВК/ФТ.

- 1) Встановлення вразливих місць фінансового сектору:
 - встановлення вразливих місць фінансових активів для ВК;
 - встановлення адекватності процедур ідентифікації клієнтів;

- встановлення ефективності процедур виявлення підозрілих фінансових операцій;

- встановлення повноцінності системи інформування ПФР та правоохоронних органів про підозрілі операції;

2) Встановлення уразливих місць нефінансового сектору:

- встановлення вразливих місць ВНУП для ВК;

- встановлення адекватності процедур ідентифікації клієнтів серед ВНУП;

- встановлення ефективності процедур виявлення підозрілих фінансових операцій представниками ВНУП;

- встановлення повноцінності системи інформування представниками ВНУП ПФР та правоохоронних органів про підозрілі операції;

3) Встановлення проблемних ланок у сфері нагляду за СПФМ:

- встановлення ефективності системи санкцій за порушення вимог законодавства з питань ПВК/ФТ;

- запобігання встановлення злочинцями та/або злочинними організаціями контролю над СПФМ;

- ідентифікація та верифікація СПФМ даних про кінцевого бенефіціарного власника (контролера), його ділової репутації, джерела походження статків і коштів, якими сформований статутний капітал, тощо.

4) Встановлення проблемних ланок процесу фінансових розслідувань:

- встановлення можливості одержання інформації від фінансових установ та ВНУП;

- оцінка своєчасності отримання інформації від фінансових установ та ВНУП.

5) Встановлення проблемних ланок процесу кримінального провадження та судочинства:

- встановлення можливості одержання доказів для проведення кримінального провадження;

- оцінка швидкості процесу кримінального провадження;

- визначення кількості кримінальних проваджень та судових рішень.

При розгляді потенційних **вразливостей до ФТ** необхідно враховувати:

- структурні елементи (наприклад, верховенство закону, національні стратегії та заходи щодо боротьби з тероризмом і ФТ і відносини з регіональними партнерами);

- істотність (тобто в якій мірі країна є фінансовим або торговим центром, яка відносна значимість різних частин економіки, в якій мірі економіка заснована на розрахунках готівкою, яка значимість фінансового та нефінансового секторів, які були вказані у міжнародних типологіях як такі, що представляють вищий ризик ФТ, а також культурні зв'язки, демографічні показники тощо);

- вразливості до ФТ, пов'язані з певними секторами або продуктами - необхідно розглянути, якою мірою продукти або послуги незаконно використовувалися у рамках відомих національних або міжнародних типологій, рівень обізнаності про ФТ і рівень комплаєнсу у секторах, а також відносну складність і діапазон руху грошових коштів через підсектори або юридичних осіб, які представляють більш високий ризик для використання з метою ФТ;

- відповідність стандартам FATF (наприклад, правові рамки, пов'язані зі злочинами ФТ і цільовими фінансовими санкціями (ЦФС), попереджувальні заходи, заходи прикордонного контролю, повноваження і експертні знання ПО, обмін інформацією про ФТ);

- ефективність режиму ПВК/ФТ (наприклад: здатність органів влади виявляти і запобігати ФТ; ефективність інформування про підозрілі операції, пов'язані з ФТ; моніторинг та аналіз; якість розвідувальної інформації; ефективність міжнародного співробітництва у сфері протидії ФТ; людські ресурси та своєчасний доступ до інформації про КБВ).

Вразливості ФРЗМЗ є тими сферами, які можуть бути використані загрозою для підтримки або сприяння вчиненню ФРЗМЗ. При визначенні вразливостей до ФРЗМЗ рекомендується враховувати національну вразливість за такими контекстуальними факторами:

1. *Фінансові продукти та послуги, безпосередньо пов'язані з торгівлею товарами, чутливими до розповсюдження зброї масового знищення.*

2. *Дозволена та незаконна діяльність із залучення доходів.*

3. *Фінансова або корпоративна інфраструктура.*

Рекомендується також розглянути вразливі місця на секторальному рівні, визначивши ключові сектори, які особливо схильні до загрози ФРЗМЗ, проаналізувавши вразливі місця відповідних секторів.

Оцінюючи національні вразливості для національної оцінки ризику ФРЗМЗ, необхідно враховувати специфічні вразливості, визначені для

оцінки ризиків ВК та ФТ, оскільки багато з них також мають значення у контексті ФРЗМЗ.

III. Аналіз ризиків

Аналіз є основним етапом процесу НОР. Він включає визначення характеру, джерел, ймовірності та наслідків встановлених загроз та вразливостей.

Метою даного етапу є досягнення цілісного розуміння кожного ризику, яке складається із поєднання загрози, вразливості та наслідків, з тим, щоб надалі можна було присвоїти їм певні відносні значення.

Під час аналізу ризиків враховуються відповідні характер та джерела ризиків, що стосуються загальної ситуації та умов в країні, в найширшому розумінні, які впливають на розвиток ризиків. Такі чинники включають політичні, економічні, географічні та соціальні аспекти і особливості, а також інші фактори, що формують структуру і конкретні обставини для існування ризиків.

Аналіз ймовірності полягає у визначенні вірогідності практичної реалізації можливого ризику, без урахування наявних заходів, що вживаються на даний момент для попередження або зниження такого ризику.

Ймовірність ФТ оцінюється, враховуючи: поширеність відомих випадків, розвіддані і типології, можливості і наміри терористичних організацій/терористів однаків та їхніх прихильників, а також жорсткість заходів контролю у сфері протидії ФТ.

Ймовірність має бути визначена та віднесена до однієї із наступних категорій:

- **низька** (шансів для реалізації ризику практично не існує, але й не можна стверджувати, що їх взагалі немає);
- **середня** (вірогідність реалізації ризику за даних обставин існує, але частота реалізації такого ризику є невисокою);
- **висока** (вірогідність реалізації ризику за даних обставин та частота реалізації такого ризику є високими).

Аналіз наслідків передбачає повне розуміння наслідків, що пов'язані з вищеописаною діяльністю, що допоможе у прийнятті висновків відносно важливості кожного ідентифікованого ризику. Наслідки такої незаконної фінансової діяльності часто розглядаються на національному чи міжнародному рівні, але вони також мають вплив на регіональному і місцевому рівнях і на рівні окремих громадян.

Як вплив, так і шкода (що є складовими частинами наслідків) можуть бути, у свою чергу, поділені на види, такі як фізичні, соціальні,

екологічні, економічні та структурні. З національної точки зору, одним з основних наслідків ВК і ФТ є негативний вплив, який вони чинять на прозорість, ефективне управління та підзвітність державних та приватних установ.

Аналіз наслідків полягає у визначенні серйозності шкоди або потенційних втрат, що можуть мати місце у випадку практичної реалізації можливого ризику.

З урахуванням складнощів при оцінці **наслідків ФТ**, не обов'язково застосовувати науковий підхід при вивченні наслідків, а краще керуватися думкою про те, що наслідки ФТ будуть серйозними (як на рівні країни, так і на інших рівнях) і з'ясувати, чи існують які-небудь фактори, які могли б змінити цей висновок.

Наслідки ФТ можуть відрізнятися залежно від джерела/каналу ФТ або передбачуваного одержувача грошових коштів або активів. Наприклад, певні канали/джерела, які дозволяють збирати, переказувати або використовувати великі обсяги грошових коштів для цілей ФТ, можуть мати більш серйозні наслідки. Однак, з огляду на відносно невеликий обсяг грошових коштів, необхідних для здійснення терористичного акту, необхідно з обережністю визначати наслідки ФТ на основі одних лише обсягів.

Наслідки багатьох ризиків ФТ, ймовірно, можуть бути більш серйозними, ніж наслідки ризиків ВК або інших видів фінансових злочинів (наприклад, податкового шахрайства і т.д.), що впливає на те, як країна повинна реагувати на виявлені загрози. Розгляд потенційних наслідків ФТ допоможе визначити відповідні ресурси, які потрібно виділити на боротьбу з виявленими ризиками, і типи заходів щодо їх зниження, які можна застосувати.

Наслідки ФРЗМЗ стосуються результату, коли кошти або активи надаються визначеним особам та організаціям, що в кінцевому підсумку може дозволити їм, наприклад, отримувати необхідні матеріали, предмети або системи для розробки та обслуговування незаконних систем ядерної, хімічної чи біологічної зброї (або їх способи доставки), або коли заморожені активи визначених осіб чи організацій будуть використовуватися без дозволу на ФРЗМЗ. Порушення, невиконання або ухилення від політики протидії ФРЗМЗ та застосування цільових фінансових санкцій може також спричинити репутаційну шкоду країні, відповідному сектору (секторам) або суб'єктам приватного сектору, а також заходам, таким як призначення санкцій ООН та/або національних органів влади.

Наслідки мають бути віднесені до однієї із наступних категорій: **низькі; середні; високі.**

Класифікація ризиків також передбачає їх вирізнення за впливом на економіку, фінансову систему та суспільство, тобто визначення прямих та непрямих наслідків (деталізований розгляд яких окреслений у Розділі 1 даної Методики).

IV. Оцінка ризиків та управління ними

Методологія оцінки ризиків

Етап оцінки полягає у визначенні (на підставі результатів попередніх етапів НОР) відносно кожної конкретної загрози наступних характеристик:

- загальний рівень ризику;
- рівень ефективності заходів, що вживаються на даний момент для попередження або зниження такого ризику;
- чистий рівень ризику.

Загальний рівень ризику розраховується за наступною формулою: «загальний рівень ризику = рівень наслідків реалізації ризикової події * рівень ймовірності настання ризикової події» та має вигляд наступної теплової таблиці/матриці:

Ймовірність	Висока ймовірність = 3	3	6	9
	Середня ймовірність = 2	2	4	6
	Низька ймовірність = 1	1	2	3
		Низькі - 1	Середні -2	Високі -3
		Наслідки		

Рис. 3.1. Матриця загального рівня ризику

Відповідно загальний рівень ризику може мати наступні рівні:

Загальний рівень ризику	
1	Низький (ризик скоріш за все не буде мати місце, а у випадку настання буде мати низькі наслідки) (1-3 бали)
2	Середній (ризик можливо буде мати місце та середні наслідки) (4-6 балів)
3	Високий (ризик буде має місце та високі наслідки) (7-9 балів)

Рис. 3.2. Шкала загального рівня ризику

Після визначення загального рівня ризику визначаються та оцінюються наявні заходи, що вживаються на даний момент в Україні

для попередження або зниження такого ризику з точки зору їх ефективності, та визначається вразливість до цього ризику і відповідно **чистий рівень ризику**.

Ефективність заходів, що вживаються на даний момент для попередження або зниження має бути визначена та віднесена до однієї із наступних категорій:

- **ефективні заходи** – заходи розроблені в необхідному обсязі, задокументовані та їх застосування регулярно перевіряється; випадків незастосування або неналежного застосування заходів не виявлено; мають місце регулярні та детальні тренінги. **Зменшення ризику на понад 75%**;

- **заходи, що вдосконалюються**, – заходи розроблені, але не всі; частина заходів задокументована; застосування заходів перевіряється, але нерегулярно. Тренінги мають місце, але вони нерегулярні. **Зменшення ризику від 75% до 50%** зважаючи на посилення негативного впливу вищенаведених описових характеристик, пов'язаних із розробкою регуляторних заходів;

- **ненадійні заходи** – більшість заходів не розроблена та не задокументована; факти документування заходів відсутні та поодинокі; застосування заходів не перевіряється або майже не перевіряється; відсутність розроблених заходів; відсутність тренінгів. **Рівень ризику не зменшується**, зважаючи на посилення негативного впливу вищенаведених описових характеристик, пов'язаних із розробкою регуляторних заходів.

За результатами оцінки ефективності заходів, що вживаються на даний момент в Україні для попередження або зниження ризику, кожній категорії заходів присвоюється бал:

Ефективність заходів	
1	Ефективні заходи
2	Заходи, що вдосконалюються
3	Ненадійні заходи

Чистий рівень ризику враховується за наступною формулою: «чистий рівень ризику = загальний рівень ризику * ефективність наявних заходів» та має вигляд наступної таблиці/матриці:

		Чистий рівень ризику		
	Високий = 3	3	6	9
	Середній = 2	2	4	6

Загальний рівень ризику	Низький = 1	1	2	3
		Ефективні = 1	Вдосконалюються = 2	Ненадійні = 3
Ефективність наявних заходів				

Рис. 3.3. Матриця чистого рівня ризику

Відповідно чистий рівень ризику може мати наступні рівні:

Чистий рівень ризику	
7-9	Високий
4-6	Середній
1-3	Низький

Отримані результати зводяться у вигляді наступної таблиці/матриці:

Табл. 3.1. Оформлення результатів НОР

№ з/п	Загроза	Вразливість	Рівень ймовірності настання ризику	Коментар щодо рівня ймовірності настання ризику	Рівень наслідків прояву ризику	Коментар щодо рівня наслідків прояву ризику	Загальний рівень ризику	Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	Коментар щодо ефективності пом'якшувальних заходів	Рівень чистого ризику
Ідентифікований ризик										

Особливості оцінки ризиків ФТ

Використання якісних суджень і розвідданих особливо важливі для висновків про відносні рівні ризиків ФТ в країні. Загальне розуміння відповідних рівнів ризику ФТ в країні є особливо важливим для пріоритизації заходів щодо зниження ризиків.

У випадку з непорівнянними ризиками у різних регіонах або секторах, може знадобитися оцінка ризику ФТ на регіональному або галузевому рівні. Крім того, досвід показує переваги перевірки результатів за участю різних урядових і неурядових зацікавлених сторін,

що дозволяє уникнути упередженості і групового мислення, а також визнати невизначеність або прогалини у наявній інформації.

Оцінка ризику ФТ вимагає розгляду як транскордонних ризиків, так і ризиків ФТ, пов'язаних з конкретними секторами. Ступені ризику ФТ, пов'язані з конкретними секторами, будуть певною мірою залежати від суттєвості сектору, обізнаності його учасників про способи ФТ і географічного охоплення певних секторів.

Оцінка транскордонних ризиків ФТ, як правило, включається у загальну оцінку ризику ФТ, а не є самостійною. Транскордонні ризики ФТ можуть бути пов'язані з: фізичним транспортуванням грошових коштів або інших активів у будь-яку країну або за її межі для підтримки терористичної діяльності (наприклад, транскордонна контрабанда); потоком грошових коштів або товарів в юрисдикцію або з неї через фінансовий або торговий сектор; транскордонним наданням матеріальної підтримки (вербування, навчання та сприяння).

Постійна взаємодія із зарубіжними партнерами особливо важлива, як для виявлення, так і для оцінки транскордонних ризиків ФТ.

При оцінці ризиків ФТ, з якими стикається конкретний сектор, головними учасниками є не тільки відповідні оцінювачі, а й сам сектор.

До інших ризиків ФТ можна віднести експлуатацію природних/екологічних ресурсів.

До потенційних факторів, пов'язаних із експлуатацією природних/екологічних ресурсів, які слід враховувати при оцінці ризику ФТ, відносяться:

- участь у видобутку природних ресурсів;
- вимагання;
- відмінності в імпорті/експорті;
- вплив транзитних юрисдикцій або юрисдикцій кінцевого користувача;
- рух грошових коштів.

Оцінка ризику ФТ повинна привести до прийняття чітких і практичних управлінських заходів, спрямованих на нівелювання виявлених загроз та вразливостей. Такі подальші заходи можуть включати (але не обмежуватися ними): внесення поправок у законодавство і в політику у сфері протидії ФТ, спрямованих на усунення виявлених недоліків, виділення ресурсів або підготовку кадрів для ключових органів; розробку платформ або механізмів для розширення обміну інформацією про ФТ; розширення взаємодії з секторами або установами, визнаними вразливими для ФТ, та/або впровадження більш системного механізму збору та зберігання

інформації про ФТ або тероризм. Накопичений досвід показує важливість чіткого розподілу і кодифікації (при можливості) повноважень, які відповідають за заходи запобігання та протидії ФТ (включаючи актуалізацію оцінки ризиків), а також встановлення чітких термінів виконання вказаних заходів.

Оцінка ризику є відображенням ситуації на конкретний момент, саме тому, оцінка ризику ФТ повинна бути безперервним процесом.

Ключові компетентні органи повинні постійно оновлювати свій аналіз з урахуванням існуючих загроз і розвитку тероризму і методів ФТ.

Важливо відзначити, що навіть після оцінки внутрішнього ризику ФТ як низького, необхідно регулярно оновлювати свою оцінку і бути пильними до змін у профілі загрози тероризму і ФТ.

Досвід країн підкреслює особливі переваги впровадження культури безперервної оцінки вразливостей, загроз та ризиків, наявності постійних механізмів збору актуальної інформації про ризик ФТ і проведення більш цілеспрямованих оцінок ризику ФТ, які дозволяють розширити взаємодію із зацікавленими сторонами (наприклад, спрямованість на конкретні сектори або загрози, розробка індикаторів ризику і т.д.).

Особливості оцінки ризиків юридичних осіб та НПО з метою ВК/ФТ.

Згідно з Методологією FATF особливу увагу слід приділяти оцінці ризиків використання юридичних осіб та неприбуткових організацій для ВК/ФТ.

Оцінка ризику використання різних видів юридичних осіб (організаційно-правових форм господарювання) – клієнтів СПФМ у проведенні через них операцій із ВК та ФТ здійснюється СДФМ шляхом проведення опитування піднаглядних СПФМ.

Першим кроком для оцінки ризиків використання юридичних осіб та інших правових утворень в Україні є огляд всіх організаційно-правових форм господарювання та законодавчих вимог щодо реєстрації юридичної особи або іншого правового утворення на території України.

Наступним кроком є аналіз тих організаційно-правових форм господарювання, які не подали для внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі - ЄДР) інформації про КБВ юридичної особи.

Одним з факторів, які будуть впливати на рівень оцінки використання юридичних осіб, є висновки за результатами аналізу інформації, отриманої Держфінмоніторингом від СПФМ щодо

розбіжностей у інформації про КБВ у ЄДР та інформацією встановленою СПФМ за результатами належної перевірки клієнта.

Опитування СПФМ в ході секторальної оцінки ризиків з боку СДФМ з питань питомої ваги встановлення юридичним особам-клієнтам СПФМ (у розрізі різних організаційно-правових форм господарювання) рівня ризику, з урахуванням критеріїв ризику визначених СПФМ, є ще одним з факторів для визначення ймовірності використання юридичних осіб для ВК/ФТ та подальшої оцінки такого ризику.

При опитуванні піднаглядних СПФМ слід звернути особливу увагу на вивчення наступних питань:

- які організаційно-правові форми господарювання (види юридичних осіб) займають найбільшу частку серед клієнтів СПФМ;
- в яких організаційно-правових формах господарювання (видів юридичних осіб), що є клієнтами, бенефіціарними власниками є високоризикові особи (публічні діячі, викокоризикові країни);
- яким організаційно-правовим формам господарювання (видам юридичних осіб), що є клієнтами, СПФМ встановлено високий ризик, неприйнятно-високий ризик;
- фінансові операції яких організаційно-правових форм господарювання (видів юридичних осіб), що є клієнтами, викликали підозру СПФМ, та інформація про яких була направлена ПФР;
- яким організаційно-правовим формам господарювання (видам юридичних осіб) СПФМ було відмовлено від встановлення ділових відносин/проведення фінансової операції;
- інші питання, які можуть вплинути на оцінку ризику використання юридичних осіб з метою ВК/ФТ.

Аналіз фактичного використання різних організаційно-правових форм господарювання юридичних осіб здійснюється шляхом аналізу судових вироків, пов'язаних із вчиненням злочинів ВК/ФТ.

Оцінка ризиків використання юридичних осіб та інших правих утворень для ВК/ФТ здійснюється шляхом присвоєння відповідного рейтингу чи оцінки кожному із наведених факторів, які дозволять оцінити загальний ризик юридичних осіб та правових утворень у розрізі організаційно правових форм їх господарювання.

Оцінка ризику використання неприбуткових організацій для ВК/ФТ, здійснюється ПФР спільно з ПО (Державна фіскальна служба України, Служба безпеки України, Офіс Генерального прокурора).

На початковому етапі оцінки ризиків ВК/ФТ із залученням НПО, необхідно проаналізувати сектор НПО країни відповідно до реєстру НПО та виділити ті види НПО, які є вразливими до використання для злочинів ВК/ФТ.

Всеосяжне розуміння особливостей, характеру і діяльності сектору НПО є життєво важливою попередньою умовою для розуміння ризиків ФТ, пов'язаних з окремими видами НПО.

Огляд сектору НПО країни може включати інформацію про типи організацій і мету їх створення, місцезнаходження, їхню діяльність, послуги, що надаються, базу фінансування, вартість активів сектору, рух коштів, способи здійснення платежів, обсяг готівкових коштів у секторі.

При визначенні типів і особливостей НПО, які можуть бути уразливі для зловживань щодо ФТ, можна розглянути: результати розслідувань ПО; інформацію про підозрілу діяльність (кейси); внутрішні чи міжнародні типології ФТ, пов'язані з НПО; оціночні внески представників громадянського суспільства (включаючи галузеві або організаційні оцінки власного ризику). Ця робота може включати аналіз як галузевої вразливості, так і вразливості на рівні окремої організації.

Національна координація може бути ускладнена особливими проблемами при проведенні оцінки ризиків НПО, оскільки відповідна інформація часто розпорошена по ряду міністерств і відомств. Державні органи, які здійснюють нагляд за визначеними представниками сектору НПО (включаючи регуляторні/наглядові органи або СРО), повинні відігравати провідну роль при оцінці ризику ФТ.

На додаток до сектору НПО, також можна залучати фінансові установи, які можуть надати цінну інформацію про види і характер операцій, пов'язаних з клієнтами-НПО. Крім того, країна може взаємодіяти з фінансовими установами для забезпечення правильного розуміння ризиків ФТ для своїх клієнтів і зниження можливості виникнення необґрунтованих ризиків.

Факторами ризику для сектору НПО можуть бути:

1. Джерела фінансування:

- міжнародні: державні та приватні фонди, значні суми коштів фізичних осіб, іноземні публічні діячі (PEP), корпорації;
- внутрішні: національні PEP, приватні особи, анонімні джерела, корпорації;
- донори без чітких гуманітарних цілей;
- іноземні донори зі складною глобальною логістичною мережею;
- донори з релігійною чи ідеологічною спрямованістю;
- НПО, що діють у районах з активними терористичними загрозами;
- НПО, що значною мірою контролюються PEP.

2. Промисловий / галузевий ризик:

- охорона здоров'я;
- гуманітарна допомога;
- соціальний сервіс;
- освіта;
- житло;
- спорт та відпочинок;

- представництво інтересів;
- релігія;
- гендер, права людини та управління, боротьба з корупцією;
- освіта;
- санітарія.

3. Географічний ризик:

- донори з юрисдикції зі слабким управлінням та контролем за ВК/ФТ для НПО;
- донори, що знаходяться в юрисдикції, де існує значна фінансова та ідеологічна підтримка терористів;
- постачальники матеріалів для НПО з юрисдикції з високим рівнем ризику або схильні до злочинних дій, таких як торгівля наркотиками, корупція у службовій діяльності, контрабанда тощо;
- постачальник, що належить РЕР;
- постачальник у переліку країн, що займаються тероризмом;
- НПО країни, що підпадають під ембарго, санкції тощо,
- НПО країни, які не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних організацій у сфері ПВК/ФТ;
- НПО, що діють у районах з активною терористичною діяльністю,

3. Ризик продукту / послуги:

- використання путівок;
- використання кооперативних та громадських груп;
- прямий електронний переказ бенефіціарам;
- переказ через банківський рахунок.

З метою визначення конкретних фактів залучення НПО до вчинення злочинів ВК/ФТ необхідно провести детальний аналіз судових вироків за злочини ВК/ФТ з метою виокремлення випадків залучення НПО до вчинення ВК/ФТ у вигляді суб'єктів або об'єктів злочину.

Крім того, з метою визначення рівня розуміння СПФМ ризиків ВК/ФТ із залученням НПО, наглядовим органам необхідно, у межах сектору регулювання та нагляду, в ході проведення секторальної оцінки ризиків використання СПФМ з метою ВК/ФТ, провести відповідні опитування щодо рейтингів, встановлених СПФМ за результатами належної перевірки клієнтів-НПО, ризиків у розрізі видів НПО з метою виокремлення, на основі аналізу СПФМ, найбільш ризикових та найменш ризикових видів НПО. Зазначені висновки повинні бути враховані при визначенні рівня ризику використання НПО з метою ВК/ФТ.

Не менш важливою інформацією, необхідною для глибокого аналізу ризиків ВК/ФТ щодо НПО може бути інформація про виявлені порушення податкового законодавства з боку НПО.

Важливу роль при оцінці ризику ВК/ФТ щодо НПО відіграє огляд неприбуткового сектору, який періодично проводиться ПФР.

В огляді неприбуткового сектору, особлива увага приділяється аналізу таких питань:

- структура неприбуткового сектору;
- кількість отриманих ПФР від СПФМ ППО (в розрізі ознак), учасниками яких є неприбуткові організації;
- конкретизація ознак ППО за участю неприбуткових організацій;
- відмови СПФМ у проведенні фінансових операцій за участю неприбуткових організацій;
- передача ПФР узагальнених матеріалів, щодо фінансових операцій за участю неприбуткових організацій до ПО;
- тощо.

Тобто, для всебічної і точної оцінки ризиків ВК/ФТ із залученням НПО важливо оцінити фактори ризику, які допоможуть визначити зважений рівень ризику, перерахувавши кожен компонент та присвоївши рейтинг чи оцінку, які дозволять встановити загальний ризик сектору НПО.

Особливості оцінки ризиків використання ВА та постачальників послуг ВА з метою ВК/ФТ

Відповідно до Рекомендації 15 FATF країни повинні виявляти та оцінювати ризики ВК/ФТ, які можуть виникати у зв'язку з розробкою нових продуктів та нових напрямків діяльності, включаючи нові механізми доставки, та використанням нових технологій або тих, що розвиваються як для нових, так і для вже існуючих продуктів.

При цьому, для управління та зменшення ризиків, пов'язаних з ВА, країни повинні забезпечити, щоб постачальники послуг з ВА для цілей регулювання сфери ВК/ФТ, ліцензували чи реєстрували діяльність та підпорядковувались ефективним системам моніторингу та забезпечували відповідність заходам, які передбачені Рекомендаціями FATF.

Відповідно до Рекомендації 1, країни повинні:

- встановлювати та оцінювати ризики ВК/ФТ, що виникають в результаті провадження діяльності, пов'язаної з ВА та діяльності або операцій постачальників послуг з ВА;
- ґрунтуючись на розумінні їх ризиків, застосовувати ризик-орієнтований підхід для забезпечення того, що заходи, спрямовані на запобігання чи зменшення ВК/ФТ відповідають виявленим ризикам;
- вимагати від постачальників послуг з ВА здійснювати відповідні кроки для виявлення, оцінки, управління та зменшення їх ризиків ВК/ФТ.

Оцінка ризиків постачальників послуг з віртуальних активів повинна враховувати фактори ризику, включаючи види послуг, продуктів або транзакцій; ризик клієнта; географічні фактори; та тип (и) обміну ВА, серед інших факторів.

Відсутність особистого контакту у фінансовій діяльності або операціях ВА може свідчити про вищі ризики ВК/ФТ.

Подібним чином, продукти або послуги ВА, що сприяють операціям, пов'язаним з псевдонімами або посиленням анонімності, також становлять вищі ризики ВК/ФТ, особливо якщо вони перешкоджають здатності постачальникам послуг з ВА ідентифікувати бенефіціара.

При виявленні, оцінці та визначенні, як найкраще пом'якшити ризики ВА та постачальників послуг ВА рекомендуємо враховувати наступні елементи:

- Потенційно вищі ризики, пов'язані як з ВА, які переміщують вартість у фіатну валюту та з неї, так і з традиційною фінансовою системою, а також з транзакціями з ВА;
- Пов'язані ризики з централізованими та децентралізованими бізнес-моделями постачальників послуг з ВА;
- Конкретні типи ВА, які пропонує або планує запропонувати постачальник послуг з ВА, та будь-які унікальні особливості кожного ВА;
- Конкретна бізнес-модель постачальника послуг з ВА та те, чи ця бізнес-модель вводить або посилює конкретні ризики;
- Чи то постачальник послуг з ВА працює повністю в Інтернеті (наприклад, біржі на платформі) або фізично
- Вплив анонімайзерів Інтернет-протоколу (IP), таких як The Onion Router (TOR) або Invisible Internet Project (I2P), які можуть додатково заплутати операції або діяльність з ВА і обмежувати здатність постачальників послуг з ВА знати своїх клієнтів та застосовувати ефективні заходи щодо ПВК/ФТ;
- Потенційні ризики ВК/ФТ, пов'язані із зв'язками між постачальниками послуг з ВА та зв'язками з кількома юрисдикціями;
- Характер і сфера використання рахунку, товару чи послуги ВА (наприклад, рахунки заощаджень та зберігання невеликої вартості, які в першу чергу дають змогу фінансово виключеним клієнтам зберігати обмежену вартість);
- Характер і сфера використання платіжного каналу або системи ВА (наприклад, системи відкритого або закритого циклу або системи, призначені для сприяння мікроплатежам або платежі між державою та особою / державою);
- Будь-які параметри або застосовані заходи, які можуть потенційно знизити ризик постачальника послуг з ВА.

В ході оцінки ризиків слід розглядати ризики ВК/ФТ, пов'язані з діяльністю ВА там, де ця діяльність перетинається з регульованою фінансовою системою, що регулюється фіатною валютою, відповідно до національної правової бази, яка може пропонувати різні варіанти регулювання такої діяльності, а також де така діяльність може не залучати фінансову систему фіатної валюти, а складатися лише з

взаємодій «віртуальних до віртуальних» (наприклад, як у випадку обміну між однією або кількома формами ВА).

СДФМ повинні проводити скоординовану оцінку ризиків діяльності, продуктів та послуг, пов'язаних з ВА та загальним сектором ВА у країні.

Оцінка ризику повинна (і) дати можливість всім відповідним органам зрозуміти, як конкретні товари та послуги ВА працюють, вписуються та впливають на всі відповідні регуляторні юрисдикції для цілей ПВК / ФТ (наприклад, механізми переказу та оплати грошей, кіоски ВА, товари ВА, цінні папери ВА або пов'язана з ними емісійна діяльність тощо).

Хоча не існує універсально узгодженого визначення або методології для визначення того, чи юрисдикція, в якій діє постачальник послуг з ВА або з якої можуть виходити транзакції ВА, представляє вищий ризик для ВК/ФТ, врахування ризиків для окремих країн разом з іншими фактори ризику, надає корисну інформацію для подальшого визначення потенційних ризиків ВК/ФТ.

Показники більш високого ризику можуть включати:

- Країни або географічні райони, які відповідно до надійних джерел фінансують або підтримують терористичну діяльність або в яких діють терористичні організації;
- Країни, які відповідно до надійних джерел мають значний рівень організованої злочинності, корупції чи іншої злочинної діяльності, включаючи країни, що є джерелом або транзитом незаконних наркотиків, торгівлі людьми, контрабанди та незаконних азартних ігор;
- Країни, на які поширюються санкції, ембарго чи подібні заходи, видані міжнародними організаціями, такими як ООН;
- Країни, які відповідно до надійних джерел мають слабкі режими управління, правозастосування та регулювання, включаючи країни, визначені заявами FATF як такі, що мають неналежні режими ПВК / ФТ, і щодо яких фінансові установи повинні приділяти особливу увагу діловим відносинам та операціям.

Також, необхідно враховувати фактори ризику, пов'язані з продуктом ВА, послугою, транзакцією або каналом доставки, включаючи те, чи передбачає ця діяльність псевдонімні чи "анонімні транзакції", "не віч-на-віч ділові відносини" та / або "Виплати, отримані від невідомих або не асоційованих третіх сторін".

При оцінці ризиків ВА та постачальників послуг з ВА СДФМ повинен зрозуміти ринок постачальників послуг з ВА, його структуру та роль у фінансовій системі та економіці країни, щоб краще здійснити свою оцінку ризиків у цьому секторі.

СДФМ повинні використовувати різні джерела для виявлення та оцінки ризиків ВК/ФТ, які пов'язані з продуктами, послугами та видами

діяльності ВА, а також з постачальниками послуг з ВА.

Розглядаючи окремих постачальників послуг з ВА або окремі продукти, послуги або діяльність, що пов'язані з ВА, СДФМ слід враховувати рівень ризику, пов'язаний з продуктами та послугами постачальників послуг з ВА, бізнес-моделі, механізми корпоративного управління, фінансову та бухгалтерську інформацію, канали постачання, профілі клієнтів, географічне розташування, країни експлуатації, рівень відповідності постачальників послуг з ВА вимогам ПВК/ФТ а також ризику, пов'язані з конкретними токенами ВА або продуктами, які потенційно заважають транзакціям або підривають здатність постачальників послуг з ВА та наглядових органів застосовувати ефективні заходи щодо ПВК/ФТ.

Проведення наскрізної та всеохоплюючої оцінки ризиків ВА та постачальників послуг з ВА на національному рівні має стати фундаментальною складовою НОР.

А тому, першим кроком в оцінці ризиків ВК/ФТ щодо ВА та постачальників послуг з ВА має стати оцінка поточного законодавчого регулювання.

У розділі НОР щодо ризиків ВА також варто оцінити стан проведення реєстрації відповідних підзвітних суб'єктів та рівень виконання ними своїх зобов'язань з комплаєнсу. Більш того, необхідно дослідити належність вжитих заходів з боку відповідних органів влади для виявлення тих суб'єктів, які попри законодавчі вимоги не здійснили реєстрацію, через різні обставини.

Другим кроком повинна стати безпосередньо сама оцінка загроз та вразливостей ВА і постачальників послуг з ВА. ВА вже асоціюються з високими ризиками не тільки з технологічної точки зору. Вони також можуть використовуватися для здійснення економічних злочинів, які не націлені на сам ВА, а використовують його атрибутивні переваги анонімності, швидкості операцій та відсутності посередників у процесі здійснення транзакцій.

ВА є альтернативною до традиційних фіатних активів формою вираження вартості. І хоча їх вартість може бути волатильною, а робота з ВА складною, як й інші форми вартості вони викрадаються та використовуються у злочинних цілях, наприклад для ухилення від санкцій, від оподаткування, тощо. Разом з тим, певні особливості ВА роблять їх привабливими для використання у ВК чи ФТ.

Ці особливості дозволяють відмивачам переказувати, інтегрувати та розміщувати незаконні кошти в криптоактиви, перед тим як конвертувати їх у фіатну валюту, для приховування джерела коштів та переміщення вартості по всьому світу. ВА також можуть виступати як засіб платежу між злочинцями та використовуватись для придбання незаконних товарів та послуг онлайн. ВА також залишаються ключовим

інструментом у кіберзлочинності, на даний момент, вони ідеально підходять для здійснення конфронтаційних кіберзлочинів, таких як хакерські атаки з використанням шкідливого програмного забезпечення для подальшого вимагання.

Постачальники послуг з ВА схильні до ВК на всіх етапах процесу ВК: розміщення, розшарування та інтеграція.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що до загроз ВК/ФТ в контексті використання ВА та постачальників послуг з ВА вже зараз можна віднести їх використання:

- для безпосереднього ВК;
- для здійснення торгівлі незаконними товарами та послугами (наприклад, наркоторгівля або сексуальна експлуатація дітей);
- для ухилення від санкцій, враховуючи анонімний характер операцій з ВА;
- для здійснення кіберзлочинів із подальшим вимаганням;
- терористичними організаціями для здійснення кампанії з краудфандінгу.

Що стосується вразливостей ВА та постачальників послуг з ВА, то не дивлячись на їх велике різноманіття, анонімність здається найбільш серйозною вразливістю, оскільки саме завдяки їй, злочинці віддають перевагу ВА у своїй діяльності і більшість загроз використовують саме цю вразливість.

На третьому кроці, при виявленні загроз та вразливостей, що походять від ВА, мають бути оцінені представники традиційного фінансового сектору, що теоретично можуть запустити у себе послуги з ВА (стати традиційними фінансовими шлюзами), або які прямо чи опосередковано пов'язані з ВА чи постачальниками послуг з ВА. Зокрема до таких установ можуть відноситись:

- **Банки:** Банки схильні до ризику, що походить від ВА, оскільки вони є точкою контакту користувачів централізованих бірж із традиційним фінансовим сектором. Зловмисники, які використовують ВА для ВК/ФТ, мають конвертувати ВА у фіатний актив, або навпаки. Для цих цілей злочинці використовують біржі, внески та зняття коштів з яких зазвичай здійснюються на банківські рахунки та з них;

- **Постачальники послуг з грошових переказів:** платіжні установи та установи е-грошей можуть пропонувати постачальникам послуг з ВА платіжні послуги, дозволяючи їм вносити або виводити фіатні кошти, щоб полегшити купівлю або продаж ВА. Більше того, вони можуть розглянути можливість розпочати надання послуг, пов'язаних з ВА, і в такому випадку стануть схильними до ризику ВК/ФТ, пов'язаного з постачальниками послуг з ВА.

- **Постачальники послуг, пов'язаних із реєстрацією та управлінням юридичними особами та трастами (TCSP):** TCSP допомагають своїм клієнтам у створенні, управлінні та адмініструванні своїх справ, і можуть пропонувати ці послуги постачальникам послуг з ВА. Таким чином, TCSP можуть бути потенційно схильні до ризиків ВК/ФТ, що походять від постачальників послуг з ВА. Правники, які можуть пропонувати послуги TCSP, можуть створювати та управляти правовими утвореннями для постачальників послуг з ВА (включаючи доміцилювання), а отже, вони можуть бути використані для діяльності з ВК/ФТ.

- **Страховий сектор:** біржі ВА та зберігачі (кастодіани) потребують страхування для забезпечення своєї діяльності. У всьому світі спостерігається зростання кількості постачальників страхових послуг для зберігачів ВА. Страховики повинні мати можливість ефективно аналізувати загрози кібербезпеки, оскільки зберігачі ВА можуть бути мішенню для кіберзлочинців.

Четвертим кроком оцінки має стати аналіз пом'якшувальних заходів, що запроваджуються постачальниками послуг з ВА та відповідними органами влади для зменшення ризику ВК/ФТ. В даному контексті мають бути оцінені:

1) пом'якшувальні заходи, які повинні запроваджувати постачальники послуг з ВА. Вони можуть бути поділені на чотири основні сфери: оцінка ризиків ВК/ФТ; належна перевірка клієнта; співпраця з компетентними органами влади; та проведення навчання для персоналу;

2) пом'якшувальні заходи, які застосовуються органами влади. Вони мають бути спрямовані на підвищення якості отримуваних від постачальників послуг з ВА повідомлень про підозрілі ФО/діяльність (STRs та SARs), охоплювати міжнародну та міжвідомчу співпрацю, а також співпрацю з приватним сектором. Вони можуть бути згруповані у п'ять категорій: розуміння ризиків ВК/ФТ; регулювання та інформування (напр. для покращення розуміння ризиків ВК/ФТ серед приватного сектору); контроль за виходом на ринок; здійснення нагляду (напр., виїзні / безвиїзні перевірки); та здійснення правозастосування відповідно до зобов'язань з ПВК/ФТ (напр., накладання адміністративних штрафів);

3) якість досудового та судового переслідування та правозастосування: заходи, що застосовуються ПО, органами прокуратури та судами стосовно шахрайських ВА та недоброчесних постачальників послуг з ВА.

Етап виявлення (ідентифікації) повинен бути динамічним, щоб забезпечити можливість розгляду на будь-якому етапі процесу оцінки нових або раніше невстановлених ризиків та їхніх факторів.

Представлення результатів НОР

Пропозиції щодо погодження результатів НОР подаються Держфінмоніторингом центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії ВК, ФТ та ФРЗМЗ.

Після погодження центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії ВК, ФТ та ФРЗМЗ, результати НОР виносяться на розгляд Ради з питань запобігання та протидії ВК, ФТ та ФРЗМЗ та схвалюються на черговому її засіданні.

Протягом місяця після схвалення на засіданні Ради звіту НОР Держфінмоніторинг забезпечує доведення до відома учасників системи ПВК/ФТ та громадськості результатів НОР шляхом оприлюднення звіту на офіційному веб-сайті Держфінмоніторингу.

За результатами НОР Держфінмоніторинг до 30 червня року, наступного за останнім роком звітного періоду, готує та подає в установленому порядку Кабінетові Міністрів України узагальнені пропозиції учасників НОР щодо здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків виявлених ризиків.

Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів

Реалізація НОР повинна здійснюватись за рахунок коштів, що виділені для відповідних її учасників Законом про державний бюджет на відповідний рік, та інших джерел, передбачених законодавством.

Обсяг фінансування, склад матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації НОР, визначається напередодні року її проведення з урахуванням можливостей державного бюджету та залучення міжнародної технічної допомоги.

Складнощі, які все ще необхідно вирішити

Збір та аналіз інформації є фундаментальною основою для оцінювання ризиків, а також для розробки та вимірювання відповідних дій з посилення інституційної спроможності та підвищення стійкості системи ПВК/ФТ. Дуже часто інформація та аналіз фрагментуються між різними формами систем даних (системи контролю та раннього попередження, оцінки, аналізу наслідків впливу та аналізу ефективності витрат), які проводяться за різним масштабом, в різні часові рамки, залучаючи безліч некоординованих сторін. Окрім того, надзвичайно

рідко проводиться загальний аналіз того, як загрози та вразливості секторального рівня впливають на формування кумулятивних національних ризиків у сфері ПВК/ФТ.

Таким чином, проблема полягає у тому, як сконструювати загальну систему аналізу, яка базується на підході, що орієнтується на абсорбцію максимально можливого і доцільного набору даних, об'єднає та наповнить змістом три ключові виміри збору даних та їх аналізу для проведення значущої НОР і для впровадження дієвого та результативного ризик-орієнтованого підходу у національній системі ПВК/ФТ:

- злиття різних форм даних та аналізу: поєднання нагляду, раннього попередження, оцінки та аналізу наслідків негативного впливу ідентифікованих ризиків;
- поєднання різних тематик: з'єднання аналізу ризиків у сфері ПВК/ФТ;
- використання даних та аналізів з різними параметрами: інформація, яка може варіюватися за:
 - масштабом (від самозайнятих осіб до глобального рівня);
 - часовими рамками (від щоденних інформувань про підозрілі фінансові операції, що надходять від СПФМ до дослідження глобальних трендів розвитку економіки, фінансових ринків, інститутів та інституцій регулювання і нагляду);
 - координацією і зведенням аналітичної інформації від значної кількості зацікавлених сторін, суб'єктів з тематичними, секторальними та глобальними мандатами та методиками щодо збору відповідних даних.

РОЗДІЛ IV. СЕКТОРАЛЬНА ОЦІНКА РИЗИКІВ ВК/ФТ

4.1. Загальні аспекти секторального оцінювання ризиків

Сфера застосування

В цілях НОР, сектори визначено з урахуванням положень Закону. Зокрема, за основу взяте визначення поняття «фінансовий моніторинг», наведене у п. 66 ч. 1 ст. 1 Закону, згідно з яким, заходи у сфері ПВК/ФТ здійснюються як на рівні СДФМ, так і на рівні СПФМ. Разом з тим, враховані положення ч. 2 ст. 6 Закону, якими визначено вичерпний перелік СПФМ, а також положення ст. 18 Закону, якими врегульовані питання державного регулювання і нагляду у сфері ПВК/ФТ шляхом закріплення за кожним СДФМ відповідної категорії піднаглядних СПФМ, а також встановлений обов'язок для кожного СДФМ здійснювати регулювання і нагляд з урахуванням оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ з метою визначення відповідності заходів, що здійснюються СПФМ для зменшення існуючих ризиків у їхній професійній діяльності (ч. 2 ст. 18 Закону).

Модель секторального оцінювання ризиків

Міжнародні стандарти ризик-менеджменту, зокрема керівництва FATF, визначають ризик як функцію ймовірності виникнення негативних подій. Ймовірність виникнення вказаних подій є функцією співіснування загрози і вразливості до цієї загрози. Іншими словами, ризикові події настають тоді, коли загроза використовує вразливість і породжує негативні наслідки:

$$R = f[(T), (V)] \times C, \text{ де}$$

R – функція ризику; T – фактор (змінна), пов'язаний із ідентифікованою загрозою; V – фактор (змінна), пов'язаний із ідентифікованою вразливістю; C – фактор, пов'язаний із негативними наслідками, зумовленими співіснуванням загроз і вразливостей.

Запропонована модель секторального оцінювання ризиків, використовує керівництв FATF щодо методології оцінки ризиків та спирається на численні міжнародні рекомендації щодо оцінки ризиків у різних секторах, які представлені широким спектром СПФМ.

Разом з тим, методика оцінювання ризику ВК і ризику ФТ у відповідному секторі відрізняється, насамперед специфікою загроз, вразливостей і наслідків, які доцільно проаналізувати і оцінити кожному

СДФМ щодо піднаглядного йому сектору СПФМ. Вказане розрізнення зроблено для того, щоб уникнути змішування у загальному рівні ризику двох різних середовищ формування ризику.

Збір інформації

Джерела інформації для оцінювання секторальних ризиків ВК, ФТ та ФРЗМЗ включають дані комплексної адміністративної звітності у сфері ПВК/ФТ, інформацію СДФМ щодо здійснених заходів регулювання та нагляду в піднаглядному секторі, результати опитування СПФМ, наукові дослідження у сфері ПВК/ФТ, національні та міжнародні типології, досвід інших країн у проведенні секторальних оцінок ризиків та ін.

Підтвердження інформації

Для додаткових консультацій і обговорення питань, пов'язаних із забезпеченням оцінки достовірності висновків щодо ідентифікованих загроз, вразливостей та їхніх наслідків у вищевказаному секторальному розрізі (СДФМ, ПО і судова система), Держфінмоніторингом, як координатором проведення НОР, ініціюється створення Робочої групи з проведення НОР при Раді з питань ПВК/ФТ.

Основними завданнями Робочої групи повинно бути визначено:

забезпечення координації учасників національної оцінки ризиків;

визначення орієнтовного плану проведення національної оцінки ризиків;

визначення міри (рівня, ступеня) залученості кожного учасника національної оцінки ризиків;

визначення переліку інформації, необхідної для оцінки ризиків використання неприбуткових організацій з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму;

вирішення проблемних питань, які виникають у ході проведення національної оцінки ризиків;

аналіз інформації щодо результатів діяльності в рамках проведення національної оцінки ризиків суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

розгляд пропозицій щодо удосконалення методики проведення національної оцінки ризиків;

дослідження впливу відмивання коштів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення на суспільство, суспільні відносини та фінансову систему з метою визначення відповідних заходів з протидії до актуальних загроз;

обговорення проблемних питань щодо збору, підготовки та узагальнення необхідної для національної оцінки ризиків інформації;

вирішення проблемних питань щодо запровадження збору комплексної адміністративної звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Склад Робочої групи: учасники системи ПВК/ФТ в Україні.

Структура

Звіт НОР, має враховувати результати оцінки секторальних ризиків, та з урахуванням цього його доцільно представити у наступних компонентах:

1. Загальний огляд внутрішніх загроз;
2. Загальний огляд зовнішніх загроз;
3. Огляд внеску ПФР та СДФМ у дієвість та результативність функціонування національної системи ПВК/ФТ з урахуванням комплексної адміністративної звітності;

4. Огляд національних секторів у сфері ПВК/ФТ, представлених відповідними категоріями СПФМ. Вказаний огляд здійснюють СДФМ відносно тих СПФМ, діяльність яких вони регулюють і здійснюють нагляд. При формуванні даного огляду, СДФМ наполегливо рекомендується використовувати дані комплексної адміністративної звітності у сфері ПВК/ФТ, а також **якісно-скорингову методику** оцінювання секторальних ризиків ВК та ФТ, описану у **пунктах 4.2 і 4.3 Розділу 4** даної Методики відповідно. Підсумкові скорингові бали, якими оцінюється ризики приватного сектору, мають бути розділені за трьома компонентами: загроза, вразливість та наслідки – окремо щодо ВК і ФТ та ФРЗМЗ.

5. Огляд загального внеску правоохоронних органів у результативність та дієвість функціонування національної системи ПВК/ФТ.

6. Огляд загального внеску судової системи у результативність та дієвість функціонування національної системи ПВК/ФТ.

7. Огляд сектору правових форм та утворень (різних організаційно-правових форм юридичних осіб, які здійснюють діяльність на території України).

8. Огляд сектору НПО та ВА.

9. Результати оцінки загроз, вразливостей та ризиків системи ПВК/ФТ.

4.2. Якісно-скорингова методика оцінювання секторальних ризиків ВК

Методика оцінювання секторальних ризиків ВК охоплює 21 фактор ризику у трьох категоріях: природа загрози від злочинності, вразливості та наслідки. Кожний фактор ризику має бути проаналізований та оцінений за шкалою від 1 до 9. Кожному фактору ризику має бути присвоєний відповідний рейтинг – низький, середній чи високий (як показано в таблицях нижче). Вказаний аналіз та оцінка має базуватись на результатах професійного аналізу та судження відповідних СДФМ щодо піднаглядних їм і регульованих ними секторів СПФМ.

Пропонується до розгляду п'ять факторів ризику, які доцільно враховувати при оцінці загроз від злочинності. Середній рейтинг цих п'яти факторів формує загальну оцінку для модуля «Загрози».

Для оцінки загальної вразливості сектора до ВК, пропонується до розгляду та оцінки 12 факторів. Відповідні фактори згруповані у п'ять підсекцій: запобіжні заходи; регулювання; національна взаємодія та координація; зв'язки з високоризикованими країнами; а також прозорість та підзвітність щодо руху коштів. Середній показник цих 12 факторів формує загальну оцінку для модуля «Вразливості».

Чотири факторів пропонується до розгляду при оцінці наслідків діяльності з ВК для оцінки відповідного сектору. Середній показник цих 4 факторів формує загальну оцінку для модуля «Наслідки».0

Загрози

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Використовуються нескладні методи ВК	Використовуються відносно складні методи ВК	Використовуються дуже складні методи ВК
від 1 до 9	Існує тільки загроза внутрішньої (національної) злочинності	Здебільшого представлена внутрішня загроза злочинності із деяким залученням спільників-нерезидентів	Існує внутрішня загроза злочинності з істотним залученням спільників-нерезидентів
від 1 до 9	Відсутність або мінімальна націленість серйозних організованих злочинних груп на сектор (наявність підозри або вже доведений факт)	Існує певна націленість серйозних організованих злочинних груп на сектор (наявність підозри або вже доведений факт)	Суттєва та систематична націленість серйозних організованих злочинних груп на сектор (наявність підозри або вже доведений факт)

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Випадки ВК у секторі відсутні або поодинокі	Помірна кількість випадків ВК у секторі	Істотна кількість випадків ВК у секторі
від 1 до 9	Мінімальний вплив предикатних злочинів, пов'язаних з ВК	Середній вплив предикатних злочинів, пов'язаних з ВК	Істотний вплив предикатних злочинів, пов'язаних з ВК
СЕРЕДНЯ ОЦІНКА	від 1 до 9		

Вразливості

Запобіжні заходи

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Більшість СПФМ має добре розуміння своїх ризиків ВК й актуальні програми з їх пом'якшення	Деякі СПФМ мають добре розуміння своїх ризиків ВК й актуальні програми з їх пом'якшення	Незначна кількість СПФМ має добре розуміння своїх ризиків ВК й актуальні програми з їх пом'якшення
від 1 до 9	Більшість СПФМ проводить надійну та належну перевірку непідкупності/чесності персоналу.	Деякі СПФМ проводять надійну та належну перевірку непідкупності/чесності персоналу.	Незначна кількість СПФМ проводить надійну та належну перевірку непідкупності/чесності персоналу.
від 1 до 9	Більшість СПФМ сектору має системи та процедури для підтвердження легітимності своїх клієнтів, їхніх КБВ, близьких та пов'язаних з ними осіб.	Деякі СПФМ сектору має системи та процедури для підтвердження легітимності своїх клієнтів, їхніх КБВ, близьких та пов'язаних з ними осіб.	Незначна кількість СПФМ сектору має системи та процедури для підтвердження легітимності своїх клієнтів, їхніх КБВ, близьких та пов'язаних з ними осіб.

Регулювання

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	СПФМ сектору діють у рамках сильної та відповідної до актуальних міжнародних стандартів з питань	СПФМ сектору діють у рамках посередньої та частково відповідної до актуальних міжнародних стандартів з питань	СПФМ сектору діють у рамках слабкої та невідповідної до актуальних міжнародних стандартів з питань протидії ВК

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
	протидії ВК нормативно-правової бази; існує високий рівень ризик-орієнтованого регулювання і нагляду	протидії ВК нормативно-правової бази; існує високий рівень ризик-орієнтованого регулювання і нагляду	нормативно-правової бази; існує високий рівень ризик-орієнтованого регулювання і нагляду
від 1 до 9	СДФМ широко охоплює перевірки піднаглядних СПФМ і активно приймає участь у зменшенні ризику ВК у секторі	СДФМ має часткове охоплення перевірок піднаглядних СПФМ та періодично приймає участь у зменшенні ризику ВК у секторі.	СДФМ має обмежене охоплення перевірок піднаглядних СПФМ і не долучається до зменшення ризику ВК у секторі.
від 1 до 9	Важко заснувати фіктивного СПФМ	Є певні складнощі у заснуванні фіктивного СПФМ	Можна заснувати фіктивного СПФМ.

Національна взаємодія та координація

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Національна співпраця та координація між СДФМ-регулятором, Держфінмоніторингом та правоохоронними органами в контексті запобігання та протидії ВК здебільшого ефективна з невеликою кількістю необхідних покращень	Національна співпраця та координація між СДФМ-регулятором, Держфінмоніторингом та правоохоронними органами в контексті запобігання та протидії ВК помірно ефективна, але мають бути зроблені певні покращення	Національна співпраця та координація між СДФМ-регулятором, Держфінмоніторингом та правоохоронними органами в контексті запобігання та протидії ВК непослідовна і не завжди ефективна

Зв'язок з високоризикованими країнами

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Обмежена кількість СПФМ проводить свою діяльність з партнерами із країн високого ризику ВК	Помірна кількість СПФМ проводить свою діяльність з партнерами із країн високого ризику ВК	Значна кількість СПФМ проводить свою діяльність з партнерами із країн високого ризику ВК

від 1 до 9	СПФМ проводять фінансові операції в незначних абсолютних і відносних обсягах з контрагентами країн високого ризику ВК ⁴⁸	СПФМ проводять фінансові операції в середніх абсолютних і відносних обсягах з контрагентами країн високого ризику ВК	СПФМ проводять фінансові операції у значних абсолютних і відносних обсягах з контрагентами країн високого ризику ВК
------------	---	--	---

Прозорість та підзвітність щодо руху коштів

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Більшість СПФМ сектору мають сильні внутрішні практики з прозорості КБВ та підзвітності щодо ідентифікації джерела коштів і статків клієнтів.	Половина СПФМ сектору мають сильні внутрішні практики з прозорості КБВ та підзвітності щодо ідентифікації джерела коштів і статків клієнтів.	Незначна кількість СПФМ сектору мають сильні внутрішні практики з прозорості КБВ та підзвітності щодо ідентифікації джерела коштів і статків клієнтів.
від 1 до 9	Високоризикові фінансові операції проводяться рідко	Високоризикові фінансові операції проводяться не систематично	Високоризикові фінансові операції проводяться систематично
від 1 до 9	Більшість СПФМ мають сильні внутрішні практики щодо ідентифікації національних публічних діячів, близьких та пов'язаних з ними осіб	Середня кількість СПФМ мають сильні внутрішні практики щодо ідентифікації національних публічних діячів, близьких та пов'язаних з ними осіб	Незначна кількість СПФМ мають сильні внутрішні практики щодо ідентифікації національних публічних діячів, близьких та пов'язаних з ними осіб
СЕРЕДНЯ ОЦІНКА	від 1 до 9		

Наслідки

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Злочинне використання має мінімальний вплив на репутацію,	Злочинне використання має помірний вплив на репутацію, фінансові	Злочинне використання має істотний вплив на репутацію, фінансові

⁴⁸ An up-to-date overview of the ratings on both effectiveness and technical compliance for all countries assessed against the 2012 FATF Recommendations and using the 2013 Assessment Methodology. Електронний ресурс. Режим доступу: [http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate))

	фінансові показники та діяльність СПФМ сектору	показники та діяльність СПФМ сектору	показники та діяльність СПФМ сектору
від 1 до 9	Злочинне використання має мінімальний вплив на потенційних бенефіціарів та/або осіб, пов'язаних з СПФМ сектору	Злочинне використання має помірний вплив на потенційних бенефіціарів та/або осіб, пов'язаних з СПФМ сектору	Злочинне використання має істотний вплив на потенційних бенефіціарів та/або осіб, пов'язаних з СПФМ сектору
від 1 до 9	Злочинне використання СПФМ сектору має мінімальний вплив на українську економіку, політику та суспільство	Злочинне використання СПФМ сектору має помірний вплив на українську економіку, політику та суспільство	Злочинне використання СПФМ сектору має істотний вплив на українську економіку, політику та суспільство
від 1 до 9	Злочинне використання СПФМ сектору не впливає на національну та/або міжнародну безпеку	Злочинне використання СПФМ сектору має потенціал помірному впливу на національну та/або міжнародну безпеку	Злочинне використання СПФМ сектору має потенціал істотного впливу на національну та/або міжнародну безпеку
СЕРЕДНЯ ОЦІНКА	від 1 до 9		

При визначенні рівня секторального ризику ВК, оцінка СДФМ не повинна обмежуватися факторами, окресленими у вищенаведеній таблиці. Таблиця є базовим (мінімальним) шаблоном-орієнтиром для організації необхідної інформації для здійснення якісно-скорингового оцінювання.

СДФМ повинні визначити та зрозуміти фактори ризику, які впливатимуть на кожного суб'єкта оцінки у секторі з точки зору його можливого використання з метою ВК.

При проведенні секторальної оцінки ризиків, СДФМ повинні розглянути результати попередніх наглядових дій щодо суб'єктів оцінки.

Якщо суб'єкти оцінки контролюються кількома СДФМ, ці СДФМ повинні співпрацювати та обмінюватися інформацією щодо цього сектору, щоб виробити загальне розуміння його ризику.

Обсяг та тип інформації, яку використовують СДФМ для виявлення факторів ризику та пом'якшувальних факторів, повинні бути пропорційними характеру та розміру суб'єктів оціночної діяльності, якщо вони відомі.

СДФМ рекомендується враховувати оцінки профілю ризику СПФМ, а також контексту, в якому функціонує суб'єкт оцінки, наприклад природу сектору, до якого належить суб'єкт оцінки.

При проведенні секторальних оцінок ризиків, СДФМ повинні, зокрема враховувати такі джерела інформації:

- результати попередніх НОР;
- результати нагляду за сектором оцінки у сфері ПВК/ФТ;
- рівень методично-роз'яснювальної роботи, проведеної СДФМ для сектору оцінки;
- повноту та своєчасність приведення підзаконних нормативно-правових актів СДФМ у відповідність з вимогами Закону у сфері ПВК/ФТ/ФРЗМЗ;
- типологічні дослідження у сфері ПВК/ФТ;
- підтверджені випадки залучення СПФМ сектору до злочинів ВК, шляхом аналізу судових вироків.

Залежно від розміру сектора та характеру суб'єктів оцінки у ньому, СДФМ повинні розглянути можливість подальшого поділу секторів на види СПФМ. Це може бути необхідним, коли сектор складається з багатьох видів СПФМ, які є дуже різноманітними по суті і за масштабом господарської діяльності, оскільки значна частина суб'єктів оцінки мають подібні риси та бізнес-моделі, що відрізняють їх від решти сектору.

СДФМ повинні розуміти, як організований кожен сектор, а також ризики, пов'язані зі спільними характеристиками, такими як тип пропонованої продукції та послуг, використовувані канали доставки та тип клієнтів, яких вони обслуговують.

Для того, щоб добре зрозуміти властиві фактори ризику у секторах та у розрізі видів СПФМ, СДФМ повинні зібрати інформацію, яка має включати, але не обмежуватись:

- інформацію щодо розміру, обсягу діяльності та складності сектору;
- характер бізнес-моделей у секторі;
- загальну інформацію про тип продукції, послуг, клієнтів та канали доставки, що використовуються в секторі, їх профілі ризику, якщо вони відомі;
- інформацію про поточні та виникаючі ризики, пов'язані із сектором на внутрішньому та міжнародному рівнях, включаючи інформацію, яка може свідчити про те, що відповідний сектор може бути схильним до підвищеного ризику ВК;
- інформацію про основні ризики ВК/ФТ, що впливають на внутрішній ринок;
- вплив транскордонної діяльності в межах сектору;

– схильність сектору до вразливостей, що виникають у глобальному контексті;

– звіти про загрози, попередження та типології Держфінмоніторингу.

Для того, щоб добре зрозуміти властиві фактори ризику, що застосовуються до суб'єктів оцінки, СДФМ можуть збирати інформацію з різних джерел, яка включає, інформацію, що стосується:

- форми власності та корпоративної структури суб'єктів оцінки, беручи до уваги, чи є суб'єктом оцінки іноземна чи вітчизняна кредитна установа чи фінансова установа, материнська компанія, дочірня компанія, філія чи інший вид установи, а також рівень складності та прозорості її організації та структури власності;

- репутацію та добросовісність вищих керівників, членів органу управління та кваліфікованих акціонерів;

- характер і складність продуктів та послуг, що надаються, діяльності та здійснених операцій;

- використовувані канали доставки, включаючи надання послуг через дистанційні канали та використання агентів або посередників;

- типи клієнтів, що обслуговуються суб'єктом оцінки, та рівень ризику, пов'язаний із цими клієнтами, включаючи клієнтів, які є РЕР, та тих, які оцінюються як такі, що представляють підвищений ризик ВК відповідно до методології оцінки ризику;

- географічний район комерційної діяльності, зокрема, з акцентом уваги, якщо вона здійснюється в країнах із високим ризиком.

СДФМ повинні цілісно бачити фактори ризику ВК/ФТ, які вони визначили, що разом становитимуть основу для індивідуальних оцінок ризику СПФМ та секторальної оцінки ризиків.

СДФМ повинні сформувані добре розуміння ризиків ВК/ФТ, наявних у кожному секторі під їхнім наглядом, що дозволить їм розставити пріоритети у своїй наглядовій діяльності у секторах та всередині них, а також визначити ризики ВК, які мають значення для конкретного сектору.

Секторальна оцінка ризиків повинна забезпечити СДФМ основу для загального процесу оцінки ризику, розвиваючи їх розуміння властивих ризиків у секторі, щоб формувати розуміння СДФМ про необхідний рівень секторальної наглядової уваги.

Як частина секторальної оцінки ризиків, СДФМ повинні розглянути можливість присвоєння різних рівнів ризиком факторам ризику, щоб

відобразити ступінь впливу, який різні загрози/вразливості ВК мають на конкретний сектор.

СДФМ повинні забезпечити, щоб оцінка пом'якшуючих факторів, в рамках секторальної оцінки ризиків, базувалася на достовірній інформації.

СДФМ повинні забезпечити, щоб СПФМ, які підпадають під більш значні ризики ВК/ФТ, підлягали частішому та поглибленому нагляду.

За результатами секторальної оцінки ризиків, СДФМ повинні розробити рекомендації для піднаглядних СПФМ щодо підходу, що ґрунтується на оцінці ризику, на основі того що очікують СДФМ від піднаглядних СПФМ, щоб виконати свої зобов'язання щодо протидії ВК/ФТ.

СДФМ повинні проводити періодичні (під час проведення НОР) перевірки своїх секторальних оцінок ризиків, щоб забезпечити їх актуальність.

Окремим питанням секторальної оцінки ризиків (за рекомендаціями експертів Комітету Ради Європи MONEYVAL, які зафіксовані у Звіті за результатами 5-го раунду оцінки України) має стати **оцінка ризику використання різних видів юридичних осіб (організаційно-правових форм господарювання) – клієнтів СПФМ у проведенні через них операцій із ВК.**

З огляду на зазначене, СДФМ доцільно провести відповідне опитування серед піднаглядних СПФМ відповідного сектору. При цьому, опитувальник повинен охоплювати всі організаційно-правові форми господарювання, затверджені наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 р. № 97 (із змінами і доповненнями)⁴⁹.

⁴⁹ Класифікація організаційно-правових форм господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/nac_kls/op_dk002_2016.htm

4.3. Якісно-скорингова методика оцінювання секторальних ризиків ФТ

При проведенні оцінювання ризику ФТ слід враховувати широковізані основні методи ФТ:

- збір коштів;
- переміщення коштів;
- використання коштів.

Процес ідентифікації, оцінки та розуміння ризику кожного з цих методів здійснюється з урахуванням результатів попередніх випадків проявів тероризму, здійснених особами або організаціями, що знаходяться в рамках відповідної юрисдикції або пов'язані з нею, і вивчення фінансових потреб цих осіб та організацій з метою формулювання висновків щодо ймовірності використання кожного з методів ФТ.

Оцінка ризику ФТ передбачає необхідність дослідження та аналізу наступних питань:

- розслідування злочинів ФТ;
- переслідування в судовому порядку осіб, які вчинили злочин ФТ;
- застосування судами до осіб, засуджених за ФТ ефективних, пропорційних та переконливих санкцій;
- координація між відповідними органами влади.

Методика оцінки ризику ФТ охоплює 21 фактор ризику у трьох категоріях: середовище загрози ФТ, вразливості та наслідки. Рекомендовано, щоб кожний фактор ризику було проаналізовано та оцінено за шкалою від 1 до 9. Кожному має бути надано відповідний рейтинг – низький, середній чи високий (як зазначено в таблицях нижче). Вказаний аналіз та оцінка має базуватись на результатах професійного аналізу та судження відповідних СДФМ щодо піднаглядних їм і регульованих ними секторів СПФМ.

Пропонується до розгляду три фактори ризику при оцінці середовища загрози ФТ. Середній рейтинг цих трьох факторів надає загальну оцінку для «Загрози». Дванадцять факторів запропоновано розглянути при оцінці загальної вразливості сектора до ФТ. Вказані фактори згруповані у п'ять підсекцій: запобіжні заходи; регулювання; національна співпраця та координація; зв'язки з високоризикованими країнами; а також прозорість та підзвітність щодо руху коштів. Середній показник цих п'ятнадцяти факторів надає загальний рейтинг «Вразливості». П'ять факторів доцільно розглянути при оцінці наслідків

діяльності з фінансування тероризму для сектору. Середній показник цих п'яти факторів надає загальний рейтинг для «Наслідків».

Середовище загрози ФТ

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Зв'язок між Україною та юрисдикціями, які становлять підвищений ризик тероризму відсутній	Зв'язок між Україною та юрисдикціями, які становлять підвищений ризик тероризму незначний	Зв'язок між Україною та юрисдикціями, які становлять підвищений ризик тероризму значний
від 1 до 9	Використовуються нескладні методи	Використовуються відносно складні методи	Використовуються дуже складні методи
від 1 до 9	Обмежена націленість терористичних груп, мереж, осередків або окремих бойовиків на сектор (наявність підозри або вже доведений факт)	Помірна націленість терористичних груп, мереж, осередків або окремих бойовиків на сектор (наявність підозри або вже доведений факт)	Суттєва та систематична націленість терористичних груп, мереж, осередків або окремих бойовиків на сектор (наявність підозри або вже доведений факт)
від 1 до 9	Немає випадків ФТ, пов'язаних із залученням СПФМ сектору (наявність підозри або вже доведений факт)	Помірна кількість випадків ФТ пов'язаних із залученням СПФМ сектору (наявність підозри або вже доведений факт)	Істотна кількість випадків ФТ пов'язаних із залученням СПФМ сектору (наявність підозри або вже доведений факт)
СЕРЕДНЯ ОЦІНКА	від 1 до 9		

Вразливості

Запобіжні заходи

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Більшість державних органів мають адекватне розуміння ризиків ФТ й актуальні програми з їх пом'якшення	Деякі державні органи мають адекватне розуміння ризиків ФТ й актуальні програми з їх пом'якшення	Незначна кількість державних органів мають адекватне розуміння ризиків ФТ й актуальні програми з їх пом'якшення

від 1 до 9	Більшість СПФМ сектору має адекватне розуміння своїх ризиків ФТ й актуальні програми з їх пом'якшення	Деякі СПФМ сектору має адекватне розуміння своїх ризиків ФТ й актуальні програми з їх пом'якшення	Незначна кількість СПФМ сектору має адекватне розуміння своїх ризиків ФТ й актуальні програми з їх пом'якшення
від 1 до 9	Більшість СПФМ сектору проводить надійну та належну перевірку клієнтів з урахуванням актуальних списків терористів та санкціонованих осіб.	Деякі СПФМ сектору проводить надійну та належну перевірку клієнтів з урахуванням актуальних списків терористів та санкціонованих осіб.	Незначна кількість СПФМ сектору проводить надійну та належну перевірку клієнтів з урахуванням актуальних списків терористів та санкціонованих осіб.
від 1 до 9	Більшість СПФМ сектору має системи та процедури для підтвердження легітимності своїх клієнтів, їхніх КБВ, близьких та пов'язаних з ними осіб.	Деякі СПФМ сектору має системи та процедури для підтвердження легітимності своїх клієнтів, їхніх КБВ, близьких та пов'язаних з ними осіб.	Незначна кількість СПФМ сектору має системи та процедури для підтвердження легітимності своїх клієнтів, їхніх КБВ, близьких та пов'язаних з ними осіб.

Регулювання

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	СПФМ сектору діють у рамках сильної та відповідної до актуальних міжнародних стандартів з питань протидії ФТ нормативно-правової бази; існує високий рівень ризик-орієнтованого регулювання і нагляду	СПФМ сектору діють у рамках посередньої та частково відповідної до актуальних міжнародних стандартів з питань протидії ФТ нормативно-правової бази; існує високий рівень ризик-орієнтованого регулювання і нагляду	СПФМ сектору діють у рамках слабкої та невідповідної до актуальних міжнародних стандартів з питань протидії ФТ нормативно-правової бази; існує високий рівень ризик-орієнтованого регулювання і нагляду
від 1 до 9	СДФМ широко охоплює перевірки піднаглядних СПФМ і активно	СДФМ має часткове охоплення перевірки піднаглядних СПФМ та періодично	СДФМ має обмежене охоплення перевірки піднаглядних СПФМ і недолучається до

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
	приймає участь у зменшенні ризику ФТ у секторі	приймає участь у зменшенні ризику ФТ у секторі.	зменшення ризику у секторі.
від 1 до 9	Важко заснувати фіктивного СПФМ	Є певні складнощі у заснуванні фіктивного СПФМ	Можна заснувати фіктивного СПФМ.

Національна співпраця та координація

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Національна співпраця та координація між СДФМ-регулятором, Держфінмоніторингом та правоохоронними органами в контексті запобігання та протидії ФТ здебільшого ефективна з невеликою кількістю необхідних покращень	Національна співпраця та координація між СДФМ-регулятором, Держфінмоніторингом та правоохоронними органами в контексті запобігання та протидії ФТ помірно ефективна, але мають бути зроблені певні покращення	Національна співпраця та координація між СДФМ-регулятором, Держфінмоніторингом та правоохоронними органами в контексті запобігання та протидії ФТ непослідовна і не завжди ефективна

Зв'язок з високоризиковими країнами

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Обмежена кількість СПФМ проводить свою діяльність з партнерами із країн високого ризику ФТ	Помірна кількість СПФМ проводить свою діяльність з партнерами із країн високого ризику ФТ	Значна кількість СПФМ проводить свою діяльність з партнерами із країн високого ризику ФТ
від 1 до 9	СПФМ проводять фінансові операції в незначних абсолютних і відносних обсягах з контрагентами країн високого ризику ФТ	СПФМ проводять фінансові операції в середніх абсолютних і відносних обсягах з контрагентами країн високого ризику ФТ	СПФМ проводять фінансові операції у значних абсолютних і відносних обсягах з контрагентами країн високого ризику ФТ

Прозорість та підзвітність щодо руху коштів

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	Більшість СПФМ сектору мають сильні внутрішні практики з прозорості КБВ та підзвітності щодо ідентифікації джерела коштів і статків клієнтів.	Половина СПФМ сектору мають сильні внутрішні практики з прозорості бенефіціарної власності та підзвітності щодо ідентифікації джерела коштів і статків клієнтів.	Незначна кількість СПФМ сектору мають сильні внутрішні практики з прозорості КБВ та підзвітності щодо ідентифікації джерела коштів і статків клієнтів.
від 1 до 9	Високоризикові фінансові операції проводяться рідко	Високоризикові фінансові операції проводяться не систематично	Високоризикові фінансові операції проводяться систематично
від 1 до 9	Більшість СПФМ мають сильні внутрішні практики щодо ідентифікації національних публічних діячів, близьких та пов'язаних з ними осіб	Середня кількість СПФМ мають сильні внутрішні практики щодо ідентифікації національних публічних діячів, близьких та пов'язаних з ними осіб	Незначна кількість СПФМ мають сильні внутрішні практики щодо ідентифікації національних публічних діячів, близьких та пов'язаних з ними осіб
СЕРЕДНЯ ОЦІНКА	Від 1 до 9		

Наслідки

ОЦІНКА	НИЗЬКИЙ (1-3 бали)	СЕРЕДНІЙ (4-6 балів)	ВИСОКИЙ (7-9 балів)
від 1 до 9	ФТ має мінімальний вплив на репутацію, фінансові показники та діяльність СПФМ сектору	ФТ має помірний вплив на репутацію, фінансові показники та діяльність СПФМ сектору	ФТ має істотний вплив на репутацію, фінансові показники та діяльність СПФМ сектору
від 1 до 9	ФТ має мінімальний вплив на потенційних бенефіціарів та/або осіб, пов'язаних з СПФМ сектору	ФТ має помірний вплив на потенційних бенефіціарів та/або осіб, пов'язаних з СПФМ сектору	ФТ має істотний вплив на потенційних бенефіціарів та/або осіб, пов'язаних з СПФМ сектору
від 1 до 9	ФТ СПФМ сектору має мінімальний вплив на українську економіку, політику та суспільство	ФТ СПФМ сектору має помірний вплив на українську економіку, політику та суспільство	ФТ СПФМ сектору має істотний вплив на українську економіку, політику та суспільство
від 1 до 9	ФТ СПФМ сектору не впливає на	ФТ СПФМ сектору має потенціал помірною	ФТ СПФМ сектору має потенціал істотного

	національну та/або міжнародну безпеку	впливу на національну та/або міжнародну безпеку	впливу на національну та/або міжнародну безпеку
СЕРЕДНЯ ОЦІНКА	від 1 до 9		

При визначенні рівня секторального ризику ФТ, оцінка СДФМ не повинна обмежуватися факторами, окресленими у вищенаведеній таблиці. Таблиця є базовим (мінімальним) шаблоном-орієнтиром для організації необхідної інформації для здійснення якісно-скорингового оцінювання.

СДФМ повинні визначити та зрозуміти фактори ризику, які впливатимуть на кожного суб'єкта оцінки у секторі з точки зору його можливого використання з метою ФТ.

При проведенні секторальної оцінки ризиків, СДФМ повинні розглянути результати попередніх наглядових дій щодо суб'єктів оцінки.

Якщо суб'єкти оцінки контролюються кількома СДФМ, ці СДФМ повинні співпрацювати та обмінюватися інформацією щодо цього сектору, щоб виробити загальне розуміння його ризику.

Обсяг та тип інформації, яку використовують СДФМ для виявлення факторів ризику та пом'якшувальних факторів, повинні бути пропорційними характеру та розміру суб'єктів оціночної діяльності, якщо вони відомі.

СДФМ рекомендується враховувати оцінки профілю ризику СПФМ, а також контексту, в якому функціонує суб'єкт оцінки, наприклад природу сектору, до якого належить суб'єкт оцінки.

При проведенні секторальних оцінок ризиків, СДФМ повинні, зокрема враховувати такі джерела інформації:

- результати попередніх НОР;
- результати нагляду за сектором оцінки у сфері ПВК/ФТ;
- рівень методично-роз'яснювальної роботи, проведеної СДФМ для сектору оцінки;
- повноту та своєчасність приведення підзаконних нормативно-правових актів СДФМ у відповідність з вимогами Закону у сфері ПВК/ФТ/ФРЗМЗ;
- типологічні дослідження у сфері ПВК/ФТ;
- підтверджені випадки залучення СПФМ сектору до злочинів ВК/ФТ, шляхом аналізу судових вироків.

Залежно від розміру сектора та характеру суб'єктів оцінки у ньому, СДФМ повинні розглянути можливість подальшого поділу секторів на види СПФМ. Це може бути необхідним, коли сектор складається з багатьох видів СПФМ, які є дуже різноманітними по суті і за масштабом господарської діяльності, оскільки значна частина суб'єктів оцінки мають подібні риси та бізнес-моделі, що відрізняють їх від решти сектору.

СДФМ повинні розуміти, як організований кожен сектор, а також ризики, пов'язані зі спільними характеристиками, такими як тип пропонованої продукції та послуг, використовувані канали доставки та тип клієнтів, яких вони обслуговують.

Для того, щоб добре зрозуміти властиві фактори ризику у секторах та у розрізі видів СПФМ, СДФМ повинні зібрати інформацію, яка має включати, але не обмежуватись:

- інформацію щодо розміру, обсягу діяльності та складності сектору;
- характер бізнес-моделей у секторі;
- загальну інформацію про тип продукції, послуг, клієнтів та канали доставки, що використовуються в секторі, їх профілі ризику, якщо вони відомі;
- інформацію про поточні та виникаючі ризики, пов'язані із сектором на внутрішньому та міжнародному рівнях, включаючи інформацію, яка може свідчити про те, що відповідний сектор може бути схильним до підвищеного ризику ФТ;
- інформацію про основні ризики ФТ, що впливають на внутрішній ринок;
- вплив транскордонної діяльності в межах сектору;
- схильність сектору до вразливостей, що виникають у глобальному контексті;
- звіти про загрози, попередження та типології Держфінмоніторингу.

Для того, щоб добре зрозуміти властиві фактори ризику, що застосовуються до суб'єктів оцінки, СДФМ можуть збирати інформацію з різних джерел, яка включає, інформацію, що стосується:

- форми власності та корпоративної структури суб'єктів оцінки, беручи до уваги, чи є суб'єктом оцінки іноземна чи вітчизняна кредитна установа чи фінансова установа, материнська компанія, дочірня компанія, філія чи інший вид установи, а також рівень складності та прозорості її організації та структури власності;

- репутацію та добросовісність вищих керівників, членів органу управління та кваліфікованих акціонерів;
- характер і складність продуктів та послуг, що надаються, діяльності та здійснених операцій;
- використовувані канали доставки, включаючи надання послуг через дистанційні канали та використання агентів або посередників;
- типи клієнтів, що обслуговуються суб'єктом оцінки, та рівень ризику, пов'язаний із цими клієнтами, включаючи клієнтів, які є РЕР, та тих, які оцінюються як такі, що представляють підвищений ризик ФТ відповідно до методології оцінки ризику;
- географічний район комерційної діяльності, зокрема, з акцентом уваги, якщо вона здійснюється в країнах із високим ризиком.

СДФМ повинні цілісно бачити фактори ризику ФТ, які вони визначили, що разом становитимуть основу для індивідуальних оцінок ризику СПФМ та секторальної оцінки ризиків.

СДФМ повинні сформувані добре розуміння ризиків ФТ, наявних у кожному секторі під їхнім наглядом, що дозволить їм розставити пріоритети у своїй наглядовій діяльності у секторах та всередині них, а також визначити ризики ВК/ФТ, які мають значення для конкретного сектору.

Секторальна оцінка ризиків повинна забезпечити СДФМ основу для загального процесу оцінки ризику, розвиваючи їх розуміння властивих ризиків у секторі, щоб формувати розуміння СДФМ про необхідний рівень секторальної наглядової уваги.

Як частина секторальної оцінки ризиків, СДФМ повинні розглянути можливість присвоєння різних рівнів різним факторам ризику, щоб відобразити ступінь впливу, який різні загрози/вразливості ФТ мають на конкретний сектор.

СДФМ повинні забезпечити, щоб оцінка пом'якшуючих факторів, в рамках секторальної оцінки ризиків, базувалася на достовірній інформації.

СДФМ повинні забезпечити, щоб СПФМ, які підпадають під більш значні ризики ФТ, підлягали частішому та поглибленому нагляду.

За результатами секторальної оцінки ризиків, СДФМ повинні розробити рекомендації для піднаглядних СПФМ щодо підходу, що ґрунтується на оцінці ризику, на основі того що очікують СДФМ від піднаглядних СПФМ, щоб виконати свої зобов'язання щодо протидії ФТ.

СДФМ повинні проводити періодичні (під час проведення НОР) перевірки своїх секторальних оцінок ризиків, щоб забезпечити їх актуальність.

Окремим питанням секторальної оцінки ризиків (за рекомендаціями експертів Комітету Ради Європи MONEYVAL, які зафіксовані у Звіті за результатами 5-го раунду оцінки України) має стати **оцінка ризику використання різних видів юридичних осіб (організаційно-правових форм господарювання) – клієнтів СДФМ у проведенні через них операцій із ФТ.**

4.4. Методика оцінювання секторальних ризиків ФРЗМЗ

В ході секторальної оцінки ризиків ФРЗМЗ необхідно охопити фінансові установи, нефінансовий сектор та сектор ВНУП.

Оцінка секторальних ризиків ФРЗМЗ здійснюється СДФМ відповідно до піднаглядного сектору СПФМ, щодо якого СДФМ здійснює регулювання і нагляд з питань ПВК/ФТ та ФРЗМЗ.

Кожна з цих категорій розглядається на макрорівні на основі аналізу даних та інформації зверху вниз у цих секторах.

Виявлення та оцінка загроз

Щоб отримати загальний рейтинг загроз, кожна загроза розглядається та оцінюється за такими контекстуальними факторами: товари та послуги; обсяг діяльності; клієнти; розподіл; та юрисдикції.

Оскільки розглядається продукція та послуги, що надаються сектором, деякі загрози в кінцевому підсумку можуть не мати значення для цього сектору.

Слід зазначити, що загрозу не слід усувати просто тому, що вона не здійснилася. У цей процес слід включати потенційні загрози. Єдині загрози, які слід виключити, - це ті, які не можуть виникнути, оскільки товари та послуги, пропоновані цим сектором, не мають ніякого відношення до конкретної загрози.

Рівень загальної загрози обчислюється як середнє значення усіх оцінених загроз сектору.

Виявлення та оцінка вразливостей

При оцінці вразливостей розглядаються дві категорії вразливостей: протидія ФРЗМЗ та інші регуляторні засоби контролю; та оперативного та іншого контролю. Прогалини в контролі, а також пом'якшувальні фактори повинні бути збалансовані, щоб отримати залишковий рейтинг.

Рейтинг для кожної вразливості має однакову вагу, а загальний рейтинг вразливості є середнім для обох категорій вразливості.

Виявлення та оцінка наслідків

Наслідки поділяються на такі категорії: важкі, помірні і обмежені. Описи для кожної категорії подані як керівництво для визначення того, чи можна вважати наслідки загрози важким (3), помірним (2) чи обмеженим (1).

Розрахунок ризику

Загальний галузевий рейтинг ризику є середнім показником індивідуальних рейтингів ризику. Ці загальні рейтинги обчислюються лише з метою узагальнення результатів.

Збір, аналіз та оцінка інформації щодо загроз, вразливостей та наслідків та підрахунок рівня секторальної оцінки ФРЗМЗ та національної оцінки ризиків ФРЗМЗ може бути оформлений у формі електронної таблиці з декількома вкладками.

Таблиця 4.1

Приклад заповнення таблиці секторальних загроз ФРЗМЗ

Вид секторальної загрози ФРЗМЗ	Загрози					
1	2					
	Продукти та Послуги	Обсяг Діяльності	Клієнти	Канали Поставання	Юрисдикції	Загальний Рейтинг Загрози
Напр. Використання фіктивних компаній, компаній-оболонок чи брокерів для отримання продуктів та послуг торгового фінансування	3	2	3	3	3	2,80
	Напр. Торгове фінансування. Відомі попередні випадки	Напр. Маленький обсяг торгового фінансування.	Напр. Компанії, бізнеси	Напр. E-mail, інтернет, через агентів чи брокерів	Напр. Міжнародні, Південно-Східна Азія, в тому числі Китай	
Напр. Кіберзлочини, такі як злом рахунків для отримання коштів, здебільшого використовується	2	1	1	1	1	1,20

державними суб'єктами						
	Напр. Депозитні рахунки	Напр. Низький загальний обсяг, та низький обсяг індивідуальних рахунків	Напр. фізичні особи	Напр. віч-на-віч (face to face)	Напр. Внутрішня	
[вставити загрозу]						0,00
	[вставити опис]	[вставити опис]	[вставити опис]	[вставити опис]	[вставити опис]	

Таблиця 4.2

Приклад заповнення таблиці секторальних вразливостей ФРЗМЗ

Вид секторальної загрози ФРЗМЗ	Вразливості		
1	2		
	Протидія Фінансуванню Розповсюдження та Інший регуляторний Контроль	Операційний та інший контроль	Загальний Рейтинг Вразливості
Напр. Використання фіктивних компаній, компаній-оболонок чи брокерів для отримання продуктів та послуг торгового фінансування	2	3	2,50
	Напр. Продукти, що надаються банками, які знаходяться під належним регулюванням та наглядом, не вимагається жодних превентивних заходів стосовно протидії ФР	Напр. Не застосовується жодного операційного контролю щодо протидії ФР, контроль з ПВК/ФТ є адекватним	
Напр. Кіберзлочини, такі як злом рахунків для отримання коштів, здебільшого використовується	1	1	1,00

державними суб'єктами			
	Напр. Сильний регуляторний контроль банків як депозитних установ	Напр. Сильний операційний контроль проти кібератак / хакерських зломів. Немає відомих випадків кібератак	
[вставити загрозу]			0,00
	[вставити опис]	[вставити опис]	

Таблиця 4.3

Приклад заповнення таблиці результатів секторальної оцінки ризиків ФРЗМЗ

Вид секторальної ризику загрози	Ймовірність	Наслідки	Рейтинг Ризику	Стратегії Пом'якшення
1	2	3	4	5
Напр. Використання фіктивних компаній, компаній-оболонок чи брокерів для отримання продуктів та послуг торгового фінансування	2,65	3	2,83	Пом'якшення
		Напр. Продукти напряму пов'язані із закупівлею чутливих товарів, банки - ключова галузь, значний репутаційний та безпековий удар		Напр. Орган банківського нагляду відповідальний за: законодавчі зміни, необхідні для введення превентивних заходів стосовно ФР; публікацію гайденсів для банків стосовно протидії ФР; фокусування на протидії ФР у наступній перевірці комплаєнсу. Часові рамки: 4-9 місяців

Напр. Кіберзлочини, такі як злом рахунків для отримання коштів, здебільшого використовується державними суб'єктами	1,10	1	1,05	Прийняти
		Напр. Прямий зв'язок із діяльністю з ФР відсутній, обмежений фінансовий та репутаційний вплив.		Напр. Продовження підняття обізнаності та просування контролю проти кібератак.
[вставити загрозу]	0,00		0,00	
		[вставити опис]		[описати стратегії пом'якшення]

Таблиця 4.4

Таблиця результатів секторальної оцінки ризиків ФРЗМЗ

Рейтинг Загрози та Вразливості	Бали	Рейтинг Наслідків	Керівництво з ранжування загальної загрози, загальної вразливості, рейтингів ризику та секторального ризику	Варіанти стратегії з пом'якшення
Високий	3	Серйозні	2.1 - 3 Високий	Запобігти
Середній	2	Помірні	1.1 - 2.09 Середній	Пом'якшити
Низький	1	Обмежені	0 - 1.09 Низький	Прийняти

За результатами проведеної оцінки ризиків ФРЗМЗ СДФМ готують рекомендації піднаглядним СПФМ з метою коригування внутрішніх систем управління ризиками СПФМ для досягнення основної мети – зменшення ризику використання СПФМ для ФРЗМЗ.

За результати здійснених СДФМ секторальних оцінок ризиків ФРЗМЗ формується узагальнююча таблиця секторального ризику ФРЗМЗ, інформація якої в подальшому враховується при оцінці національних ризиків ФРЗМЗ.

Таблица Секторального Ризику

Сектор	Рейтинг Ризику
[Зазначається тип сектору СПФМ]	3
[Зазначається тип сектору СПФМ]	2
[Зазначається тип сектору СПФМ]	1
Загальний рейтинг секторального ризику ФРЗМЗ	

В рамках оцінки ризиків ФРЗМЗ необхідно охопити основні категорії фінансування розповсюдження:

- кошти чи фінансові послуги, безпосередньо пов'язані із придбанням товарів і матеріалів та розробкою ЗМЗ;
- діяльність розповсюджувачів ЗМЗ з метою отримання прибутку (зокрема від імені підсанкційних осіб та організацій);
- корпоративні та фінансові мережі і послуги, що забезпечують можливість доступу і використання глобальної фінансової системи.

З урахуванням обмежених даних для проведення оцінки ризиків ФРЗМЗ в Україні застосовується метод оцінки ризику на основі міркувань (зріз якісних експертних суджень).

Цей тип методології поєднує будь-які наявні національні дані з більш широким спектром інформації та робить більшу залежність від якісних суджень при розрахунку ризику.

Якісна оцінка ризику на основі міркувань також не вимагає кількісної оцінки наслідків. У контексті ФРЗМЗ важливо враховувати нефінансові наслідки, такі як шкода розповсюдження ЗМЗ для миру, безпеки та більш широких соціальних наслідків.

При цьому, застосовується підхід оцінки національних ризиків ФРЗМЗ «знизу вгору», який передбачає оцінку загроз на рівні СПФМ, галузевих загроз, і на завершення національних загроз.

З метою оцінки ризиків ФРЗМЗ використовується базова формула, де ризик є функцією ймовірності подій та наслідків цих подій, а ймовірність - це співіснування загроз та вразливостей.

Наведені фактори розглядаються послідовно - загрози, потім вразливості, потім наслідки - оскільки загрози потрібно ідентифікувати, щоб вразливості та наслідки можна було розглядати щодо кожної виявленої загрози.

Приклади індикаторів ФРЗМЗ, які можуть використані для визначення загроз ФРЗМЗ наведено у таблиці 5.1.

Таблиця 5.1

Примірні індикатори ФРЗМЗ

Кошти чи фінансові послуги, безпосередньо пов'язані із придбанням товарів і матеріалів та розробкою ЗМЗ
--

1. Закупівля в українських виробників товарів, що можуть використовуватися у виробництві ЗМЗ, та товарів подвійного призначення з метою експорту до країн-розповсюджувачів ЗМЗ, можливо, зі здійсненням оплати за товари з третьої країни.
--

2. Причетність особи, пов'язаної з країною, що викликає занепокоєння у зв'язку з розповсюдженням ЗМЗ (громадянина чи особи з подвійним громадянством).
3. Опис товарів у торговельній чи фінансовій документації є розпливчастим або оманливим і є докази того, що документи підроблено.
4. Здійснення фінансового платежу або переказу готівкових коштів за ядерні матеріали і наявність підозри про їхній зв'язок з відомими організованими злочинними групами.
5. Операція пов'язана з товарами, що підлягають контролю у рамках режиму експортного контролю за ЗМЗ або національного режиму контролю.
6. Операція пов'язана із здійсненням платежу за товари, що можуть мати подвійне призначення або використовуватися у виробництві ЗМЗ.
7. Відсутність інформації про кінцевого користувача чи пункт призначення (зокрема якщо у якості пункту призначення зазначена компанія-експедитор).
8. Закупівля в українських виробників товарів, що можуть використовуватися у виробництві ЗМЗ, та товарів подвійного призначення з метою експорту до країн-розповсюджувачів ЗМЗ.
9. Оплата за поставку товарів здійснюється з іншої країни, ніж країна призначення.
10. Використання послуг грошових переказів для переказу готівкових коштів з метою закупівлі промислових товарів.
11. Незаконне перевезення через державний кордон готівкових коштів, золота та інших коштовностей з метою підтримки діяльності з розповсюдження ЗМЗ державними і недержавними суб'єктами.
12. Операція пов'язана з товарами, що не відповідають рівню технічного розвитку країни призначення, або ж поставка товарів здійснюється до юрисдикції зі слабким законодавством щодо експортного контролю, що вказує на ризик їхнього реекспорту.
13. Замовлення на товари розміщено фірмами чи особами з іншої країни, ніж країна призначення товарів.
Діяльність розповсюджувачів ЗМЗ з метою отримання прибутку (зокрема від імені підсанкційних осіб та організацій).
1. Операція пов'язана з перевезенням товарів в інший спосіб, ніж з використанням звичайних географічних торговельних шляхів.
2. Використання суден, що не викликають занепокоєння у зв'язку з розповсюдженням ЗМЗ, з метою придбання страхових продуктів для суден чи вантажів.
3. Використання транспортних компаній, брокерів та агентів для отримання страхових та інших фінансових послуг, пов'язаних з морським транспортом. Часто відбувається у поєднанні з використанням підставних компаній з непрозорою структурою власності.
4. Отримання страхування для суден, що заходили до портів країн, що викликають занепокоєння у зв'язку з розповсюдженням ЗМЗ, або визначені РБ ООН як підсанкційні.
5. Придбання в Україні продуктів торговельного фінансування продукції, країною походження або призначення якої є не Україна.
6. Продаж Україні розповсюджувачами ЗМЗ продуктів та послуг з метою отримання прибутку.
Корпоративні та фінансові мережі і послуги, що забезпечують можливість доступу і використання глобальної фінансової системи
1. Використання підставних компаній і посередників в Україні, часто з непрозорою структурою власності і контролю, з метою сприяти здійсненню торговельних

операцій і приховати причетність до них розповсюджувачів ЗМЗ, навіть якщо Україна не є країною походження або призначення товарів.
2. Причетність дрібної торговельної або імпортно-експортної компанії в Україні, що здійснює бізнес-діяльність, непов'язану з її звичайною бізнес-діяльністю, або раптово здійснює торговельні операції з клієнтами у новому регіоні світу.
3. Використання фальшивих або підроблених перевізних, митних або платіжних документів для здійснення операцій або фінансування торгівлі.
4. Використання валютно-обмінних компаній для здійснення переказів готівкових коштів з метою підтримки мереж розповсюдження ЗМЗ, зокрема осіб чи організацій, пов'язаних з розповсюджувачами.
5. Використання професійних посередників і компаній, що надають корпоративні послуги, з метою замаскувати участь розповсюджувачів ЗМЗ.
6. Використання організованих або транснаціональних злочинних мереж, зокрема їхніх транспортних коридорів та посередників у таких мережах, з метою сприяння діяльності, пов'язаній з ФРЗМЗ.
7. Використання готівкових коштів для оплати промислових товарів.
8. Українська компанія створює спільне або кооперативне підприємство з розповсюджувачем ЗМЗ (зокрема підсанкційними організаціями чи особами), можливо, не знаючи про це, якщо підсанкційна організація діє через офшорну юрисдикцію.
9. Розповсюджувачі ЗМЗ зламують комп'ютерні мережі банків і розсилають фальшиві повідомлення у системі SWIFT з метою викрадення коштів.
10. Розповсюджувачі ЗМЗ створюють шкідливі комп'ютерні програми або програми-вимагачі з метою вимагання у фізичних осіб та компаній готівкових коштів.
11. Розповсюджувачі ЗМЗ за допомогою шкідливих комп'ютерних програм атакують криптовалютні біржі з метою викрадення віртуальних активів і їхнього зберігання або обміну на фіатну валюту.
12. Використання криптовалюти для оплати промислових товарів і матеріалів.
13. Використання дипломатів, консульських співробітників або дипломатичних чи консульських місій Північної Кореї для розбудови мереж (зокрема корпоративних мереж) всередині країни. Такі мережі згодом сприяють здійсненню різних видів діяльності з метою отримання прибутку, а також отриманню фінансових продуктів чи послуг, пов'язаних з торгівлею товарами.

При виявленні потенційних загроз необхідно розглянути кожен загрозу відповідно до таких чинників:

- Соціально-політичний
- Економічні та технологічні
- Географічні та екологічні
- Правові та інституційні
- Юридичні особи та правові утворення
- Галузевий.

Рейтинги загроз встановлюються як високий, середній або низький.

Рейтинг загроз призначається на основі оцінки поширеності діяльності у країні або існування контекстуальних факторів, які можуть сприяти цій діяльності.

Враховується також потенційний обсяг або розмір діяльності. Необхідно також врахувати потенційні загрози, які можуть матеріалізуватися в майбутньому.

Виявлення та оцінка вразливостей

Щодо кожної виявленої загрози необхідно визначити врахувати відповідну вразливість (національну або секторальну).

Національну вразливість необхідно визначити за такими категоріями, як політичні та соціальні фактори, економічні та технологічні фактори, географічні та екологічні фактори, юридичні та інституційні фактори, а також юридичні особи та правові утворення.

Примірний перелік вразливостей наведено в таблиці 5.2

Таблиця 5.2

Примірний перелік вразливостей до ФРЗМЗ

Категорія	Вразливості
Юридичні та інституційна фактори	<ul style="list-style-type: none"> • Обмежені можливості правозастосування • Труднощі або обмеження у міжнародному співробітництві • Ефективність заходів щодо протидії мережам організованої злочинності, що беруть участь у незаконній діяльності • Недоліки міжвідомчої координації та обміну інформацією • Обмежені фінансові розвідки та розслідування в уряді • Недоліки в системах контролю для виявлення транскордонного руху готівки, дорогоцінних металів та каменів (зокрема, золота) та оборотних інструментів на пред'явника • Недоліки в засобах контролю для виявлення транскордонного переміщення продуктів тваринного походження • Обмежені механізми взаємного обміну відповідними даними / розвідкою з органами влади • Обмежений доступ приватного сектору та громадськості до інформації для підвищення обізнаності щодо ФРЗМЗ • Обмежене охоплення приватним сектором вказівок щодо санкційних зобов'язань, включаючи механізми звітності щодо конкретних санкцій (на відміну від звітування про підозрілі операції) • Обмежені механізми моніторингу та дотримання вимог приватним сектором • Недосконале законодавство, в тому числі у сфері РЗМЗ та ФРЗМЗ, які відповідають міжнародним зобов'язанням • Слабка нормативна база, включаючи прогалини в знаннях про ринок

Юридичні особи та правові утворення	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність прозорості юридичних осіб та правових механізмів, включаючи структуру бенефіціарної власності бізнесу • Відсутність надійності в процесах державних закупівель для протидії санкційним ризикам • Відсутність надійності у вимогах щодо виходу на ринок для фінансових установ, юридичних осіб та правових утворень.
Географічні та екологічні фактори	<ul style="list-style-type: none"> • Спільні сухопутні кордони або регіональна близькість до країн, що розповсюджують ЗМЗ, або інших юрисдикцій з високим ризиком для розповсюдження (Північна Корея, Іран, Сирія, Китай та Росія) • Офшорні території в безпосередній близькості від країн, що поширюють ЗМЗ • Значна транспортна діяльність (транспортний вузол), і, отже, з більшою ймовірністю участь у незаконних потоках • Закупівля товарів дикої природи або інші природні продукти, які охороняються, наприклад, відповідно до Конвенції про міжнародну торгівлю вимираючими видами дикої фауни та флори (CITES), які використовуються як частина діяльності з залучення доходів розповсюджувачами (наприклад, рогами носорога та бивні слона / слонова кістка).
Економічні та технологічні фактори	<ul style="list-style-type: none"> • Надмірне використання дружньої ділової практики для залучення іноземних інвестицій • Слабкий контроль за торгівлею або перевезенням вантажу • Існування криптовалют та бірж криптовалют • Обмежені знання, відсутність регулювання чи обмежений доступ до бірж криптовалют • Обмежене регулювання або моніторинг інтернет-платформ для торгівлі • Хімічна або нафтохімічна промисловість та / або торгівля • Промисловість та / або торгівля товарів подвійного або контрольованого призначення • Високотехнологічна промисловість та / або торгівля • Морське або вантажне страхування або перестраховування • Ракетний компонент, аерокосмічна, військова або суміжні галузі та / або торгівля • Значний імпорт / експорт підприємств та торговельної діяльності (хаб), а отже, більше ймовірності залучення до пов'язаних незаконних фінансових потоків • Значна галузь торгового фінансування • Значний регіональний фінансовий центр, що сприяє переказу міжнародних коштів та доступу до міжнародних ринків • Існування зон вільної торгівлі • Значний експедиторський бізнес.
Соціально-політична фактори	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність політичної волі або політичного пріоритету для боротьби з розповсюдженням зброї та боротьби з ПФ • Погана обізнаність щодо дипломатичної діяльності третіх країн у країні • Значні діаспори громадян або подвійних громадян з країн, що поширюють ЗМЗ, з обмеженим регулюванням іноземної праці та зайнятості • Безвізові режими з країнами, що розповсюджують ЗМЗ • Приймання дипломатичних або консульських представництв країн, що розповсюджують ЗМЗ • Наявність університетів чи інших дослідницьких організацій,

	що займаються предметами, потенційно пов'язаними із ЗМЗ або навчанням або розробкою товарів подвійного призначення - особливо університетів, які мають зв'язки з юрисдикціями, що стосуються розповсюдження, або з іноземними студентами з країн, що стосуються розповсюдження.
--	---

Кожну підкатегорію вразливостей необхідно проаналізувати та оцінити як високий (3), середній (2) або низький (1) рівень вразливості.

Для кожної підкатегорії вразливості слід збалансувати прогалини з пом'якшувачими факторами, щоб рейтинг вразливості становив залишковий рейтинг. Прикладами пом'якшувальних факторів може бути високий рівень регуляторного та правоохоронного контролю, який створює потужний режим виявлення та порушення цієї загрози.

Секторні вразливості повинні оцінювати, враховуючи схильність кожної галузевої категорії до кожної загрози, а також балансувати пом'якшувальні фактори, такі як регуляторний та оперативний контроль.

Рейтинг для кожної підкатегорії вразливостей має однакову вагу, а загальний рейтинг вразливості є середнім для всіх підкатегорій вразливості. Метод усереднення рейтингів вразливості забезпечує просте вимірювання загальної вразливості.

Оцінка наслідків

Наслідки відображають вплив чи шкоду, спричинену наявністю діяльності ФРЗМЗ для національної економіки та суспільства.

Наслідки не повинні обмежуватися лише фінансовими чи економічними а можуть також включати соціальні та безпекові складові.

Виявлення наслідків вимагає експертних суджень та застосування якісних значень, а також матеріальних економічних розрахунків.

Наслідки слід розглядати у трьох контекстах: вплив на життя людини, навколишнє середовище або інфраструктуру; вплив на міжнародну або регіональну безпеку або стабільність; і вплив на національну економічну або фінансову систему, включаючи вплив на промисловість або шкоду репутації.

Таблиця 5.3

Матриця наслідків

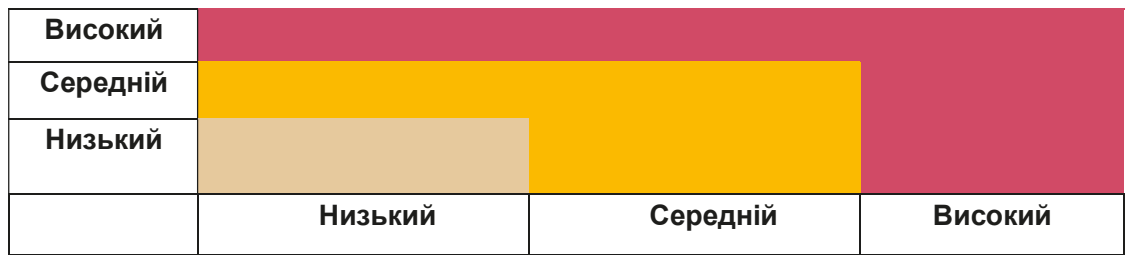
Рівень наслідків	Опис
Сильний	<ul style="list-style-type: none"> • Вплив на життя людини, навколишнє середовище чи інфраструктуру, або • Серйозний вплив на міжнародну або регіональну безпеку або стабільність, або • Серйозний вплив на національну економіку або фінансову систему, або • Сильний вплив на галузі промисловості; глобальна репутаційна шкода.
Помірний	<ul style="list-style-type: none"> • Помірний вплив на міжнародну або регіональну безпеку або стабільність, або • Помірний вплив на національну економіку або фінансову систему, або • Помірний вплив на галузеві галузі; збиток лише для внутрішньої репутації.
Обмежений	<ul style="list-style-type: none"> • Обмежений вплив на національну економіку або фінансову систему, або • Обмежений вплив на сектори промисловості; обмежена лише шкода репутації.

Ідентифікація та оцінка ризиків

Використовуючи підхід оцінки національних ризиків ФРЗМЗ «знизу вгору», спочатку ідентифікуються секторальні ризики ФРЗМЗ потім національні ризики ФРЗМЗ.

Оцінка ризиків ФРЗМЗ здійснюється відповідно до базової формули шляхом співставлення ймовірності подій ФРЗМЗ та їх наслідків, відповідних вказаним подіям загроз та вразливостей.

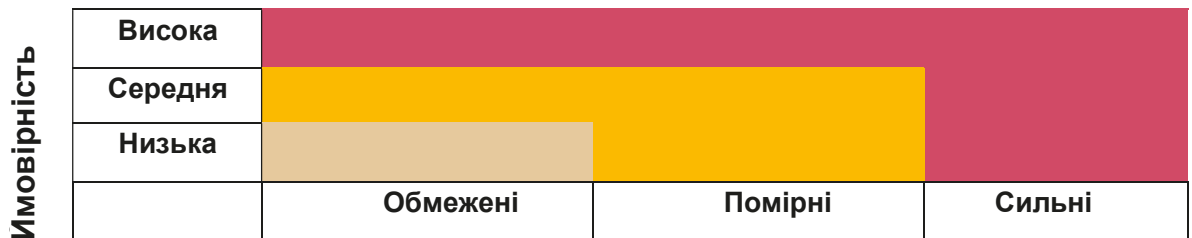
Для визначення ймовірності необхідно скласти графік рейтингу для кожної загрози та її відповідного рейтингу вразливості на тепловій карті ймовірності.

Вразливості

Рис 5.1 Теплова карта ймовірності

Поєднуючи рейтинг вірогідності для кожної загрози (поєднання загроз та вразливостей) та відповідний рейтинг наслідків на тепловій карті визначається загальний рівень ризику ФРЗМЗ.

Наслідки

Рис. 5.2. Теплова карта ризику ФРЗМЗ

Приватний сектор та, зокрема, фінансові установи, є ключовими для впровадження фінансових санкцій та розширення зобов'язань щодо ФРЗМЗ. Приватний сектор повинен брати участь у процесі оцінки ризиків щодо ФРЗМЗ, оскільки інформація, яку він має, може мати вирішальне значення для визначення загроз та вразливостей ФРЗМЗ.

Результати секторальної оцінки ризиків ФРЗМЗ, проведеної СДФМ враховуються при проведенні оцінки ризиків ФРЗМЗ на національному рівні.

РОЗДІЛ VI. ЗАХИСТ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Обмін інформацією під час проведення НОР здійснюється з дотриманням вимог щодо захисту інформації, яка належить до категорії інформації з обмеженим доступом.

Учасники повинні гарантувати забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом, що отримується при проведенні НОР.

Інформація, що використовується під час проведення НОР використовується виключно у службових цілях. Доступ до неї третіх сторін здійснюється у випадках передбачених законодавством. Сторона, яка отримала інформацію, несе відповідальність за доступ до неї, її збереження та захист згідно з законодавством.

Залежно від інформації, яка міститься у звіті НОР, до неї повністю або частково може бути обмежено доступ.

За умови, якщо звіт НОР містить інформацію з обмеженим доступом, ПФР приймає рішення щодо підготовки на основі звіту НОР публічної версії звіту НОР, який підлягатиме оприлюдненню.

ПФР забезпечує захист та зберігання інформації з обмеженим доступом, яка була отримана в процесі НОР та на підставі якої зроблено висновки щодо загроз, вразливостей та ризиків системи ПВК/ФТ.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Приклад таблиці оцінки ризиків ФРЗМЗ

Додаток 2. Витяги з рекомендацій для України за висновками експертів.

ДОДАТОК 1. ПРИКЛАД ТАБЛИЦІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ФРЗМЗ

Загрози	Вразливості								Загальний рейтинг вразливості			
	Національні вразливості					Секторальні вразливості						
	Політичні та Соціальні	Економічні та Технологічні	Географічні та Природні	Правові та Інституціональні	Юридичні особи та правові утворення	Фінансові установи	Визначені нефінансові установи та професії	Інші високоризиковані сектори				
3	1	3	3	3	3	2	2	1	2,25	2,63	3	Пом'якшити
Напр. Використання фіктивних компаній, компаній-оболонок чи брокерів для отримання продуктів та послуг торгового фінансування (відомі попередні випадки)	Напр. Сильна політична воля до боротьби з розповсюдженням ЗМЗ, соціальні фактори не доречні	Напр. Існування суттєвої промисловості та торгівлі товарами подвійно	Напр. Торгівля товарами подвійного призначення відбувається з країнами, що обходять правила з протидії фінансуванню розповсюдження	Напр. Не існує жодних законів та регламентів щодо протидії фінансуванню розповсюдження (ФР), під час наглядових дій питання ФР не розглядається	Напр. Брак прозорості юридичних осіб та правових утворень, включно з питанням кінцевої бенефіціарної власності	Напр. Банки забезпечують помірний рівень продуктів торгового фінансування, високий рівень регуляторного та операційного контролю, проте незначний рівень обізнаності щодо протидії ФР.	Напр. Послуги, що надаються компанією, можуть бути використані в роботі підставних компаній, що займаються	Напр. Не мають схильності			Напр. Продукти напряму пов'язані із закупівлею чутливих товарів, банки - ключова галузь, значний репута	Напр. Орган банківського нагляду відповідальний за: законодавчі зміни, необхідні для введення превентивних заходів стосовно ФР; публікацію гайденсів для банків стосовно протидії ФР; фокусування

							імпортом/експортом				ційний та безпековий удар	я на протидії ФРУ наступній перевірці комплаєнсу. Часові рамки: 4-9 місяців
1	1	2	1	1	N/A	1	N/A	1	1,17	1,08	2	Прийняти
Напр. Кіберзлочини, такі як злом рахунків для отримання коштів, здебільшого використовуються державними суб'єктами	Напр. Сильна політична воля до боротьби з кіберзлочинністю, соціальні фактори не доречні	Напр. Немає відомих випадків кібератак, проте зростає регіональна поширеність	Напр. Немає відомих проблем	Напр. Потужні закони про криптозлочинність, а спеціальні оперативні групи з питань кіберзлочинності мають високу кваліфікацію	N/A	Напр. Немає відомих випадків атак, ФУ мають суворий контроль за кіберзлочинністю	N/A	Напр. один регіональний випадок злому урядових систем з метою викупу, здійснені учасником розповсюдження ЗМЗ			Напр. Немає прямого зв'язку з діяльністю з розповсюдження, невеликі атаки мають обмежений фінансовий та репутаційний вплив, великі атаки можуть мати помірні	Напр. Контроль за кіберзлочинністю є належним та має бути збереженим

											ий- суттєви й вплив на безпек у	
									0,00	0,00		
[вставити загрозу]	[вставити опис]	[вставити опис]	[вставити опис]	[вставити опис]	[вставити опис]	[вставити опис]	[вставити опис]	[вставити опис]			[вставити опис]	[описати стратегії пом'якшення]

Рівень рейтингу Загрози та Вразливості	Рівень рейтингу Наслідків	Варіанти стратегії пом'якшення	Керівництво з ранжування загальної вразливості та рейтингів ймовірності
Високий	3	Запобігти	2.1 - 3 Високий
Середній	2	Пом'якшити	1.1 - 2.09 Середній
Низький	1	Прийняти	0 - 1.09 Низький

ДОДАТОК 2. ВИТЯГИ З РЕКОМЕНДАЦІЙ ДЛЯ УКРАЇНИ ЗА ВИСНОВКАМИ ЕКСПЕРТІВ

6.1. Результати першої Національної оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ (2016 р.)

За результатами проведеної в Україні першої Національної оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ Урядом України затверджено низку обов'язкових заходів, які повинні бути вжиті державними органами, з метою мінімізації виявлених ризиків, зокрема:

- здійснення обміну інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з метою встановлення методів, схем та механізму ВК, та документування правопорушень у зовнішньоекономічній сфері;

- налагодження тісної співпраці НАБУ та Держфінмоніторингу в контексті обміну інформацією та запровадження ефективного механізму співпраці;

- здійснення заходів щодо розвитку безготівкових розрахунків;

- підготовка законопроекту з метою імплементації у законодавство України положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту та Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом і Регламенту ЄС 2015/847 Європейського Парламенту та Ради про інформацію, що супроводжує грошові перекази, та його супроводження у Верховній Раді України до прийняття;

- здійснення заходів з метою підвищення ефективності взаємодії ПО у сфері боротьби з організованою злочинністю, зокрема в частині співпраці з новоствореними (в тому числі антикорупційними) ПО;

- вжиття дієвих заходів до виявлення та ліквідації каналів ФТ;

- створення ефективної системи зворотного зв'язку між ПО та Держфінмоніторингом стосовно результатів розгляду ПО узагальнених матеріалів шляхом забезпечення здійснення контролю та обліку стану розгляду узагальнених матеріалів та забезпечення своєчасного обміну відповідною інформацією;

- підготовка проекту Закону України "Про ріелторську діяльність" та його супроводження у Верховній Раді України до прийняття;

- проведення секторальної оцінки ризиків використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

6.2. Результати 5-го раунду взаємної оцінки України у сфері ПВК/ФТ експертами Комітету Ради Європи MONEYVAL (2018 р.)

Ключові рекомендації Україні, визначені Звітом за результатами 5-го раунду взаємної оцінки України Комітетом Ради Європи MONEYVAL:

- поглиблення розуміння ризиків в певних сферах (наприклад, транскордонні ризики, ризики, спричинені сектором неприбуткових організацій та юридичних осіб);
- правозастосування, сфокусованому на боротьбі з ВК, пов'язаних з корупцією;
- спрямування механізмів національної координації та формування політики на мінімізацію ризиків, що спричинені фіктивними підприємствами, тіньовою економікою та використанням готівки;
- здійснення оновлення ІТ системи Держфінмоніторингу, збільшення чисельності його персоналу адекватно зростаючому навантаженню;
- застосування конфіскації послідовно в усіх справах, що генерують доходи;
- приведення законодавства щодо системи запровадження цільових фінансових санкцій щодо ФТ у відповідність до міжнародних стандартів;
- запровадження небанківськими установами та визначеними нефінансовими установами та професіями (ВНУПами) превентивних заходів з урахуванням РОП;
- здійснення більшістю наглядовими органами покращень у виконанні своїх наглядових функцій в сфері фінансового моніторингу;
- забезпечення достовірності й актуальності інформації про бенефіціарну власність в Єдиному державному реєстрі;
- забезпечення ефективного надання взаємної правової допомоги.

6.2. Результати 4-го раунду оцінювання України щодо запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів, експертами GRECO (2017 р.)

Ключові рекомендації для України:

- вжиття необхідних заходів для запобігання обходу обмежень на заняття народними депутатами підприємницькою діяльністю;
- запровадження на законодавчому рівні оцінки виконання службових обов'язків прокурорів а органах прокуратури на основі встановлених об'єктивних критеріїв;
- підвищення ефективності дисциплінарних проваджень щодо проступків прокурорів за рахунок збільшення строку давності та

забезпечення можливості відповідних органів прокурорського самоврядування та голів ініціювати дисциплінарні провадження;

- розробки заходів, зокрема регуляторного для посилення незалежності та неупередженості Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК);

- забезпечення безперешкодного доступу НАБУ до всіх декларацій, які отримало НАЗК, та у межах кримінальних проваджень, відкритих на основі таких декларацій, до всіх національних і регіональних баз даних необхідних для оцінки декларацій;

- вжиття заходів для зменшення зовнішнього тиску та впливу корупції на суддів.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

MONEYVAL	– Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму
FATF	– Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей
ВА	– віртуальні активи
ВВП	– валовий внутрішній продукт
ВК	– легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом
ВК/ФТ	– легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму
ВНУП	– визначені не фінансові установи і професії
ВПД	– взаємна правова допомога
Держфін-моніторинг	– Державна служба фінансового моніторингу України
ЄС	– Європейський Союз
Закон	– Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (від 14.10.2014 р. № 1702-VII)
КМУ	– Кабінет Міністрів України
ККУ	– Кримінальний кодекс України
МВФ	– Міжнародний валютний фонд
НБУ	– Національний банк України
НДО	– недержавні організації
НОР	– національна оцінка ризиків
НПО	– неприбуткові організації
ОБСЄ	– Організація з безпеки та співробітництва в Європі
ПВК/ФТ	– запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму
ПФР	– підрозділ фінансової розвідки

РБ ООН	– Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй
РОП	– ризик-орієнтовний підхід
СДФМ	– суб'єкти державного фінансового моніторингу
СПФМ	– суб'єкти первинного фінансового моніторингу
ФТ	– фінансування тероризму
ФРЗМЗ	– Фінансування розповсюдження зброї масового знищення